

ปัญหาพระยามลินท์

ฉบับ

หอสมุดแห่งชาติ

กรมศิลปากรอนุญาตให้ตีพิมพ์บรรณาการ หอสมุดแห่งชาติ

ปัญหาพระยามลินท

ฉบับ
หอสมุดแห่งชาติ

กรมศิลปากรอนุญาตให้ศิลปินบรรณาการพิมพ์จำหน่าย

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ รุ่งเรืองรัตน์ ๑๑ ถนนเพ็ญนคร พระนคร
มาตรรถ รุ่งเรืองธรรม ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๔๐๐

อธิบายว่าด้วยหนังสือมณฑปปัญหา

หนังสือมณฑปปัญหาคมภรณ แต่งขึ้นเมื่อพระพุทธศาสนา
กาลประมาณ ๕๐๐ พรรษา พระคณกรจนาจารย์ประด่งคัระ
ข้างขอพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนาให้แจ่มแจ้ง พนมมค
กังวลา จึงเอาอรรถกถาบทเรื่องพระนาคเสนแก้ปัญหาพระยามณฑป
โยนกรารขึ้นเป็นเรื่องมีความจริงเป็นเค้ามุด น่าจะเป็นเค้าแฉ้ว
แต่งอธิบายพระธรรมวินัยตามอนุคัระของท่าน

พระคณกรจนาจารย์ผู้แต่งคมภรณมณฑปปัญหา มีนาม
ปรากฏในคัมภีร์การขานตนว่า ขอพระปัญญากุหาภย แด
อาจารย์ รัตตเควคคต ผู้แปล คมภร มณฑปปัญหา เป็นภาษาอังกฤษ
หาได้บอกนามไม่ กล่าวแต่ว่าหนังสือมณฑปปัญหานี้ เป็น
หนังสือ แต่งทางอินเดียข้างเหนือ เนื้อราวแรกคงจำนวน ครัดคคค
ในเวลาดัทธ กอพระพุทธศาสนายังมีไคเกิด แคลคต่าง กันเป็น ดัทธ
มหายานข้างฝ่ายเหนือ แดะดัทธหินยานข้างฝ่ายใต้ แดะว่า
หนังสือ มณฑปปัญหานี้ เคนคง แต่ง ในภาษา ดันดักฤค หรือภาษา
ปรากฏคค อยางเรนคมภรณซึ่งแต่งทางอินเดียข้างฝ่ายเหนือ

แต่ฉบับเดิมด่าบสูญไปเสียแล้ว หากเราซึ่งหวังได้ฉบับ
เดิมเป็นภาษาบาลีรักษาไว้ในลังกาด้วย หนังสือฉบับนี้ที่ปัญหาจึง
ยังปรากฏฉบับมาจนตราบเท่าทุกฉบับ ความเพ่งปรากฏแก่
ชาวยุโรปไม่ช้านานนัก ว่าฉบับใดหนังสือฉบับปัญหา
ฉบับเดิมไปจากอินเดียแต่คัดคำบรรพ์เหมือนกัน พวกชาวต่าง
ประเทศที่คัดภาษากษัตริย์กันไปพบเข้าจึงได้ทราบความอันนี้ แต่
ไม่ได้ค้นฉบับเดิม เพราะฉะนั้นเขาไปแปลเป็นภาษาอื่นเสียเหมือน
อย่างหนังสือคัมภีร์อื่น ๆ ที่ได้ไปจากอินเดีย ฉบับภาษาสัน
สกฤตคำด้านวนจึงเกิดอันกลาดไปเสียมาก ผู้ศึกษาพระพุทธศาสนา
ในนานาประเทศ ได้อาศัยแค่ ฉบับภาษาบาลี ที่อยู่ใน เมืองลังกา
เมืองไทย เมืองพม่า ๓ แห่งเท่านั้น และปรากฏว่าฉบับที่ได้นำ
จากเมืองไทยเป็นบริบูรณ์กว่าที่ได้นำจากที่อื่น

อาจารย์รัตนโกสินทร์ของว่าหนังสือฉบับปัญหา เป็น
หนังสือที่ แดงดี นับเป็น อย่างยอดเยี่ยม คัมภีร์ หนังสือ ในบรรดา
หนังสือที่แต่งถวายต่อพระโคตมพุทธเจ้าด้วยกัน หนังสือที่แต่งโดย
เศียรหนังสือฉบับปัญหา มีแค่หนังสือวิสุทธิธรรมนรคของพระ
พุทธโฆษาจารย์คัมภีร์เดียว แต่หนังสือฉบับปัญหาเป็นหนังสือ

เก่านั้นหนังสือวิสุทธิธรรมรักษานาน ถึงแม้พระพุทโธษาจารย์
 ผู้ไปทำตังกายนาในลังกาทวีป เมื่อพระพุทธเจ้าองค์กาล ๔๔
 พระศาสดาองค์ที่ ๒๕ นั้น หนังสือดั่งมณฑลปัญหานี้
 เป็นหลักความวิเศษในหนังสือ ขรรคกถาที่ พระพุทโธษาจารย์
 แต่งหลายแห่ง จึงเห็นได้ว่าหนังสือมณฑลปัญหานี้ นก-
 ปราญคนับถือกันว่า เป็นหลักฐานในข้อความพระธรรมวินัย
 มาแต่ครั้งดั่งบรรพตแล้ว

ข้าพเจ้าได้คิด ได้ ของกำหนด ข้อ ความใน พระไตร-
 ปิฎกซึ่งยกมาข้างไว้ในหนังสือมณฑลปัญหานี้ ดังเกิดรู้ได้ความ
 ปรากฏว่า พระคัมภีรนาจารย์ผู้แต่ง เป็นผู้ชำนาญพระไตร-
 ปิฎกแตกฉานหาจะหาได้ทุกคัมภีร์ ด้านอนันต์แห่งดั่ง
 แต่งดี แต่ขอจะชี้คำคุณนี้ ทูลถามในทางวินัย และ
 ในพระบรม วิสูตรา พระธรรมวินัยให้เขา ใจได้ด้วย ชุบมา เป็นคน
 ผิดกับหนังสือคัมภีร์อื่นโดยมาก จึงเป็นเหตุให้ ผู้ ศักสาพระ-
 ธรรมวินัย ในพระพุทธเจ้าองค์ นานอ หนังสือมณฑลปัญหานี้ นก-
 ปราญคณ์มากกว่า ๑๑๐๐ ปีมาแล้ว

หนังสือมณฑลปัญหานี้ ได้แปลเป็นภาษาของประชาชน

ชาติที่เดิมได้พระพุทธศาสนาแทบทั่วทุกภาษา ทางยุโรป
 นอกจากภาษาอังกฤษที่อาจารย์ริคส์เควิกต์แปล จะได้แปล
 เป็นภาษาไทยอีกบ้างยังหาทราบหมดไม่ แต่ที่แปลเป็นภาษาไทย
 ได้แปลแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีฉบับ (*) นี้ค้น
 ฉบับ หอพระสมุด ฯ ได้จัดการถวายสมเด็จพระเจ้าฟ้า ฯ กรมหลวง
 ดุสิตราณเสด็จ ทรงพิมพ์ในงานพระศพสมเด็จพระเจ้าฟ้า ฯ กรม
 ขุนศรีรัตนดิษฐ์รทัญญา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ เป็นจำนวนแปล
 ในกรุงรัตนโกสินทร์ แต่ไม่ปรากฏในต้นฉบับว่าแปลเมื่อรัช
 กาลไหน และผู้ใดเป็นผู้แปล แต่เป็นฉบับหลวงอยู่ในหอ
 มณเฑียรธรรมแต่ก่อนมา ต้นฉบับฐานว่าเห็นจะแปลในรัชกาล
 ที่ ๓ ด้วยปรากฏว่าคงแต่รัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระ
 พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้โปรด ฯ ให้แปลหนังสือ ซึ่งคงไว้
 เป็นภาษามคธออกเป็นภาษาไทยหลายเรื่อง ที่เป็นเรื่องใหญ่มี

(๓) บางทีอาจจะได้แปลเป็นภาษาไทยแต่ครั้งกรุงสุโขทัย
 ด้วยอ้างถึงหนังสือมณฑปปัญหาในบานแผ่นกั หนังสือไตรภูมิพระ
 ร่วง ซึ่งพระมหาธรรมราชา (พญาธิไทย) ทรงแต่งขึ้นเมื่อ
 ครั้งกรุงสุโขทัยยังเป็นราชธานี

ฉบับปรากฏอยู่ คือ เรื่องมหาวงศ์พงศาวดารลังกา ว่าด้วย
 พุทธศาสนประวัติในลังกาฉบับ เรื่องชนกาดมณีน ว่าด้วย
 พุทธศาสนประวัติในประเทศนี้ และเรื่องใคร่โลกจินจาญเป็นต้น
 แต่หนังสือซึ่งแปลในรัชกาลที่ ๓ มีกัมมบ้านแผนกและบอกชื่อ
 ผู้แปลไว้เป็นสำคัญ แต่เรื่องมีฉันทบัญญัติทานนหามไม่ จึงสัน-
 นิษฐานว่าชำระแปลในรัชกาลที่ ๓ ด้วยพระบาทสมเด็จพระ
 นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงอาศัยราชประเพณีที่ทรงสดับพระธรรม
 เทศนาทุกวันเป็นนิตย์ในครั้งนั้น โปรดฯ ให้อาราธนาพระมู-
 ลถวายเทศน์แปลพระไตรปิฎก ทั้งพระสุตต พระวินัย พระ
 ปริมัตถ์ และหนังสือเรื่องต่าง ๆ ซึ่งโบราณบัณฑิตได้แต่งไว้เป็น
 ภาษามคธ แม้ฉันทบัญญัติทานนหามถวายเทศน์ เมื่อเทศน์แล้ว
 โปรดฯ ให้เรียนเก็บรักษาไว้ในหอหลวง จึงเกิดหนังสือซึ่ง
 แปลจากภาษามคธออกเป็นภาษาไทยขึ้นในรัชกาลที่ ๓ เป็นอัน
 มาก หนังสือเรื่องมีฉันทบัญญัติทานนหามนี้เห็นจะได้แปลถวายเทศน์
 ในสมัยนั้น

ต่อมาถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่อจัดพิมพ์ทานกฤตราชวิद्याลัย
 มีหนังสือ ธรรมจากุข ของ มหาวิทยาดย พิมพ์ ออก เป็น ราย เดือน

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรง
 แปลมณฑบทัญหาพิมพ์ในหนังสือธรรมจักษุออกครึ่งหนึ่ง หนังสือ
 ดัชนีบทปัญหาที่แปลเป็นภาษาไทยจึงมีอยู่เป็น ๓ ฉบับ คือ
 ฉบับแปลครึ่งครึ่งร้อยยี่สิบฉบับ ๑ ฉบับแปลครึ่งวรรกาท ๑
 ฉบับ ๑ และฉบับแปลในมหามกุฏราชวิทยาลัยฉบับ ๑

หนังสือมณฑบทัญหาแปลในสมัยกรุงศรีอยุธยา และใน
 สมัยรัชกาลที่ ๑ กรุงรัตนโกสินทร์ ทั้ง ๒ ฉบับนั้น จำนวน
 แต่งตามนิยมกันในสมัยนั้น คือมีค่าเป็นเครื่องหมาย เพื่อ
 ให้ไพเราะเพราะพริ้งมาก จนเกือบจะลบลืมข้อความที่เป็นตัว
 ธรรมให้เข้าใจยากไป ส่วนที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรม
 พระยาวชิรญาณวโรรส ทรงแปลพิมพ์ในหนังสือ ธรรมจักษุ นั้น
 ทรงแปลไม่เท่าใด ให้ท่านผู้อ่านแปลต่อมา แต่เป็นจำนวน
 “ตำนาน” คือทบทวนหนังสือกันในเวลาสอบพระปริยัติธรรม
 ตามไร่นักเรียน พระปริยัติธรรมก็เข้าใจธรรมได้ยากอีก
 เหมือนกัน ราชบัณฑิตยสถานจึงให้ นายยม บัณฑิตยาสถ
 เปริยัญ ตอเรียบดูใหม่อีกฉบับ ๑ โดยคงปรารภจะให้
 เข้าใจธรรมในเรื่องมณฑบทัญหาได้ง่ายเป็นสำคัญ จะเรียกว่า

ณ

มีต้นปัญหาเหมือนอย่างด้านจนจนที่เคยแปดมาแล้ว ก็
ต้องเพิ่มคำอธิบายคชรรยอีกยาวไป จึงให้ร่อนหนังสือตอบว่า
“ปัญหาพระยาณดินท”

กรมศิลปากร

๑๑ เมษายน ๒๔๘๓

สารบาญ

นิทานเบองตน	พรรณนาเรื่องก่อนปฐมาภิธรรมา	หน้า	๓
-------------	-----------------------------	------	---

วรรคที่ ๑

ปัญหาที่ ๑	พระเจ้ามโณทกทรงดองปัญญาพระ - นาคเด่น ว่า จะ เรธา หรือ คน คาย อย่างไร และทรงได้เลี้ยงถึงชื่อ	"	๕
" ๒	ว่าถึงจำนวนบทพระนาคเด่นบวช	"	๘
" ๓	ว่าถึง ความ ประสงค์ แห่ง การบวช และ ความคกตง ที่จะพูดกัน โดยเชิง นักปราชญ์	"	๑๐
" ๔	อันคกายอำมาคยเรียนถามว่า อะไร เป็นนาคเด่น	"	๑๒
" ๕	ว่าถึงประโยชน์ของการบวช	"	๑๔
" ๖	ถามว่า คนคายไปแล้ว ไม่มาเกิด อีกบ้างหรือไม่	"	๑๕
" ๗	ถามว่า ผู้ที่ไม่มาเกิดอีก เป็น เพราะอะไร	"	๑๖

ปัญหาที่	ถามว่า	โยนิโสณติการและปัญญา	หน้า
	มัจฉลักษณะอย่างไร		๓๗
๑	ถามว่า สัตตมัจฉลักษณะอย่างไร		๓๗
๑๐	ถามว่า ศรัทธามัจฉลักษณะอย่างไร		๓๐
๑๑	ถามว่า จริยะความเพียรมีลักษณะ อย่างไร		๓๒
๑๒	ถามว่า ธัมมิมัจฉลักษณะอย่างไร		๓๓
๑๓	ถามว่า ตมามีมัจฉลักษณะอย่างไร		๓๕
๑๔	ถามว่า ปัญญามัจฉลักษณะอย่างไร		๓๖
๑๕	ถามว่า ความคัมภีรภาพอย่าง ต่ำ ถึง ประโยชน์ต่ำ ไร้ เป็น อย่าง เดียวกัน มีบางหรือไม่		๓๗

วรรคที่ ๒

๑	ถามว่า ผู้ที่ตายไปแล้วเกิดอีก จะ ยังคง เป็น ผู้คน หรือ จะ เปลี่ยน ไป เป็นคนอื่น		๓๗
๒	ถามว่า ผู้ที่ตายไปแล้วไม่มาเกิด อีก ตัวเขาเองจะรู้หรือไม่		๓๐

ปัญหาที่ ๓	ถามว่า ญาณกับปัญญาเป็นอันเดียวกันหรือไม่	๓๒
๔	ถามว่า ผู้จะไม่ต้งมาเกิดอีกระหว่างขณมรณอยู่ จะรู้สึกถึงความลำบากหรือไม่	๓๔
๕	ถามว่า ผู้จะเสวยเป็นสุขหรือทุกข์ หรืออหยาสุข	๓๕
๖	ถามว่า คนตายไปแล้ว อะไรจักกลับมาเกิดอีกหรือไม่อีก	๓๗
๗	ถามว่า ตัวเรจักกลับมาเกิดอีกหรือไม่	๓๘
๘	ถามว่า นามรูป คืออะไร	๔๐
๙	ถามว่า คนเราคงเกิดมากหรือน้อยกันทุกคนหรือไม่	๔๓

วรรคที่ ๓

๑	ถามว่า อะไรเป็นเหตุให้เวียนเกิดเวียนตายกันอยู่	๔๓
๒	ว่าด้วยการจะกำหนดว่า คนเรา	

ปัญหาที่	ชาติแรกเกิด ๆ เป็นอะไร อยู่ที่ไหน จะรู้ได้หรือไม่	หน้า
	ถามว่า ชาติแรกเกิด ๆ เป็นอะไร อยู่ที่ไหน จะรู้ได้หรือไม่	๔๔
๓	ถามว่า คนเราเมื่อก่อนมาเกิดเป็นสัตว์มีอะไรอยู่จึงเกิดมาจนได้	๔๖
๔	ถามว่า บุญบาปเกิดชนในขณะนั้นหรือไม่	๔๗
๕	ถามว่า สิ่งไหนแรกเกิดเป็นคนเป็นสัตว์หรือไม่	๔๘
๖	ถามเรื่องเจตมูล	๕๐
๗	ถามถึงลักษณะวิญญาณ	๕๒
๘	ถามว่า วิญญาณ ๕ อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดในที่ใด ในวิญญาณเกิดในที่นั้นหรือ	๕๓
๙	ถามว่า มีสัตว์มีลักษณะอย่างไร	๕๔
๑๐	ถามว่า เวทนามีลักษณะอย่างไร	๕๕
๑๑	ถามว่า สัญญามีสลักษณะอย่างไร	๕๖
๑๒	ถามว่า เจตนามีสลักษณะอย่างไร	๕๗
๑๓	ถามว่า วิชกามีสลักษณะอย่างไร	๕๘
๑๔	ถามว่า วิจารมีสลักษณะอย่างไร	๕๘

วรรคที่ ๔

ปัญหาที่ ๓	ถามว่า ขรรณคือวิญญาน ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา วิคก จิจาร ซึ่งเกิดจรมรณะกันจะแยก ออกได้หรือไม่	หน้า ๕๘
" ๒	ถามว่า เกิดอสังขารจากใดด้วยอะไร	" ๖๐
" ๓	ถามว่า ฌายาทเห็นรูป โดยน เดียย คมกถน อมรธ แคะคอง ทง ๕ น มีฐานที่เกิดต่างกันหรือ เหมือนกัน	" ๖๓
" ๔	ถามว่า เหตุไร มนุษย์จึงต่างกัน	" ๖๓
" ๕	ถามว่า ทำไมจึงต้องเตรียมตัว ไว้ด้วยความทุกข์	" ๖๔
" ๖	ถามว่า เหตุไรสัตว์จนรักจึงทนทาน คือไฟนรกได้	" ๖๕
" ๗	ถามว่า จริตหรือทณณคณตั้งอยู่ บนนภา	" ๖๖
" ๘	ถามถึงเรื่องพระนพพาน	" ๖๗

ปัญหาที่ ๘	ถามว่า	ทุกคนได้พระนิพพาน	หน้า
	ด้วยกณทงนหรือ		" ๖๗
" ๓๐	ถามว่า	ผู้ที่ยังไม่ได้พระนิพพาน	
	จะรู้ว่	พระนิพพาน เป็นสุขได้	
	อย่างไร		" ๖๘

วรรคที่ ๕

" ๓	ถามว่า	พระพุทธเจ้ามีจริงหรือ	" ๗๐
" ๔	ถามว่า	พระพุทธเจ้าไม่มีใครคิด	
	เท่าเทียมจริงหรือ		" ๗๑
" ๕	ถามว่า	คนอื่นเล่าจะรู้ได้อย่างไร	
	ว่า	พระพุทธเจ้าเป็นผู้พิเศษจริง	" ๗๒
" ๖	ถามว่า	ตัวเธอได้เห็นธรรมแล้ว	
	หรือ		" ๗๓
" ๗	ถามว่า	ปฏิสนธิขัณฺฑญาณไปเกิด	
	ด้วยอาการอย่างไร		" ๗๔
" ๘	ถามว่า	เจตภูตมีหรือไม่	" ๗๕
" ๙	ถามว่า	คนตายมีดวงใจดวงหนึ่ง	
	แห่งร่างกาย	ไปเป็นร่างกาย	

ปัญหาที่	หน้า	บางหรือไม	หน้า	๗๕
๑๑ ๘	ถามว่า	บุญบาปเมื่อยังไม่ให้ผล ไปอยู่ที่ไหน	๑๑	๗๗
๑๑ ๘	ถามว่า	ผู้ที่ยังจะคงเกิดต่อไป เขาจะรู้ตัวหรือไม่ว่าเขาจะคงเกิดอีก	๑๑	๗๗
๑๑ ๓๐	ถามว่า	เวทนาพระพุทธรเจ้าองค์ ประทับอยู่ที่ไหน	๑๑	๗๗

วรรคที่ ๖

๑๑ ๓	ถามว่า	บรรพตบางพวก ยังมี ความกว้างกายอยู่หรือไม่	๑๑	๗๐
๑๑ ๒	ถามว่า	เหตุใดพระพุทธรเจ้าจึง ทรงบัญญัติตั้งราบทุกกายหตังเหตุ การณที่เกศชน	๑๑	๗๓
๑๑ ๓	ถามว่า	พระพุทธรเจ้ามีพระอัคร กายใดลักษณะ อย่างพระมหาบุรุษ จริงหรือไม่	๑๑	๗๓
๑๑ ๔	ถามว่า	ข้อที่ว่าพระพุทธรเจ้าทรง ตั้งอยู่ในพรหมวิหาร จะมีชื่อว่า		

ปัญหาที่ ๑	พระองค์ทรงเอาอย่างพรหมหรือ	หน้า	๘๔
" ๕	ถามว่า ใครเป็นอธิบดีอาจารย์ ของพระพุทธเจ้า	"	๘๖
" ๖	ถามว่า นาคาของคนเช่นไร จัก เป็นยาได้	"	๘๗
" ๗	ถามว่า คนที่ยงมกำหนด กับคน ที่ไม่มีความกำหนด นรอกเหมือน กันอยู่บ้างหรือไม่	"	๘๘
" ๘	ถามว่า ที่อยู่ของปัญญา อยู่ ที่ไหน	"	๘๘
" ๙	ถามว่า ดังดาร์จฎิโกแก่อาการ เช่นไร	"	๘๙
" ๑๐	ถามว่า อะไรที่ทำให้จักษุการ ไวได้นาน	"	๙๐
" ๑๑	ถามว่า ดดี เกิดขึ้นได้เอง หรือ เกิดจากผู้อื่น	"	๙๒

วรรคที่ ๗

" ๑	ถามถึงดดี เกิดแก่อาการเท่าไร	"	๙๓
" ๒	ถามว่า ผู้ที่ทาบปมาตัง ๓๐๐ ปี		

ปัญหาที่	ถาเวตาจะตาย	ทำจิตให้มองได้	หน้า
	ได้ก็ไปสุคติ จะไปได้จริงหรือ	"	๘๕
" ๓	ถามว่า จะเพียรกับทุกขที่ยังไม่ มาถึงจะ ได้หรือไม่	"	๘๖
" ๔	ถามว่า มนุษย์เราไปพรหมโลก จะถึงได้ ในทันทีที่เคยหรือ	"	๘๗
" ๕	ถามว่า ตายพร้อมกัน คน ๓ ไป เกิดพรหมโลก อีกคน ๓ ไปเกิด กัณฑ์มรณ คนไหนจะไปเกิดก่อน	"	๘๘
" ๖	ถามว่า ผู้ที่ตายไปเกิดในพรหม โลก ขณะเมื่อไปมีวรรณัตถ- ฐานอย่างไร	"	๘๙
" ๗	ถามว่า คนเราเมื่อเข้าไปเกิดใน กรรมมารดาเข้าไปทางไหน	"	๙๐
" ๘	ถามว่า จะได้ขีริยมรรคบริยณ ด้วยของสกุณเท่าไร	"	๙๑
" ๙	ถามว่า บุญกับบาป ไหนจะจับ ใจกว่ากัน	"	๙๒
" ๑๐	ถามว่า คนหนึ่งรู้จักบาป อีกคน		

ปัญหาที่	หนังสือ	เมื่อกระทำมา	คน	หน้า
	ไหนจะบาปมากกว่า			๓๐๖
๑๑ ๓๓	ถามว่า มนุษย์เราจะทะเลาะได้หรือไม่			๓๐๗
๑๑ ๓๔	ถามว่า กระตดัดควายคง ๓๐๐ โยชน์ มีบ้างหรือไม่			๓๐๘
๑๑ ๓๕	ถามว่า คนเราจะให้ดังเบี่ยงได้ ดั้นทะได้หรือไม่			๓๑๓
๑๑ ๓๔	ถามว่า ทะเถ ได้แก่อะไร			๓๑๔
๑๑ ๓๕	ถามว่า ดั่งทะเขยจะตกได้ด้วยอะไร			๓๑๕
๑๑ ๓๖	ถามว่า วิญญาณความรูแจ้ง บัญญาความรอบรู้ เจตภูต ทั้ง ๓ นาทกนอย่างไร			๓๑๖
๑๑ ๓๗	ถามว่า พระพุทธเจ้าทรงกระทำกิจ ซึ่งยากที่จะกระทำได้			๓๑๗
๑๑ ๓๘	ถามว่า พระเจ้ามณฑลทศรดี			๓๑๘
	ปวารณาพระมหากษัตริย์			๓๑๙
ปัญหาที่ ๑๑	ถามว่า เรืองพระปราชัยโคคนทรง ถวายผ้าแก่พระพุทธเจ้า แก่พระพุทธ			

เจ้าศรีดั่งให้ถวายแด่พระดั่งมี ถ้า หนึ่ง
จริงพระดั่งจะมีคักว่าพระพุทธรเจ้า
ไปหรือ

๖๖ ๓๓๗

ปรารภเมณฑกปัญหา

๖๖ ๓๓๘

วรรคที่ ๑

ปัญหาที่ ๓	ว่าด้วย พวง เคียรถย ทรง การ บูชา พระพุทธรเจ้า	๖๖ ๓๓๙
๖๖ ๒	ว่าด้วยความเป็นดั่งพญานางของ พระ พุทธรเจ้า	๖๖ ๓๔๐
๖๖ ๓	ว่าด้วยพระพุทธรเจ้าทรงบวชให้พระ เทวทัต	๖๖ ๓๔๑
๖๖ ๔	ว่าด้วยเหตุแห่งแผ่นดินไหว	๖๖ ๓๔๒
๖๖ ๕	ว่า ด้วย พระเจ้า อังคาร ทรง ควัก พระเนตรให้ทาน แล้วทรงได้ทิพ จักขุแทน	๖๖ ๓๔๓
๖๖ ๖	ว่า ด้วย เหตุ แห่ง การ ที่ ดั่งถ ถือ ปฏินัน	๖๖ ๓๔๔
๖๖ ๗	ว่าด้วยพระดั่งทรงมอญครวณ	๖๖ ๓๔๕
๖๖ ๘	ว่าด้วย พระพุทธรเจ้า ทรง ๐๖ ธกษ	

ปัญหา	โคหมกต้น	หรือของเหตุช้อยบาง	หน้า
๑	ว่าด้วย พระ พุทธ เจ้า บัง ทรง เจ้า		
๑๐	มาอยู่		๓๔๐
๑๑	ว่าด้วย กาดัง แห่ง อภิบาลาธรรม		๓๔๒

วรรคที่ ๒

๑	ว่าด้วย กาดัง แห่ง การทรง อนุญาต		
	ให้คนถือขวานตึกน้อย		๓๔๕
๒	ว่าด้วย พระ พุทธ เจ้า ทรง ตั้ง ดอน		
	ธรรมใหม่บดบัง		๓๔๘
๓	ว่าด้วย องค์ หุถุ จำพวก ย่อม ทวาด		
	กตวิคคความตาย		๓๕๓
๔	ว่าด้วย อำนาจพระปริศน เป็นอุบาย		
	แก้ความตายได้		๓๕๔
๕	ว่าด้วย ฉากรของพระพุทธรเจ้า		๓๕๖
๖	ว่าด้วยพระพุทธรเจ้าทรงทำ		
	ประ โยชน์ดั่ง แก้วมณี		๓๕๘
๗	ว่าด้วย โลกุตระธรรมประเสริฐสุด		๓๖๓
๘	ว่าด้วยพระเทวทัตทำดังธมเอก		๓๖๒
๙	ว่าด้วยคนไม่รู้จักทำบาป		๓๖๔

ปัญหาที่ ๓๐	ว่าด้วยพระพุทธเจ้าทรงเป็นเจ้าของ	หน้า
	หมื่นดศ	๓๖๕

วรรคที่ ๓

๓	ว่าด้วยพระพุทธเจ้าทรงแต่งตั้ง อวยวาทบให้เชื้อพราหมณ์ดู	๓๖๖
๒	ว่าด้วยพระพุทธเจ้ามีพระดำริ เป็นอุจริค	๓๖๗
๓	ว่าด้วยหม่อมมโธระครือ	๓๖๘
๔	ว่าด้วยการถวายบิณฑบาตครั้ง หม่อมมากทศ	๓๖๙
๕	ว่าด้วยการทำการบูชา	๓๗๐
๖	ว่าด้วยสระเกศหินกระเด็นมา กระทบพระบาทพระพุทธเจ้า	๓๗๑
๗	ว่าด้วยการแต่งตั้งท้าวทนต์ มีไร่นาแทนการผูกเทียนขอ	๓๗๒
๘	ว่าด้วยพระพุทธเจ้าทรงพระ ดำริเมื่อแรกไปทอดศรั	๓๗๓

ปัญหาที่ ๘	ว่าด้วยพระพุทธเจ้าไม่มีครูไม่ มีอาจารย์	หน้า	๓๗๖
" ๙	ว่าด้วยองค์คุณของสมณะ	"	๓๗๗

วรรคที่ ๔

" ๑	ว่าด้วยพระพุทธเจ้าทรงเสด็จ คายกายของพระองค์	"	๓๗๘
" ๒	ว่าด้วยมโหฬายคเบญจตัก	"	๓๗๙
" ๓	ว่าด้วยพระพุทธเจ้าทรงรับได้ พระอัครสาวกทั้งสี่ของพร้อม ทั้งพระภิกษุสงฆ์	"	๓๘๐
" ๔	ว่าด้วยพระพุทธเจ้าทรงอนุญาต ให้พระอัครสาวกพร้อมทั้ง พระภิกษุสงฆ์เข้าเฝ้า	"	๓๘๑
" ๕	ว่าด้วยบรรพชิตมีโอกาสดำ นรรคนมมากกว่าฆราวาส	"	๓๘๒
" ๖	ว่าด้วยมโหฬายคเบญจตัก	"	๓๘๓
" ๗	ว่าด้วยพระพุทธเจ้าด้วยพระ		

ปัญหา ^๑	กระยาหารมากน้อยเท่าไร	หน้า	๒๐๓
๑๑ ๘	ว่าด้วยการแต่งตั้งพระปาวีโมกข์	๑๑	๒๐๓
๑๑ ๘	ว่าด้วยชาบัต	๑๑	๒๐๔
๑๑ ๓๐	ว่าด้วยทรงยกย่องพระพาคูละ	๑๑	๒๐๕

วรรคที่ ๕

๑๑ ๓	ว่าด้วยอำนาจฤทธิกับอำนาจบาป	๑๑	๒๐๖
๑๑ ๒	ว่าด้วยธรรมเนียมการของพระโพธิสัตว์ จนมาทรงอุปบัติในชาติเป็น พระพุทธเจ้า	๑๑	๒๐๗
๑๑ ๓	ว่าด้วย ให้คิดความเกิดแก่เจ็บตาย	๑๑	๒๐๘
๑๑ ๔	ว่าด้วยพระสุวรรณสามลูกยี่ง	๑๑	๒๑๐
๑๑ ๕	ว่าด้วยมลธของกุศลอกุศล	๑๑	๒๑๑
๑๑ ๖	ว่าด้วยนางอมราเทวีไม่ประพฤติ มีจนาจาร	๑๑	๒๑๔
๑๑ ๗	ว่าด้วยความไม่หวาดกลัวของ พระชนาธพ	๑๑	๒๑๖
๑๑ ๘	ว่าด้วยมรรคเป็นรองแก่พรหมใหม่	๑๑	๒๑๗

วรรคที่ ๖

ปัญหาที่ ๑	ว่าด้วยปฏิปทาฝ่ายกลาง	หน้า	๒๑๘
" ๒	ว่าด้วยกรรมทำไม่ให้เป็นชั่ว	"	๒๒๐
" ๓	ว่าด้วยกฤตกิจดำริเจ้าพระอรหัตต	"	๒๒๔
" ๔	ว่าด้วยพระโพธิสัตว์ไม่เบียดเบียนสัตว์	"	๒๒๕
" ๕	ว่าด้วยโศกปีศาจมานพบริภาษพระพุทธรูป	"	๒๒๗
" ๖	ว่าด้วยวาทนาของนายขณิการาชมนตรี	"	๒๒๘
" ๗	ว่าด้วยพระพุทธเจ้าเป็นพระราชาด้วยเป็นพราหมณ์ด้วย	"	๒๓๓
" ๘	ว่าด้วยพระพุทธเจ้าทรงอุปบัติในยุคเดียวกัน ๒ องค์ไม่ได้	"	๒๓๓
" ๙		"	๒๓๕
" ๑๐	ว่าด้วยคนทศกธดาเพศจากฉมนะ	"	๒๓๕

วรรคที่ ๗

" ๑	ว่าด้วยความรู้จักรของพระขริยและของปุณณ	"	๒๓๗
-----	--	---	-----

ปัญหาที่		ว่าด้วยเหตุที่พระอรหันตโมกษ	หน้า
	๒	ความทุกข์	๒๓๘
๑๑	๓	ว่าด้วยผู้ครองอาบคัมภีราวธ	
		แจ้งกถณบวรธก	๒๓๘
๑๑	๔	ว่าด้วยสมณะและภิกษุที่ผู้	๒๔๓
๑๑	๕	ว่าด้วยนามวิจิตหรือไม่	๒๔๓
๑๑	๖	ว่าด้วยสิ่งที่ไม่ในไตรปิฎก	๒๔๔
๑๑	๗	ว่าด้วยพระอรหันตคณคณ	
		หรือไม่	๒๔๕
๑๑	๘	ว่าด้วยสิ่งที่ไม่เกิดแต่กรรม	
		แต่บุญ	๒๔๗
๑๑	๙	ว่าด้วยสิ่งที่เกิดแต่กรรมแต่บุญ	๒๕๐

วรรคที่ ๘

๑๑	๑	ว่าด้วยยักษะหรือไม่	๒๕๐
๑๑	๒	ว่าด้วยเหตุทรงบัญญัติอภิปท	
		ไม่พร้อมกัน	๒๕๓
๑๑	๓	ว่าด้วยโรคของพระอาทิตย์	๒๕๒

ปัญหาที่ ๔	ว่าด้วยอุทฺทที่พระธากิยวชน	หน้า ๒๕๕
" ๕	ว่าด้วยพระเวฬุวันนคร น้ำเพณาทนาวรม	" ๒๕๕
" ๖	ว่าด้วยอุทฺทกิริยา	" ๒๖๓
" ๗	ว่าด้วยกำลังของบุญบาป	" ๒๗๓
" ๘	ว่าด้วยการอุทฺทศบุญกุศล	" ๒๗๕
" ๙	ว่าด้วยการอุทฺทศบาปกรรม	" ๒๗๗
" ๑๐	ว่าด้วยฝัน	" ๒๗๗

บรรดที่ ๙

" ๑	ว่าด้วยถกคายหรือไม่ถก คาย	" ๒๗๙
" ๒	ว่าด้วยพระอรหันต์นพพาน ปาฏิหาริย์	" ๒๘๔
" ๓	ว่าด้วยดีความโศกาสไคมรรคนอ ทุกจำพวกหรือไม	" ๒๘๕
" ๔	ว่าด้วยพระนพพานทุกขปนด้วย หรือไม	" ๒๘๗
" ๕	ว่าด้วยคุณแห่งพระนพพาน	" ๒๙๐

ปัญหาที่ ๖	ว่าด้วยการทำให้แจ้งซึ่งพระ	หน้า
	นิพพาน	๒๘๕
๗	ว่าด้วยทศกัณฐ์แห่งพระนิพพาน	๒๘๖
๘	ว่าด้วยการอนุমানพระนิพพาน	๒๘๗
๙	ว่าด้วยรูปคฤ	๓๐๒
บทภาคิกา		๓๐๘

วรรคที่ ๑

องค์ ๓	แห่งพา	๓๓๒
องค์ ๕	แห่งไก่	๓๓๓
องค์ ๓	แห่งกระแต	๓๓๕
องค์ ๒	แห่งพ่อเดือเหลือง	๓๓๕
องค์ ๓	แห่งนางเดือเหลือง	๓๓๖
องค์ ๕	แห่งเค้า	๓๓๗
องค์ ๓	แห่งบี	๓๓๘
องค์ ๓	แห่งรางปืน	๓๓๘
องค์ ๒	แห่งกา	๓๒๐
องค์ ๒	แห่งดิง	๓๒๓

บรรดาศักดิ์ ๒

องค์ ๓	แห่งเกณนาเคา	หน้า	๓๒๒
องค์ ๓	แห่งบัว	๖๖	๓๒๒
องค์ ๒	แห่งพร	๖๖	๓๒๓
องค์ ๓	แห่งไม้รณาง	๖๖	๓๒๕
องค์ ๓	แห่งเรือ	๖๖	๓๒๖
องค์ ๒	แห่งเรือคุดไฮโครก	๖๖	๓๒๗
องค์ ๓	แห่งเจ้ากระโตง	๖๖	๓๒๗
องค์ ๓	แห่งคันหน	๖๖	๓๒๗
องค์ ๓	แห่งคนงาน	๖๖	๓๒๗
องค์ ๕	แห่งมหาสมุทร	๖๖	๓๓๐

บรรดาศักดิ์ ๓

องค์ ๕	แห่งแผ่นดิน	๖๖	๓๓๓
องค์ ๕	แห่งนา	๖๖	๓๓๓
องค์ ๕	แห่งไฟ	๖๖	๓๓๔
องค์ ๕	แห่งถม	๖๖	๓๓๕
องค์ ๕	แห่งภูเขา	๖๖	๓๓๖
องค์ ๕	แห่งอากาศ	๖๖	๓๓๗

องค์ ๕	แห่งพระจันทร์	หน้า ๓๓๘
องค์ ๘	แห่งพระอาทิตย์	" ๓๔๐
องค์ ๓	แห่งท้าวอักษะ	" ๓๔๒
องค์ ๔	แห่งพระเจ้ากรุงพทต	" ๓๔๓

วรรคที่ ๔

องค์ ๓	แห่งปอดอก	" ๓๔๔
องค์ ๒	แห่งแมว	" ๓๔๕
องค์ ๓	แห่งหนู	" ๓๔๕
องค์ ๓	แห่งแมลงป่อง	" ๓๔๖
องค์ ๓	แห่งหิ้งทอน	" ๓๔๖
องค์ ๒	แห่งต้นรวงจาก	" ๓๔๗
องค์ ๓	แห่งเนื้อ	" ๓๔๗
องค์ ๔	แห่งโค	" ๓๔๘
องค์ ๒	แห่งตุ๊ก	" ๓๕๐
องค์ ๕	แห่งช้าง	" ๓๕๓

วรรคที่ ๕

องค์ ๗	แห่งราชสีห์	" ๓๕๒
องค์ ๓	แห่งนกจากพทก	" ๓๕๔

องค์ ๒	แห่งนางนกเงือก	หน้า ๓๕๕
องค์ ๓	แห่งนกกระต๊อ	" ๓๕๖
องค์ ๒	แห่งนกเค้า	" ๓๕๗
องค์ ๓	แห่งนกกระต๊อ	" ๓๕๗
องค์ ๒	แห่งกังคาว	" ๓๕๗
องค์ ๓	แห่งป้อม	" ๓๕๗
องค์ ๓	แห่ง	" ๓๕๗
องค์ ๓	แห่งเพ็ญ	" ๓๖๐

บรรดาศักดิ์ ๖

องค์ ๓	แห่งแมลงหม	" ๓๖๓
องค์ ๓	แห่งการตกหม	" ๓๖๒
องค์ ๓	แห่งเคาเห็ด	" ๓๖๒
องค์ ๕	แห่งป่า	" ๓๖๓
องค์ ๓	แห่งคน	" ๓๖๔
องค์ ๕	แห่งคน	" ๓๖๕
องค์ ๓	แห่งคน	" ๓๖๖
องค์ ๕	แห่งพราน	" ๓๖๗
องค์ ๒	แห่งพราน	" ๓๖๗
องค์ ๒	แห่งราง	" ๓๖๗

บรรดาศักดิ์ ๗

องค์ ๓	แห่งหม้อ	หน้า	๓๗๐
องค์ ๒	แห่งกาตักนา	๗	๓๗๐
องค์ ๓	แห่งร่ม	๗	๓๗๓
องค์ ๓	แห่งนา	๗	๓๗๒
องค์ ๒	แห่งยา	๗	๓๗๓
องค์ ๓	แห่ง ไกษณ	๗	๓๗๔
องค์ ๔	แห่งนายขมิ้น	๗	๓๗๕

ความประสงค์ ให้ พระอินทร์ และ มหาเสน เทพบุตร ทั้ง จมวดอก
 ครันธูเชิญมหาเสนเทพบุตรไต่ถามประสงค์แล้ว จึงพากัน
 กลับมายังมนุษย์โลก แล้วจึงให้พระโรหณเถระเข้าไปเพียร
 ความนิยมนับถือ ให้แก่ตระกูลไดโนศตรพราหมณ์ ซึ่งเป็นตระกูล
 กุฎทิมหาเสนเทพบุตรจะจุติลงมาเกิด จนตระกูลนั้นเกิดความ
 เต็มใจในพระพุทธศาสนา

ฝ่าย มหาเสน เทพบุตร เมื่อรับ อนุญาต จาก คณะสงฆ์แล้ว
 ก็จุติลงมาเกิดในตระกูลไดโนศตรพราหมณ์ ตำบลรั้งคดคาม
 ริมป่าหิมพานต์ ได้นามว่า นาคเสนกุมาร เมื่อเติบโตขึ้นก็ได้
 รับการศึกษาศิลปวิทยาจากสำนักครูทั้งหลาย ตลอดจนไตร
 เพท อันเป็นคัมภีร์สำคัญของพราหมณ์ก็ได้ ศึกษาจน ร่ำวิชาชาญ
 ครมแล้วจึงมาร่ำฟังว่า วิชาเหล่านี้ไม่แก่แก่ธำระไร ก็เกิด
 ความเบื่อหน่าย

อยู่มาวันหนึ่ง พระโรหณเถระเข้าไปเยี่ยมที่บ้านไดโนศตร-
 พราหมณ์ พอนาคเสนกุมารเห็นกนกแปลกกนก จึงเรียนถาม
 ว่า ทำไมท่านจึงต้องโกนผมโกนหนวดและต้องนุ่งห่มผ้าเหลือง
 ครนุเหตุนี้ จึงเรียนถามอีกว่า คนเพศเช่นท่านได้รับศึกษาวิชา
 ะไรบ้าง เมื่อได้รับตอบว่า ได้รับศึกษาวิชาอย่างสูงที่สุดใน
 โลก จึงไปขออนุญาตค้อมีคามารดาบวชเรียนบ้าง ครนบวช

เป็นอามเณรแล้ว ก็เล่าเรียนพระไตรปิฎกในด้านนักพระโรหม
เถระ พออายุเต็ม ๒๐ ก็บวชเป็นพระภิกษุ คึกคักต่อไปจน
เชี่ยวชาญแตกฉานในพระไตรปิฎก เมื่อพระอัสสัฏฐิครุว่า พระ
นาคเด่นเชี่ยวชาญคึกคักแล้ว จึงนำไปหาพระอายุปาดเถระ ที่ตั้ง
เรอบริเวณ (ใกล้พระราชวังพระเจ้ามัตถิ) เพื่อจะได้
มีโอกาสดูวชิรวิธานพระราชปฐมา

วันหนึ่งพระเจ้ามัตถิทรงตั้งถามเหล่าอำมาตย์ว่า เห็น
ใครบ้างซึ่งพอจะได้คบกับเราได้ เหล่าอำมาตย์จึงกราบทูลว่า
มีพระเถระอยู่รูปหนึ่ง ชื่อว่าอายุปาดเถระ พอจะดูวชิรวิธาน
แก้ปัญหารของพระองค์ได้ เมื่อทรงทราบดังนั้นก็เสด็จไปหาพระ
อายุปาดเถระทรงตั้งถามปัญหาแรก พระอายุปาดเถระก็ดูวชิร
วิธานให้ทรงสดงด้วยไม่ได้

ขณะนั้นเทวมนคยอำมาตย์จึงกราบทูลว่า ยังมีพระภิกษุ
อยู่รูปหนึ่งชื่อว่านาคเด่น เป็นผู้ปฎิภาณแตกฉานในพระไตร
ปิฎก พอพระเจ้ามัตถิทรงได้ยินนามว่านาคเด่น ก็ทรงหวาด
พระราชหฤทัย เพราะว่ามีครั้งคำสอนพระกัธธปถัมมา
ฉัมพุทฺธเจ้า พระเจ้ามัตถิก็บวชเป็นอามเณรอยู่ในสำนักของ
พระนาคเด่น (ซึ่งในครั้งกระนั้น ท่านเป็นพระภิกษุรูปหนึ่ง)
วันหนึ่งพระภิกษุรูปนั้น (คือพระนาคเด่น) ถวายถวายเยื่อ

ทองไว้ แต่ขอร้องให้ข้ามเนินมารณ ข้ามเนินแดงทำเป็นไม้
ไต่ขึ้นเสีย ท่านจึงบันดลโทษหยาบเขาไม่กลัวคดีข้ามเนิน ๆ
ก็จำใจชน ครั้นชนเสร็จแล้วจึงคงความปรารถนาว่า ด้วยผล
บุญแห่งการรณหยาบเขยอทอง ชาคค้อไปขอให้นมเคชคักคานภาพ
ใหญ่หลวง และขอให้นมปัญญาเฉียบแหลมกว่ารณทอง พระ
ภิกษุรูปนั้นว่า ข้ามเนินคงดีคยาธิฐานเช่นนั้น จึงปรารถนา
บ้างว่า ด้วยเคชแห่งกุศlothาพเจ้าได้กวาดหยาบเขยอน ชาคค
ค้อไปขอให้นมปฏิภาณว่องไวสามารถได้คอบปัญหาแม้ออง ข้าม
เนินใด

เมื่อ พระเจ้ามณฑก ทรงทราบ ช่างจาก เทวมนคย อามาคย
คังนพ จึงเสด็จไปหาพระนาคเสนขงทอญ

วรรคที่ ๑

ปัญหาที่ ๑

เมื่อพระเจ้านันทเสนเสด็จเขาไปทรงพระนาคเสน ทรงปราศรัยพระเถระเจ้าแล้ว จึงมีพระราชาดำรัสว่า ข้าพเจ้ามีความประสงค์จะพูดด้วยเธอ

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ขอพระองค์จงตรัสมาเถิด ข้าคนภาพักใคร่จะฟังอยู่

ม. ข้าพเจ้าพูดแล้ว เธอฟังเขาเกิด

น. ข้าคนภาพักแล้ว พระองค์ตรัสมาเถิด

ม. เธอฟังโดยนว่ากระไร

น. พระองค์ตรัสมาว่ากระไร

ม. ก็ข้าพเจ้าได้ถามเธอแล้ว

น. ข้าคนภาพักได้ถวายวิสัชนาแล้ว

ม. เธอวิสัชนามาว่ากระไร

น. พระองค์ตรัสถามว่ากระไร

เมื่อ ค่าง ฝ้าย ค่าง องคฺู ไหวพริบ แห่งกัน และ กันอยู่ ขณะ
ประราชนราชโยนกก่หากันซึ่งดำรงการถวายพระนาคเสน แล้ว
กราบทูลพระเจ้านันทเสนว่า ข้าแต่พระมหाराชาเจ้า ขอพระองค์

จงตรัสถามปัญหาในทันทีเถิด

จึงพระเจ้ามณฑลตรัสถามว่า คู่ก่อนพระผู้เป็นเจ้า
ธรรมเนียมที่จะพูดกัน ถ้าไม่รู้จักชื่อและสกุลก่อนแล้ว จะพูด
กันอย่างไร เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าขอทราบว่าคุณชื่อไร

พระนาคเดินทูลตอบว่า ชื่อของอาคมภาพเพือนพรหม
จารย์เรียกว่านาคเดิน แต่โยนทอง ๒ เรียกว่านาคเดินบ้าง จิตรเดิน
บ้าง ดุริเดินบ้าง ดัชนีเดินบ้าง, ขอถวายพระพร อันคำชื่อ
เหล่านี้เป็นคำที่คงชนไว้สำหรับร้องเรียกกันเท่านั้น ห้ามคน
บุกกดที่จะพองคนใดในรชนนโม

ทันใดนั้นแล พระเจ้ามณฑลก็ตรัสประกาศกะบริษัทว่า
ท่านทั้งหลายจงเป็นพยานช่วยกันจำคำพระนาคเดินไว้ แล้ว
ครั้นที่พระเถระว่า คู่พระนาคเดิน ถ้าว่าคนเราไม่มีความ
จริงเช่นเขื่อนขันธ์ ก็ใครเล่าถวายบาตรจีวรแก่เรา ใคร
เป็นผู้ไร้อภัยบาตรจีวรนั้น และหากว่าใครเขามาเรา ก็คงจะ
ไม่เป็นมาป, แล้วครั้นที่รักใช้คือไปว่า ก็ที่เขื่อนขันธ์ชื่อว่า
นาคเดินนั้น อะไรเล่าเป็นนาคเดิน นมหรือเป็นนาคเดิน, เมื่อ
พระเถระทูลตอบว่า มิใช่ ก็ตรัสถามต่อไปจนครบอาการ ๓๒
ทรงได้แจ้งไปแต่จะอย่างไรว่า เป็นนาคเดินหรือ พระเถระเจ้า
ก็ทูลตอบว่า มิใช่ จึงครั้นได้ถึงชั้นที่ ๕ แต่จะอย่างไรว่าเป็น

นาคเด่นหรือ พระเถรเจ้าก็ทูลตอบว่า มิใช่ จักรังได้อวม
กันมา หรือทั้ง ๕ ขึ้นเป็นนาคเด่น หรือนาคเด่นมันออกนอก
ไปจากชนบท ๕ นม พระเถรเจ้าก็ทูลตอบว่า มิไร ๆ ทุกข้อ

พระเจ้านอนทเห็นเป็นท จักรังเขยัว ราชูเจ้าตาม
ไต่เตียงเรอ ก็ไม่พบว่ามีอะไรเป็นนาคเด่น เรอพูดเหลวไหล
ไม่มีส่วนที่เป็นนาคเด่นสักหน่อย

ก่อนที่พระเถรเจ้าจะถวายวินิจฉัยนาแก้ปัญหานัน ได้ทูล
บรรยายเป็นฐานปราชัย เพื่อย้อนหาของ ให้พระเจ้านอนท
ตรัสเป็นทเดียวกัน ว่าพระองค์เป็นกษัตริย์ผู้ขนาดราชิ เด็ดจ
ออกจากพระนครมาเงาเทียง กรวดทรายตามทางกำลังร้อน
จัด ถ้าทรงคำนึงมา พระบาทคงจะพอง พระราชหฤทัยคง
จะอ่อนเพลียเป็นแน่ ขอถวายพระพร พระองค์เด็ดจพระราช
คำนึงมาด้วยพระบาทหรือด้วยราชพาหนะ จงพระเจ้านอนท
ตรัสตอบว่า ข้าพเจ้าก็มาด้วยรถดีเรอ

พระนาคเด่นเถรเจ้าเห็นได้จึงทูลถามว่า ถ้าพระองค์
เด็ดจมาด้วยรถ ขอพระองค์ได้ตรัสบอกกระษัตริย์ภาพว่า อะไร
เป็นรถ จอนหรือเป็นรถ พระเจ้านอนทตรัสตอบว่า มิไร
พระเถรเจ้าจึงทูลถามต่อไปว่า หรือเครื่องอุปการณอย่างอื่น
เช่นเพลาดีอันนอกแคะระอย่าง ๆ เป็นรถ พระเจ้านอนทก็ตรัส

ตอบว่า มิใช่ พระเถระเจ้าจึงทูลถามอีกว่า หรือเครื่องอุปกรณ
 เหล่านั้นทั้งหมดเป็นรถ หรือว่ารถนั้นออกออกไปจากเครื่อง
 อุปกรณเหล่านั้น พระเจ้ามถนทกก็ตรัสตอบว่า มิใช่ ฯ พระ
 เถระเจ้าจึงทูลแย้งว่า อาตมภาพทูลถามพระองค์ ก็ไม่พบว่
 อะไรเป็นรถ พระองค์ก็ตรัสไม่ฉันกับพระคำวิสัยของตน

ขณะนั้นเหล่าประชาชนชาวโยนกต่างก็ชื่นชมการถวาย
 พระนาคเสน แล้วกราบทูลพระเจ้ามถนทกว่า ข้าแต่พระมหา
 ราชเจ้า ขอพระองค์จงตรัสแก้เสียกับตนเถิด

พระเจ้ามถนทกจึงตรัสว่า ตักก่อนพระนาคเสน คำว่ารถ
 ซึ่งข้าพเจ้าตอบเธอ ในเบื้องตนนั้น เหตุอาศัยทองอันทองเพลา
 เป็นตน รวมกันเข้า จึงมีชื่อเรียกเช่นนั้น

พระเถระเจ้าจึงทูลว่า พระองค์ก็ตรัสถูกแล้ว ขอถวาย
 พระพร แม้คำว่านาคเสนจึงเป็นชื่อของอาตมภาพก็เช่นนั้น
 เหมือนกัน อาศัยทองผสมทองเป็นตน อาศัยทองรูปทองนามประสม
 กันเข้า จึงมีการอันนั้น แลควาเมื่อพูดโดยปรโมคติแล้ว ถ้า
 มควบุคคตจะฟังคนใดในชนอนไม

เมื่อพระเถระเจ้าถวายขณด้วยนาฏกานาฏกานาฏกแล้ว พระ
 เจ้ามถนทกก็ตรัสชมเชยว่า นาฬิ ข้าพเจ้าไม่เคยได้ยินได้ฟัง
 เช่นนี้เลย เธอด้วยธนาปิฎกาไพเราะจริง ถ้าว่าพระพุทฺธเจ้า

ยังได้คำทรงพระชนม์อยู่ ก็คงจะประทานคำให้การเป็นแน่.

จบมานปัญหา

ปัญหาที่ ๒

พระเจ้ามณฑลนครราชสีมา คุยกับพระนาคเด่น เชอบว
โศกขึ้นมาแล้ว

พระนาคเด่นทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ได้ ๗ ปีมา
แล้ว

ม. อะไรเป็นจำนวน ๗ คับหรือหรือ ๆ ว่าการนับเป็น
จำนวน ๗

กษัตริย์ เจาของ พระเจ้า มณฑล ฉายอยู่ที่ พนด้น แดะ ใน
หมอนา เมื่อพระราชดำรัสถามถึงนั้น พระนาคเด่นจึงทูลว่า
นั้นเจาพระองค์ไปปรากฏอยู่ที่พนด้นแแต่ทหมอนา ชาติมภาพ
ขอทูลถามว่า พระองค์เป็นพระราชหรือเจาเป็นพระราช

ม. ข้าพเจ้าเป็นราชา เจามีไรราชา ด้วยว่าเจา
อาศัยคงราฟเจ้าจึงปรากฏขึ้น

ม. ขอถวายพระพร นับเป็นเรือนนแแต่ จำนวน ๗ ปี
หมอนกเพราะว่านับแต่ชาติมภาพลงมาจนบัดนี้ วันคืนใดดวง

ไปเป็นจำนวนนับเท่านั้น

น. เรอช่างฉลาดจริง ๆ

จบวิธีแก้ปัญหา

ปัญหาที่ ๓

พระเจ้านันทนครตั้งถามว่า คุณก่อนพระนาคเสน เรอบรร
ประดังกะไร

พระนาคเสนทูลตอบว่า รอดวายพระพร ประดังกะ
ดับทุกข์ และประดังกะให้เป็นประโยชน์ผู้แทนแก่คนทั่วไป

น. ถ้ากระนั้น เธอจะยอมสละเวลาพูดกับข้าพเจ้าได้
หรือไม่

น. ถ้าพระองค์ตรัสอย่างบัณฑิต ข้าคนภาพักจากพูด
ด้วยได้ ถ้าตรัสอย่างพระเจ้าแผ่นดิน ข้าคนภาพักพูดด้วย
ไม่ได้

น. บัณฑิตพูดกันอย่างไรเล่าเธอ

น. บัณฑิตพูดกัน ย่อมผูกเป็นปัญหาถามกันบ้าง แก่
ปัญหาถามบ้าง พูดขบถบ้าง ยอมรับบ้าง พูดแข่งกันบ้าง ออกฝ่าย
กับพูดแข่งบ้าง และย่อมไม่โกรธเพราะการพูดโต้เถียงกันนั้น

ขอถวายพระพร บัณฑิตพูดกันอย่างนี้

น. ถ้าพระเจ้าแผ่นดินพูดอย่างไรเดี๋ยวเธอ

น. ขอถวายพระพร พระเจ้าแผ่นดินเมื่อทรงออกความ
เห็นเรื่องใดเรื่องหนึ่งอยู่ ผู้ใดคัดค้านจน ถึงพระรา
ชาธิบายแก่ชน พระเจ้าแผ่นดินทรงหยาดพระทัยอย่างนี้

น. ข้าพเจ้าพูดอย่างบัณฑิต จะไม่พูดอย่างพระเจ้า
แผ่นดิน ขอเรื่องพูดตามสบายเหมือนอย่างพูดกระดานเเม
หรือคนรักชาวคณเฑาะ ขออย่าไต่ความเกรงกลัวเลย

น. ขอถวายพระพร เป็นพระมหากษัตริย์อย่างนี้

น. ข้าพเจ้าขออนุญาตคำถามเธอจะได้หรือไม่

น. ขอพระองค์จงตรัสถามเถิด

น. ข้าพเจ้าได้ถามเธอแล้ว

น. อาตมภาพก็ได้ถวายวินิจฉัยแล้ว

น. เธอวินิจฉัยนามว่าอะไร

น. พระองค์ก็ตรัสถามมาแล้วอะไร

น. เรชน่านมารดาจริง

จบคภพปริญาปัญหา

ปัญหาที่ ๔

จึงพระเจ้ามณฑาทรงพระราชดำริว่า พระภิกษุรูปนั้น
 ปรารถนามรรคผลได้ครอบงำได้ ก็แต่ขอที่เราจะต้องถามขงม
 อยู่มาก จนหมดเวลาเสียแล้ว อย่ากระนั้นเลยพรุ่งนี้จงพุด
 กันต่อไปในวังเถิด เมื่อทรงพระราชดำรินั้นแล้ว จึงครตั้ง
 เทวมนัคยอำมาคย ให้อาราธนาพระเถระเจ้า เจ้า ไปในพระราชวัง
 ในวันรุ่งขึ้น แล้วเสด็จจากราชอาสน์ ครัสต์อาพระเถระเจ้ามา
 ทรงมาพระที่นั่งเสด็จจากคณเขาดพระราชมณเฑียร ฝ่ายเทวมนัคย
 อำมาคยก็อาราธนาพระเถระเจ้าตามรับสั่ง

ครั้นวันรุ่งขึ้น อำมาคย & นาย คือ เนมิคคยอำมาคย
 อันคกายอำมาคย มังกรอำมาคย ดัฬกทินนอำมาคย
 พร้อมกันเข้าไปทูลถามพระเจ้ามณฑาทว่า จะโปรดให้นิมนต์
 พระนาคเสนเข้ามาหรือยัง เมื่อครตั้งอนุญาตแล้วจึงทูลถามว่า
 จะโปรดให้นากับพระภิกษุตั้งกี่รูป ครัสต์ว่า ท่านจะมากับพระ
 ภิกษุตั้งกี่รูปก็ตามใจท่านเถิด จึงอำมาคย & นายพากันไปเรียน
 พระเถระเจ้าตามพระราชดำริ

ครั้นได้เวลาพระนาคเสน ก็ลา พระภิกษุสงฆ์ เจ้า ไปสู่สำนัก
 นคร ขณะนั้นเดินไปตามทาง อันคกายอำมาคยเข้าเดินเคียง

ปัญหาที่ ๕

เมื่อพระนาคเดินไปถึงพระราชวัง พระเจ้านันทก ก็ทรง
 ประเคนอาหารบิณฑบาตแด่พระองค์พระราชทานน้ำใคร่แก่พระองค์
 ทวทุกรูปแล้ว มีพระราชดำรัสถามนาคแก่พระนาคเดินกับพระภิกษุ
 ๑๐ รูปให้รออยู่ นอกนั้นให้กลับไป แล้วจึงทรงถามว่า
 ลูกของพระนาคเดิน เราจะพูดกถาเรื่องอะไรดี

พระนาคเดินทูลตอบว่า ขอถวายพระพร การพูดกถา
 ที่มีผลประเสริฐกว่าแต่เพียงความเท่านั้น เพราะฉะนั้น จึงควร
 แต่โดยเนื้อความเกิด

น. การบวชของเขมมีประโยชน์อย่างไร และมีอะไร
 เป็นคุณ ซึ่งเขมมีประสงค์อย่างนี้

น. การบวชมีประโยชน์ที่จะได้รู้ว่าจะทำอย่างไรจึงจะ
 ดับความทุกข์ที่มีอยู่ได้ และจะไม่ให้ความทุกข์อย่างอื่นเกิดขึ้น
 อีก อนุปาทานนิพพาน (การดับงานสิ้นเชื้อ) เป็นคุณซึ่งหา
 ภาษาคงประเสริฐอย่างนี้

น. บรรดาคนบวช บวชมุ่งประโยชน์อย่างนั้นด้วยกัน
 ทั้งหมดหรือ

น. หามได้ บางพวกบวชเพื่อจะหนีพระเจ้านันทกหรือ

มาอีก

น. ผู้ที่ยังนึกได้จกกลับมาเกิดอีก ผู้ที่นึกได้แล้ว
จกไม่กลับมาอีก

น. ก็ตัวเธอเล่า จกกลับมาเกิดอีก หรือว่าจกไม่กลับมาอีก

น. ขอถวายพระพร ถ้าอาตมาภพยังมีอุปาทาน (ก็เกิด
ที่ยังเป็นเธอ) อยู่ ก็จกกลับมาเกิดอีก ถ้าไม่มีอุปาทาน ก็
จกไม่กลับมา

น. เรขธตาคนกับปัญหา

จบปฏิสันถารคนปัญหา

ปัญหาที่ ๘

พระเจ้ามโหตรัฐถามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน ผู้ที่
ไม่กลับมาเกิดอีก เป็นเพราะโยนิโสมนธิการมิใช่หรือ

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร เป็นเพราะ
โยนิโสมนธิการด้วย เพราะปัญญาคด้วย เพราะกุศลธรรม
เหล่านี้ด้วย

น. โยนิโสมนธิการก็คือปัญญานิใช่หรือ

๒
เกยวนน

น. นนแดนนโต แม่น้ำตกฝนคนก้นนนเหมือนกัน ไร่
ความกึกความนก ยกเขาเหคุนถ แห่งจิรณกหิตทงหอย นารวมได้
ส่วนไร่ความรอบรูเป็นผู้ชราควา จะควรมกหิตด้วยจิรยอย่างไร
จงจรมนถ รอดวายพระพร นแด เป็นความค่างแห่งอักษณะ
๒ ๒
ทง ๒ นน

จมนนอิกการถกธณปัญหา

ปัญหาที่ ๕

พระเจ้านมิตถ์ตรัสถามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน คำที่เธอ
ว่าผู้ทจกไม่ถดขึ้นมาเกิดชก เป็นเพราะกุศลธรรมเหล่านี้ด้วย
นน คือกุศลธรรมเหล่านี้

พระนาคเสนทูลตอบว่า รอดวายพระพร คือกุศลธรรม
เหล่านี้ คัด (ความดำรวมกายวาจา) ศรัทธา (ความเชื่อ)
วิริยะ (ความเพียร) ธัมมิก (ความระลึกได้) ธมฺมา (ความ
คงใจมั่น) ปัญญา (ความรอบรู)

น. ก็คือมถักษณะอย่างไรเจ้าเธอ

น. คือเป็นที่เพียรปลุกคุณงามความดีอื่น ๆ ให้งอกงาม

คงผู้รักษาคืออยู่เป็นนิตย์ ย่อมปรากฏว่าเป็นผู้เต็มไปด้วยคุณ
ธรรมให้อาตมามีเมตตากรุณาเป็นต้นด้วย ขอถวายพระพร คือ
มอक्षणธรรมาภัง

ม. เรขจงเปรียบให้ฟัง

น. ขอถวายพระพร คนทำการเพาะปลูกไม้ดอกไม้มัด
จำกัดของอาศัยแผ่นดินเป็นที่เพาะเป็นปลูก พรรณพืชนั้นจึงจะออก
งามขึ้นได้ หรือเช่นการปลูกบ้านสร้างเรือน ก็จำกัดของอาศัย
แผ่นดินเป็นที่ขุดรากฝังเข็มเช่นเดียวกัน แผ่นดินใด แผ่นดินจะ
อบรมคุณงามความดีอย่างอื่น ก็จำกัดของรักษาคือให้เป็นพื้น
เดียวกัน คุณธรรมนั้น ๆ จึงจะอยู่ประจำแฉ่งออกงามขึ้นได้
ความชอบพระคุณพระภาคเจ้าก็ใคร่จะได้ใจความว่า ผู้รักษาคือ
คือยอมทำให้ตนมีระเบียบอย่างออกงามขึ้น เหตุว่า คือตนเป็นที่
ตั้งอาศัยแห่งคุณธรรมทั้งหลาย ประหนึ่งว่าแผ่นดินเป็นที่อยู่
อาศัยแห่งหมู่สัตว์

ม. เรขจวนรอบแล้ว

จบคัมภีร์ฐานฉักรณปัญหา

ปัญหาที่ ๑๐

พระเจ้ามณฑลนครราชสีมา คุยกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
มณฑลนครราชสีมา

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว คุยกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
จิตใจมั่นคง และมณฑลนครราชสีมา

ม. ศรัทธาทำจิตใจมั่นคงได้อย่างไร

น. ศรัทธาเมื่อเกิดขึ้น ย่อมมีใจมั่นคง (*) ไปจาก
จิต จิตเมื่อปราศจากนิเวศน์ ก็ย่อมมีใจ

ม. เรขางเปรียบให้ฟัง

น. เหมือนพระมหากษัตริย์ พร้อมด้วยเจ้ากรุงศรีอยุธยา
เจ้ากรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อนานชยแห่งหนึ่งไป ครั้นแดงทรงกระ-
หายน่า จึงส่งครุฑให้ราชบุรุษไปตักนมาถวาย ก็ความนั้น
เศรษคคตทช ด้วยมารถทำให้จนให้ได้ใจของพระมหากษัตริย์
พระองค์นั้นมอญ เมื่อราชบุรุษนำพระราโชองการแล้ว ก็

(*) นิเวศน์ คือธรรมเนียมอันจิตให้จน บ้างก็ไม่ได้
บรรดากวามดี มี ๕ อย่าง คือ ๑ ความก้ำกั้นครุฑไกร. ๒ ปอง
รายมอญ. ๓ จิตให้หนักและเกิดบเกิดม. ๔ พึงชานและรำคาญ.
๕ ใจดังเด

นำเอาแก้วมณีดวงนั้นไปแช่ในแม่น้ำอนนชยนิม พอสรงอำหรัย
จอกหนักหกตกออกไป คมกัณธอง นาคไฉน วรบุรุษจึง
ศกน่านมาถวายพระมหากษัตริย์ตามพระราชประสงค์ ขอ
ถวายพระพร เปรียบจิตเหมือนอนนา ผู้ทำศรัทธาให้เกิดเหมือน
วรบุรุษ นพรัตน์เหมือนอำหรัยและคม ศรัทธาเหมือนแก้ว
มณี, อันจิตใจของคนเรา ย่อมถูกนิเวศนีย่างใดอย่างหนึ่ง
หรือทั้ง ๕ อย่างนั้นกระทำให้เศร้าหมอง พงเห็นคนทรมพยายาม
กักปองร้ายเรา ใจย่อมขุ่นอยู่เสมอ ถ้าในขณะนั้นเขามี
ใจให้ความคำนึงถึงเหตุผลจนเห็นโทษแห่งพยายามได้ ก็ย่อม
จะขจัดความพยายามเสียได้ทันที เพราะเกิดศรัทธาความเชื่อ
มั่นว่า ทำชั่วใดกรรมชั่ว คนท้อความพยายาม คนท้อของ
วิญญูของพยายาม ซึ่งเป็นการก่อเวรก่อกรรมทำลายประโยชน์
สุขของคนและผู้อื่น เมื่อนั้นใจก็สว่างจากขุ่นมัวภาพมัวได้
ขึ้นโดยลำดับ ถวายพระพร จิตปราศจากนิเวศนีย่อม
มีองไฉนอย่างนี้

น. คุณอนพระนาคเสน ทพาศรัทธา มีลักษณะรุ่งโรจน์
ก็อย่างไร

น. ขอถวายพระพร ตัวอย่างเช่นคนท้อเห็นคนอื่นเขา
พยายามทำความดี จนสามารถนำคนชนอยู่ข้างนั้นด้วย แล้วนำ

เขาปฏิปทาของผู้คนมาเป็นทางดำเนินของตนบ้าง แม้จะยาก
ลำบากสักเพียงไร ก็พยายาม ด้วยเชื่อว่าคนที่จะคงคนไว้ใน
ฐานะอันสูงเร้นนั้นได้ ต้องมีความอดทนต่อทนนานมากจนทำให้
ถวายพระพร เช่นนี้เป็นลักษณะแห่งศรัทธาที่จริงใจ

ม. เรอจงหาด้วยอย่างมาเปรียบให้ฟังอีก

น. เหมือนแม่น้ำที่ถูกกระแสน้ำเซาะฝั่ง พังกว้างออกไป
โดยลำดับ ผู้ที่ผ่านไปเมื่อไม่ทราบว่าเป็นแม่น้ำคนใด
เพียงไร ก็ไม่กล้าที่จะข้ามไป ต้องยืนอยู่ริมฝั่งนั้น คือเมื่อ
ผู้หาญข้ามไปก่อน เรา نحن จึงกล้าข้ามตามไป เพราะเชื่อว่า
คนที่กล้าข้ามมาได้เช่นนั้น ด้วยอย่างนั้นได้ แม้ศรัทธาที่
ฉันทัน ย่อมจริงใจให้หาญกระทำการกิจการดังพระพุทธบรรพชา
ในอัมบุคณิกาย ใจความว่า คนข้ามห้วยด้วยศรัทธา ข้าม
มหาสมุทรคืออวิชชาได้ด้วยความไม่ประมาท ข้ามความ
ทุกข์ได้ด้วยความเพียร และบริสุทธได้ด้วยปัญญา

ม. เรอว่าน่าฟัง

จบศรัทธาถกจบปัญหา

ปัญหาที่ ๑๑

พระเจ้ามโณทศตรัสถามว่า คุณอนพระนาคเสน กอธยะ

(ความเพียร) มีลักษณะอย่างไร

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงตอบว่า รอดถวายพระพร มีลักษณะคา
 จุนไว้ อันความคั่งทงหลายเมื่อใดความเพียรเขาคาจุนไว้แล้ว
 ย่อมไม่เสื่อมทราม

ม. เรอจงเปรียบให้ฟัง

ม. เหมอนบ้านเรือนที่ชนวนเขจรณ เมื่อเขาไม่เขาคา
 ใจก็ถ่มไปไม่ไถ่นไค ความเพียรถ่นน่น ย่อมคอยคาใจ
 รวนเรอยู่ให้กลาบากบั่นค้อความยากลำบาก จุนความค่อน ๆ
 ให้ทรงค้อยไค คณยแห่งพระพุทธภาษิตว่า ผู้มีความเพียร
 ย่อมละความชั่วไค และทำความดีให้เกิดจนไค

ม. เรอว่าชอบแล้ว

จบวิริยตถรณปัญหา

ปัญหาที่ ๑๒

พระเจ้ามณฑลศรีลังกาว่า ลูกอ่อนพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช มีลักษณะอย่างไร

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงตอบว่า รอดถวายพระพร มีลักษณะให้
 นกไคและกชไค

ม. ให้นักได้อย่างไร ถือไว้อย่างไร

น. อันใดเมื่อเกิดชน ย่อมให้นักตั้งบุญบาปทั้งหลาย

เช่น ให้นักว่าศมถกษณะอย่างหนึ่ง ศรัทธามถกษณะอย่าง
หนึ่งเป็นต้น

ม. เรอจงหาด้วยอย่างมาเปรียบ

น. ขอถวายพระพร เหมือนเจ้าพนักงานของพระเจ้า
จักรพรรดิทำบุญพระราชาศรัทธาถวาย เพื่อให้ทรงทราบวาทา
นามอยู่เท่านั้น พอรบมอยู่เท่านั้น แลวงพวงเงินทองมอ
ดะเท่านั้น ฯ เมื่อพระเจ้าจักรพรรดิได้ทอดพระเนตรบุญแล้ว
จะได้ทรงระลึกถึงบุญบาปที่ใดทรงตั้งต้นมา ซึ่งเป็นเหตุให้
ราชสมบัติขึ้น ฯ ถวายพระพร ดิฉันยอมเป็นเช่นนั้นแหละ
เมื่อเกิดชนยอมให้นักถกษา นิด นิด นิด นิด นิด นิด นิด นิด
อย่างหนึ่ง ฯ

ม. ถัดทมหกษณะถือไว้นั้นเป็นอย่างไรเล่า

น. ขอถวายพระพร ดิฉันเมื่อเกิดชน ย่อมให้เจตถกษา
ว่า นิดมกคุณควรประพาศ นิดให้โทษควรระ

ม. เรอจงเปรียบให้ฟัง

น. เหมือนนายพระทวารยอมมหนาท ครอบจักรวาล ผู้ที่
ออก ถ้าเห็นคนควรจึงอนุญาตให้เข้า ถ้าเห็นพระเกรงว่าจะ

เป็นคนที่รักกันไม่ให้เข้า ขอถวายพระพร ดิฉันก็เป็นอย่าง
 ๕
 นนทระ ขอมกอยเกยคณดังที่ขอมให้เขามาประจำใจ เด็ก
 ๕
 พนใจเฉพาะดังทศกระทำให้ในใจ

ม. เรอวานพงไค

จบคณคณปัญหา

ปัญหาที่ ๑๓

พระเจ้ามณฑลครัดถามว่า กุตรพระนาคนั้น กัดมาธิ
 (ความคงใจมั่น) มีลักษณะอย่างไร

พระนาคนั้นทูลตอบว่า มีลักษณะเป็นประธาน ขอถวาย
 ๕
 พระพร ขอนความคงใจมั่นอันมีนาคเป็นหัวหน้าเป็นประธาน
 ๕
 ทงอัน

ม. เรอจงเปรียบ ไทพง

น. ขอถวายพระพร เหมือนพระมหาภคทวีได้ตั้งงาน
 พระราชสงครามพร้อมด้วยกรุงเกษม กับบรรดาเสนา ๔ เหล่า
 ๕
 ซึ่งก็เป็นหมู่หมอนคณ คือมีพระมหาภคทวีเป็นอุปราชกิจ
 การเป็นประธาน ก็การนั้น ๆ จึงจะดำเนินต่อไปได้ คือ
 ๕
 อย่างนั้นใด แม้มีนาคคณนั้น ขอมเป็นหลักเป็นประธานของ

น. เหมือนคนถือ โคมไฟเข้าไปในที่มืด ทันทีที่ความ
มืดยอมหายไป ดั่งที่เกิดชนบท ต้องแสงให้ปรากฏจนแ
เห็นรูปอะไร ๆ ได้ชัดเจน นั่นแหละฉันใด แม้ปัญญาที่ฉัน
เมื่อเกิดชนยอมกำจัดความโง่เขลาซึ่งเป็นดุจอาการมืด ทำ
ความสว่างคือความรู้ให้เกิด ต้องแสงคือความฉลาดให้ปรากฏ
ม. เรือฉางแจ่มแจ้ง

จบปัญญาถกชนปัญหา

ปัญหาที่ ๑๕

พระเจ้ามณฑลทศธำมาว่า ลูกอ่อนพระนาคเด่น ที่
ความคึกคักมีอยู่มากอย่างต่าง ๆ กัน แต่ว่าเมื่อพูดถึงประ โยชน์
แล้วดำเ็นอย่างเดียวกันนี้หรือไม่

พระนาคเด่นทูลตอบว่า น้, ขอถวายพระพร คือการจ
ความริ

ม. เรือฉางยกตัวอย่างมาเปรียบให้ฟัง

น. อันของที่พ้อมมีมากพวกมากเหล่านี้ด้วยกัน และต่าง
ก็กระทำกิจธุระอันเป็นหน้าที่ของคนแต่ละอย่าง ๆ นี้ไรหรือ

ม. ไรดีเธอ

น. ขอถวายพระพร ถัดจากคนจำนวนมากเหล่านั้น
 หวังอยู่ คืออะไร

น. ถัดลงมาจะปราบข้าศึก หวังจะเอาชนะชนะมาสู่กองทัพ
 ของตน

น. ขอถวายพระพร ชนความคึกคักหือฮายกเรือนเคียงวกับ
 กองทัพนั้น คือน่ามากอย่างมากประเภทหนึ่งและคึกคักกระทำกิจตาม
 คุณวิเศษของคน ๆ แต่จุดที่ความคึกคักเหล่านั้นมุ่งกระทำ ก็คือต่าง
 หวังปราบความชั่วของหือฮาย ซึ่งเป็นข้าศึกของตนให้หมดสิ้นไป
 เรือนเคียงวกัน

น. เข้าใจกระไร

จบมานาเอกกิจจากกรณีปัญหา

จบวรรคที่ ๓

วรรคที่ ๒

ปัญหาที่ ๑

พระเจ้ามณฑลทศวรรตถามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน มุททนาย
 ไปแล้วกลับไปได้บอก เราจะต้องเป็นมุนี หรือว่าจะเปิดน
 ไปเป็นอีกคนหนึ่ง

พระนาคเดินทูลตอบว่า จะว่าเป็นผู้หนักไม่ใช่ จะว่าเป็น
อีกคนหนึ่งก็ไม่ใช่

ม. ขอเธอจงเปรียบเทียบให้ฟัง

น. อาคณภาพหรือทูลถามว่า เมื่อพระองค์ทรงพระ
เยาว์บรรทมอยู่ในพระอุ กับพระองค์ทรงพระเจริญวัยเป็นผู้
ใหญ่ จนในบัดนี้ จงนับว่าเป็นพระองค์เดียวกันหรือต่าง
พระองค์กัน

ม. ต่างกันเป็นคนละคนทีเดียว

น. ถ้าเป็นอย่างนั้น บิดามารดาของบุคคลคนหนึ่ง ๆ กับ
หลายคน และมีลูกหลายครั้งหนึ่งดี เรนเมื่อยังเป็นเด็ก บิดา
มารดาผู้ใดคนหนึ่ง เดิม โตเป็นหนุ่มเป็นสาวก็เป็นลูกอีกคนหนึ่ง
ถึงปู่แก่เฒ่าก็เป็นลูกอีกคนหนึ่ง

ม. หากเป็นเช่นนั้นไม่ แต่ถ้าเป็นเธอถูกถามเข้าบ้าง เธอ
จะตอบว่าอะไร

น. อาคณภาพก็ตอบว่า อาคณภาพนั้นแต่เป็นเด็ก อาคณ
ภาพนั้นแต่เป็นผู้ใหญ่, อาคณภาพนั้นแต่จึงนับว่าเป็นคน ๆ
เดียวกัน

ม. ขอเธอจงเปรียบเทียบให้ฟังอีก

น. การจุติโคมไฟ เราอาจจะตามไว้ตลอดรุ่งได้มิ

Living

4. 1997-10

น. กิ่งของไฟไหม้ที่ ๓ กับไหม้ที่ ๒ (กิ่งของไฟ
ต้นเดียวกับไหม้ที่ ๑)

1415

น. แดงแดงไฟไหม้ที่ ๒ กับไหม้ที่ ๓ เป็นแดง
ไฟไหม้ด้วยกนกหรือ

24. 12. 19

น. ขอดายพระพร หรือแปลงไฟในยามทั้ง ๓ นก ใน
ยามทั้ง ๆ เป็นแปลงไฟอย่างละชนิด

五、 研究

๓. นแดน ไค ความเจ็บแสบแห่งปรปักษ์นามจรรณก
ฉนน อนึ่งคบชนพินักเกิดรณเทพ ดับเหงอกนเรื่อย ๆ ไป
เพราะฉนวนอุทคายแดวถอบไปเกิดออก จอวาเป็นมุนกไมไร
จะว่าป็นชกคนหนงกไมไร

๙. เปรียบเทียบค่า

๒๒๓๔
ฉบับต้นกคยบยหา

๒๐๒๒

พระเจ้านมทศพรธิดาว่า ลูกของพระนาคเสน ญัตติไม่

ต้อง^๕มาเกิดอีก^๕กัน^๕ เขาจะ^๕รู้^๕ตัว^๕หรือ^๕ไม่ว่า^๕เขา^๕จัก^๕ไม่^๕มาเกิด

พระ^๕นาค^๕เดิน^๕ทูล^๕ตอบ^๕ว่า^๕ ขอ^๕ถวาย^๕พระ^๕พร^๕ รุ^๕.

ม. รุ^๕ไ^๕ค^๕อย่าง^๕ไร

น. รุ^๕ไ^๕ค^๕ด้วย^๕รุ^๕ค^๕ด้วย^๕ว่า^๕ อัง^๕ซึ่ง^๕เป็น^๕เหตุ^๕ให้^๕เกิด^๕ คน^๕ไ^๕ค^๕ทำ^๕
ให้^๕หม^๕ค^๕ฉ^๕น^๕ไป^๕แล้ว^๕

ม. เขา^๕จ^๕ง^๕หา^๕ค^๕ว^๕อย่าง^๕มา^๕เป^๕ร^๕ียบ

น. ขอ^๕ถวาย^๕พระ^๕พร^๕ ข^๕าว^๕นา^๕น^๕ว^๕ค^๕ข^๕าว^๕เ^๕ร^๕จ^๕แล้ว^๕ เขา^๕ร^๕น^๕
ข^๕าว^๕เป^๕ด^๕อ^๕ก^๕มา^๕ไ^๕ด^๕ย^๕ง^๕ฉ^๕าง^๕ไ^๕ค^๕เ^๕ม^๕ คร^๕น^๕มี^๕ค^๕อ^๕มา^๕เขา^๕ไ^๕ค^๕ไ^๕ทำ^๕น^๕า^๕อ^๕ก^๕,
ก^๕ข^๕าว^๕เป^๕ด^๕อ^๕ก^๕ท^๕เ^๕า^๕ฉ^๕ง^๕ฉ^๕น^๕ไ^๕ฉ^๕น^๕น^๕ม^๕ค^๕ก^๕น^๕ฉ^๕น^๕เป^๕ด^๕อ^๕ง^๕ไป^๕ท^๕ก^๕ว^๕น^๕ๆ^๕ เม^๕อ^๕
เป็น^๕เช^๕น^๕น^๕ ข^๕าว^๕นา^๕น^๕ว^๕น^๕เ^๕า^๕จะ^๕รุ^๕หรือ^๕ไม่ว่า^๕ ย^๕ง^๕ฉ^๕าง^๕ของ^๕เ^๕า^๕จ^๕ก^๕
ไ^๕น^๕ค^๕เ^๕ม^๕ข^๕น^๕อ^๕ก^๕

ม. รุ^๕ไ^๕ค^๕เ^๕อ

น. ขอ^๕ถวาย^๕พระ^๕พร^๕ รุ^๕ไ^๕ค^๕เ^๕เพราะ^๕อะ^๕ไร

ม. เ^๕า^๕ระ^๕ค^๕ว^๕ห^๕ย^๕ค^๕ท^๕า^๕น^๕า^๕จ^๕รุ^๕ไ^๕ค^๕

น. น^๕น^๕แ^๕ฉ^๕น^๕ไ^๕ค^๕ เม^๕ย^๕ก^๕ไ^๕ค^๕อ^๕ง^๕มา^๕เก^๕ด^๕อ^๕ก^๕ เ^๕า^๕ก^๕รุ^๕ค^๕ว^๕ฉ^๕น^๕
น^๕ เ^๕า^๕ระ^๕ค^๕ว^๕เ^๕า^๕ไ^๕ค^๕ห^๕ย^๕ค^๕ก^๕อ^๕เ^๕ห^๕ค^๕ซึ่ง^๕จะ^๕ทำ^๕ให้^๕เก^๕ด^๕ค^๕อ^๕ไป^๕หม^๕ค^๕แล้ว^๕

ม. เป^๕ร^๕ียบ^๕เ^๕า^๕ไ^๕ค^๕

จบ^๕น^๕ป^๕ฏ^๕ิ^๕ฉ^๕น^๕ร^๕ิ^๕ค^๕ห^๕น^๕ข^๕าว^๕น^๕น^๕เ^๕า^๕ห^๕า

ปัญหาที่ ๓

พระเจ้ามีดันทศกัณฐ์ถามว่า คุณพระนาคเสน ญาณ
(ความรู้) มี ปัญญา (ความรอบรู้) กับความไรหรือ

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ไร

ม. เมื่อเป็นเช่นนั้น ญาณก็เช่นเดียวกับปัญญาดีเธอ

น. ขอถวายพระพร ถูกแล้ว

ม. มุทุมุทาณและปัญญาคะหลงหรือไม

น. หงในที่บางแห่ง ไม่หงในที่บางแห่ง

ม. ในที่เร้นไรหง เร้นไรไม่หง

น. ขอถวายพระพร หงในวิชาที่คนยังไม่ได้เรียน ใน
ที่ที่คนยังไม่เคยไป และในภาษาที่คนยังไม่เคยฟัง

ม. ก็ในที่เร้นไรไม่หงเจ้าเธอ

น. ที่ใดมีอาการไม่เที่ยงแปรผัน เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา
ไรตัวไรคน ในที่เร้นนั้นแต่ไม่หง

ม. ความหงของผู้นั้นไปอยู่แต่ที่ไหนเจ้าเธอ

น. ขอถวายพระพร เมื่อญาณความรู้เกิดขึ้น ความ
หงก็หายไป

ม. เธอจงเปรียบให้ฟัง

น. เหมือนคนต้องแสงไฟเข้าไปในที่มืด ทนทนนมดก

หายแสงสว่างก็ปรากฏขึ้น ถวายพระพร ญาณความรู้เป็น
เช่นเดียวกับแสงไฟนั้นเอง เกิดขึ้นเมื่อใด ความหลงก็ความไม่
รู้หายไปเมื่อนั้น

ม. กับปัญญาความรอบรู้เล่าไปอยู่แต่ที่ไหน

น. ขอถวายพระพร แม้ปัญญาเมื่อกระทำกิจของคน
แล้วก็หายไปไหนหมด คงยังปรากฏอยู่ แต่ความรู้ซึ่งคิด
ธรรมดา คือ ความแปรปรวน ความ เป็นทุกข์ ความ มีไร ความ
เท่านั้น

ม. เรขจงเปรียบให้ฟัง

น. เหมือนคนจุดไฟเขียนหนังสือในเวลากลางคืน ครั้น
เขียนเสร็จแล้วดับไฟนอน ไฟก็ดับอันดับหายไป แต่ตัว
อักษรที่ไฟเขียนไว้ก็ยังปรากฏอยู่ นั่นแหละใด, แม้ปัญญาที่
ฉิบหาย ทักษะของคนเสร็จแล้วดับไปในทันที ส่วนที่ยังเหลือ
อยู่ก็คือ ความรู้แจ้งประจักษ์ในอาการไม่เที่ยงเป็นทุกข์เป็น
อนัตตาเท่านั้น

ม. ชอบแล้ว

จบปัญญาวิชิตมนัสวิทยา

ปัญหาที่ ๔

พระเจ้านันทพรตรัสถามว่า คุณอนพรนาคเสน ผู้ทาสไม่
 ต้องมาเกิดอีก ระหวางเมื่อยังมีชีวิตอยู่จะรู้สึกถึงความลำบาก
 หรือไม่

พระนาคเสนทูลตอบว่า ระหวางพระพร บางส่วนก็รู้สึก
 บางส่วนก็ไม่รู้สึก

ม. ส่วนไหนรู้สึก ส่วนไหนไม่รู้สึก

น. ร่างกายของท่านรู้สึกถึงความลำบาก แต่ใจของ
 ท่านไม่รับรู้ถึงความลำบาก คือไม่มีความทุกข์ใจ

ม. ไฉนจึงเป็นเช่นนั้นเล่าเธอ

น. เหตุว่า ความ ลำบากกาย เช่นเมื่อยขบ หิวระหาย หรือ
 โรคภัยไข้เจ็บอย่างอื่น ก็ยังคงมีแต่ใจแห่งร่างกายท่านอยู่ตาม
 ธรรมดา แต่ท่านไม่มีความลำบากใจ เพราะท่านได้ทำให้
 รู้สึกถึงความลำบากใจ ท่านได้กำจัดจนสิ้นหมดแล้ว จึงเป็น
 อันว่าใจของท่านไม่รับรู้ถึงความลำบาก แม้พระผู้มีพระภาคก็
 ได้ตรัสไว้ ใจความว่า ผู้ที่ดับกิเลส (เหตุให้ใจเศร้า) แล้ว
 ย่อมคงมีแต่กายก็ทุกข์ (ทุกข์ประจำร่างกาย) เท่านั้น ส่วน
 เจตสิกทุกข์ (ทุกข์ใจ) เป็นอันไม่มีแล้ว

ม. เมื่อเช่นนั้น ไฉนท่านจึง ไม่รับนิพพานอันความ

ลำบากเฉยเฉย

น. เพราะใจท่านเหล่านั้นมิได้เคยวณการอยู่ด้วยความลำบาก
 ภาย โดยมาพิจารณาเห็นว่า ความลำบากเหล่านั้นเป็นอาการ
 ประจำของร่างกาย เหมือนเกิดมกแกณจว ก็คงมีความใช้ความ
 เจ็บ คงเมื่อยขบหรือท้อระหายอยู่เป็นธรรมดา

อนึ่ง ท่านเหล่านั้นไม่เร่งกาลเวลา ทำใจอยู่เดิมว่าจะทำ
 ประโยชน์อะไรให้แก่คนและผู้อื่นทุก ๆ ขณะไป แม้พระดำริบุตร
 ก็คิดถ่วงไว้ ความย่อ ๆ ว่า จะยังมีชีวิตอยู่ก็ดี จะตายเฉย
 ก็ดี ไม่เป็นเหตุให้คิดใจหรือเฉยใจ แต่ความเมื่อยมรจัดอยู่ ก็
 จำทำประโยชน์ต่อไป

น. เธอว่าฉันเจ็บใจ

จบปรีณพพานปัญหา

ปัญหาที่ ๕

พระเจ้ามิตินทรวัดถามว่า ลูกอ่อนพระนาคเสน ดูชเวกนา
 (ความดูร่างกายดูใจ) เป็นกุศลหรืออกุศล หรือเป็นอพยยากุศล
 (เป็นกลาง ๆ ไม่ใช่ ๒ อย่างนั้น).

พระนาคเสนทูลตอบว่า รอดถวายพระพร เป็นโคตง

๒ อย่าง

ม. ตามธรรมเนียมคฤหัสถ์เป็นสุข อุตุสสัถ์เป็นทุกข์ แต่ใน
ไหนเราจึงว่าเป็นคฤหัสถ์ - อย่างเจ้า

น. อาตมภาพจะเปรียบถวาย เหมือนคนเฝ้าเรือนเหล็ก
แดงไขว่ขวางลงในมือข้างหนึ่ง เฝ้าอีกชั้นดูก็เห็นขวางลงในมือข้าง
หนึ่ง ขอดถวายพระพร นนเฝ้าจะรู้ดีกรชนหรืออย่างไร

ม. ร้อนดีหรือ

น. ร้อนทั้ง ๒ มือหรือ

ม. หามีได้

น. หรือเย็นทั้ง ๒ มือ

ม. จะว่าเย็นทั้ง ๒ ก็ไม่ถูก

น. นนแต่ขอพระองค์ทรงทราบว่า อุตุสสัถ์นาคเป็นเรือน
เหมือนกัน คือเป็นคฤหัสถ์อุตุสสัถ์ทงขอพยากรณ์ จะว่าเป็นแต่
อย่างหนึ่งอย่างใดก็ไม่ถูก เพราะอุตุสสัถ์นาคมี อุตุสสัถ์ทุกขกัม
อุตุสสัถ์ฉานกตางกัม

ม. เราจึงแจ้งให้ฟัง

พระนาคเฝ้าจึงถวายวิสัชนาว่า โธมนัสอาศัยความ
กำหนัด (อุตุสสัถ์โลก) มี ๖, อาศัยเนกขัมมะ (อุตุสสัถ์ห่างจาก
โลก) มี ๖, โธมนัสอาศัยความกำหนัด (ทุกข์เพราะระคน
ด้วยโลก) มี ๖, อาศัยเนกขัมมะ (ทุกข์เพราะพยายามจะ

ห้วงโลก) มี ๖, อุเบกขา อาศัยความกำหนด (ความวาง
เฉยเกี่ยวห้วงโลก) มี ๖, อาศัยเนกขัมมะ (ความวางเฉย
เพราะห่างจากโลก) มี ๖, รวมเป็น ๓๖ แล้วจำแนกออก
ตามกาตอง ๓ คือ อัสสัค อเนกัค และปัจจุมัน จึงบอกเข้าเป็น
จำนวน ๓๐๘

ม. พัสสาวะจริง

จบอุทเทสนาปิฎก

ปัญหาที่ ๖

พระเจ้านันททศตรัสถามว่า ตุก่อนพระนาคเสน ก็คำที่
เราถามจากกถอบมาเกิดชกถมนน อะไรจากกถอบมาเกิด

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอดถวายพระพร นามและรูป
จากกถอบมาเกิด

ม. นามรูปอันนั้นแต่หรือจากกถอบมาเกิด

น. มีใช้นามรูปนี้, ขอดถวายพระพร เป็นนามรูปอีก
อันหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้นเพราะบัญญัตินามรูปนี้ไว้กระทำไว้

ม. ก็ถ้ามีใช้นามรูปนี้ไปเกิดแล้ว ก็เป็นอันว่าพ้นบาป
กรรมที่กระทำไว้ในชาติก่อนนั้นหรือ

น. ขอดถวายพระพร ถ้าไม่บังเกิดต่อไปอีก ก็เป็นอัน

หมั่น แดงอย่างคองมาเกิดออก ก็หมั่นไม่หมั่น

น. เธอจงเปรียบให้ฟัง

น. เหมือนคนดกมะม่วงเจ้าของจับได้ เมื่อคดลงสำด
จำเลยแก้คดีว่า มะม่วงคนนั้น ใจทกมิได้ปลูกไว้ ต้นมะม่วงที่
เขาปลูกดกเป็นของคณอื่นปลูกมาก่อน ขอดถวายพระพร เมื่อ
จำเลยแก้คดีเรณ จะพ้นโทษหรือไม่

น. ไม่พ้นดีเธอ

น. ขอดถวายพระพร เพราะเหตุไร

น. เพราะจำเลยยังมีความผิดฐานลักขโมยอยู่ แม้
คดีจะประเดิรข้อหาของใจทกในคดีนั้นแล้วจกรัง แต่ก็ยังขอว่า
รับตำราภพความผิดในคดี ๑ จึงเป็นอันว่าคงโทษจำเลยได้

น. นั้นแดงใด การที่จะเอานามรูปอื่น ช่างหนำมาเป็น
เหตุหนำมาปกรรณทักไว้ในชาคนไฟหม ก็ไม่ได้นั่นเหมือน
กัน เพราะความนามรูปอื่นนั้นเกิดขึ้นเพราะบุญบาปที่นามรูปนั้นเป็น
ผู้ก่อไว้

น. ขอร้องเปรียบให้ฟังอีก

น. เหมือนคนก่อไฟไหม้ในฤดูหนาว ครั้นแล้วไม้ค้ำไฟ
หักไปเสีย ไฟนั้นก็ลุกลามไหม้ไหม้ไรนาของผู้คน เมื่อคดลง
โรงศาล จำเลยแก้คดีว่า ไฟที่เผาถนนั้นเป็นไฟออกกองหนึ่ง

มีไฟให้ใหม่ไร่นาของโจทก์ ขอดถวายพระพร เมื่อจำเอย
แก้คดีข้อคดีเช่นนี้ ศาลจงคโทษให้หรือไม่

น. จงคโทษอย่างไรได้ขอ

น. เพราะเหตุไร

น. เพราะไฟที่จำเอยก่อชนนเป็นคันไฟ คดีเงินเดื่อ
ปล่อยไว้ จึงถูกถามค่อไป เพราะฉนั้นศาลจงคคอื่นดองโทษ
จำเอยได้

น. นั้นแต่ฉนั้นโต บาปกรรมที่คานดองโทษฉนั้นเหมือน
กัน เพราะฉนั้นนามรูปนั้นจะแปรไปเป็นนามรูปหน้าจริง แต่เหตุ
ที่เป็นผู้ก่อบุญบาปใจจึงเกิดมีนามรูปอื่นชนแทน ฉนั้นนามรูป
ฉนั้นจึงหนีบาปกรรมไม่พ้น

น. เรอว่าชอบแล้ว

จบนามรูปปฏิธมนิคมปัญหา

ปัญหาที่ ๘

พระเจ้ามิตถัตถ์ตรัสถามว่า คู่ก่อนพระนาคเด่น กัดเรอ
เด่าจักกถดบมาเกิดอีกหรือไม่

พระนาคเด่นทูลตอบว่า ขอดถวายพระพร ปัญหานี้ถาม

ภาพได้ถวายวัดธนาเดียง (*) ถ้าจะถวายวัดธนาอึก อาจ
จะผิดไปก็ได้

ม. จะผิดไปได้อย่างไร จงเปรียบให้ฟัง

น. เหมอนข้าราชการผู้หนึ่ง ทำความดีมีความรอบพอ
พระราชหฤทัยของพระราชา จนได้รับพระราชทานบำเหน็จ
ต่าง ๆ แล้วข้าราชการผู้นั้นจะพูดว่า พระราชามีได้ทรงชุบ
เลี้ยง เรณู หรือถวายพระพร จะชื่อว่าเราชุบเลี้ยงหรือ

ม. ก็ไม่ถูกซิเธอ

น. นั้นแต่ฉันใด แม้ปัญหาที่ถามถามภาพถวายวัดธนาจน
เป็นทิพพอพระราชหฤทัยแล้วก็นั่นแหละ ถ้าจะถวายวัดธนาอึก
อึก อาจจะไม่ถูกพระราชหฤทัยก็เป็นได้

ม. เธออ่านผิดจริง

จบปัญหาอันริศหนปัญหา

ปัญหาที่ ๘

พระเจ้ามณฑลนครศรีธรรมราช คือคนพระนาคนั้น ก็คำที่
เธอว่า นามและรูปนั้น อะไรเป็นนาม อะไรเป็นรูป

(*) คำนี้มีในปัญหาที่ ๖ บรรทัด ๓

พระภาคเดินทอดคอว่า ขอถวายพระพร ดังที่ไม่ปรากฏ
 แถ่คำ หู จมูก ตา กาย เพราะเป็นของละเอียดหรือเป็น
 ของไม่มีความ ไม่มีความ เช่นจิตหรืออารมณ์ที่เกิดขึ้นเป็น
 นาม ดังที่อาทราบดีด้วยความเป็นคน เป็นรูป

น. เพราะเหตุไร นามอย่างเดียวหรือรูปอย่างเดียว จึง
 เกิดขึ้นไม่ได้

น. เพราะทางของอาศัยซึ่งกันและกันจึงจะเกิดขึ้นได้ ถ้า
 ขาดอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็เกิดขึ้นไม่ได้

น. เรอจึงหาตัวอย่างมาเปรียบเทียบ

น. ขอถวายพระพร เหมือนไก่ก่อนแต่จะเกิดเป็นตัวไก่
 ต้องเป็นฟองมาก่อน ค คืออาศัยการอบอุ่นที่แม่ไก่ฟัก
 ค ฟองนั้นจึงจะเกิดเป็นตัวไก่ขึ้นได้ นั่นคือ แม่นามรูปก่อน
 เหมือนกัน ค คือของพร้อมทั้งนามทั้งรูปจึงจะเกิดขึ้นได้ ขอถวาย
 พระพร อนนามรูปนี้ ถ้ายิ่งมีเหตุปัจจัยอยู่ ก็เกิดอยู่นาน

น. แปลกจริง

จบนามรูปปัญหา

ปัญหาที่ ๕

พระเจ้านมทนทศรธิดามหา คุกก่อนพระภาคเดิน ถัดจาก

เธอว่าอนนามรูปนี้ ถ้ายกมเหตุปัจจัยอยู่ ก็เกิดอยู่นานน คือ
นานอย่างไร

พระนาคเดินทอดคอบว่า ขอถวายพระพร คือนานทั้ง
ถ่วงมาแล้ว ทั้งต่อไปข้างหน้า แม้ในบดินทจักรมานาน

ม. จะนานหมกคด้วยกันทั้งหมกเคียวหรือ

น. ขอถวายพระพร บางพวกก็นาน บางพวกก็ไม่นาน

ม. พวกไหนนาน พวกไหนไม่นาน

น. ผู้ที่ไม่เกิด (เหตุทำให้ใจเศร้าหมอง) อยู่ ก็
ยังจะต้องเวียนว่ายเวียนเกิดต่อไปอีกนาน จนกว่าจะชำระล้าง
จิตใจที่เศร้าหมองนั้นให้ ใส แดเห็นเหตุ ปัจจัย แห่ง การตาย การ
เกิดได้อย่างแจ่มแจ้ง ขอถวายพระพร พวกนี้ซึ่งเกิดต่อไป
อีกนาน ส่วนท่านที่พ้นทวนก็แล้ว ซึ่งเป็นเหตุทำให้ยึดยาววน
ตงได้บ้างแล้ว ก็เป็นอันว่าโดยนเวลาเกิดเวลาตายข้างหน้าให้
พ้นให้พ้นแล้ว พวกนี้แต่ไม่นาน

ม. ออกระวัง

จบธรรมทราตนปัญหา

จบวรรคที่ ๒

วรรคที่ ๓

ปัญหาที่ ๑

พระเจ้ามโณทศตรัสถามว่า คุณชนพรหมาก่อน ก็อะไร
 เกิดเป็นเหตุให้นามรูปต้องเกิดต่อไปอีกนาน

พรหมาก่อนตอบว่า ขอบถวายพระพร เหตุที่ทำให้
 นามรูปต้องไปเกิดอีกนาน ก็คือความไม่รู้แจ้งเห็นจริงว่า อะไร
 เป็นทุกข์ อะไรเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ อะไรเป็นความดับทุกข์
 อะไรเป็นทาง ให้ถึงความดับทุกข์ แม้จะรู้โดยพิจารณาเห็นส่ว
 หนึ่งของหน้ ๆ ก็ยังชื่อว่าไม่รู้จริง เพราะความรู้นั้นมิได้นอนแน
 อยู่ ในใจเป็นนิตย์ เพราะเหตุความไม่รู้จริงนั้น จึงให้สัตว์ทำค
 บ้างทำชั่วบ้างเป็นบุญเป็นบาปขึ้น บุญบาปนั้นแต่เป็นเหตุให้เกิด
 ปฏิสนธิวิญญูณ เมื่อมีปฏิสนธิวิญญูณเป็นรากแก้วอยู่ ก็
 เกิดนามรูปแตกกิ่งก้านเป็น ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ซึ่ง
 เป็นประตูสำหรับรับอารมณ์นามรูปได้ยงเป็นต้น คือจากภพพระ
 เมื่อประตูดับถึงที่รอบใจ ก็รู้ดีกับดีมีความสุขใจ ขณะเมื่อ
 ถูกตั้งแฉ่งใจมากระทบ ก็รู้ดีกับร้ายเป็นทุกข์ใจ เมื่อได้
 ความสุขก็ติดภพจะ ให้ความสุ้นนงยังยืน เมื่อได้ความทุกข์ก็ติด
 ภพจะหนีทุกข์ให้พ้น เหตุความไม่รู้จริงนั้นแลจึงให้ยึดถือเป็น

คิดเป็นคนเป็นเราเป็นเขาบ้าง ให้อยู่ติดในอุบายต่าง ๆ เพื่อจะ
ให้คนได้ฉันทประสงคบ้าง เพราะความยึดถือมั่นแต่ใจให้คิด
ทำดีบ้างทำชั่วบ้าง เกิดเป็นบุญเป็นบาปต่อไปอีก ด้วยบุญบาป
นั้นจึงให้เกิดมีนามรูปต่อไป จำเดิมแต่มีนามรูปเป็นฐาน
ความทุกข์ทั้งหลายก็มาเป็นเจ้าเรือน

ขอถวายพระพร เมื่อยังไม่รู้อริยว่า อะไรเป็นทุกข์
อะไรเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ อะไรเป็นความดับทุกข์ อะไรเป็น
ทางให้ถึงความดับทุกข์อยู่กรรมใด เหตุซึ่งจะให้เกิดนามรูปก็
ยังมีอยู่กรรมนั้น ด้วยประการฉะนี้แล นามรูปจึงต้องเกิด
ต่อไปอีกนาน

อนึ่งเวลาเกิดดับของนามรูปก็ฉับพลัน งามแล้ว งามจนเบบของ
คนไม่ปรากฏ

ม. เรอว่านรอบแดง

จบอรรถาณปัญหา

ปัญหาที่ ๒

พระเจ้านิพนธ์ตรัสถามว่า คู่กับพระนาคเสน ก็คำที่เรอ
ว่าเวลาเกิดดับของนามรูปก็ฉับพลัน งามแล้ว งามจนเบบของคนไม่
ปรากฏนั้น หมายความว่า นามจนามรูปก็แรกเกิดก็เกิดไม่

ปรากฏกระนั้นหรือ

พระนาเคนต์ทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ถูกแล้ว

น. ไม่ปรากฏทั้งหมดก็เกี่ยวหรือเธอ

น. ขอถวายพระพร บางอย่างก็ปรากฏ บางอย่างก็ไม่ปรากฏ

น. อย่างไหนปรากฏ อย่างไหนไม่ปรากฏ

น. ขอถวายพระพร นามรูปที่ดำงไปไม่ถึงจำ รินเค็ม เป็นอะไร ชยัทโชน อย่างนั้นไม่ปรากฏ แต่อย่างที่เกิดขึ้นไม่ปรากฏ มาปรากฏเป็นนามรูปอื่นในระหว่าง แล้วก็หายไปอีก อย่างนั้นปรากฏ

น. เธอจงเปรียบเทียบอย่างไม่ปรากฏให้ฟัง

น. เหมือนที่พระพุทธรูปที่เราปลูกที่พนมกัน กรมพระพุทธรูปของกรมมณฑลออกออกไป เขาก็เก็บมรดกเอาเมล็ดไปเพาะใหม่คือไปซื้อ โดยทำเองนั้นเรื่อย ๆ ไป ขอถวายพระพร เมื่อเวลาล่วงไปนาน ๆ จะรู้ได้หรือว่ามันเป็นพุทธรูปเดิม

น. รู้ไม่ได้

น. นั่นแหละฉันใด อย่างไม่ปรากฏก็ฉันนั้นเหมือนกัน แม้จะใช้ความไม่รู้ให้ดำงไปหาต้นเดิม ก็รู้ไม่ได้ว่านามรูปเดิมเป็นอย่างไรชยัทโชน

ม. ขอเธอดูเปรียบให้ฟังอีก

พระนาคเดินข้างเขียนรูปสัตว์รถถวายทอดพระเนตร แล้ว
ทอดถามว่า ขณะเมื่อตอนหมูน้อย พระองค์จะทรงทราบได้
หรือว่า ชีโพนเป็นอันค้น

ม. รู้ไม่ได้เธอ

น. ขอถวายพระพร การจะกำหนดนามรูปที่ดวงมาแต่
จ่า แรกเกิดเป็นอะไร ก็รู้ไม่ได้กำหนดไม่ได้เช่นนั้นเหมือนกัน
เพราะเกิดแล้วดับ ๆ แล้วเกิดใหม่ต่อไปอีก หมูน้อยเช่นนี้เดิม
มา ฉะนั้นจึงว่าเบองคนไม่ปรากฏ

ม. เธอสร้างฉดาคจริง ๆ

จบปฐิม โกฎิปัญหา

ปัญหาที่ ๓

พระเจ้ามีฉันทศักรัตถามว่า คู่ก่อนพระนาคเดิน ก็แต่คำ
ที่เธอว่าอย่างที่เคยไม่ปรากฏ มาปรากฏเป็นนามรูปขึ้นใน
ระหว่างแล้วก็หายไปอีกอย่างปรากฏนั้น ได้แก่เรา ๆ ซึ่งเดิม
กันแต่มาปญญัตติคตมานา แล้วมาเกิดเป็นสัตว์เป็นคนจน ครั้น
แล้วก็ตายทอดทิ้งร่างกายหายไป เช่นนี้ถูกหรือไม่

พระนาคเดินทอดตอบว่า ขอถวายพระพร ถูกแล้ว

ม. ก็เมื่อคนปด้ายไม่ปรากฏทองต้องรางวัลเงินแล้ว จะ
มาติดต่อกันได้อีกหรือ

น. ขอถวายพระพร ติดต่อกันได้

ม. เธอจงหาตัวอย่างมาเปรียบให้ฟัง

น. เหมือนคนไม้แรกปลูกก็ยังมีไม้ใบไม้มีดอก ต่อมา
พอเกิดคนก็เกิดไม้มีดอกจน ขอถวายพระพร ก็การที่คนไม้
มีไม้มีดอกในระหว่างกลางจนได้คน เป็นด้วยอะไร

ม. เป็นด้วยมีอำนาจอยู่ ใบและดอกนั้น ๆ จึงเกิดติดต่อกัน
จนมาได้

น. ขอถวายพระพร ก็ในที่สุดเอาใบและดอกเหล่านั้น
จะเป็นอย่างไร

ม. ก็ร่วงหล่นไปหมดอันเดียว จะมีเหลืออยู่ก็แต่คนและ
ทองซึ่งถึงคราวก็เกิดไม้เกิดดอกใหม่อีก

น. ขอถวายพระพร นามรูปก็เป็นเช่นเดียวกับใบไม้
ดอกไม้นั้นแหละ คือเดิมก็ไม่ปรากฏ แต่เนื่องด้วยมีบุญบาปซึ่ง
คนได้กระทำไว้ในก่อนเป็นเหตุอยู่ บุญบาปนั้นแหละเป็นอำนาจให้
เกิดมีนามรูปติดต่อกันมาในระหว่างได้ ครั้นเกิดเป็นคนจน
แล้ว ถึงวาระที่ตักทอลงรางกายสูญหายไป ดังที่ยังคงมีอยู่
ก็คือบุญบาป ซึ่งจะให้เกิดนามรูปต่อไปอีกเท่านั้น

ม. อ้อ คิคคอกันได้จริง

จบปฐิมโกฏิปัญหา

ปัญหาที่ ๕

พระเจ้ามัตถกตรัสถามว่า ดูก่อนพระนาคเสน บุญบาปอันเป็นเหตุให้นามรูปเกิด ซึ่งกำลังเกิดอยู่ในบุคคลหรือไม่

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร มี

ม. เรขอจงนำมาให้เห็น

น. เมื่อตาเห็นรูป หูได้ยินเสียง จมูกได้กลิ่น กายได้สัมผัส ใจได้สัมผัสของ ใจได้รับอารมณ์ ขอถวายพระพร ภายใน ๖ อย่างนี้ ขณะเมื่ออย่างใดอย่างหนึ่งกระทำกิจของคนอยู่ ย่อมเกิดความรู้สึกแรงขึ้น ถ้าเป็นอารมณ์ที่ดี ก็รู้สึกชอบ รู้สึกพอใจ พยายามค้นคว้าหาต่อไป ถ้าเป็นอารมณ์ที่ไม่ดีก็รู้สึกไม่พอใจ พยายามค้นหาหนี เมื่อขณะนั้นรณอยูกจากองค์ถืออภิสการอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งคนเห็นว่าจะกระทำให้การค้นหาหรือค้นหาหนีได้ดังประสงค์ เมื่อเป็นเช่นนั้นก็เป็นเหตุให้ทำทุกประการคิดบ้างชั่วบ้าง เกิดเป็นบุญเป็นบาปจนในทันที เสร็จแล้ว ขอถวายพระพร จึงว่าบุญบาปซึ่งเกิดอยู่ในบุคคลมี

ม. เรขอจวนรอบแล้ว

จบสังฆารชานนปัญหา

ปัญหาที่ ๕

พระเจ้านันททศรตั้งถามว่า กุ่ก่อนพระนาคเด่น กั่ตั้งกัไม่
เคยเกิดมาเป็นนามรูปโดย มาเริ่มยุคเกิดเป็นนามรูปขึ้น มีบาง
หรือไม่

พระนาคเด่นทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ไม่มี

ม. เรอจงเปรียบให้ฟัง

น. ขอถวายพระพร ของภายในพระทนต์ เป็นดังซึ่ง
แต่ก่อนไม่เคยมีมาโดย มาเริ่มขึ้นในบั้น มีบางหรือไม่

ม. ไม่มี

น. หรือคนในพระรณต่าง ๆ ซึ่งเกิดออกอาศัยที่ทนต์
ขอถวายพระพร มีบางหรือไม่ซึ่งไม่เคยมีมาแต่ก่อนโดย

ม. ไม่มีเลยเรอ เพราะคนไม่เหต่านอนจนเกินพระทนต์
เช่นเดียวกัน ให้กำเนิดมาแต่ทนต์

น. นั้นเหต่านใด ที่คนนั้น อนดังซึ่งได้มาเกิดเป็น
นามรูป ก็เกิดมา แต่พระ ทนต์ เป็นนามรูป เช่นเดียวกัน เหมือนกัน
เพราะฉะนั้นดังซึ่ง ไม่เคยมีพระทนต์ เป็นรูปนามแต่เดิม จะเริ่มมา
ยุคเกิดเป็นนามรูปขึ้นในบั้นจึงมีไม่ได้ เหตุว่าดังนั้น ๆ ไม่มี
โอกาสได้ก่อเหตุคือบุญบาป ซึ่งจะเป็นผู้ก่อแต่ง ให้คนกตายนว

เป็นนามรูปธรรม

ม. เธอช่างฉลาดจริง ๆ

จอมภวนต์ตั้งธารปัญหา

ปัญหาที่ ๖

พระเจ้านันททศสวัสดิ์ถามว่า คุณก่อนพระนาคเด่น เจตภูค
มีหรือไม่

พระนาคเด่นทูลตอบว่า รอดถวายพระพร เจตภูคคือ
อะไร

ม. คือดั่งที่ตั้งอยู่ในกายซึ่งเป็นมนุษย์ให้ตาจรรูป หูฟัง
เสียง จมูกดมกลิ่น ลิ้นจลรส กายแตะต้อง ไชริบรู่ ประหนึ่ง
เราอยู่บนปราสาทนั้น เมื่อจะดูจะฟังอะไรทางไหน ก็ให้เปิด
หน้าต่างไปดูไปฟังทางนั้น

น. ถ้าเป็นอย่างพระองค์ครั้งเปรียบเทียบ ก็ได้ความว่า
เจตภูคมนุษย์ให้ตาจรรูปก็ได้ ให้ฟังเสียงก็ได้ เป็นอันว่าทาง
เดียวไร้ใดทวไปทั้งคฤงพเป็นตน

ม. ไม่ใช่ออย่างนั้นดีเธอ

น. อาคนภาพรทูลถามพระองค์ก่อนว่า เสร็จเขาเท่านั้น
ฝังลงในอ่างจนเต็ม แล้วให้คนลงไปนอนอยู่ในอ่าง แต่ปิดปาก

ม. รอบแฉ่ง

จบเวทคุปฏินา

ปัญหาที่ ๘

พระเจ้ามณฑลทศรธิดาถามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน กวีญ.
ญาณ (๓) มีลักษณะอย่างไร

พระนาคเสนทูลตอบว่า รอดวายพระพร มีลักษณะรู
ปร่าง

ม. เธอจงเปรียบให้ฟัง

น. เหมือนคนยืนอยู่ทันทันต์แยก ใครเดินไปมาจากถนน
แยกไหนก็ยอมรับยอมเห็นทั่วทุกคน นั่นคือ แม้วิญญานก็ฉ
นนั้น คือเมื่อตาเห็นรูป หูได้ยินเสียงเป็นคน ก็ยอมรับแจ้งทันท
นนั้นรูป นนเสียง

(๓) คำว่า วิญญานนั้น ๒ อย่าง คือปัญจขันธ์วิญญาน
วิญญานแรกเกิดอย่าง ๓ อีกอย่าง ๓ เรียกว่า วิถวิญญาน
(คือวิญญานในปัญหานี้) ได้แก่วิญญานอันเกิดตามทาง
ทวาร ๖ คือ ตา หู จมูก จมูก ใจ ซึ่งมีชื่อเรียกว่า
จักขุวิญญาน โสภณวิญญาน เป็นต้น

น. เรขฉานชอบแต่

จวัญญานฉกักรณปัญหา

ปัญหาที่ ๘

พระเจ้ามัตถกตรัสถามว่า ดูก่อนพระนาคเสน วิญญาน
๕ เบื้องต้นอย่างไร โดยอย่างหนึ่งเกิดในทันใด นโมวิญญานก็เกิด
๕ ๕ ๕ ๕ ๕
ขึ้นในทันใดกระนั้นหรือ

พระนาคเสนทรงตอบว่า ขอถวายพระพร ย่อมเกิดขึ้น
๕
เช่นนั้นแต่

น. โหนเกิดก่อนหลังเจ้าเธอ

น. วิญญาน ๕ เบื้องต้นเกิดก่อน นโมวิญญานเกิด
๕
ทีหลัง

น. วิญญาน ๕ นั้นตั้งนโมวิญญานไว้หรือว่าให้ตามไป
เกิดด้วยกัน

น. ห้ามมิได้ ขอถวายพระพร

น. ก็เมื่อไม่เป็นเช่นนั้น โหนจึงเป็นเช่นนั้นเจ้าเธอ

น. ขอถวายพระพร เพราะนโมวิญญานเป็นคู่ที่คู่กัน

น. เธอว่าเป็นคู่ที่คู่กันนั้น เป็นอย่างไร

น. ขอถวายพระพร ผันคนน้ำจะไหลไปทางไหน

น. ที่อยู่น้อยทางไหน นึกให้ไปทางนั้น

น. ผันคกกรงก ๒ อีก นึกให้ไปทางไหน

น. นึกขวาก่อนให้ไปทางไหน ขวากหลังก็ให้ไป

ทางนั้น

น. ขอดถวายพระพร นึกขวาก่อนดังนึกขวากหลังไว้
หรือว่าให้ให้ไปตามไป หรือว่านึกขวากหลังนึกไว้กับนึกขวาก
ก่อนว่า จะให้ไปตาม

น. ห้ามได้ การทนาย ๒ ขวากนั้นให้ไปรวมกัน ก็
เพราะทางนั้นเป็นทนาย

น. วิญญาน ๕ เบื้องตนก็เป็นเช่นเดียวกับนาคันแต่ คือ
เกิดขึ้นแล้วก็ให้ไปหาในวิญญาน ขอดถวายพระพร การที่
เป็นเช่นนี้ ก็เพราะว่าในวิญญานเมื่อนาคันบริบูรณ์พิจารณา
อารมณ์ทววิญญานทางศา, หุ, จมูก, ตน, ทาย, น้อมเทนยว
เข้าไว้ เพื่อกะทำความรู้แจ้งออกนห้ง

น. รบแล้ว

จบจักขุวิญญานในวิญญานปัญหา

ปัญหาที่ ๕

พระเจ้านมิตทศรดีถามว่า ดูก่อนพระนาคัน วิญญาน

เกิดในที่ใด ธรรมก็มีดังละ เวทนา สัญญา เจตนา วิชก
 วิจารณ์เกิดขึ้นในทณ กระนั้นหรือ

พระนาคเดินทอดคืบว่า ขอถวายพระพร ถูกแล้ว

น. ก็ดังละมีลักษณะอย่างไร

น. มีลักษณะประจวบ อธิบายว่า เช่นตาเห็นรูปเกิด
 ความรู้ทางตา ขอถวายพระพร ขณะเมื่อทง ๓ น ประจวบ
 พร้อมกันเช่นนั้นแล เป็นดังละ

น. เธอจงเปรียบให้ฟัง

น. เหมือนแคะ ๒ ศวชนกน ศว ๓ เหมือนตา ออกศว ๓
 เหมือนรูป อากาทรชนกนนั้นเทียบได้กับดังละ

น. เข้าใจละ

จบฉัลดัตถกธนปัญหา

ปัญหาที่ ๑๐

พระเจ้านันทกตรัสถามว่า คู่ก่อนพระนาคเดิน ก็เวทนา
 (*) มีลักษณะอย่างไร

(๓) เวทนามี ๓ อย่าง คือ สุขเวทนา ๓ ทุกขเวทนา ๓
 อุเบกขาเวทนา ๓

พระภาคเด่นทูลตอบว่า ขอถวายพระพร มืดกษณะรู้
 ดึกเป็นสุขบ้าง เป็นทุกข์บ้าง รู้ดีก็เคยไม่เป็นทุกข์ไม่เป็น
 สุขบ้าง

ม. เธอจงยกตัวอย่าง เวทนายอย่างใด อย่างหนึ่ง มาเปรียบ
 ให้ฟัง

น. เหมือนข้าราชการผู้ใหญ่ ทำความดีมีความรอบพ้อ
 พระราชหฤทัย ได้รับพระราชทานบำเหน็จต่าง ๆ จนมีความ
 สุขสบาย ครั้นผู้นั้นนาราพลงความสุขนั้น ๆ ก็เกิดความอิจฉา
 ขอถวายพระพร ความอิจฉานั้นแหละเป็นสุขเวทนา

ม. ขอบแล้ว

จบเวทนาดักขณปัญา

ปัญหาที่ ๑๑

พระเจ้ามณฑลนครดำถามว่า คู่ก่อนพระภาคเด่น ก็สัญญา
 มืดกษณะอย่างไร

พระภาคเด่นทูลตอบว่า ขอถวายพระพร มืดกษณะ
 จำได้

ม. จำอะไรเธอ

น. เช่นจำดีแคงดีเขยงได้ ว่ามีดีเป็นอย่างนั้น ๆ

ม. เสด็จแปรียบให้ฟัง

น. เหมือนเจ้าพนักงานพระคตัง เมื่อเข้าไปในพระคตัง
ทอดวงย้อมเห็นชนิกเครื่องราชูปโภค ก็หมายจำได้เป็นอย่างดี ๆ
แม้ภายหลังจะไม่ได้เข้าไปดู ก็จำได้นักได้ ขอดถวายพระพร
สัตตยาที่เห็นเช่นนั้นแด่ ย่อมจำรูปเสียงเป็นคັນไป ว่ามีชนิก
มัตถกษณะเป็นอย่างนั้น ๆ

ม. เราใจละ

จบสัตตยาตถกถนปัญหา

ปัญหาที่ ๑๒

พระเจ้ามิตินทรีตรัสถามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน เจศนา
มัตถกษณะอย่างไร

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอดถวายพระพร มัตถกษณะคิต
ช้านปฐมน

ม. เสด็จแปรียบให้ฟัง

น. เหมือนแพทย์ ครวจ อาการ ของโรคทรม คตอก แล้ว
เขวอาการนั้น ๆ มาดอบสงวนกับสัตตยาทุกนยา ครั้นเห็นใจจึง
หยิบเขวความมาปฐมนตามความประสงค์ ขอดถวายพระพร
เจศนาที่เป็นเช่นนั้นแด่ ย่อมคิตอาการนทของช้อยในใจ แล้ว

ก็ปรุงขึ้นเป็นโครงการ

ม. ชอบแล้ว

จบเจตนาถกชนปัญหา

ปัญหาที่ ๑๓

พระเจ้านันทครั้งที่สามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน จิตกม
ลักษณะอย่างไร

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร มีลักษณะติด
ไปกับจิต

ม. เรขจงเปรียบให้ฟัง

น. ช่างมีผู้ชำนาญย่อมเข้าใจหาไม่ได้สนิทกันใด จิตก
กมมีลักษณะติดไปกับจิตฉนน ก่อสร้างเรื่องราวที่เจตนาปรุง
ขึ้น
ชนน

จบจิตกถกถกชนปัญหา

ปัญหาที่ ๑๔

พระเจ้านันทครั้งที่สามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน จิตารม
ลักษณะอย่างไร

พระนาคเดินทอดคอบว่า ขอถวายพระพร มนต์กษณะ
คามเคศาธารมณ

ม. เรอจงเปรียบให้ฟัง

น. เหมือนเคียงระฆัง หดงจากเขาคันถว กยงคงม
เคียงกรวดคูตรงอยุณโค จีวรกณนณแด คชกรของถงเรอ
ทวคกยกรณมาพจาร

ม. เรอดำมารถจริง

จบวิจารณ์รัตนปัญหา

จบวรรคที่ ๓

วรรคที่ ๔

ปัญหาที่ ๑

พระเจาหมตทศรธดามว่า ลูกอนพระนาคเดิน ขรรหม
วิญญานเป็นคณ ซึ่งเกศรงมขนรณในขนรหนึ่ง ๆ นน จะ
แจงออกให้เห็นชัด ๆ ว่า ขนรณเป็นวิญญาน นเป็นนธธะ น
เป็นเวทนา นเป็นธัญญา นเป็นเจตนา นเป็นอัทธก นเป็นอิจาร
เรนนจจะแจงออกมได้หรือ

พระนาคเดินทอดคอบว่า ขอถวายพระพร ยากทจะแจง

ออกให้เห็นชัด ๆ เช่นนั้นได้

ม. เรขางเปรียบให้ฟัง

น. เหมือนเมื่อพนักงาน หองเครื่อง จักทำ ของ ด้วยเดรัจฉาน
เรียบร้อยแล้ว พระองค์ควรตั้งให้แยกของ ซึ่งมีรตต่าง ๆ กัน
ออกถวาย ขอดถวายพระพร พนักงานคนนั้นเขาจะเข้ามารตแยก
ของที่มีรตเต็ม รตเปรี้ยว รตหวาน ในของด้วยเหตานั้นออก
ถวายได้หรือไม่

ม. แยกออกเช่นนั้นไม่ได้ เพราะปรุงปนไปด้วยกันเสีย
แล้ว แลว่าถึงเช่นนั้นรตเหล่านั้นก็ยกปรากฏอยู่ตามลักษณะ
ของคน

น. นั้นแต่ฉันใด แม้การจะแจ้งธรรมเหล่านั้นออกให้
เห็นชัด ๆ ก็ไม่ได้ฉันนั้น เพราะธรรมเหล่านั้นเกิดจรรวดเร็ว
ประหนึ่งว่าจะเกิดพร้อมกัน แต่แม้จะรวดเร็วกงเช่นนั้น ลักษณะ
ของธรรมเหล่านั้นก็ยกปรากฏพอกำหนดได้

ม. อะตธัยคจวัง

จบเขกภาวคคบัญญัติ

ปัญหาที่ ๒

พระนาคเสนทูลถามว่า ขอดถวายพระพร เกิดขึ้นของ

รู้ได้ด้วยอะไร

พระเจ้าแผ่นดินทศวงศ์ตอบว่า ด้วยศักดิ์เธอ

น. ขอถวายพระพร จะถูกหรือ

น. ถ้าเช่นนั้น รู้ได้ด้วยอะไรเจ้า

น. ขอถวายพระพร รู้ได้ด้วยดิน

น. ดินแดนอย่างไรหรือเธอ

น. ขอถวายพระพร ดินแดนอย่างไร

น. ถ้าเป็นเช่นนั้น ไฉนพวกพ่อค้าจึงต้องไปเที่ยว

บรรทุกเกิดมามากมาย จะนำมาแปร่งเกิดจรมิมากกว่าหรือ

น. จะทำเช่นนั้นไม่ได้ เพราะเกิดมามากนัก ขอถวาย

พระพร ก็เกิดจริงด้วยคำซึ่งจะได้หรือไม่

น. ได้ดีเธอ

น. ขอถวายพระพร เกิดซึ่งไม่ได้ ซึ่งได้แก่คนาหนัก

เกิดเท่านั้น

น. ขอบอก

จบโถงฉกฉกปัญหา

ปัญหาที่ ๓

พระเจ้าแผ่นดินทศวงศ์ถามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน ภรรยา

ปัญหา ๔

พระเจ้ามณฑลนครราชสีมา คุก่อนพระนาคเสน ก็เหตุ
 โฉนมนุษย์จึงต่างกันเป็นหลายประเภท เช่นบางคนอายุยืนยาว
 แต่บางคนอายุสั้น บางคนมีอำนาจวาสนาใหญ่ยิ่ง แต่บางคน
 อากัป ที่เป็นเช่นนั้น อะไรเป็นผู้จำแนก

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร อาคณภาพขอ
 ทูลถามพระองค์บางว่า เป็นโฉนคนไม่จึงมีผลดีมีรดีต่าง ๆ กัน
 บางชนก็มีรดีหวาน บางชนก็รดีขม บางชนก็รดีเผ็ด

ม. เป็นด้วยคนไม่เหตตามนพพชฺ์ ต่างกัน

น. นั้นแต่ฉนใด มนุษย์กนพชฺ์ ต่างกันฉนนั้นเหมือนกัน
 จงใด มีมากประเภทเช่นนั้น ก็ใคร ทำความดี อย่างใดไว้
 ความดีอย่างหนึ่งก็อาจวนไปตามฉกษณเรของชน แม้ความ
 ชั่วก็เช่นเดียวกัน ขอถวายพระพร เนื่องด้วยความดีความชั่ว
 มีมากอย่างแฉะให้ผลต่าง ๆ กันเช่นนั้นแฉะ มนุษย์จึงแบ่งกน
 ไปเป็นหลายประเภท ความชอบ ฉนได้พระผู้มพระภากเจ้า ก็ได้
 ครีดีแก่สุภมาณพ ใจความว่า กรรมย่อมจำแนกฉคฺ์โลกให้
 เป็นต่าง ๆ กัน

ม. จริงอย่างเรขอว่า

จบกัมมพณนากรณปัญหา

ปัญหาที่ ๕

พระเจ้ามณฑลนครราชสีมา ลูกก่อนพระนาคเด่น กำนัน
เขื่อนว่า การบวชนพรโยชน ทารได้รู้วา ทำอย่างไรจึงจะดับ
ความทุกข์ทรมานอยู่ได้ และจะไม่ให้ความทุกข์ชอย่างอื่นเกิดขึ้นอีก
นั้น จะต้องรับทำทำไม ถึงเวลาเกิดทุกข์จึงทำมได้หรือ

พระนาคเด่นทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ถ้ารอไว้จนถึง
เวลาเกิดทุกข์ ย่อมหาโอกาสทำได้ยาก หรือจะทำได้ก็ไม่ได
รับผลเท่าที่ปรารถนา แต่ถ้ารับพยายามทำเสียก่อน ถึงคราว
เกิดทุกข์ก็ย่อมได้รับผลส่วนความมุ่งหมาย

ม. เชิญเปรียบให้ฟัง

น. ขอถวายพระพร เหมือนอย่างว่า พระองค์ทรง
กระหายน้ำจนเมื่อใด จึงคิดรดตั้งใหญ่คร่ตระเมื่อนนกระหนหรือ
หรือว่าตั้งความเกิดจนเวลาใด พระองค์จึงคร่ตั้งให้ส่งรับ
ปรากฏให้ทหารหัดเพลงฮาอุชในเวลานอนอย่างนั้นหรือ

ม. คงให้จกทำไว้ก่อนดีเธอ รอไว้จนถึงเวลาจำเป็น
เช่นนั้น ๆ แล้วจึงให้จกท่วจะทันความประสงค์โดยังไร

น. ขาคนภาพก็เป็นเช่นเดียวกับพระองค์เหมือนกัน คือ
ต้องพยายามรับฝึกหัดกายวาจาใจไว้ใหม่ก่อนพอ เพื่อกาเมื่อ
ถึงคราวเจ็บไข้ได้ทุกข์ จะได้ใช้กายวาจาใจได้ไม่ฝึกหัดไว้

ชอกช้ำอยู่กับทุกข์ ถ้ามีใครเตรียมไว้ก่อนเร้นนี้ ความทุกข์ก็จะ
ได้เปรียบ ถ้ามารกเขาขยันระบอบจำคิดใคร่ชอบ ๆ ไป เหตุนี้
จึงต้องรบทำ แม้พระพุทธรเจ้าก็ใคร่ชอบใจ ใจความว่า
เมื่อรจากใคร่จะทำให้พ้นจากทุกข์ได้ ก็พึงรพยายามทำกิจ
นั้นเสียให้สำเร็จ เพราะรู้ไม่ได้ว่าจะตายเมื่อไร

ม. เรณวีนชอบแล้ว

จบปฏิกำเจงวายนกรณปัญหา

ปัญหาที่ ๖

พระเจ้านันทศรีธรรมาธิราช ลูกของพระนาคเสน ก็คำท
เขาว่าไฟในนรกร้อนแรงกว่าไฟธรรมดาในมนุษย์ เพราะไฟใน
มนุษย์นั้นจะดับก่อนสิ้นก่อน ๆ ลงไป แม้มาอยู่จนยังคำก็ไม่
ตาย แต่ถ้างั้นก่อนใด ๆ ลงไปในไฟนรก ครั้นตายเท่านั้น
ก็เหวี่ยงย่อยไปหมด ถ้าจริงอย่างเรณวีนั้น เหตุใดนาคเสน
บางคำพูดซึ่งใหม่อยู่คงหายไปนั้น จึงไม่เหวี่ยงย่อยไปเสีย
ตั้งแต่

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ดั่งคำพูด
จะเรียงมกฉันกันก่อนเห็นก่อนกรวดเป็นอาหารมิไรหรือ

ม. ไรดีเธอ

น. ก็เห็นอะไรกวัดในท้องตักหัวเท่านั้น ไฟช่าย่อย
ตะเข็บคหรือไม

ม. ย่อยตะเข็บคหมด

น. ก็ถ้าเป็นเช่นนั้น ถูกที่ยังอยู่ในท้องตักหัวจำพวกนั้น
ถูกไฟช่าย่อยตะเข็บคไปด้วยหรือไม่

ม. ห้ามได้

น. ขอถวายพระพร นั้นเป็นเพราะเหตุไร

ม. เขาใจว่าเป็นเพราะกรรมรูปเตียงไว้

น. ตักหัวรกกี้เป็น เช่นเดียวกับตักหัว จำพวกนั้น เหมือน
กัน ก็หาได้ถูกไฟรกกี้ซึ่งร้อนแรงถึงปานนั้นเฝ้าให้ตะเข็บค
ตักไปไม ทงนกเพราะบาปกรรมของตนได้กระทำมาตามระตอ
เตียงไว้ ตักด้วยนัยพระพุทธานิศาว่า บาปกรรมยังไม่สิ้น
เพียงใด ตักหัวรกกี้ยังไม่หมดอายุเพียงนั้น

ม. เรอธดาเปรียบ

จนนรยอุณหากการปัญหา

ปัญหาที่ ๘

พระเจ้ามัตถนครตั้งถามว่า ดูคุณพระนาคเสน ก็คำที่

เราจำแนกคนคงอยู่บนฟ้า ๆ คงอยู่บนดิน ๆ อยู่ในอากาศที่
ว่างนั้นจะจริงหรือ

พระนาคเดินจึงจับขมกกรุ่นมา แฉกขมกจนหลุดเปรี้ยวถวาย
ว่า นานอมจนไว้ได้จนได้ แม้หาซึ่งรองแผ่นดินก็เป็นดิน
เหมือนกัน ได้อาศัยลมซึ่งอยู่ในอากาศประคองไว้ จึงได้ทรง
ตัวอยู่ได้

ม. รอบคอบ

จบปฐมฉัณฐวรรคปัญหา

ปัญหาที่ ๘

พระเจ้ามัตถกัตติยถามว่า ลูกอ่อนพระนาคเดิน ความ
คับคองทุกข์ใดทั้งหมดยังหรือเธอ เป็นพระนิพพาน

พระนาคเดินทอดตอบว่า รอดถวายพระพร ถูกแล้ว

ม. คับอย่างไรจึงจะได้ชื่อว่าพระนิพพาน

น. คับจนหาเธอ จะก่อให้ ลูกตาม ชักไม่ ได้ ชื่อว่า พระ-
นิพพาน รอดถวายพระพร ชนผู้ปลดปล่อยใจไปตามอารมณ์ที่
ผ่านมา ย่อมถูกความทุกข์เฝ้าตามญให้หม่นไหม้ ส่วนท่านที่มี
ใจแน่วแน่ใจหนักแน่น แม้จะมีอารมณ์ที่รอนรนามกระทบ ท่าน
ก็ไม่ปลดปล่อยใจของท่านให้ไปหมกไหม้อยู่ในกองทุกข์เช่นนั้น ย่อม

ด้วยได้ช่วยมาคิดเห็นว่า คติของธรรมเนียมอยู่อย่างนั้น จน
 อารมณ์นั้น ๆ ออกไปเอง

ม. เรื่อยมาชอบแล้ว

จนนิโรธนิพพานปัญหา

ปัญหาที่ ๕

พระเจ้ามณฑลทศรธิดาถามว่า ลูกก่อนพระนาคเสน บุคคล
 ย่อมได้พระนิพพานด้วยกับทุกคนหรือ

พระนาคเสนทูลตอบว่า ได้เฉพาะผู้เดินทางถูกทางเท่านั้น
 ขอถวายพระพร ถ้าการที่จะเดินไปให้ถูกทางนั้น เบื้องต้นต้อง
 ทำความเห็น ให้ตรงเสียก่อน คือ ให้เห็นทุกข์ เหตุแห่งทุกข์
 ความดับทุกข์ และทางเดินไปดับทุกข์ ว่ามีอยู่อย่างไร เมื่อ
 ทำความเห็นของคน ให้ตรงได้เช่นนี้แล้ว จึงไร้ความเห็นตรง
 เห็นชอบนั้น ให้เป็นมูลอาศัยการพูด และการทำให้ เดินตรงไป
 ขณะเดินก็ต้อง พยายาม นึกนุ่งห่มได้หมายใจ ให้แน่วแน่ อยู่แต่ ที่
 เดียว ขอถวายพระพร ผู้เดินทางถูกทางเช่นนี้ย่อมได้พระ-
 นิพพาน

ม. เรื่อยมาจริง

จนนิพพานจบปัญหา

วรรคที่ ๕

ปัญหาที่ ๑

พระเจ้านมโหตรังถามว่า คุณอนพระนาคเด่น เรอเคย
เห็นพระพุทธรูปเจ้าหรือไม่

พระนาคเด่นทูลตอบว่า ขอถวายพระพร อาคมภาพไม่
เคยเห็น

น. อาจารย์ของเรอได้เห็นหรือไม่

น. อาจารย์ของอาคมภาพก็ไม่เห็น

น. ถ้าอย่างนั้น พระพุทธรูปเจ้านมไหม้หรือไม่

น. ขอถวายพระพร พระองค์เคยเสด็จไปทอดพระเนตร
แม่น้ำโฮหานที่ ท้าหม่พานต์หรือไม่

น. ข้าพเจ้าไม่เคยไป

น. พระชนก ของ พระองค์ เจ้า ได้เสด็จ ไปทอด พระเนตร
บ้างหรือไม่

น. พระชนกของข้าพเจ้าก็ไม่ได้เสด็จไปทอดพระเนตร

น. ถ้าอย่างนั้น แม่น้ำโฮหานทมิ้นไหม้หรือไม่

น. มีดีเสมอ, เป็นแต่พระชนกและข้าพเจ้ามิได้ไปดูไป
เห็นมาเท่านั้น

น. นินแฉฉนโค นิกฉนฉน อาจารย์แฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ
 ไม่ได้เห็นพระพุทธรเจ้าเหมือนกัน เพราะว่าเกิดไม่ทัน แต่ว่า
 พระพุทธรเจ้ามาจริง รอดวายพระพร เหตุที่จะพ้องนามาพิชฉฉฉ
 รอน กคฉ ฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉ ๘ ประการ (*) ซึ่งเป็นธรรมชน
 ดั่งฉฉฉ พนวิสัยที่คนฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉเห็นได้เอง ต้องเฉพาะแต่
 ผู้ที่โดยบรมความศัฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ
 เองเห็นเองซึ่งธรรมเหล่านั้นได้ ครั้นแฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ
 บรรพเพื่อใหรู้ตามเห็นตามบ้าง

รอดวายพระพร เหตุฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ
 จึงรู้ได้ว่า ผู้แรกศรัทธพระธรรมเหล่านั้นซึ่งได้พระนามว่าพระ
 พุทธรเจ้ามาจริง

น. มองเห็นฉฉ

จบพุทธอภินิหารฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ

ปัญหาที่ ๒

พระเจ้ามีฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ พระ
 คุ่อฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ

(๓) ๑. โฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ๒. โฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ๓. ฉฉฉฉ
 ฉฉฉฉฉฉ ๔. ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ๕. ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ๖. ฉฉฉฉ
 ฉฉฉ ๗. ฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ๘. ฉฉฉฉฉฉฉ ๙. นิกพาน

พุทธเจ้าไม่มีใครคิดเท่าเทียมมิใช่หรือ

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ถูกแล้ว

ม. ก็เธอไม่ได้เห็น ทำไมจึงรู้ได้เจ้า

น. ขอถวายพระพร คนที่ยังไม่เคยเห็นทะเลเลย แต่เมื่อพูดถึงทะเล เขารู้จักหรือไม่ว่า ทะเลกว้างใหญ่

ม. รู้ดีเธอ

น. นั่นแหละฉันใด นี่ฉันนั้น แม้ข้าคมภาพมิได้เห็นพระพุทธรูปเลยก็จริง แต่เมื่อมาได้ยินได้ฟังคำดังสอนของพระพุทธเจ้าหรือได้ได้เห็นพระพุทธรูปก็ปฏิบัติดีปฏิบัติตาม แล้วได้รับความสุขกายเย็นใจ ก็หยั่งรู้ว่า พระพุทธรูปจริง

ม. จริงอย่างเธอว่า

จบพุทธานุศตรภาวนาปัญหา

ปัญหาที่ ๓

พระเจ้านันททศกัณฐ์ถามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน ถูยอน
เจ้าเราเขาจะรู้ได้หรือว่า พระพุทธรูปจริง

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร อาจรู้ได้

ม. จะรู้ได้อย่างไร

น. ขอถวายพระพร ก็พระคิณดีเถระซึ่งเป็นผู้ทูลเรียนภาพ

งานจนต้องซื้อต๋อนามรจากกนกทว ๆ ไปในครั้งกระนั้น แม่ท่าน
มรณภาพไปนานแล้ว แต่ถึงเช่นนั้นในบั้นปลายก็มีผู้จากธอเคื่อง
และเกียรติคุณของท่านได้ รอดถวายพระพร นั้นเป็นเพราะ
อะไร

น. เป็นเพราะมีพ่อเขียนหนังสือบอกกับใจของผู้ที่คบ
ได้เห็น

น. นั้นแต่ฉันใด พระพุทธเจ้ากนิสนนเห็นอนกน พระ
องค์ทรงเปิดเมฆธรรม ซึ่งกระทำให้ พระองค์ เป็นผู้ย่อยเล็กธรรม
ได้เป็นช่องทางสำหรับให้ ผู้ใดใครครองแล้วปฏิบัติตาม เคน
เข้าไป พบเห็นพระองค์ ซึ่งเปี่ยมด้วยพระคุณอันมี

รอดถวายพระพร เพราะฉะนั้นผู้ที่ใคร่ครองธรรมคำสั่ง
สอนของพระพุทธเจ้าค้นหาเหตุผลแล้ว ก็ย่อมจะขอบใจ
เช่นเดียวกัน เมื่อนั้นแล้วเขาจะรู้ได้ว่า พระพุทธเจ้าจริง

น. เรอว่านถูกใจข้าพเจ้า

จบพุทธชาดกธรรมบัญญัติ

ปัญหาที่ ๔

พระเจ้านันทกวีถามว่า คุณพระนาคเสน เมื่อธรรม
เป็นช่องทางสำหรับเคนไปพบเห็นพระพุทธเจ้าได้เช่นนั้น ก็คว

เธอจะได้เห็นธรรมแจ้งหรือยัง

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร อันสาวกของ
พระพุทธเจ้าย่อมประพฤติปฏิบัติตามแนวคำสั่งสอน ของพระพุทธ
เจ้าโดยลำดับ ๆ ไป

ม. เธอช่างฉลาดจริง ๆ

จบฉันทิฏฐปัญา

ปัญหาที่ ๕

พระเจ้านิถนัทศรังสีถามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน เมื่อ
วิญญานจะไปยังเกิดต้องก้าวต้องเดินไปหรือไม่

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ไม่ต้องก้าว
ไม่ต้องเดิน

ม. เธอจงเปรียบให้ฟัง

น. เหมื่อนการจุดไฟโดยค้อนมาจากไฟอีกดวงหนึ่ง จะ
เป็นอันว่า ไฟดวงที่ถูกค้อนกาวมายังคงติดค้อนไหม้กระเด็นหรือ

ม. หามิได้

น. หรือเช่นธนะ เมื่อพระองค์ทรง ศึกษาวิชาอยู่ใน สำนัก
อาจารย์ วิชาเหล่านั้นเกิดอนจากอาจารย์มาหาพระองค์กระเด็น
หรือ

ม. ห้ามได้

น. ขอดถวายพระพร ฎีกาณักเป็นเสน่สนเหมือนกัน
ขณะเมื่อจะไปบังเกิดยังภพอื่น หาได้ก้าวหรือเดินจากภพไป
สู่ภพอื่น ๆ ไม่

ม. เข้าใจละเธอ

จบหนังสือกตปิฎกชั้นปริกคณปัญหา

ปัญหาที่ ๖

พระเจ้ามณฑลทศรัถยถามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน เจตภูต
มีอยู่หรือเธอ

พระนาคเสนทศตอบว่า ขอดถวายพระพร ถ้าโดย
ปรมาตถ์แล้ว ก็ไม่มี

ม. จัง

จบเวทศุปัญหา

ปัญหาที่ ๗

พระเจ้ามณฑลทศรัถยถามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน คนตายมี
ส่วนใดส่วนหนึ่งซึ่งออกจากกายนี้ไปเป็นร่างกายอื่นบ้างหรือไม่

พระนาคเสนทศตอบว่า ขอดถวายพระพร ไม่มี

ม. ถ้าเช่นนั้น คนที่หนีบาปกรรมพ้นละดีเธอ

น. ถ้าว่าไม่เกิดคือไปอีก ที่หนีพ้น, แต่ถ้ายังต้องไปเกิดอีก ที่หนีไม่พ้น

ม. เธอจงหาศิวอย่างมาเปรียบ ให้ฟัง

น. คนฉกกระมวง เหมือนมุนาคนไปดงคำอ จำเคยแก่ว่า
ม. ะมวงคนนั้น ใจทกมได้ปลุกไว้ คนม. ะมวงที่เขาฉกมดไปนั้น
เป็นของคนอื่นปลุกไว้ทกชน, รอดถวายพระพร เมื่อจำเคยแก่
เรานั้นจะพ้นโทษหรือไม่

ม. ไม่พ้นดีเธอ

น. รอดถวายพระพร ที่จำเคยมิได้ฉกกระมวงของ ใจทก
เหตุไว้งไม่พ้นเจ้า

ม. เหตุที่ไม่พ้น ก็เพราะจำเคยเขาฉกกระมวงนั้นมาด้วย
อาการฉกกระมวง ถึงหากว่าฉกกระมวงนั้นจะเป็นของอีกคนหนึ่ง
ปลุกไว้ คำอถึงทกจำเคยได้ด้วยเหตุที่จำเคยมีเจตนาทุจริต

น. นั้นแดงใจ นกฉกนั้น คนตายแม้จะทอดทิ้งร่าง
กายทุกๆ ส่วนไว้ ไปเกิดเป็นร่างกายอื่นอีกต่างหากก็จริง แต่
ถึงเช่นนั้นก็หนีบาปกรรมที่ควรทำไว้ในชาตินี้ไม่พ้น เพราะว่าคน
ย่อมมีแต่บุญบาปเท่านั้นซึ่งตามไปในชาติหน้า

ม. เรขวาทชอบแล้ว

จบตั้งกณปัญหา

ปัญหาที่ ๘

พระเจ้ามโณทรรค์ถามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน บุญกั
ตามบาปก็ตาม เมื่อยังไม่ไหม้ด ไปรออยู่ที่ไหน

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ถัดตามผู้ทำ
ไปจุจางตามตัว ถ้าได้โอกาสเมื่อใด ก็ให้ผดเมอนน

ม. เรขจะตำนารกธใดหรือไม่ว่า อยู่ทนทน

น. ขอถวายพระพร ขาดคนภาพไม่ตำนารกจะขอถวายได้

ม. ถ้าเช่นนั้นจงเปรียบให้ฟัง

น. คนไม่เมื่อยงไม่ออกผด พระองค์จะทรงตำนารก
ธใดหรือไม่ว่า ผดอยู่ทนทน

ม. ชัไม่ไ้

น. ขอถวายพระพร บุญบาปก็เช่นเดียวกับผดเมอนน
เหมือนคน คอเมือก่าดงคคคามไป ถูไม่ไ้ว่า เจตนาอยู่
ทนทน

ม. เข้าใจละเธอ

จบกณผดอศกการปัญหา

ปัญหาที่ ๘

พระเจ้านันทนครตั้งถามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน ผู้ที่จะ
ต้องบังเกิดต่อไป เขารู้หรือไม่ว่า จะต้องไปเกิดอีก

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร

ม. เธอจงเปรียบเทียบให้ฟัง

น. เหมือนชาวนาเมื่อหว่านข้าวปลูกลงในพินนาแล้ว ฝน
ก็โปรยปรายลงมาโดยลำดับ ขอถวายพระพร เมื่อนั้นชาวนา
เขาจะรู้ได้หรือไม่ว่า ข้าวปลูกกำลังงอกงาม

ม. รู้หรือ เพราะธรรมชาติข้าวปลูก เมื่อน้ำหล่อ
เลี้ยงอยู่ ก็ย่อมงอกงาม

น. ผู้ที่จะบังเกิดต่อไป ก็รู้เช่นนั้นเหมือนกัน เพราะ
ว่าพระคอบุญบาปซึ่งเป็นเหตุให้เกิดก็ควรเพระยังทำอยู่

ม. เธอจะชอบใจแล้ว

จบอุปนิชชชานนปัญหา

ปัญหาที่ ๙๐

พระเจ้านันทนครตั้งถามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน พระพุทธ
เจ้ามีอยู่หรือไม่

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร มีอยู่

ม. ถ้าเช่นนั้น เรือจะดำน้ำลงได้หรือไม่ว่า เวลานี้
เจ้าประทุมยังอยู่ที่นั่น

น. รอถวายพระพร พระพุทธเจ้าเจ้าองค์ปรีณพพานไป
แล้วอาคมภาพไม่ดำน้ำลงจะชักขึ้นเจ้าประทุมยังถวายได้

ม. ถ้าเช่นนั้นจงเปรียบให้ฟัง

น. เหมือนไฟของใหญ่ซึ่งถูกไฟลงอยู่ แต่เปลวไฟดับ
หายเรื่อย ๆ ไป นั่นพระองค์ทรงรู้ได้หรือไม่ว่า เปลวไฟไป
อยู่ที่ไหน

ม. ไม่ได้ เพราะเปลวไฟดับไปแล้ว ก็เป็นอันดับ
ดับไปแล้ว

น. นั่นถนัดใด แม่พระพุทธเจ้ากตณน ถึงพระ
องค์มอญจิง แต่เพราะพระองค์ได้เจ้าปรีณพพานด้วยอนุภา
กิดัดนันทพพานธาตุ (กับจนชั้นเรือ) เดี่ยวแล้ว ฉะนั้นจึงถวาย
ไม่ได้ ที่อาคมภาพพระพชรแสงถวายได้ ก็แต่ธรรมกายอันเป็น
ผู้แทนพระพุทธองค์เท่านั้น

ม. เรือร่างดำน้ำจริง

จบพุทธนิท้านต้นปัญหา

จบวรรคที่ ๕

วรรคที่ ๖

ปัญหาที่ ๑

พระเจ้านอนทอดถามว่า คู่ก่อนพระนาคเด่น นักบวช
อย่างพวกเธอขงมีความรักใคร่ร่างกายอยู่หรือไม่

พระนาคเด่นทูลถามว่า รอดวายพระพร ไม่นั้นแล้ว

ม. ก็เมื่อเป็นเช่นนั้น ไฉนนักบวชเหล่านั้นจึงยังทะนุบำรุง
ร่างกายอยู่อีกเล่า

น. ข้าตมภาพรทูลถามพระองค์บ้างว่า เมื่อพระองค์
เสด็จไปงานพระวราชสงคราม เคยถูกอาวุธของข้าศึกบ้าง
หรือไม่

ม. ก็เคยถูกอยู่บ้าง

พ. บาดแผลที่ของอาวุธนั้น พระองค์ทรงพอกลยา ทรง
ทานามน ทรงพันด้วยผ้าเนชิตะเยศได้ไหม หรือ

ม. ก็คงทำชยายนนดีเธอ

น. บาดแผลนั้นเป็นทวีกรของพระองค์คนกหรือ จึงได้ทรง
ประคบประหงมทั้งเช่นนั้น

ม. หามได้ แต่การทศของกระทำเช่นนั้น ก็เพื่อจะรักษา
บาดแผลเรียกเนช ให้เต็มเท่านั้น

น. ขอดถวายพระพร แม่พวกกนกพรกมโตชาติยาร่างกาย
 เชนเคียงกับปากแฉ่นนเหมือนกัน แดทงทำการทนมำรุงร้าง
 กายอยู่ กเพชจะเอาไว้อาศัยมาเพญจากเป็นประโยชน์ผู้ของ
 คนแฉ่นผู้อนให้บริบูรณ์อยู่ ๗ รนทานน

น. เรอว่านชอบแล้ว

จบกายอภัยปัญหา

ปัญหาที่ ๒

พระเจ้านครนทกรดถามว่า ลูกอนพระนาคเด่น พระพุทธ
 เจ้าอนทรรฐเห็นดังทงปวงด้นมิไรหรือ

พระนาคเด่นทอตอบว่า ขอดถวายพระพร ลูกแล้ว

น. กเมื่อเป็นเรนนน เพศไฉนพระองค์จงทรงบัญญัติ
 ดิกรวาทห้ามคามทองเพศการณกต่างกทำให้เกศรณเดา

น. ฉากนภาพรชุดตามพระองค์บ้างว่า ชรรณคาแพหัย
 ผู้รำนานญยอนมรดกรพคุณแห่งศวยาด้นมิไรหรือ

น. ไรดีเธอ

น. ขอดถวายพระพร แพหัยนพนเราวางยาคอเนอนมโรค
 หรืออาการของโรคปรากฏจนกอน หรือว่าเวดปรกครงยงคาค

ไม่ได้ว่าจะมีโรคภัยอะไรเกิดขึ้น เขาก็วางยาเหมือนกัน

ม. เวลาปรกติเราจะวางยาประสงค์อะไร เพราะว่าการ
วางยาในเวลาเช่นนั้น อาจจะทำให้โทษแก่ร่างกายก็ได้ แต่ถ้า
ถึงคราวเจ็บไข้ ยาก็เป็นของสำคัญยิ่ง เพราะถ้าทอดทิ้งไม่รีบ
ให้แพทย์วางยาเสียทันที โรคนี้ ก็ย่อมจะกำเริบขึ้นทุกทียากที่
จะรักษาให้หายได้ต่อไป

น. ขอถวายพระพร แม่พระพุทธเจ้าผู้ทรงทราบเหตุ
การทั้งหลายทั้งปวงก็เห็นเหตุด้วยกับแพทย์เหมือนกัน คือการ
ที่พระพุทธองค์ไม่ทรงบัญญัติสั่งห้ามทรมานด้วยทวนไม้ ก็ด้วย
ทรงเห็นว่า ถ้าทรงบัญญัติสั่งห้ามทวนไม้ก่อน อาจจะเป็นข้อ
เห็นว่ายุ่มหอมของผู้แรกเข้ามาบวช จนให้เกิดความระอาใจ
ก็เป็นได้ เนื่องด้วยมีพระพุทธรูปทรงอนุเคราะห้อยู่นั้นแต่ จง
มีได้ทรงบัญญัติไว้ก่อนแต่ความเจ็บหายเกิดขึ้น แต่ถ้ามารอง
ซึ่งทรงเห็นว่า ถ้าไม่ทรงห้ามเสียอาจนำความเสื่อมทรามมา
ยังหมู่คณะเกิดขึ้นเมื่อใด ก็ทรงบัญญัติสั่งห้ามทรมานเมื่อนั้น
เพื่อมิให้สาวกต้องตระหนักต่อไป

น. ตระเขยคแท้

จบฉันทศกกาลบัญญัติ

ปัญหาที่ ๓

พระเจ้ามโณทิตทรงถามว่า ลูกน้องพระนาคเสน ตาม
ประจักษ์ปรากฏว่า พระพุทธเจ้ามีพระอัครทายทุก ๆ ด้านได้
ลักษณะพระมหาบุรุษ มีพระฉัพพรรณบุคลิกสง่าดั่งทอง ร้อน
จะจริงหรือไม่

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร จริง

น. ถ้าพระชนกชนนีของพระองค์เจ้า มีพระลักษณะเช่น
นั้นเหมือนกันหรือไม่

น. ขอถวายพระพร ห้ามได้

น. ถ้าเป็นเช่นนั้น จะจัดว่าดีหรือไม่ เพราะตาม
ธรรมเนียม บุตรต้องคล้ายคลึง บิดามารดาคนใดคนหนึ่ง หรือ ทั้ง ๒
จึงจะชอบ

น. ขอถวายพระพร พระองค์ทรงรู้จักตั้งต้นและต้นของ
บัวทองหรือไม่

น. รู้จักขอ

น. บัวนั้นเกิดที่ไหน

น. เกิดที่ปากคลองมหาตบตบ

น. ขอถวายพระพร บัวนั้นเมื่อต้นเจริญแล้ว
คนหรือ

ม. หามได้

น. หรือเหมือนหน้า รอดถวายพระพร

ม. หากไม่เหมือน, ดัชนีชาติของบัวหลวงมีต้นจรรณ
อย่างใด บวชนกนอชายน

น. นนแดนใด แม่พระพุทธรูปจากถนน ถึงพระองค์
จะทรงถือนาเคนมาแต่พระชนกชนนจักรัง แต่พระองค์มีพระ
ลักษณะพิเศษมีเหมือนพระชนกชนนพณ ก็เพราะความค
งหยาบที่ใดทรงตั้งต้นไว้แต่หนหลัง มาตกแจ้ง ให้พระองค์มี
พระ ลักษณะ คาม ดัชนี ชาติ ของ พระ มหา บั รุ ห์ ผู้ พิเศษ ชิง เสน
เคียงกัน

ม. เรอช้างฉาดจักรัง ๆ

จบทศกัณฐ์มหาปรีดจักรณปัญหา

ปัญหาที่ ๕

พระเจ้านันทนครตั้งถามว่า ลูกก่อนพระนาคเสน พระ
พุทธรูปทรงประกอบด้วยพระเมตตากาฤณา อย่างเดียวกับ พรหม
มีไรหรือ

พระนาคเสนทูลตอบว่า รอดถวายพระพร ลูกแล้ว

ม. ถ้าเช่นนั้น จะมีเป็นอันว่า พระพุทธรูปเจ้าเข้าอย่างมา

จากพรหมหรือเธอ

น. ข้าคนภาพขอทอดถามพระองค์ก่อนว่า ข้างพระที่นั่ง
ของเคียร้องเตียงเหมยเนื่องนกกะเรียนมีบางหรือไม่

ม. เหมยมีบาง

น. ขอถวายพระพร ข้างหน้าเตียงนกกะเรียนมีบาง

หรือ

ม. ห้ามได้ เดียรข้างร้องอย่างนั้น ก็โดยเป็นด้วย
ของข้างซึ่งบางกรงกรของเตียงอย่างนั้น แค่นี้ยังไม่พองกับ
เตียงนกกะเรียนเจ้า

น. นกเรียนนั้นแต่ ด้วยด้วยของพระพุทธรเจ้าทรงทอด
ยอม นกพระ อธิษฐาน กอบ ด้วย พระเมตตา กรุณา อย่าง เดียว กับ
พรหมทรงทอด ขอถวายพระพร แค่นี้คนภาพก็จะได้ทราบ
ว่า พรหมผู้ธรรมค้ำตั้งสอนของพระพุทธรเจ้าหรือไม่

ม. รู้เธอ

น. ถ้ายาจน พรหม กคงเรียน คงจำไป จากพระ-
พุทธเจ้า

ม. เห็นจะเป็นอย่างนั้น

จบพรหมจารบัญญัติ

ปัญหาที่ ๕

พระเจ้านมทศพรตั้งถามว่า คู่ก่อนพระนาคเด่น บวชกับ
ไม่วรรโหนะคะ

พระนาคเด่นทูลตอบว่า ขอถวายพระพร บวชกับ

น. ก็ถ้าบวชกับ ทำไมพระพุทธรูปเจ้าจึงไม่ทรงผนวชเล่า

น. ขอถวายพระพร พระพุทธรูปเจ้าทรงผนวชเหมือนกัน

ทนทนน พระเจ้านมทศพรตั้งประกาศถ้อยคำของพระนาค
เด่นทรงพวกราชบริษัทเพื่อ ให้เป็นพยานแล้ว จึงตั้งถามพระ
เถระว่า ถ้าเป็นเช่นนั้น ใครเล่าเป็นผู้บวชถวายอาจารย์

น. ขอถวายพระพร การผนวชของพระพุทธรูปเจ้าไม่มี
ผู้บวชถวายอาจารย์ เพราะว่า การผนวชนั้นมาพร้อมกับการ
ตรัสรู้เป็นพระพุทธรูปเจ้าที่โคนไม้ศรีมหาโพธิ์ อาตมภาพจะขอ
เปรียบถวายอย่างพิ้งง่าย ๆ เช่นการบริโภคน้ำอาหารถึงไม่มีครู
อาจารย์กับบริโภคน้ำเป็น แม้การทรงผนวชของพระพุทธรูปเจ้าก็เป็น
เช่นเดียวกันกับการบริโภคน้ำอาหารนั่นแหละ คือ พระองค์ทรงรู้เอง
เห็นเองถึงความจริงทรงทอดาย ทอดจุนหาเหตุผอฐการแห่งการ
บวชที่ทรงทราบชัดแจ่ม เพราะฉะนั้นจึงห้าม ใครเป็นผู้บวชถวาย
อาจารย์ของพระองค์ไม่

๓. เรือจวนรอบแล้ว

จบอุปถัมภ์ปัญหา

ปัญหาที่ ๖

พระเจ้านมด้นตรัสถามว่า คู่ก่อนพระนาคเด่น ผู้หนึ่ง
มีสามารถคายเดี่ยวใครจะให้ อีกผู้หนึ่งร้องไห้เพราะใครจะ
ประพฤติกิรรม นาคาของคนทั้งสองนี้ ร้องคนไหนเป็นยา

พระนาคเด่นทูลตอบว่า ขอถวายพระพร นาคาของคน
คันขุ่นร้อนเพราะไฟ คือความรักใคร่แฉะหนองโหมมรุ่มเทาความ
เป็นจริงของสิ่งชั่ว แต่ นาคาของคนหลัง ได้เย็นเพราะกอดนมา
แค่ความซมอ้อมใจ เป็นอันว่าเป็นยาได้

๓. รอบแล้ว

จบข้ออุปปัญหา

ปัญหาที่ ๗

พระนาคเจ้าแผ่นดินตรัสถามว่า คู่ก่อนพระนาคเด่น คนที่
ขงมความกำหนดอยู่ กับคนที่ไมม่ความกำหนดแล้ว ต่างกัน
หรือเหมือนกัน

พระนาคเด่นทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ต่างกัน คือคน

หนึ่งของความปรารถนาหรือความประสงค์อยู่อีก แต่อีกคน
หนึ่งหาความปรารถนาหรือความประสงค์ออกไปอีกไม่

น. ความเห็นของข้าพเจ้าเห็นว่า คนต้องคนพินบาง
อย่างซึ่งยังเหมือนกันอยู่ คือรอบบร โภคอาหารก็คนต้องรอบ
เช่นเดียวกัน

น. รอบถวายพระพร ข้อมเป็นเช่นพระองค์ทรงเห็น
แต่ แด่ถึงเช่นนั้น คน ๒ คนพินก็ต่างกันอยู่ คือคนพิน
ความกำหนด ข้อมรอบบร โภคอาหารข้อมรู้ดีกรต้องและ
ทั้งยังคิดใจในร้ออาหารนอกด้วย ส่วนคนที่ไม่มีความกำหนด
แล้ว ก็มีความรู้ดีในร้ออาหารเช่นนั้นเหมือนกัน แต่เฉพาะ
เวลาบร โภคเท่านั้น หาได้มีจิตใจของอยู่ในร้ออาหารนั้น ๆ คือ
ไปอีกไม่

น. จริงอย่างเธอว่า

จบบรปฏิสังขตปัญหา

ปัญหาที่ ๘

พระเจ้ามีมติที่ศรีธรรมาว่า คู่ก่อนพระนาคเสน ปัญญา
ชุกตรงไหน

พระนาคเสนทูลตอบว่า รอบถวายพระพร ที่ของปัญญา

ไม่ปรากฏ

น. ถ้าเช่นนั้นปัญญานิไม่มีหรือ

น. ดมมีหรือไม่มี และถาม ที่อยู่ ๆ ที่ตรงไหน

น. ดมมีดีเธอ แต่ว่าที่อยู่ของดมไม่มีใครรู้

น. ขอถวายพระพร ปัญญาที่เช่นนั้นเหมือนกัน คือ แม้
ปัญญานิอยู่แต่ก็ไม่ปรากฏว่าที่อยู่ ๆ ที่ตรงไหน

น. ขอบก

จบปัญญาปิฎกฐานปัญหา

ปัญหาที่ ๘

พระเจ้ามณฑลนครถามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน ดังสาร
วิญได้แก่อะไร

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ได้แก่การเวียน
เกิดเวียนตาย

น. เชษฐาหาตัวช่างมาเปรียบให้ฟัง

น. เหมือนชาวสวนผู้หนึ่งปลูกมะม่วงไว้ ครั้นเกิดผลก็
เก็บมารับประทาน เสร็จแล้วเอาเมล็ดมะม่วงนั้นเพาะปลูก
ต่อไป ถึงคราวเกิดผลอีกก็เก็บมารับประทานแล้วปลูกใหม่
คืบ ๆ ไปอีก ขอถวายพระพร ธรรมดาของชาวสวนย่อมเป็น

อยู่เช่นหมไรหรือ

น. ไรดีเชอ คัวว่าปรกคิของราชฉนวนยอมหมั้นเพาะ
หมนปลุกพรทนต์ หมนเวียนอยู่เช่นแถ

น. ขอลถวายพระพร ตั้งตำรวฏกมอาถรรหมนเวียนเช่น
หมนเหมือนนก คอ นบแถเราเกิดมา เราคงทนเพาะความค
ความชวเป็นคณบุญบาปจน เมื่อเราเพาะความคความชวจน
เป็นเหตุชนแถว เราคงรบผลของความคความชวจน แถ
จะช่าหรือเรอสุดค้ำอำนาจบุญบาป ผลจนแถรงใจให้เราเพาะ
เหตุค้อไปอีก เหมือนนุกใครบประทานผลมะม่วงแถว เพาะ
เมอคมะม่วงนหมนใหม่ค้อไป ฉะพณ กชนเรเมื่อเราเพาะเหตุ
แถรับผลอยู่ณ เรายอมถูกความแถรพนายพิคณ ให้เกิด
ความคายเข้าไปอยู่ทุก ๆ ชณะ ครนเรถึงฉะรแห่งความคาย
ความคความชว คอบุญบาปที่เราได้เพาะได้ทำไว้ในชาคณน
ก็เริ่มบ้น ให้เราหมนไปเกิดแก่เจ็บคายค้อ ๆ ไปค้อจนเวียนกนอยู่
โดยทำของนเรอไป จนกว่าเราจะได้หยุด เพาะเหตุทง ๒ ประ
การนเดย

ขอถวายพระพร กะเชคที่จะ ให้เราหยุดเพาะเหตุค้อน
คอง คอ เมื่อ เรา ได้ พยายาม ทำ ความค ฉาง ความชว ชง เป็นคัง
ได้โครท จนไม่มีแปลเปลี่ยนหยุดกระทำการฉ่างค้อแถว

เมื่อนั้นเป็นอันว่า เราได้เข้าเขตหยุดเพราะเหตุคือความกลัวความ
 ขว ไม่ต้องเวียนเกิดเวียนตายต่อไปอีก ขอถวายพระพร แต่
 ถ้าเรายังเพราะเหตุ คือ ยังคงทำ ความดี ดัง ความชั่วอยู่ คราวใด
 เราคงจะคงเวียนเกิดเวียนตายอยู่คราบนั่น

ขอถวายพระพร ดั่งดำรัสไว้แก่อาการพญานเวียนดังทุก
 นาคชนแล้ว

ม. เรอวานชอบแล้ว

จบสังสารวัฏปัญหา

ปัญหาที่ ๑๐

พระเจ้ามณฑลทศรฐถามว่า ตูก่อนพระนาคเสน อะไร
 เป็นผู้มีบุญจากรกการทไศหาหรือคำที่ได้พูดไว้นาน ๆ ได้

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ดิ

ม. มีไรจักหรือเธอ

น. ถ้าพระองค์ทรงสงสัย ก็ขอได้ทรงตั้งพระหฤทัย
 นึกถึงพระราชาภคินัยกิจอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งได้ทรงไว้นานจน
 ทรงจำไม่ได้แล้ว เพื่อกทอดสงสัยว่าจะทรงนึกขึ้นได้หรือไม่

ม. เมื่อนานจนจำไม่ได้แล้ว จะนึกขึ้นได้อย่างไรเล่าเธอ

น. ก็ในขณะเมื่อกทอดสงสัย พระองค์ไม่มพระหฤทัยซึ่ง

เป็นจิตใจหรือ

ม. มดีเธอ

น. ขอดถวายพระพร เพราะเป็นเรือนแถมตามภาพจริง
 ทูลว่า ดัดเป็นมุก มุจาตัวเฮกจาการก ดวงแจ่ม มา ปรางค์ขึ้นไค
 ดัดจนจิตเป็นแต่ผู้คิดอ่าน โยงไปข้างหน้าเท่านั้น

ม. จริงอย่างเธอว่า

จบจักรกศรรณปัญหา

ปัญหาที่ ๑๑

พระเจ้านมทนทศรธิดามว่า ดูก่อนพระนาคเด่น ดัดคน
 เกิดชนเอง หรือเกิดชนคอกเหมือนคนเคอน

พระนาคเด่นทูลตอบว่า ขอดถวายพระพร เกิดชนไคทอง

๒ ทวง

ม. แต่ความเห็นของข้าพเจ้าว่า เกิดชนเอง นพกคอง
 มกนคองเคอน

น. ถ้าเป็นอย่างพระองค์ศรี คนกไม่คองนกรูชาจารย์
 คอยคกเคอนนจากถาว แคนพรามเป็นเรณน จงคองนกรู
 นนชาจารย์คอยให้คกในเมอเราพลงเมอ

ม. จริย

จบดictionnaireปัญหา

จบวรรคที่ ๖

วรรคที่ ๗

ปัญหาที่ ๑

พระเจ้ามีฉันทศกธัมมว่า ลูกของพระนาคเสน อธิษฐาน
ระลึกหรือความจำ เกิดแต่อาการเท่าไร

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร เกิดแต่อาการ
๑๗ อย่าง คือ

(๑) เกิดแต่ความรู้อย่าง คัมภีร์ประวัติการณ์ของ ๆ มา
แล้ว ความรู้นั้นย่อมเป็นแนวให้ระลึกถึงเหตุการณ์แต่หังได้

(๒) เกิดแต่การที่ใคร่กระทำเครื่องหมายไว้

(๓) เกิดแต่การได้ร่ายฐานะสูงชัน ซึ่งเป็นเหตุให้นึก
ให้จำกิจการที่ตนได้กระทำมาแต่หัง

(๔) เกิดแต่การได้รับความดู ซึ่งชวนให้จำเอากิจ
การที่ตัวเองมานานมากคิดเพื่อไต่สวนหาเหตุ

(๕) เกิดแต่การได้รับความทุกข์ ซึ่งชวนให้หันไปนึก

ถึงเหตุแห่งความทุกข์นั้น ๆ

(๖) เกิดแต่การได้รู้เห็นดังที่คล้ายกัน ซึ่งเป็นการเตือนให้จำข้อดังหนึ่งได้

(๗) เกิดแต่การรู้เห็นดังที่ตรงกันข้าม เช่น เห็นดีชาวทำให้หนักถึงดำได้

(๘) เกิดแต่การได้รับคำตักเตือน

(๙) เกิดแต่การรู้เห็นคำเห็นหรือลักษณะของตถะ

(๑๐) เกิดแต่ที่อื่นได้ โดยดำพึง

(๑๑) เกิดแต่การพิจารณาพิจารณา

(๑๒) เกิดแต่การนับจำนวนไว้

(๑๓) เกิดแต่การทรงจำไว้ได้ความธรรมดา

(๑๔) เกิดแต่การอบรม เช่น ผู้ที่กระทำใจได้แน่วแน่ในเนื่อกระทำกิจการ ดำเนินการรวบรวมกำลังใจมาคิดมานึกเฉพาะในกิจการอย่างนั้น แม้ว่าการนั้นจะได้ผ่านหุ่ผ่านตามานานแล้ว เมื่อมานึกมาคิดครุ่นในภายหลัง ก็ยังทรงจำได้ระลึกได้

(๑๕) เกิดแต่การได้จดได้เขียนไว้

(๑๖) เกิดแต่การเก็บไว้

(๑๗) เกิดแต่การเคยพบเคยเห็น

ม. มากอย่าง

จนตึกวิชาการปัญหา

ปัญหาที่ ๒

พระเจ้ามณฑลนครราชสีมา รู้ก่อนพระนาคเด่น ทำที่เรือ
ว่าผู้ทำบาปกรรมเวียนมาแมตง ๓๐๐ ปี แต่ถ้าเวลาดำรงกายมี
ดีกระตือรือร้นของพระพุทธรูปเจ้าได้ ก็ยอมนำไปเกิดใน
สวรรค์ ส่วนผู้ทำบาปแมตงครั้งเดียวก็ยอมไปบังเกิดในนรก
นั่น คือไม่สนใจคุณงาม ขาพเจ้ายังไม่เห็นด้วย

พระนาคเด่นทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ที่ถามแก่คุณ
เด็ก โดยอ้างว่าจะยอมนำไปหรือไม่

ม. ไม่ไ้

น. ถัดจากตง ๓๐๐ เด่นแก่ช่นแต่อยู่ในเรือ ที่ถาม
จะยอมนำไปหรือไม่

ม. ได้ดีเรือ

น. ขอถวายพระพร เปรียบบุญกุศลเหมือนเรือ บาป
กรรมเหมือนคนขี่ลา อันคนขี่กระทำบาปอยู่เด่นจนคนขี่ลา
ถ้าเวลาดำรงกาย มีได้ปล่อย จิตใจให้คาม ระทม ถึงบาป ทักว่า ทำมา
แต่ต้องนิน ด่ามารกประครองใจไว้ในแนว แห่งกุศล อย่างใด อย่าง

หนึ่ง เร็นอาจทำให้แก้อยู่เฉพาะแต่ในพระคุณของพระ
พุทธเจ้าเท่านั้น ถ้าตายลงในขณะแห่งจิตดวงนั้น ก็เป็นอัน
หวังได้วาไปสู่อุคติ ประหนึ่งศีลาซึ่งมีเรขารนาหนักไว้มให้งาม
องตระนน ดั่งนุญทกระทาบที่ดัดแต่ครั้งเดียว ถ้าเวตาใกล้
จะดับจิต เพียงแต่จิตหวนไปพัวพันถึงกิริยาอาการที่จิตกระทำ
บาปกรรมไว้นาน จิตดวงนั้นก็เป็นหนักพอที่จะถ่วงตัวให้ไป
เกิดในนรก ซึ่งหมั่นคิดที่เราโยนลงไปในน้ำ แม้จะก้อน
เล็กก็คงจมเช่นเดียวกัน

ม. ดันเหตุอันฉอฉะ,

จบข้อดีปัญหา

ปัญหาที่ ๓

พระเจาอมตมตรัสถามว่า ลูกก่อนพระนาคเสน เธอ
พยายามฝึกฝนคน ด้วยมีประสงค์จะระทุกขที่ถ่วงมาแต่ภวะ
นหนพธ

พระนาคเสนตอบว่า ขอถวายพระพร หามได้

ม. พระอระระทุกขที่ถ่วงมาไม่ถ่วง

น. หามได้

ม. ถ้าเช่นนั้น ก็ระทุกขที่มอยู่ในคน

น. จงว่าเฉพาะทศในบั้นนี้ไม่ใช่

น. ก็ถ้าอย่างนั้น เธอกระทำความพยายามทำไม

น. ขอถวายพระพร ข้าคนภาพพยายามด้วยหวังว่า จะ
ดับทุกข์หมดอยู่ และจะมีให้ทุกข์ร้อนซึ่งยังมาไม่ถึงเกิดขึ้น

น. ทุกข์ที่ยังมาไม่ถึง นั้น จะพยายาม ไม่ให้มันขึ้นได้

หรือเธอ

น. ขอถวายพระพร ได้

น. เธอฉลาดมาก พยายามจะระงับทุกข์ที่ยังมาไม่ถึง
ก็ได้

น. ขอถวายพระพร พระองค์เคยถูกร่างที่ขรุขระทอดมา
เพื่อจะรับเอาพระนภกรบังหรือไม่

น. เคยถูกอยู่บ้าง

น. ในทันที นั้น พระองค์ ครองยิ่งใหญ่ มี รถม้า ฝรั่ง บัณ
ปราการ และมีกลทหารซ้อนเพื่องuard กระนั้นหรือ

น. ห้ามได้ ถ้าการเหตุนั้นคงจกทำเตรียมไว้ก่อน

น. นั้นพระองค์มีพระประสงค์อย่างไร จึงต้องทำเตรียม
ล่วงหน้าไว้ได้

น. ประสงค์ว่า เมื่อเกิดสงครามขึ้นจะได้ทำการต่อสู้

ราชักโตทนต์วาท นมณนถเวธางกรามกัระหาโอการจกัทำ
 ไดยากทศกัจระของพ่ายแพชัค และการทเตรียมนจกัทำไว ใน
 เวธปรกคัยอนทาคัด ทงเบณฑเกรงชามของราชักทงมมา
 ไมงโตควย

น. รชอววยพระพร ราชักทงมมาไมงกมควยหรือ

น. นิดเธอ

น. เพศุณถพระของศกัวธักามเบองศนถมเรนนถ การ
 ทชากนภาพเพียรณกณกายจจาใจ ใหใหอยู่ในความควมคุมของ
 จกัทชบรณคถว กเพือปรามทศรทมอยู่ในบศน และเพือ
 ไวคอดูหรือปองกนทศรทงมมาไมง เช่นเดียวกับพระของคเหมือน
 กน ถาไมทาคณ ใจจระมปรกคัยอนถ ถึงกรวเกิดทศร
 จระเตรียมนคในทณ เมือเบ็นเรณนถยอนเบ็นรื่องทางทจให
 ควมทศรชามานจญใจโต เมือกาดจมนไมพทจระคานทณ
 กคองยอนเบ็นเรณนถควมทศรเรอชไป เบ็นอนหาโอการ
 ทจระทาเรณนคคองยาก เพวระฉณนถวคณภาพจกัของพยายม
 นกณคนไวคณ

น. เธอจวนรอบถว

จบอนาคคบัญญัติ

ปัญหาที่ ๔

พระเจ้ามัตถิหัตถ์ตรัสถามว่า ลูกของพระนาคเสน เธอว่า
พรหมโลกไกลมาก แล้วท่านทรมฤทธิ์ของความแก่ฉกรรจ์ในจิต
ไปจากนกกองพรหมโลกทันที ประหนึ่งการเหยียดแขนชูแขน
จะจริงหรือเธอ

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร อาคมภาพขอ
ทูลถามว่า พระองค์ทรงชุกที่ใด

น. ที่เกาะชอดันทระ

น. เกาะนั้นนับแสนไปไกลเท่าไร

น. ไกลประมาณ ๒๐๐ โยชน์

น. ขอพระองค์ทรงส่งพระหฤทัยไปยังทมน เกศก
ดองดูว่าจะช้าเร็วเท่าไร

น. ส่งไปเมื่อใด จิตก็เดินทางไปถึงทมนเมธอน

น. ความเร็วของจิตย่อมมีอยู่อย่างนั้นแล้ว ขอถวาย
พระพร ชึ่งเป็นจิตของท่านที่ได้มีหลักไว้จนต้องแคล้ว จะมี
อาณูภาวนาสัจจรับขงชนหรือ เหตุว่าอำนาจของจิตก็อบรม
ก็แผ่เช่นนั้น ย่อมสามารถครอบงำกายไว้ในฐานทางของ
คนได้ เมื่อเป็นเช่นนั้นก็ย่อมบัญชาร่างกายได้ตามความเร็ว
ของคน เพราะฉะนั้น ท่านก็ถึงความแก่ฉกรรจ์ในจิต เมื่อจิต

จะไปจากโลกนี้ ก็ยอมไปทั้งพรหมโลกเร็วได้ เท่ากับจักคิด
เหมือนกัน

ม. น้าอัครวรย์

จบพุทธพรหมโลกปัญหา

ปัญหาที่ ๔

พระเจ้านันททศรังษิตถามว่า ลูกอ่อนพระนาคเด่น คนตาย
๑๑ คนคนหนึ่งไปเกิดพรหมโลก อีกคนหนึ่งไปเกิดตกต่ำมรณ
๒ คนนี้ใครจะเร็วจะช้ากว่ากัน

พระนาคเด่นหูกตอบว่า ขอถวายพระพร ไปเกิดพร้อม
กันทั้ง ๒ คน

ม. แปลอก เรืองเปรี้ยวให้ฟัง

น. คำบอกพระองค์ทรงอุบัตินี้

ม. ข้อกล่าวดีระ ณ เกาะอดธัมม

น. นัยแก่นไปไกลเท่าไร

ม. ประมาณ ๒๐๐ โยชน์

น. ขอพระองค์ได้ทรงตั้งพระหฤทัยไปยังท่าน

ม. ตั้งไปแล้ว

น. ถ้าเช่นนั้น ขอให้พระองค์ได้ทรงตั้งพระหฤทัยไปยัง

กัณฑ์มรณครบาล

ม. ดั่งไปแล้ว

น. ขอถวายพระพร ใครเร่งใครช้ากว่ากัน

ม. ถึงพร้อมกันแต่เธอ

น. นนทธรณโค นกณนนเหมอนกน ด้วยว่าก่อน
 ธรรมะดับจิตไปจากโลกน จิตนยอนเถยวเการท โคทหงใจ
 แลว ครนคบจากทน ภาแนไปตงทหมายไฉนทนต์ เทคนจ
 ว่าคนทงด้องนนเกศพร้อมกน

ม. เธอชำนาญรตเปรียบให้เห็นได้

จบพรหมกัณฑ์มรณครบาล

ปัญหาที่ ๖

พระเจ้านันทศรีธรรมา ว่า ลักขณพระนาคเสน ผู้ไป
 เกิดขงโลกหน้า ธรรมะเมื่อไปเกิดมตต้นจรรณเป็นอย่างไร

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ความชอบพระ
 พุทธเจ้ามีได้คร้งได้

ม. ถ้าเร้นนโลกหน้าก็เป็นอันไม่มี

น. พระองค์ไฉนคำถวายวิธธนาธองอาคมภาพหรือไม

ม. ไฉนดีเธอ

น. ก็พระเมื่อเสด็จของอาคณภาพ แล่นเข้าดูพระกรรม
ของพระองค์ ๆ เห็นมีตต้นวรรณอย่างไรบ้าง

ม. ไม่เห็นมีตต้นวรรณอย่างไรเธอ

น. ก็คือของตต้นก็เป็นเช่นเดียวกับตต้นหนแต่ ขณะเมื่อ
จะไปเกิดขงโลกหน้า ก็มิได้ปรากฏว่ามีตต้นวรรณหรือ
มีรูปทรงเหมือนช้างเผือกอย่างไร

ม. ถ้าเป็นอย่างเธอว่า ร่างกายเรานั้นก็ไม่มีส่วนใด
ส่วนหนึ่งไปเกิดขงโลกหน้าอีกเลย

น. รอดถวายพระพร ชื่อนเป็นเช่นนั้นแหละ

ม. ก็เมื่อเป็นอย่างนั้น โลกหน้ามีร่างกายซึ่งเกิดชน
เองอีกร่างหนึ่งค่างหากหรือ

น. รอดถวายพระพร ทรงชาวโนนาเกิดมาได้โดยอำนาจ
หรือว่าโดยพิษพญู ซึ่งคนปลุกทำชน

ม. จะเกิดชนมาโดยอำนาจได้อย่างไร ต้องอาศัยพิษ
พญู ซึ่งชาวโนได้ทวงได้ทำลงไป จึงจะเกิดรองชนมาได้

น. ร่างกายในโลกหน้า ก็เป็นเช่นเดียวกับ ทรงชาวโนแต่
ก่อนได้เกิดตนเอง ต้องอาศัยพิษพญูเหมือนกัน รอดถวาย
พระพร แด่พระพญู ในทันใดกับบุญบาปซึ่งร่างกายในบั้นใด
กระทำไว้ พอลายไป บุญบาปนั้นแหละก็ให้ร่างกายโลกหน้า

เกิดมชน ถ้าเกิดชนใดเองโดยมิได้มีบุญบาปปรุงแต่งให้เป็น
ไปแล้ว คนจะเหมือนกัน รูปพรรณอันฐานก็จะไม่ผิดกัน
แต่เพราะมีเป็นเช่นนั้นจึงเกิดคนต่าง ๆ ไปอย่างนี้

ม. เรขวานพงโค

จบปร โศกคนตบคายทวนถนคนปัญหา

ปัญหาที่ ๗

พระเจ้ามณฑลนครตั้งถามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน ดั่งเงาเมื่อ
จะเข้าถ้อยปัญหานี้ในท้องมารดา เข้าทางไหน

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร หาเป็นเช่น
พระองค์นครตั้งถามนโม

ม. อย่างนั้นเรขจงยกตัวอย่างมาดู

น. ขอพระองค์ทรงตั้งพระหฤทัยเราไปถองแควแหวน
เงินทอง ในหีบนั้นดู

ม. ดั่งเราไปแล้ว

น. ขอถวายพระพร นั้นพระองค์ทรงตั้งพระหฤทัยเรา
ไปทางไหน

ม. หากมีทองทางอำหริบให้ส่งจิตเขาไปไม่เชื่อ แต่ตั้ง
จิตเขาไปได้จนเห็นแควแหวนเงินทองในนั้น ที่เมืองทวยจิด

หมายรู้ตามที่ได้ประจักษ์มาแล้ว

น. ขอถวายพระพร คนเมื่อจะเกิดในท้องมารดา ก็มี
เฉพาะแต่กิจซึ่งเรียกว่าปฏิสนธิวิญญาณเข้าไปติดปฏิสนธิ เมื่อ
ขณะเข้าไป ก็เข้าไปโดยอาการเช่น พระองค์ทรงส่งพระพุทฺธยเจ้า
ไปในหีบนั้นเหมือนกัน ฉะนั้นจึงห้ามรองทางทางใดทางหนึ่ง
สำหรับให้วิญญาณเข้าไปติดปฏิสนธิไม่

น. เจ้าใจละ

จบมาตุกัจฉปัฏฐา

ปัฏฐาที่ ๘

พระเจ้ามีดินที่ศรัทธาถามว่า คุณอนพระนาคเสน ของคุณ
อันเป็นเหตุให้ศรัทธาพระอริยมรรคอริยมลัมเท่าไร

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร มี ๘ (๘)

น. ก็พระพุทธเจ้าเจ้า พระองค์ได้ศรัทธาพระอริยมลัมโพธิ-

(๓) ๑. ธัมมิ ความระลึกได้ ๒. ชันนวิจยะ ความชดช้อย
ธรรม ๓. วิริยะ ความเพียร ๔. มิตติ ความซื่อใจ ๕. มัตถ
ตักขิ ความสงบใจและอารมณ์ ๖. ตมมวชิ ความตั้งใจมั่น
๗. อเนกชา ความวางเฉย

ญาณด้วยของบุคคลทั้ง ๘ นั้น หรือว่าเฉพาะแต่องค์ใดองค์หนึ่ง

น. ถ้าว่าเฉพาะองค์ใดก็ตาม ก็องค์เดียว เท่านั้น คือ
ชั้นนิมิยะ ความตอถ่องธรรม

น. ถ้าเป็นเช่นนั้น โฉนธ์จึงว่ามีถึง ๘ องค์

น. ขอดถวายพระพร ตามเมื่อยังไม่ได้อธิบายออกจากฉัก
พันไม้รากหรือไม่

น. พันไม้ราก

น. เปรียบชั้นนิมิยะเหมือนควาบา องค์ทั้ง ๖ นอกนั้น
เหมือนฉักตาบ ที่การที่จะได้พระจริยมรรคจริยผล ต้องอาศัย
ชั้นนิมิยะ การตอถ่องธรรม ซึ่ง เป็น ปฏิปทา ให้ ถ้าวไป ถึง ภูมิ
ธรรมนั้น ๆ เป็นผู้นับถ่องธรรมจนหาอยู่ให้เกิดขาดออกไป จึง
จะได้มรรคผลนั้น ๆ ส่วนองค์ทั้ง ๖ นั้นหาได้เป็นองค์โดยตรง
สำหรับคคกถ่องธรรมหรือไม่ เป็นแต่คอยตั้งเจริญชั้นนิมิยะให้
จนครบตาม ขอดถวายพระพร เพราะเหตุฉะนี้แลโพธจงก
จงมีถึง ๘

น. เข้าใจละเธอ

จบฉัศกโพธจงกบัญญัติ

ปัญหาที่ ๘

พระเจ้ามณฑลนครราชสีมา ผู้ก่อนพระนาคเสน บุญกับ
บาปไหนจะคู่กันกว่ากัน

พระนาคเสนทรงตอบว่า ขอถวายพระพร บุญคู่กัน
มากกว่า

ม. ทำไมจึงเป็นอย่างนั้นเจ้าเธอ

น. ขอถวายพระพร บาปย่อมมีผลเป็นทุกข์ ก็นิมนต์
กระทำบาป ถูกความทุกข์ เสนอถวายให้ได้รับ ความเคียดชัง อยู่
ใญ่สมระอาครั้นคือการกระทำบาปนั้นต่อไป ส่วนบุญย่อม
ตามอำนาจความดีชกกายความเย็นใจให้แก่ผู้กระทำ ซึ่งเป็น
เหตุชวนให้ผู้ที่ได้รับผลเหล่านั้นพยายามตั้งดีต่อไปอีก เพราะ
บุญมีผลเป็นทำใจของผู้กระทำเหล่านั้น จึงคู่กันกว่า

ม. ชอบละ

จบบาปบุญพหุการปัญหา

ปัญหาที่ ๑๐

พระเจ้ามณฑลนครราชสีมา ผู้ก่อนพระนาคเสน คนหนึ่ง
รู้ว่าทำอย่างไรเป็นบาป และบาปนั้นโทษอย่างไร อีกคน
หนึ่งไม่รู้ด้วยเลย คน ๒ คนนี้ทำบาปด้วยกัน ใครจะบาปมาก

กล่าวกัน

พระนาเคนต์ทอดคอว่า ขอถวายพระพร คนไม่รู้บาป
มากกว่า

ม. โฉนจเป็นเรือนหนเอาเซอ กทางบ้านเมือง ผู้ที่ไม่รู้
กฎหมายกระทำผิดบางอย่าง ย่อมได้รับความอดท้ย่อนผ่อนโทษ
เขากว่าผู้กฎหมาย

น. ขอถวายพระพร ถิ่นเหล็กตั้งเราเผาไฟจนแดง โชน
คนหนึ่งรูว่าเป็นเหล็กแดง อีกคนหนึ่งไม่รู้ ถิ่นจะไห้คน ๒ คน
หยีบถิ่นเหล็กแดงนั้น คนไหนจะหยีบได้เต็มมือ และถูก
ความร้อนเผามากกว่ากัน

ม. คนรู้จะหยีบได้สนิทหรือเซอ คือคนไม่รู้จึงหยีบได้
เต็มมือ เมื่อเรนนกคองถูกความร้อนเผามากกว่าคนรู้

น. นั้นถิ่นใด นกคองนั้น คือผู้ทรูเหตุผลแห่งบาป
กรรมโดยจริงใจมิใช่อะไร ชณะเมื่อคนกระทำบาปอยู่
ย่อมเกิดความตระอายใจและความหวาดกลัวว่า คนมีศีลควรจะ
กระทำเช่นนั้น ด้วยเกรงว่าภายหลังจะต้องได้รับความเคียดชัง
เพราะบาปกรรมนั้นตามให้ผล เป็นอันว่า มกถ้าจะกระทำ
บาปคือไปอีก ดังนั้นผู้ที่ไม่รู้จะทำอย่างไรเป็นบาป และการ
กระทำผิดโทษเพียงไร ย่อมไม่มีความตระจิตตระจงใจ อาจ

ทำได้ตามอำเภอใจ แม้บาทหนัก ๆ ก็ทำได้ โดยที่คนไม่รู้ว่าการกระทำนั้น ๆ คนจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบอย่างเต็มที่ ขอถวายพระพร ด้วยเหตุนี้แสดงว่าคนในรัฐบาลมากกว่า

น. เรือข้ามชอนแอง

จบฐานอรรถาภิธาน

ปัญหาที่ ๑๑

พระเจ้ามโหตรทิศถามว่า ลูกของพระนาคเสน ยุกไปอยู่ที่ใด ๆ ได้ โดยอาภรเหาะไปมีบ้างหรือไม่

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร มี

น. น่าสงสัยจริงเชอ จะเหาะไปได้อย่างไร

น. กุญท์กระโดดขึ้นไปได้สูง ๆ พระองค์ทรงทราบหรือไม่ ขนไปได้อย่างไร

น. ขนไปได้ด้วยการรวบรวมกำลังกาย ซึ่งคนนั้นซ้อมไว้พร้อมด้วยใจมุ่งจะกระโดด

น. นั่นก็เพียงแต่รวบรวมกำลังกายเท่านั้น จะกระโดดขึ้นไปได้หรือไม่

น. ไม่ได้ดีเชอ

น. ขอถวายพระพร เป็นเพราะอะไร

ม. เป็นเพราะการรวบรวมกำลังซึ่งได้แก่ข้อมใจนั้น มี
ประโยชน์เพียงให้การกระโดดนั้นทอตัวลงจนเท่านั้น หากได้
อำนาจพอที่จะนำร่างกายให้ลอยขึ้นไปได้ไม่ เหตุนี้จึงจำต้อง
พร้อมด้วยใจมุ่งจะกระโดดด้วย ร่างกายจึงจะลอยขึ้นไปได้

น. นี่เป็นตัวอย่างให้เห็นว่า ผู้กระโดดของใจที่มุ่งกระทำ
แล้วมีอยู่เพียงไร ขอถวายพระพร ก็ถ้าจะได้แก่ข้อมใจไว้จน
มีกำลังเห็นอกการกายแล้ว ถึงคราวประสงค์จะเหาะ เมื่อรวม
รวมกำลังใจนั้นเข้า จะมีพา ร่างกายเหาะไปได้ไกล ๆ หรือ
เหาะว่าอำนาจของกำลังใจได้แก่ข้อมใจไว้แล้ว ย่อมบังการ
ให้กายกระทำอะไร ๆ ได้แทนทุกอย่าง

ม. ดั่งดั่ง

จบอุคตรกฏปัญหา

ปัญหาที่ ๑๒

พระเจ้ามโณทศตรัสถามว่า ลูกอ่อนพระนางเสนา คันไม้สูง
คง ... โยชนก็มีอยู่ แต่เหาะได้ค้อมก้มกระตุกยาวคง ... โยชน
จะมีหรือไม่

พระเจ้ามโณทศตรัสถามว่า ขอถวายพระพร ในทะเล

ปรากฏว่ามีปลาดุกยาวถึง ๕๐๐ โยชน์ (๕) เมื่อเป็นเช่นนั้น
จริง ในนกระตุกจะยาวไม่ถึง ๑๐๐ โยชน์

ม. แปลก

จบที่ขณัฐวิภินิสา

(๓) เรื่องจำนวนมากมายเช่น ทานผู้แกล้งคนภรรยาก่อน มักจะพอใจกล่าวไว้ในบัดประเทศทั้งหลาย แม้เรื่องปัญหาพระยามณเฑียร คือนันทานเบื่องคนพระปฏิกุพาทิกกล่าวไว้คนหนึ่งว่า “พระขัติยวงศ์ผู้ตั้งชื่อนายกได้ประชุมตั้งชื่อของพระอรหันต์ ๑๐๐ โกฎิ” ก็ในสมัยที่พระปฏิกุพาทิกกล่าวถึง พระพุทธศักราชประมาณ ๑๐๐ ปี ซึ่งเป็นเวลาไม่นานมีพระอรหันต์มากมายเทานั้น แม้พระภิกษุผู้หนึ่งจะต้องหาวิธีทดสอบเพื่อเมืองทั้งประเทศ ก็เชื่อว่าคงมีจำนวนไม่มากถึงเทานั้น แต่ก็ยากคิดว่าเหตุใดในทานผู้แกล้งคนภรรยาก็เลย ซึ่งโดยมากปรากฏว่าเป็นกถาชนชนมีชื่อยาคัยดังาม จึงพอใจกล่าวเสริมเกินกว่าความจริงไว้ในบัดประเทศมากแห่ง น่าจะมีเหตุผลหลายประการ ซึ่งชวนให้ท่านควรกล่าวไว้เช่นนั้น มีชาติเช่นท่านต้องการจะกล่าวให้กลายเป็นเรื่องน่า ชักจรรย์ ซึ่งนิยมกันอยู่

ปัญหาที่ ๑๓

พระเจ้านันทนครตั้งถามว่า คุณพระนาคเสน ถ้ากระไร
ว่าคนอาจจะระบายตนหายใจเรื่ออกให้ถึงเจมบได้นั่นทน จะ
ทำได้หรือ

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร พระองค์เคย
ได้ยินเสียงคนนอนกรนบ้างหรือไม่

น. เคยได้ยิน

น. เมื่อผู้นอนพลกตัว เสียงกรนเงียบไปไม่ไรหรือ

น. เงียบไป

น. นั่นแต่เพียงเราพลกตัวเสียงกรนยังเงียบไปได้ชั่วขณะ
ขอถวายพระพร ถ้าคนไม่ได้กลปรีชได้ ถ้าหูจุกตันภายใน
ย่อมมีเสียงได้ตามสภาพของตนเช่นนั้นแต่ แต่ทำได้ก็ธรรมดา

ในสมัยนั้น ๆ หรือมีละมุนกึ่งใจจะให้เกิดบุญกุศลแก่ผู้ชาน
ผู้ฟัง เช่นเรื่องดังขณิกาม ซึ่งพระอรหันตมาประชุมถึง
๕๐๐ โกฏิรูปน ถ้าผู้ชานผู้ฟังอาจตั้งใจไปดูภาคดังขณิกาม
ใหญ่ปานนั้นได้ ก็ย่อมจะเป็นทางให้เกิดปีติความชื่นใจได้ไม่
น้อย เพราะละมุนเรื่องจำนวนมากเช่น ๕๐๐ โยชนในทณ จึง
ควรให้อภัยแก่ท่านผู้มีความปรารถนาเช่นนั้น

มาปกครองกระทำกรรมให้ ^๗จนคาหุญจนกายนใจเหว ^๗
^๗นคนทางพดกคณมากอยพังกาตั้งของคัถรรรมแล ^๗ก็ยอมนจะสงบ
 เจียบได้เช่นเคยวณ

ม. เชอตำนารกจวัง

จบธัตถาถมัตถาถมัตถา

ปัญหาที่ ๑๔

พระเจ้านอนทศรธถามว่า ^๗คู่ก่อนพระนาคเสน ^๗ที่เรียก
^๗กณจาทรเดนม ^๗นาหรือชอวาทรเด

พระนาคเสนตอบว่า ^๗ชอถายพระพร ^๗ทชงมนาคเสน
 เท่าใด ^๗ก็เทานนแดเป็นทชง

ม. ก็เพราะเหตุไร ^๗นาจงเคมเดา

น. เพราะชงชยูนาน

ม. ชอบกถ

จบธมัททบทปัญหา

ปัญหาที่ ๑๕

พระเจ้านอนทศรธถามว่า ^๗คู่ก่อนพระนาคเสน ^๗ถึงที่
 ดะเขยคจะคักได้คด้วยอะไร

น. ถ้าเป็นอย่างพระองค์ศรีดี จะมีเป็นอันว่าเจตภูตเป็นผู้เห็นรูปเป็นผู้ได้ยินเสียงหรือ

น. มีใช้อย่างหนึ่งเธอ

น. ขอถวายพระพร เพราะตาเห็นรูป หูได้ยินเสียง เมื่อตาหุ้บเห็นรูปฟังเสียงนั้นแล้วก็รายงานไปยังใจ ใจนั้นแจ้งว่าโดยปรมาตมค้นหาเจตภูตไม่ได้

น. รอบละ

จบวิญญานที่มานักตบถวิญญา

ปัญหาที่ ๑๗

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร พระพุทธเจ้าทรงกระทำกิจซึ่งยากที่จะกระทำได้

พระเจ้ามีฉันทศรัทธาถามว่า ก็คืออะไรเธอ

น. ขอถวายพระพร ก็พระคำหรือความผิดซึ่งเกิดขึ้นในขณะหนึ่ง ๆ พระพุทธองค์ทรงกำหนดกำหนดไว้ว่า นัตถะ นเวทนา นตัณญา นเจตนา นจิต ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องที่ยาก

น. เชิญเปรียบเทียบให้ฟัง

น. เหมือนเราฉกขานมา แล้วจะพึงแยกขานให้ออกด้วย ใครจะรู้ว่าข้อนไหนไหนมาจากแม่น้ำสายไหน ดังนี้

ถ้ามารดทำได้หรือ

ม. ยากที่จะกระทำได้

น. รอถวายพระพร นกเป็นขยาพนนเหมือนนก การที่
พระพุทธรูปทรงดำมารถกำหนดเขตของจิต ที่ดำเนินอยู่ ในขณะ
หนึ่ง ๆ ไกลหรือนั้น ก็เพราะพระองค์มีพระสติตั้งมั่นประณามะรุติ
พระองค์อยู่ทุก ๆ ขณะจิต เพราะฉะนั้นเมื่อมีอะไรเข้ามาหาพระ
องค์จึงทรงกำหนดได้ว่า นี่เป็นผัสสะ นี่เป็นเวทนา นี่เป็น
ตัณหา นี่เป็นเจตนา นี่เป็นจิต

ม. ตระเขียตแท้

จบอธิบายจิตภาวทุกกรปัญหา

ปัญหาที่ ๑๘

ระหว่างที่พระเจ้ามีฉันท ครีดีปจนา จิตตนา กับพระนาคเดิน
อยู่ เวลาดังมาถึงเที่ยงคืน ครั้นเห็นฉันทกรแก่เงา จึง
ครีดีตั้ง ให้เอาผ้ากัมพมาถวาย พระนาคเดิน แล้วครีดีปจนา
ว่า นบแก้วนขาพเจ้ารอถวายอาหารบิณฑบาตแก่เธอเป็น
นิกข และเธอคงการตั้ง โคกรธ ให้เรียกเอา

พระนาคเดินทอดว่า อาคมภาพพอเลี้ยงชีพแล้ว

ม. ข้าพเจ้ากตเวทนีอยู่ แค่นี้กระทำเช่นนี้เพื่อถนอมความ

นั้นทาค็อยว่า อาจจะมี คนคิดเคียนได้ว่า พระนาคเสน ทำให้ พระเจ้า
มโณทเลียมได้แล้ว ไม่เห็นได้อะไร หรือเพื่อกันเขาค็อย
ข้าพเจ้าว่าพระเจ้ามโณทเลียมได้คือพระนาคเสนแล้ว ไม่เห็น
ทรงกระทำอาการของมโณทเลียมได้ อาศัยเหตุนี้แลขอเธอจงรับ
ปวารณาของข้าพเจ้าเถิด

น. ถ้าเช่นนั้น อาตมภาพ กราบ ปฏิบัติ ตาม พระราชประ-
สงค์ได้

ม. ลุก่อนพระนาคเสน ใจของข้าพเจ้าใครจะออกบวช
อยู่ทุกขณะ ครุฑราชได้หลุกขงอยู่ในกรงทองย่อมพ้นหนามุ่งแต่
จะเข้ป่าเท่านั้น แต่ถึงกระทำให้ไปไหนก็ไม่ได้ ด้วยเกรง
ข้าศึกจะทำลายความประดังค นเดีย

กรณจบพระราชดำรัส พระนาคเสนก็ถวายพระพรดา
กัถไปว่า ดนรุงชนพระเถรเจ้าก็เข้าไปในพระราชวัง กรณ
พระเจ้ามโณทเลียมทรงถวายอาหารบริณทาตเดียงเสร็จแล้ว ก็
พระราชดำรัสว่า เมื่อคนคดคยคยง ข้าพเจ้ามาคำนึงถึงการ
ได้คชบปัญหากับเธอเมื่อวานนี้ เกิดความปดมใจจนนอนไม่
หลับ แม้พระนาคเสนก็ทูลความปดมใจของท่านถวายเช่น
เดียวกัน

จบทุกถรปัญหา

จบวรรคที่ ๘

จบปจฺจาวตธรรมาคมมิตฺตปัญหา

ปัญหาที่ ๓ (*)

พระเจ้านมิตฺตทศบาลว่า ดูก่อนพระนาคเสน ปรากฏว่าเมื่อ พระนางปราบดีโคตมี นำ कुमार ซึ่งพระนาง พยายามทำอย่าง ประณีตทุกอย่าง ไปถวายพระพุทธเจ้า แต่พระพุทธเจ้าทรงเห็นว่า เป็นของมีค่า ถ้าให้ทรงถวายแด่พระองค์ จะเกิด ผดอันไพศาล จึงตรัสแนะนำให้พระนางทรงนำผ้ากฐนไปถวายแด่พระองค์ เรื่องจริงหรือเธอ

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร จริง

ม. ถ้าเป็นเช่นนั้น พระองค์จะมีประเสริฐกว่าพระพุทธเจ้าหรือ จึงสมควรแด่นามนน

น. ขอถวายพระพร การที่พระพุทธเจ้ามีพระพุทธานุภาพ แนะนำให้ทรงกระทำเช่นนั้น ก็ด้วยมีพระพุทธประสงฆ์จะบริษทุ พระองค์เพียงเท่านั้น ไม่เป็น เหตุที่จะคิดว่า พระองค์ ประเสริฐกว่า

(๓) ปัญหา^๓นี้ได้ปรากฏว่า เป็นปัญหาที่ ๓ ของลำดับ โทณ และยังมีอยู่ในวรรคใดวรรคหนึ่ง

พระพุทธรูปเจ้า อาคมภาพจะเปรียบถวาย เหมือนชายธราดุษโหม
เห็นว่าบุตรของคนเป็นคนดี จึงถ่วงชั่งอย่างอื่นในทูลประชัน
เมื่อเป็นเรณุนั้นจะจัดว่า บุตรดีกว่าชายธราดุษโหม โดยเหตุที่ได้รับ
ยกย่องกรรมหรือ

ม. ด้วยเหตุเท่านั้น บุตรจะดีกว่าบิดาไปได้อย่างไรเจ้า
เธอ ข้าพเจ้าเห็นว่า บิดาเป็นคนดีและฉลาดในการปกครอง
ด้วย เพราะเมื่อบุตรเห็นบิดาแต่งเมศาคาจิตเช่นนั้น ก็ย่อมจะ
พยายามทำความดีเพื่อดำรงวงศ์สกุลให้ยิ่ง ๆ ขึ้น นอกจากนั้น
บิดาคนใดที่หลายภรรยาคนนั้นย่อมมีบุตรชายส่วนหนึ่งนอกด้วย

น. ขอถวายพระพร พระพุทธรูปเจ้าคงจะเรณุนั้นเหมือน
กัน ขอที่จะฟังพยานพระคุณดั่งมีคดีย่อมได้จากเรื่องนั้นแท้ คือ
การที่พระพุทธรูปองค์ ไม่ทรงรับมาไว้ใช้ด้วย เป็นส่วนพระองค์คนเดียว
ให้เห็นว่าพระองค์ มีแต่เห็นแต่ประโยชน์สุขของพระองค์คนเดียว
มีพระหฤทัยมุ่งแต่จะให้ เกิดประโยชน์สุข แก่คนจำนวนมากต่อไป
เท่านั้น เพราะทรงเห็นว่า เมื่อพระองค์คนพยานไปแล้ว พระ-
องค์สมเด็จพระเจ้าผู้ดำรงวงศ์ดำรงชนของพระองค์ โดยยัก
ยาวไปถึงคนภายหลังได้ อันทรงเห็นว่า พระองค์เป็นทกข
เจณยบุตรตลอดมาควรแก่การองค์การบูชาเรณุนั้นเหมือนกัน ทง
จะเป็นตัวอย่าง ชวนให้ ผู้บริจาคนาน ใน ภายหลัง เห็นคุณ ดั่งมีค

ของพระองค์ ในเมื่อมาคำนึงถึงเรื่องน่ายกย

ขอถวายพระพร เพราะมีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่แทนแ
จึงทรงแนะนำให้พระนางทรงนำผ้ากฐนไปถวายแก่พระองค์ ซึ่ง
จักเป็นองค์ด้นบ้นประการหนึ่ง ที่เรากล่าวให้พระองค์เป็นผู้ประ
เสริฐที่สุด

ม. เชื่อน้ำดื่มจริง

จบ โศกนันทกถา

ปรารภเมณฑกปัญหา

อยู่มาคนคนหนึ่ง พระเจ้ามณฑกเดชะประทับอยู่ในที่เงียบ
ดังดี ทรงใคร่ครวญถึงข้อธรรมบางประการ ซึ่งมีข้อข้อเป็น
ต้องแฉ่งต้องทาง เกิดเป็นปัญหานั้นในพระราชนิเทศ ทรงวินิจฉัย
ให้เด็ดขาดไม่ได้ จึงทรงพระปรารภว่า จะต้องพักการ
สัก ๘ วัน ต่อมาท่านคฤณะระวัจคมิให้กลับไปในอำนาจแห่ง
ความรักความโกรธความหลง ดำรงตน หู จมูก ตา ใจ
ไว้ให้อยู่ในความควบคุมแห่งสติสัมปชัญญะอยู่ทุกขณะ ถัดวัน
๘ วันแล้วกลับไปหาพระนาคเสน นิมนต์ให้ท่านแสดงข้อข้อ
แห่งปัญหาธรรมซึ่งเป็นต้องแฉ่งต้องทางนั้น ๆ ให้ฟัง มีพระราช
ดำริอยู่ฉะนี้ รุ่งขึ้นพระองค์ทรงชำระชำระพระเกศา ทรงน้
าอาบชำระศีรษะเพ่งเป็นนูน ทรงดำรงกายวาจาใจอยู่ฉะนี้ ๘ วัน
ครบถ้วนถึง ๘ ก็เสด็จไปหาพระนาคเสนตรัสเล่าพระราชนิเทศ
และพระราชนิเทศให้ฟังจนตลอด แล้วทรงเริ่มดำริถาม
ปัญหาคือไป

เมณฑกปัญหา วรรคที่ ๑

ปัญหาที่ ๑

พระเจ้านมทศรธิดามว่า คุณอนพระนาคเสน พวกเดีย
 วยพูดกันว่า เครื่องดัดการะทเราบูชาพระพุทเจ้าทุกฉนวน ถ้า
 เราเข้าใจว่าพระพุทเจ้าทรงยืนคืบ ก็เป็นอันว่าพระองค์ไม่
 ใช้พระอรหันต์ผู้ใดจะอะไรเพราะเห็นแก่เครื่องบูชา เมื่อเป็น
 เรน การบูชาจนจรมันคุณได้อย่างไร แต่ถ้าเราบูชาโดยเข้าใจ
 ใจว่าพระพุทเจ้าเป็นพระอรหันต์ได้มรรคฉนนิพพานจริง พระ
 องค์ดีคืบอยู่ไปแล้ว การบูชาพระพุทของคทเรากระทำกันอยู่
 ในบัดนี้ จะไปได้รับความยินดีหรือได้รับอนุโมทนาจากใคร
 เราว่าการบูชาของเราไร้ผลทั้ง ๒ ประการเรนน เธอจะแก้เรา
 ่ากระไร

พระนาคเสนพูดตอบว่า ขอถวายพระพร อย่างว่าแต่
 พระพุทของคทพพานไปแล้วโดย แมแต่เมื่อยทรงพระชนม
 อยู่ พระองค์ก็มีความยินดี เพราะความยินดีนร่ายพระองค์
 ได้คคได้คคชาคแล้ว ความรอนพระธำรับบุตรท่านก็ได้กล่าว
 ไว้ว่า พระพุทเจ้าไม่ทรงยินดีในเครื่องดัดการะทชนทุกชนบูชา
 ที่ดูคจนเครื่องราชธักการะ

ม. เทาที่เรอว่าของพังไม่ได้ เพราะวิธีปลูกก็ยกย่อง
คุณบิดามารดาเป็นธรรมดา

น. ถ้าเช่นนั้น ข้าคนภาพจะยกตัวอย่างมาเปรียบถวาย
เหมือนไฟของใหญ่ถูกไฟของย้อยชนะหนึ่งแฉกนอดไป รอดถวาย
พระพร ไฟที่นอดแล้วนั้นย้อยคอกุญญาและไม้ซึ่งเป็นเชื้อหรือไม่

ม. จะถ่วงไปโยนถึงไฟที่นอดแล้ว แม้ไฟเมื่อยชนะถูก
ย้อย ก็ไม่ย้อย เพราะไม่มีเจตนา

น. ถ้าเมื่อไฟของนั้นนอดไปแล้ว ก็มาจะต้องการไฟทำ
อะไรอีก มิใช่ถ้าเราประโยชน์หรือ

ม. ต้องการเมื่อไร ก็ใหม่ไฟที่ถูกชนะอีก

น. พระพุทธเจ้าก็เป็นเช่นเดียวกับไฟนั้นเหมือนกัน คือ
นับแต่ชนะเมื่อได้บรรลุปะธัมมาตม์ โพธิญาณขึ้นมา พระ
องค์ห้ามเจตนาว่าอีก ทรงยงค์คือตั้งทนาย ปรารภนา หรือย่นรายคือ
ตั้งทนายชาติกโม เพราะพระองค์ทรงรู้เท่าทันกตของความเป็น
ย่นราย รอดถวายพระพร เนื่องด้วยพระองค์ไม่มีพระหฤทัยทรง
ย่นรายย่นรายนั้นแต่เป็นเหตุ การบูชาของเราจึงเกิดผลเหมือนไฟ
ไฟของย่น เพราะอะไร เพราะถ้าพระองค์ทรงย่นคือย่น เรา
ก็จะคง ใจก็ย่นย่นแต่ อหุโมทนา หวังดี จากพระองค์ โดยตรงเท่านั้น
ซึ่งเป็นเหตุให้เรากราบคอกจากการทชยอื่น ๆ และเมื่อพระองค์

ทรงยินดีในการที่เรานูชา ก็คงทรงยินร้ายในเมื่อเราไม่นูชา
 หรือนูชาไม่ถูกพระหฤทัย เมื่อเป็นเช่นนั้น เราก็จะต้องจำใจทำ
 และต้องทำให้ถูกพระหฤทัยด้วย ถ้ามีฉันทะพระองค์จะได้
 ร้ายให้ ขอดถวายพระพร แต่เพราะพระธรรมาภัยมิได้เป็นเหตุ
 ให้เราหวังดีหรือเกรงกลัวอย่างนั้น การนูชาของเราจึงทำได้
 ถูกทาง แม้พระองค์จะดับสูญไปแล้ว เราก็อาจก่อการนูชา
 ของเราให้โพลงขึ้นได้ เหตุว่าการนูชาของเรามีประสงค์แค่จะ
 โยงกายวาจาใจให้สนิทถึงพระองค์ และพระคุณเด่นมีทั้ง
 หดาย มาปลุกใจให้เราพยายามทำประโยชน์สุดให้แก่ตัวและ
 ผู้อื่นยง ๆ วน

ขอดถวายพระพร ก็เมื่อการนูชาของเราทำโดยมีเหตุ มี
 ผลเช่นนั้นแล้วจะจัดว่าไร้มติได้อย่างไร

ม. เชออุปมานคินก

จบวรรณาวัตรปัญหา

ปัญหาที่ ๒

พระเจ้านันทนครตั้งถามว่า ตูก่อนพระนาคเด่น คำที่ว่า
 พระพุทธเจ้าเป็นสัตว์พญานูรูทุกสิ่งทุกอย่างนั้น จริงหรือ
 พระนาคเด่นทูลตอบว่า ขอดถวายพระพร จริง แต่ว่า

ความ^{๒๕}รันท^{๒๖} ๆ หา^{๒๗}ได้^{๒๘}แนบ^{๒๙}กับ^{๓๐}พระ^{๓๑}พุท^{๓๒}ท^{๓๓}ย^{๓๔}อยู่^{๓๕}ทุก^{๓๖}ธ^{๓๗}ณ^{๓๘}ะ^{๓๙}ไม่^{๔๐} จะ^{๔๑}ปร^{๔๒}าก^{๔๓}ฏ^{๔๔}
 ๕ ๔ ๓ ๒ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

จน^{๔๕}ก^{๔๖}ค^{๔๗}อ^{๔๘}เม^{๔๙}ือ^{๕๐}พระ^{๕๑}พุท^{๕๒}ท^{๕๓}ย^{๕๔}ของ^{๕๕}ค^{๕๖}ไค^{๕๗}ท^{๕๘}ร^{๕๙}ง^{๖๐}น^{๖๑}ก^{๖๒}เ^{๖๓}ย^{๖๔}ก^{๖๕}อน^{๖๖}

ม. ถ้า^{๖๗}เป็น^{๖๘}อย่าง^{๖๙}น^{๗๐}น^{๗๑} พระ^{๗๒}พุท^{๗๓}ท^{๗๔}ย^{๗๕}เจ^{๗๖}าก^{๗๗}ไม่^{๗๘}ไร^{๗๙}ด้^{๘๐}พ^{๘๑}ทุ^{๘๒}ญ^{๘๓}
 เ^{๘๔}ท^{๘๕}ร^{๘๖}ว^{๘๗}่า^{๘๘}ก^{๘๙}า^{๙๐}เป็น^{๙๑}ด้^{๙๒}พ^{๙๓}ทุ^{๙๔}ญ^{๙๕}จ^{๙๖}ริง^{๙๗}แ^{๙๘}ว^{๙๙} พระ^{๑๐๐}อง^{๑๐๑}ค^{๑๐๒}ก^{๑๐๓}ไม่^{๑๐๔}ค^{๑๐๕}อง^{๑๐๖}น^{๑๐๗}ก^{๑๐๘}ไ^{๑๐๙}ว^{๑๑๐}ก^{๑๑๑}อน^{๑๑๒}
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

ด้^{๑๑๓}เร^{๑๑๔}อ

ม. เม^{๑๑๕}ือ^{๑๑๖}พระ^{๑๑๗}อง^{๑๑๘}ค^{๑๑๙}ย^{๑๒๐}ใน^{๑๒๑}ท^{๑๒๒}ร^{๑๒๓}ง^{๑๒๔}พระ^{๑๒๕}ร^{๑๒๖}า^{๑๒๗}ว^{๑๒๘}า^{๑๒๙}ค^{๑๓๐}า^{๑๓๑}ร^{๑๓๒}เ^{๑๓๓}น^{๑๓๔}ค^{๑๓๕}ย^{๑๓๖} อ^{๑๓๗}า^{๑๓๘}ค^{๑๓๙}
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

ภ^{๑๓๙}า^{๑๔๐}พ^{๑๔๑}ะ^{๑๔๒}เป^{๑๔๓}ร^{๑๔๔}ียบ^{๑๔๕}ท^{๑๔๖}ว^{๑๔๗}าย^{๑๔๘} ค^{๑๔๙}ือ^{๑๕๐} เ^{๑๕๑}ห^{๑๕๒}ม^{๑๕๓}อ^{๑๕๔}น^{๑๕๕}ไม่^{๑๕๖}ค^{๑๕๗}น^{๑๕๘} ๕ น^{๑๕๙}ม^{๑๖๐}ด^{๑๖๑}เ^{๑๖๒}ค^{๑๖๓}น^{๑๖๔} แ^{๑๖๕}ค^{๑๖๖}ย^{๑๖๗}
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

ไม่^{๑๖๗}ร^{๑๖๘}อ^{๑๖๙}ง^{๑๗๐}ห^{๑๗๑}ด^{๑๗๒}น^{๑๗๓}เ^{๑๗๔}ย^{๑๗๕}ด้^{๑๗๖}ก^{๑๗๗}ม^{๑๗๘}ด^{๑๗๙}เ^{๑๘๐}ย^{๑๘๑} เม^{๑๘๒}ือ^{๑๘๓}เป็น^{๑๘๔}ค^{๑๘๕}ง^{๑๘๖}น^{๑๘๗} จ^{๑๘๘}ะ^{๑๘๙}ว^{๑๙๐}า^{๑๙๑}ไม่^{๑๙๒}ค^{๑๙๓}น^{๑๙๔}น^{๑๙๕}
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

ไม่^{๑๙๖}ม^{๑๙๗}ล^{๑๙๘}ด^{๑๙๙}ท^{๒๐๐}ร^{๒๐๑}อ^{๒๐๒}ม^{๒๐๓}ม^{๒๐๔}ด^{๒๐๕}น^{๒๐๖}เ^{๒๐๗}ย^{๒๐๘} เพราะ^{๒๐๙}เห^{๒๑๐}ต^{๒๑๑}ุ^{๒๑๒}ก^{๒๑๓}ม^{๒๑๔}ด^{๒๑๕}ย^{๒๑๖}ง^{๒๑๗}ไม่^{๒๑๘}ห^{๒๑๙}ด^{๒๒๐}น^{๒๒๑}จ^{๒๒๒}ะ^{๒๒๓}ไ^{๒๒๔}ด้^{๒๒๕}ห^{๒๒๖}ร^{๒๒๗}อ

ม. ไม่^{๒๒๘}ไ^{๒๒๙}ด้^{๒๓๐}เร^{๒๓๑}อ

ม. ห^{๒๓๒}ร^{๒๓๓}อ^{๒๓๔} เ^{๒๓๕}ป^{๒๓๖}ร^{๒๓๗}ียบ^{๒๓๘} เ^{๒๓๙}ห^{๒๔๐}ม^{๒๔๑}อ^{๒๔๒}น^{๒๔๓}ผู้^{๒๔๔}ท^{๒๔๕}ม^{๒๔๖}ท^{๒๔๗}พ^{๒๔๘}ย^{๒๔๙} ๕ น^{๒๕๐}ม^{๒๕๑}บ^{๒๕๒}ค^{๒๕๓} บ^{๒๕๔}ร^{๒๕๕}ิ^{๒๕๖}ร^{๒๕๗}ุ^{๒๕๘}ณ^{๒๕๙} ทุ^{๒๖๐}ก^{๒๖๑}ด^{๒๖๒}ัง^{๒๖๓}
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

ทุ^{๒๖๓}ก^{๒๖๔}อ^{๒๖๕}ย^{๒๖๖}า^{๒๖๗}ง^{๒๖๘} เ^{๒๖๙}เม^{๒๗๐}ือ^{๒๗๑}ร^{๒๗๒}ะ^{๒๗๓}ก^{๒๗๔}มา^{๒๗๕}ถ^{๒๗๖}ง^{๒๗๗}บ^{๒๗๘}า^{๒๗๙}น^{๒๘๐}พ^{๒๘๑}น^{๒๘๒}จ^{๒๘๓}า^{๒๘๔}ก^{๒๘๕}เ^{๒๘๖}ว^{๒๘๗}า^{๒๘๘}บ^{๒๘๙}ร^{๒๙๐} โภ^{๒๙๑}ก^{๒๙๒}อ^{๒๙๓}า^{๒๙๔}ห^{๒๙๕}า^{๒๙๖}ร^{๒๙๗}ย^{๒๙๘}อ^{๒๙๙}ม^{๓๐๐}
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

จ^{๓๐๓}ก^{๓๐๔}ห^{๓๐๕}า^{๓๐๖}ห^{๓๐๗}า^{๓๐๘}ร^{๓๐๙}มา^{๓๑๐}เ^{๓๑๑}ย^{๓๑๒}ง^{๓๑๓}เ^{๓๑๔}ว^{๓๑๕}ก^{๓๑๖}เ^{๓๑๗}ว^{๓๑๘}า^{๓๑๙}บ^{๓๒๐}ร^{๓๒๑}ไ^{๓๒๒}ด้^{๓๒๓}เ^{๓๒๔}น^{๓๒๕}ท^{๓๒๖}ก^{๓๒๗} ร^{๓๒๘}อ^{๓๒๙}ก^{๓๓๐}ว^{๓๓๑}า^{๓๓๒}ย^{๓๓๓}พระ^{๓๓๔}พ^{๓๓๕}ร^{๓๓๖} เม^{๓๓๗}ือ^{๓๓๘}
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

เป็น^{๓๓๙}เช^{๓๔๐}น^{๓๔๑}น^{๓๔๒}จ^{๓๔๓}ะ^{๓๔๔}ว^{๓๔๕}า^{๓๔๖}ผู้^{๓๔๗}น^{๓๔๘}ไม่^{๓๔๙}เ^{๓๕๐}ว^{๓๕๑}ก^{๓๕๒}เ^{๓๕๓}ว^{๓๕๔}า^{๓๕๕}บ^{๓๕๖}ร^{๓๕๗}ิ^{๓๕๘}ร^{๓๕๙}ุ^{๓๖๐}ณ^{๓๖๑}จ^{๓๖๒}ริง^{๓๖๓}แ^{๓๖๔}ว^{๓๖๕} เพราะ^{๓๖๖}เห^{๓๖๗}ต^{๓๖๘}ุ^{๓๖๙}ก^{๓๗๐}ม^{๓๗๑}ด^{๓๗๒}ย^{๓๗๓}อ^{๓๗๔}ง^{๓๗๕}
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

อ^{๓๗๖}า^{๓๗๗}ห^{๓๗๘}ร^{๓๗๙} ใน^{๓๘๐}ธ^{๓๘๑}ณ^{๓๘๒}ะ^{๓๘๓}น^{๓๘๔} จ^{๓๘๕}ะ^{๓๘๖}ไ^{๓๘๗}ด้^{๓๘๘}ห^{๓๘๙}ร^{๓๙๐}อ

ม. ไม่^{๓๙๑}ไ^{๓๙๒}ด้^{๓๙๓} อ^{๓๙๔}ย^{๓๙๕}า^{๓๙๖}ว^{๓๙๗}่า^{๓๙๘}แ^{๓๙๙}ค^{๔๐๐}ณ^{๔๐๑}ฐ^{๔๐๒}า^{๔๐๓}น^{๔๐๔}เ^{๔๐๕}ย^{๔๐๖}ง^{๔๐๗}น^{๔๐๘}น^{๔๐๙}เ^{๔๑๐}ย^{๔๑๑} แ^{๔๑๒}ม่^{๔๑๓}ไ^{๔๑๔}ด้^{๔๑๕}เ^{๔๑๖}น^{๔๑๗}
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

พระ^{๔๑๖}ร^{๔๑๗}า^{๔๑๘}ว^{๔๑๙}อ^{๔๒๐}ง^{๔๒๑}ของ^{๔๒๒}พระ^{๔๒๓}เจ^{๔๒๔}า^{๔๒๕}ค^{๔๒๖}ร^{๔๒๗}พ^{๔๒๘}ร^{๔๒๙}ก^{๔๓๐} ก^{๔๓๑}ย^{๔๓๒}ง^{๔๓๓}ค^{๔๓๔}อง^{๔๓๕}เป็น^{๔๓๖}เร^{๔๓๗}น^{๔๓๘}น^{๔๓๙}

ม. ร^{๔๓๙}อ^{๔๔๐}ก^{๔๔๑}ว^{๔๔๒}า^{๔๔๓}ย^{๔๔๔}พระ^{๔๔๕}พ^{๔๔๖}ร^{๔๔๗} พระ^{๔๔๘}พุ^{๔๔๙}ท^{๔๕๐}ย^{๔๕๑}เจ^{๔๕๒}า^{๔๕๓}ก^{๔๕๔}เ^{๔๕๕}น^{๔๕๖}เ^{๔๕๗}น^{๔๕๘}น^{๔๕๙}เ^{๔๖๐}ย^{๔๖๑}ง^{๔๖๒}
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

ก^{๔๖๑}น^{๔๖๒} ค^{๔๖๓}ือ^{๔๖๔}พระ^{๔๖๕}อง^{๔๖๖}ค^{๔๖๗}ย^{๔๖๘}อ^{๔๖๙}ม^{๔๗๐}ม^{๔๗๑}ค^{๔๗๒}ว^{๔๗๓}า^{๔๗๔}บ^{๔๗๕}ร^{๔๗๖}ิ^{๔๗๗}ร^{๔๗๘}ุ^{๔๗๙}ณ^{๔๘๐} ทุ^{๔๘๑}ก^{๔๘๒}ด^{๔๘๓}ัง^{๔๘๔}ทุ^{๔๘๕}ก^{๔๘๖}อ^{๔๘๗}ย^{๔๘๘}า^{๔๘๙}ง^{๔๙๐} ๕ แ^{๔๙๑}ค^{๔๙๒}ว^{๔๙๓}่า^{๔๙๔}

ความ^{๒๕}ร^{๒๕}น^{๒๕}น^{๒๕} ๆ หาได้ประ^{๒๕}จำ^{๒๕}อยู่^{๒๕}กับ^{๒๕}พระ^{๒๕}หฤ^{๒๕}ท^{๒๕}ย^{๒๕}ทุก^{๒๕}ชน^{๒๕}ระ^{๒๕}ไม่^{๒๕} ค^{๒๕}ือ^{๒๕}เม^{๒๕}ื่อ^{๒๕}
พระ^{๒๕}องค์^{๒๕} ได้^{๒๕}ทรง^{๒๕} ห^{๒๕}ย^{๒๕} พระ^{๒๕}หฤ^{๒๕}ท^{๒๕}ย^{๒๕} ด^{๒๕}อง^{๒๕} ไป^{๒๕}ยัง^{๒๕} เ^{๒๕}ร^{๒๕}ื่อง^{๒๕} ไ^{๒๕}จ^{๒๕}ัง^{๒๕}จะ^{๒๕} ทรง^{๒๕}ร^{๒๕}ู^{๒๕}
ทรง^{๒๕}เห^{๒๕}็น^{๒๕}เ^{๒๕}ร^{๒๕}ื่อง^{๒๕}น^{๒๕}น^{๒๕}ไ^{๒๕}ค^{๒๕}ด^{๒๕}ด^{๒๕}ค^{๒๕} ขอ^{๒๕}ถ^{๒๕}ว^{๒๕}าย^{๒๕}พระ^{๒๕}พร^{๒๕} การ^{๒๕}ท^{๒๕}พระ^{๒๕}พร^{๒๕}เจ้า^{๒๕}
ทรง^{๒๕}ห^{๒๕}ย^{๒๕}ร^{๒๕}ู^{๒๕}ท^{๒๕}ก^{๒๕}ด^{๒๕}ง^{๒๕}ท^{๒๕}ก^{๒๕}อ^{๒๕}ย^{๒๕}า^{๒๕}ง^{๒๕}ได้^{๒๕}เ^{๒๕}ร^{๒๕}น^{๒๕}น^{๒๕} ค^{๒๕}็^{๒๕}เพ^{๒๕}ระ^{๒๕}ป^{๒๕}รา^{๒๕}ก^{๒๕}ฎ^{๒๕}ว^{๒๕}า^{๒๕}เม^{๒๕}ื่อ^{๒๕}ทรง^{๒๕}
พระ^{๒๕}สุ^{๒๕}ท^{๒๕}ร^{๒๕}อง^{๒๕}ค^{๒๕}ย^{๒๕}ัง^{๒๕}ทรง^{๒๕} พระ^{๒๕}เ^{๒๕}ย^{๒๕}า^{๒๕}ว^{๒๕} ไ^{๒๕}จ^{๒๕}ัง^{๒๕} ท^{๒๕}รง^{๒๕} ค^{๒๕}ัก^{๒๕}ษ^{๒๕}า^{๒๕} ค^{๒๕}ิด^{๒๕}ป^{๒๕}ิ^{๒๕}ท^{๒๕}ย^{๒๕}า^{๒๕}น^{๒๕}า^{๒๕}ก^{๒๕}
อ^{๒๕}ย^{๒๕}า^{๒๕}ง^{๒๕} แ^{๒๕}ด^{๒๕}ได้^{๒๕}ทรง^{๒๕}พ^{๒๕}ย^{๒๕}า^{๒๕}ย^{๒๕}า^{๒๕}น^{๒๕}ค^{๒๕}ัก^{๒๕}ษ^{๒๕}า^{๒๕}เ^{๒๕}ร^{๒๕}ย^{๒๕}เ^{๒๕}น^{๒๕}า^{๒๕} จ^{๒๕}น^{๒๕}พระ^{๒๕}ชน^{๒๕}ม^{๒๕}า^{๒๕}ย^{๒๕}ู่^{๒๕}ถ^{๒๕}
๓๕ ปี^{๒๕} จ^{๒๕}ึง^{๒๕}ทรง^{๒๕}จ^{๒๕}ำ^{๒๕}ป^{๒๕}ห^{๒๕}ล^{๒๕}ก^{๒๕}ฐ^{๒๕}า^{๒๕}น^{๒๕}แ^{๒๕}ห^{๒๕}ง^{๒๕}ค^{๒๕}ว^{๒๕}า^{๒๕}จ^{๒๕}ริง^{๒๕}ของ^{๒๕}ส^{๒๕}ภ^{๒๕}า^{๒๕}พ^{๒๕}ท^{๒๕}ง^{๒๕}ห^{๒๕}ด^{๒๕}ย^{๒๕}
ไ^{๒๕}ด^{๒๕}ย^{๒๕}ด^{๒๕}ำ^{๒๕}ห^{๒๕}ัง^{๒๕}พระ^{๒๕}องค์^{๒๕}เ^{๒๕}น^{๒๕}ได้^{๒๕} ค^{๒๕}ว^{๒๕}า^{๒๕}ม^{๒๕}รู้^{๒๕}ห^{๒๕}ล^{๒๕}ก^{๒๕}ว^{๒๕}า^{๒๕}จ^{๒๕}ริง^{๒๕}น^{๒๕}น^{๒๕}แ^{๒๕}ด^{๒๕}เ^{๒๕}เป็น^{๒๕}เห^{๒๕}ตุ^{๒๕}
ท^{๒๕}ำ^{๒๕}พระ^{๒๕}หฤ^{๒๕}ท^{๒๕}ย^{๒๕}ของ^{๒๕}พระ^{๒๕}องค์^{๒๕}ไ^{๒๕}ห^{๒๕}ม^{๒๕}ป^{๒๕}ร^{๒๕}ก^{๒๕}ค^{๒๕}ม^{๒๕}อง^{๒๕}ไ^{๒๕}ด^{๒๕}ย^{๒๕}ู่^{๒๕}ได้^{๒๕}ท^{๒๕}ก^{๒๕}ชน^{๒๕}ระ^{๒๕} เพ^{๒๕}ระ^{๒๕}
ณ^{๒๕}น^{๒๕}น^{๒๕}เม^{๒๕}ื่อ^{๒๕}ทรง^{๒๕}ถ^{๒๕}าย^{๒๕}พระ^{๒๕}หฤ^{๒๕}ท^{๒๕}ย^{๒๕}ด^{๒๕}อง^{๒๕}ไป^{๒๕}ยัง^{๒๕}เ^{๒๕}ร^{๒๕}ื่อง^{๒๕}ไ^{๒๕} จ^{๒๕}ึง^{๒๕}ทรง^{๒๕}ร^{๒๕}ู^{๒๕}ทรง^{๒๕}
เห^{๒๕}็น^{๒๕}เ^{๒๕}ร^{๒๕}ื่อง^{๒๕}น^{๒๕}น^{๒๕}ไ^{๒๕}ด^{๒๕}ร^{๒๕}ค^{๒๕}เ^{๒๕}น^{๒๕}พ^{๒๕}ร^{๒๕}้อม^{๒๕}ท^{๒๕}ง^{๒๕}เห^{๒๕}ตุ^{๒๕}ผล^{๒๕}

ขอ^{๒๕}ถ^{๒๕}ว^{๒๕}าย^{๒๕}พระ^{๒๕}พร^{๒๕} เพ^{๒๕}ระ^{๒๕}เห^{๒๕}ตุ^{๒๕}ค^{๒๕}ึง^{๒๕}ก^{๒๕}ถ^{๒๕}า^{๒๕}ว^{๒๕}า^{๒๕}น^{๒๕}แ^{๒๕}ด^{๒๕}พระ^{๒๕}พร^{๒๕}เจ้า^{๒๕}
จ^{๒๕}ึง^{๒๕}เป็น^{๒๕}ส^{๒๕}ห^{๒๕}พ^{๒๕}ญ^{๒๕}ร^{๒๕}ู^{๒๕}ท^{๒๕}ก^{๒๕}ด^{๒๕}ง^{๒๕}ท^{๒๕}ก^{๒๕}อ^{๒๕}ย^{๒๕}า^{๒๕}ง^{๒๕}

ม. เร^{๒๕}ขอ^{๒๕}ถ^{๒๕}า^{๒๕}ค^{๒๕}ว^{๒๕}า

จ^{๒๕}บ^{๒๕}ด^{๒๕}ห^{๒๕}พ^{๒๕}ญ^{๒๕}ร^{๒๕}ู^{๒๕}บ^{๒๕}ัญ^{๒๕}ห^{๒๕}า

บ^{๒๕}ัญ^{๒๕}ห^{๒๕}า^{๒๕}ที่^{๒๕} ๓

พระ^{๒๕}เจ้า^{๒๕}ม^{๒๕}ถ^{๒๕}น^{๒๕}ท^{๒๕}ก^{๒๕}ร^{๒๕}ธ^{๒๕}า^{๒๕}ม^{๒๕}ว^{๒๕}า^{๒๕} ค^{๒๕}ุ^{๒๕}ก^{๒๕}เ^{๒๕}น^{๒๕}พระ^{๒๕}น^{๒๕}า^{๒๕}ค^{๒๕}เ^{๒๕}น^{๒๕} พระ^{๒๕}เท^{๒๕}ว^{๒๕}
ท^{๒๕}ัก^{๒๕}ไ^{๒๕}ค^{๒๕}ร^{๒๕}บ^{๒๕}ว^{๒๕}ร^{๒๕}ให้^{๒๕}

พระนาคเดินทอดน่องว่า ขอลถวายพระพร พระพุทธเจ้า
ทรงบวชให้

ม. พระเทวทัตบวชแล้วจึงทำลายสังฆม ไชยธรรมา

น. ไชย ขอลถวายพระพร ด้วยว่าคนอื่นนอกจากพระ
ภิกษุสังฆมแล้วทำลายสังฆมไม่ได้

ม. อันผู้ทำลายสังฆมคือขโมย โทษหนักมากม ไชยธรรมา

น. ขอลถวายพระพร ถุกแล้ว

ม. ก็เมื่อเป็นเช่นนั้น ทำไมพระพุทธเจ้าจึงบวชให้เล่า
หรือว่าพระองค์ไม่ทรงทราบ ว่า พระเทวทัตจะทำลายสังฆม

น. ขอลถวายพระพร ทรงทราบ

ม. ถ้าเป็นอย่างนั้น คำว่า พระพุทธเจ้า น พระมหากรุณา
เป็นพระอริยาคัมภีร์ แต่คำว่าไม่ทรงทราบ คำว่าพระพุทธ
เจ้าเป็นพระอริยาคัมภีร์ ทรงหยั่งรู้ เหตุผล ทุกสิ่งทุกอย่างนั้น ก็น่าออก
แย้งกันอยู่เช่นนั้น เราควรจะอย่างไรจึงจะสมควรกับคำทรงสอนนั้น

น. ข้าคนภาพ จะขอ ยก คดี อย่าง มา เปรียบ ถวาย ก่อน
เหมือนบุรุษผู้ * มีบุตรเป็นคนเก๊กกระเหตกประพฤติกเล็ดทราม
ค่าง ๆ บุรุษผู้บิดาพยายามปลดปล่อยให้พ้นจากเงื้อมมือแห่ง
การประพฤตินั้น ๆ ให้พ้น บุตรก็ไม่เชื่อฟัง ครั้นจะเพิกเฉยเสีย
ก็สงสาร ด้วยเกรงบุตรว่าจะชั่วช้าได้รับความทุกข์ยากหนักหนา

จึงมีใจกระทำโทษทรมานบุตร ขอถวายพระพร เสนมจะว่า
บุตรผู้บิดานั้นไม่ทรมานบุตร และไม่รู้จักคุณ และโทษแห่งการ
ทรมานนั้น จะได้หรือ

ม. ไม่ได้ดีเธอ เพราะว่ารู้และต้องด่าบุตร จึงนั่งเฉย
อยู่ไม่ได้ต้องจำใจกระทำเช่นนั้น

น. ขอถวายพระพร คดีอย่างนี้เป็นพยานให้เห็นว่าคำ
กล่าวของ ๒ นั้นไม่ผิด เนื่องจากพระพุทธรูปของศักรังษีและ
ทรงหยั่งรู้คุณและโทษของการบวชนั้นแล้ว จึงให้พระเทวทัต
บวชเสีย เพราะทรงทราบว่า ถ้าเพิกเฉยไม่บวชให้ พระเทว-
ทัตก็จะมีโอกาสทำได้แต่ความชั่วอย่างสามัญ ได้รับทุกข์แต่
พอประมาณ โทษไม่ถึงดำมืด เมื่อบวชเป็นพระเทวทัตก็จะ
ไม่เร็ด จะทรงน้อมใจทรมานไม่ได้ ความทุกข์จะระทมเฝ้า
ผจญได้เรื่อยไป ทรงเห็นว่ามิชอบที่จะทรมานได้แต่อย่าง
ทางเดียวเท่านั้น ซึ่งจะทำให้พระเทวทัตห่อจำให้ระนียดฮัน
หนักอบมาประพฤติกดเคี้ยวไป

ขอถวายพระพร เพราะเหตุฉะนั้น พระพุทธรูปจึงทรง
บวชให้พระเทวทัต

ม. เธอว่าชอบแล้ว

จบเทวทัตคบพระพุทธปัญหา

ปัญหาที่ ๔

พระเจ้านันทคีรีตรัสถามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน เหตุซึ่ง
ทำให้แผ่นดินไหวมีเท่าไร

พระนาคเสนทูลตอบว่า มี ๘ คคือ ดมกำเรบ ๓, ผู้ม
ฤทธิษณศาต ๓, พระโพธิสัตว์จุติ ๓, พระโพธิสัตว์อุปบัติ ๓,
ครีตวิ ๓, ครีตปฏิมเทศนา ๓, ปดงพระธรรมาวุ ๓, นิพพาน
๓, ขอดถวายพระพร ตามที่ปรากฏในบารมีประเทศมี ๘ อย่าง
เท่านั้น

ม. ถ้ามีแต่เพียง ๘ อย่างเท่าที่เขากล่าว ก็ยังไม่ครบ
เพราะปรากฏว่า เมื่อคราวพระเวสสันดร ทรงบริจาคดีดคดก
มหาทาน (*) แผ่นดินก็ไหวถึง ๘ ครั้ง นั้นมิใช่เหตุอย่างใด
อย่างหนึ่งใน ๘ อย่างนั้นหรือขอ

น. ขอดถวายพระพร ถูกลง

ม. ถ้าเช่นนั้น ที่เรากล่าวเพียง ๘ เท่านั้น จงมีต่อไปหรือ

น. ขอดถวายพระพร ไม่มีอีก เพราะการบำเพ็ญทาน
ใหญ่ถึงปานนั้น จนแผ่นดินไหว ๘ ครั้ง มิได้เป็นอยู่ทุกยุคทุก

(๑) กัดตั้งอะ ๘๐๐ มีระบุไว้คงจะ ข้าง ๘๐๐, น้ำ
๘๐๐, รกเทียมน้ำ ๘๐๐, แม่ไก่ ๘๐๐,

ดังนี้ คือหลายกบฏ หลายก่อกบฏ จงจะชน ดักรวง ดักรวงหนึ่ง
 ด่วนเหตุ ๘ ประการที่ท้าวพระบุญเรือน ขอมมีอยู่เนื่อง ๆ และ
 หงเป็นเหตุการณ์สำคัญ ๆ เพราะฉะนั้นท่านจึงกล่าวว่ามี ๘
 ประการเท่านั้น

ม. เหตุจกหาด้วยอย่างมาเปรียบให้ฟัง

น. เหมือนอำมาตย์ ของ พระมหากษัตริย์ แม้จะ มีอยู่มาก
 นายแต่ก็มีเพียง ๖ คนเท่านั้น ซึ่งปรากฏชื่ออำมาตย์ คือ
 เสนาบดี ๓, บุโรหิต ๓, มุขพาษา ๓, ขุนคลัง ๓, มุขเย
 พระกต ๓, มุขเยพระแสง ๓, นัคนใด เหตุแห่งแผ่นดินไหว
 ก็นั่นแหละเหมือนกัน ท้าวพระบุญเรือนก็สำคัญ ๆ และที่เกกมอยู่
 เนื่อง ๆ เท่านั้น ด่วนเหตุประการอื่นนอกจากนี้หาได้กล่าว
 ไว้ด้วยไม่ เพราะมีข้อควรทรงทราบโดยท่าน ขอดวาย
 พระพร ขอให้พระองค์ทรงนึกดูว่า เคยได้ยินใครกล่าวบ้างว่า
 มุณมุนให้ทานแด่แผ่นดินไหวถึง ๘ ครั้ง ซึ่งนอกจากพระเว
 ดันคร

ม. ไม่เคยได้ยินใครพูดเลยเชอ

น. แม้อำมาตย์ภาพ ก็ไม่เคยได้ยินใคร พูดเช่นเดียวกับพระ
 องค์เหมือนกัน การที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าพระเว๘

บริจาทาน โดยมีพระฤๅษี ผ่องใส มุ่งธรรม เป็นใหญ่ มิได้ทรง
บริจาทโดยหวังอภายศรณเจริญ หรือจะกันเขานินทาทำ
มิได้

ม. เชิญเข้าเช่นรอบแล้ว

จบภูมิเจตนปัญหา

ปัญหาที่ ๕

พระเจ้ามีฉันทศรณถามว่า คุณก่อนพระนาคเสน คำที่ว่า
คนตาบอดมีจักษุประดำทฬการแล้ว ย่อมไม่เห็นโอกาสที่จะกลับ
เห็นได้อย่างเดิมอีกนั้น มักดำใจในพระสูตรบ้างหรือไม่

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร มี

ม. ถ้าเช่นนั้น เรื่องดังวราชราชกถาว่า พระเจ้าดังวราช
ทรงศอกพระเนตรทั้ง ๒ ให้เป็นทาน มีพระจักษุประดำทฬการ
แล้ว แต่ต่อมาทรงได้พระจักษุประดำทฬการคืน ทอดพระเนตร
เห็นได้เหมือนอย่างเดิมนั้น จะมีไม่จริงหรือ

ม. ขอถวายพระพร จริง

ม. ถ้าจริงจะ ให้ข้าพเจ้าถึงความเชื่อคำไหนได้เล่า

ม. ขอถวายพระพร คำคณนทนานกล่าวความปรักถ้อย
ของนายนดา ซึ่งเมื่อทการแล้วยอมคืนได้อย่างเดิมไม่ได้ ด่วน

ททานกล่าวไว้ในราชกัณฐกนิพนธ์ว่าตนไปนั้น ก็เพราะท่าน
กล่าวด้วยอำนาจแห่งอำนาจของอัครราชฐาน คือความ
ใจไว้มั่นในความจริงอย่างใดอย่างหนึ่ง ขอถวายพระพร พระ
องค์เคยทอดพระเนตรเห็น หรือเคยได้ทรงดำริบ้างหรือไม่
ว่าผู้ที่กระทำอัครราชฐานแล้วอาจทำให้ฝนตกหรือไฟดับ หรือ
ทำจักษุกำลังแห่งยาพิษเสียก็ได้

ม. ก็เคยได้เห็นโดยนัยบ้าง

น. นั้นพระองค์ทรงเข้าพระหฤทัยว่าเป็นได้ด้วยอะไร

ม. เข้าใจว่า เป็นด้วยอำนาจแห่งอัครราชฐาน

น. นั้นแต่ฉันใด ก็ฉันนั้นเหมือนกัน จักขุประสาท
ของพระเจ้าอชาตศัตรูย่อมกลบคนใดอย่างหนึ่ง ก็ด้วย อำนาจแห่ง
อัครราชฐาน คือการที่ทรงตั้งพระหฤทัยมั่นอยู่ในความจริง
อย่างใดอย่างหนึ่งนั่นเอง

ขอถวายพระพร อาตมภาพเล่าเรื่องของพระเจ้าอโศก
ถวาย คือครั้งหนึ่งพระเจ้าอโศกเสด็จไปประพาสที่ริมแม่น้ำคงคา
ครั้นแคว้นพระราชดำริถามเหล่าอำมาตย์ว่า ผู้ที่อำนาจทำ
ให้น้ำในแม่น้ำคงคานี้ไหลลดน้อยลงกระแสน้ำไปได้ เห็นจะไม่
มีพระชนมชีพอยู่แห่งหนใดบ้าง - ชอนางทีนุมาคืออยู่ใน รณเมืองนาน
เมื่อโดยนพระราชมารดาตั้งคน จักกระทำอัครราชฐานขอไว้

น้ำไหลถดถอยจนกระทั่ง เพื่อถวายทอดพระเนตร น้ำในแม่น้ำ
คงศักดิ์ไหลถดถอยจนกระทั่งตามความประสงค์ พระเจ้าอโศก
ทรงพิศวงในพระราชนิพนธ์ จึงตรัสถามว่า เหตุอะไรจึงเป็น
เช่นนั้น ข้ามาคยจึงกราบทูลว่า ขอเดชะ ที่เป็นเช่นนั้นเพราะ
ว่านางพินทุมัตถิการะทำผิดจักษุริยา ขอให้น้ำไหลถดถอยจึงได้
พระราชดำเนนไปตรัสถามนางพินทุมัตถิการะว่า อะไรเป็นกัณธใน
จักษุริยาของเจ้า ขอเดชะ กระหม่อมฉันมีความจริงใจอยู่
อย่างหนึ่ง คือการบำเรอบุรุษ กระหม่อมฉันกระทำเช่นนี้
กันหมด จะเป็นใคร มีฐานะอย่างไรก็ตาม เมื่อให้ทรัพย์แก่
กระหม่อมฉันแล้ว ย่อมได้รับการบำเรอเป็นอย่างเดียวกันฉัน
กระหม่อมฉันอ้างความจริงใจกระทำดีชยฐาน ขอถวาย
พระพร เรื่องพระองค์ทรงเชื่อหรือไม่

ม. เรื่อดีเธอ เพราะมีเหตุสมควรที่จะคิดเห็นได้

น. ขอถวายพระพร นรีให้เห็นว่า การกระทำดีชย-
ฐาน คือกริยาที่กล่าวอ้างถึงความจริงอย่างใดอย่างหนึ่ง
แม้เป็นความจริงในสิ่งตามก ก็ให้เกิดผลได้ดังประสงค์ ก็เมื่อ
ความจริงมีอยู่เช่นนั้น โฉนพระเจ้าอโศกตรัสพระราชนิพนธ์
ในการทรงบำเพ็ญทาน จึงจะได้พระเนตรถดถอยดังเดิมใน
เมื่อทรงกระทำดีชยฐานอ้างถึงความจริงนั้น ๆ ได้

๕
ม. เรขวงนชอบแล้ว

จบธรรมปิฎกทุกฐานปัญหา

ปัญหาที่ ๖

พระเจ้ามณฑลนครถามว่า คุณอนพระนาคเสน พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า การเกิดของสัตว์ทั้งหลายย่อมมีเพราะประชุมแห่งปัจจัย ๓ คือมารคาบคาพรหมเพรียงกัน * มารคามโรค * สัตว์ต้องมาปฏิสนธิ * ณะมีไรหรือ

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ครัตินี้จึง
นจรัส

ม. ก็ถ้อยอย่างนั้น ไฉนในอุรวรณฐานชาตกจึงว่า ตามกุมารเกิดเพราะประชุมแห่งปัจจัย ๒ คือนางปาริชาติเป็นมารคามโรค * พระดำริจะลงมาปฏิสนธิ * ณะมีเถา

ม. ขอถวายพระพร วิชาคมภาพขอฟังเรื่องอุรวรณฐานชาตกมาถวายก่อน คือพระพุทฺธคาบถและนางปาริชาติตามต้นท่านเป็นผู้ย่นกในท้องคเณบ บำเพ็ญศบะอย่างเคร่งครัดจน

(๓) มหาคัมภีร์หาตั้งขยตุศร มัชฌิมนิคาย มุค
ปัทมฉก

ปรากฏทั่วไป ๒ หนทางว่าดีหัดนยจนราพวงว่า พระคาบด
คาบดินทง ๒ หนแก่เกามากแล้ว นำจะมีความจำยากต่อไป
ควรเราจะไปเรียนให้ท่านต้องได้พญตามประเพณีโลก น้เทว
คารณะแล้ว จึงทรงกระทำคามนทุกอย่าง แต่พระคาบด
คาบดินไม่เห็นด้วย เพราะท่านรักคั่งมากกกว่า ในที่สุดพระชินทร
ก็ชวนอนชอให้ท่านทุกดคาบด กระทำเพียงเอาฝ่ามืออุบนาภ
นางปาริศาคาบดินในคราวนางมีระดู ขอลงมายพระพร คาม
เรื่องนั้นปรากฏว่าพระคาบด คาบดินทง ๒ หน จะมีใครรักใคร่
กันด้วยข้าพเจ้าถามก็เอด ซึ่งเป็นเหตุปัจจัยของภัก ๓ หนก็จริง
แต่เมื่อว่าโดยอนรูปแล้ว การที่ท่านทุกดคาบด เอาฝ่ามืออุบ
งทนาภนภเป็นปัจจัยอนหนึ่งใด เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้า
จึงตรัสว่า การเกิดของสัตว์ ย่อม มีเพราะประชุม แห่งปัจจัย
๓ หน

ม. เรขฉานชอนแล้ว

จบคภาวกถกนคณญหา

ปัญหาที่ ๗

พระเจาณคณทศรดีถามว่า ลูกชนพระนาคเสน พระพุทธ
เจ้าตรัสแก่พระอานทว่า พระอรรถธรรมจักคงอยู่ได้ ๕๐๐๐ ปี

ฉันทน์ ไชยวาท

พระนาคเดินทอดคอบว่า ขอถวายพระพร เป็นดังพระองค์
ทรงฉันทน์

ม. ก็เพราะเหตุอะไร เมื่อจวนจวนพทาน พระพุทธองค์
จึงทรงกระทำทิฐิพิพาทว่า ถ้าภิกษุปฏิบัติชอบอยู่ตลอดกาล
แล้ว โลกจะไม่ว่างเปล่าจากพระอรหันต์คนใด

น. ขอถวายพระพร พระพุทธองค์ทรงดำริแก่พระอานนท์
ว่า พระองค์ทรงกำหนดอายุพระศาสดา ครั้นถึงกาลที่
ไปและกาลที่เหลือน้อยว่า ถ้าในบัดนี้มาบวชเป็นนางภิกษุณีไซ้
พระธรรมจกคงอยู่โคนมพนบ แด่นเพราะมีเป็นเรือนนจ
คงอยู่โคนมถึง ขอถวายพระพร การที่พระพุทธเจ้าทรง
จะทรงหมายจึงความเดือนแห่งพระศาสดา หรือทรงกำหนด
ครั้น

ม. ก็ทรงหมายถึงความเดือนแห่งพระศาสดา นเรช
ศาสดาจะเดือนไปได้อย่างไร เธอจงเปรียบเทียบให้ฟัง

น. เปรียบเหมือนธรรมา ถ้าไม่มีทางท่านจะให้อะไร
โดย จงวคดไปหรืออย่างไร

ม. ก็จงวคดไปทุกที่ ที่สุดก็แห่งเท่านั้น

น. นั้นแต่เดิมใด แม้แต่กระษัตริย์ทรงธรรมกถุณนพเทมือน
 ก็น คือกถาไม้นี้คือาจารย์แฉะวัดคณปฏิบัตียุคยแฉะพระธรรม
 กะเจียมดงทุกก เป็นอันว่าทำอายุพระคำณาให้เดินเข้า แต่
 ถายมคือาจารย์แฉะวัดคณปฏิบัตยิบรณคืยกราบใด ด้ระคื
 พระธรรมกถุณนพเทมือนยกราบน เพราะฉะนั้น พระพุทธ
 องค์จึงทรงดำ ถ้าภิกษุปฏิบัตยิบรณคืยกราบใดใดก
 จะไม่ว่างเปล่าจากพระอรหันต์

ม. เรขอวาทชอบแล้ว

จบธรรมนิมิตตธานปัญห

ปัญหาที่ ๘

พระเจ้านอนทศรูดถามว่า กุ่ก่อนพระนาคเสน พระพุทธ
 เจ้าทรงดะบาปอกุศลใดทงหมด หรือทรงดะใดแค่บางด่อน

พระนาคเสนทุดตอบว่า ขอถวายพระพร ทรงดะใด
 ทงหมด

ม. ทุดชเวทนามก่เกิดชในพระธรรมกายของ พระพุทธเจ้า
 บางมีไรหรือ

น. ขอถวายพระพร มี ดังคราวทุดชเกิดหินกระทบ

พระบาท (*)

ม. ก็ถือว่า พระพุทธองค์ ทรง ธิมาป อุกุศลได้ หมดแล้ว
ใน^๕ จักรก้องทรงทมนทุกขเวทนาซึ่ง^๖ เป็นผลของบาปอกุศลด้วยแล้ว

น. ทุกขเวทนาหาได้ เป็นผลเกิดแต่ บาปอกุศล อย่างเดียว
ไม่ ขอดถวายพระพร อันทุกขเวทนาย่อมเกิดแต่ถมกำเริบ้าง
เกิดแต่กำเริบ้าง เกิดแต่แถม^๗หะกำเริบ้าง เกิดแต่ธาตุ
๒๔^๘ องค์แปรผันบ้าง เกิดแต่กุญเปตย^๙นบ้าง เกิดแต่การบริหาร
อิริยาบถไม่^{๑๐}เต็มอ^{๑๑}บ้าง เกิดแต่ความเพียรบ้าง และเกิดแต่บาป

(๑) การทรงประจวบ^{๑๒}ทรง^{๑๓}น พิศาระ^{๑๔}หัดตาม^{๑๕}พฤติการณ์
พระอาการนำจะมาก จนถึงกะ ทรงบำเพ็ญ พุทธกิจ บางอย่างไม่ได้
เช่นไม่ได้ เสด็จพุทธดำเนินโปรดสัตว์ เจตนาเข้า เป็นคน ด้วย
ปรากฏว่า หมอช้วน โทมารักษ์ มาทำ ศัลยกรรม นำเลือด และเนื้อ
ร้ายออก และประกอบพระโอสถ^{๑๖}สำหรับระทาด^{๑๗}รายน^{๑๘}กล่าวจะ
ทรงหายเป็นปกติ และเพราะเหตุที่พระพุทธองค์ทรงกระทำ
ประโยชน์^{๑๙}สู่^{๒๐}ให้แก^{๒๑}โลก หรือคนหมู่มากไม่ได้เต็ม^{๒๒}ที่^{๒๓}เช่นนั้น
การทำร้ายพระพุทธเจ้าจนถึง^{๒๔}หือ^{๒๕}พระ โส^{๒๖}หิต จึงจัดเป็นอนันตริย-
กรรม^{๒๗} ๆ ให้ผิดในลำดับ เป็นศรกรรม^{๒๘} ๆ หนักในฝ่ายบาปด้วย
ประการ^{๒๙}หนึ่ง

ออกสว้าง รอดถวายพระพร เหตุ ๘ ประการนั้นแต่เป็นปัจจัย
ให้เกิดทุกข์เวทนา

ม. ถ้าย่างนั้น ทุกเวทนาก็เกิดแก่พระพุทธเจ้าคราว
ถูกส่อเกิดเห็นกรรมพระบาทนั้น เกิดแค่อะไร

น. รอดถวายพระพร เกิดแก่ความเพียรพยายามป้องกัน
ของพระเทวทัต

ม. ถ้าย่างนั้น ก็จัดว่าเป็นผลเกิดแก่ พระพุทธองค์
ทรงกระทำไมตรี ซึ่งเป็นบรรยายของบาปอกุศลอยู่นั่นเอง เหตุ
ว่า เรืองน ถา พระพุทธองค์ ทรง พยายาม ปล่อยโยน พระ เทวทัต
ทรงแรงโทษ ให้ฟัง พระเทวทัตก็จะละพหุสัจจญาณได้

น. รอดถวายพระพร คนที่พหุสัจจญาณ มั่นด้วยเจต
ทรามประพฤตชั่วช้าอยู่เป็นนิตย์ พระองค์จะทรงดำริมาปล่อย
โยนประทานพระราโชวาทให้ละพหุสัจจญาณนั้น จะได้หรือไม่

ม. ไม่ได้ อย่างว่าแต่ปล่อยโยนเลย คนเรานั้นแม้จะ
ดองโทษหนักก็เรื่อวาทไม่ทิ้งนิตย์เต็ม ปราบให้ละพหุสัจจญาณ
นั้นไม่ได้

น. รอดถวายพระพร นักเป็นเช่นนั้นแต่ พระเทวทัต
มีพหุสัจจญาณ เพราะถือศรัทธาเป็นพยานพร้อมทั้งกับพระนาง
พิมพา มีฐานะเท่าเทียมกับพระพุทธเจ้า เมื่อบรรพชาแล้ว

จึงไม่ปรากฏว่าไม่มีใครนิยมนับถือ ไม่มีใครถวายจุบจาย
 เหมือนอย่างกษัตริย์พวกคาคยะ ซึ่งขอขอบรรพชากว้างเดียวกัน
 ดาบฟันแดงคมมีดคมมีดมาก มุ่งแสวงหาอาณาจักรแห่งนั้น
 และเนื่องด้วยท่านเป็นเรือกษัตริย์มีความคิดสูง จึงเริ่มคิดคด
 กับพระราชาดัดคิราภุมาร ถึงยุ้งให้ปองพระชนมชีพพระเจ้า
 พิณพิธำรผู้พระชนก ด้วยคิดว่าประกอบบุญบารมีต่าง ๆ ในการที่จะ
 ปองพระชนม์พระพุทธรเจ้า ขอถวายพระพร พระเทวทัตจึงจัด
 วิศวคแต่เดิมมาเป็นเรือดำบุญฉะ พระพุทธรองค์ จมทรงกระทำ
 ให้ระพยสำนัไม่ได้ และเมื่อเป็นเช่นนั้นจะกล่าวหาพระพุทธร
 องค์ทรงกระทำไม่ได้อย่างไรได้ แท้จริงเรื่องนั้น ถ้าพระพุทธร
 องค์จมทรงตามปดอบ โยนพระเทวทัตอยู่ก็จะเป็นอย่างนั้นว่า พระองค์
 ยังมีการถือเราถือเรา ยังทรงยืนช่วยเหลือนพวกของพระองค์
 แม้เป็นญวน หรือถ้าไม่เช่นนั้น พระพุทธรองค์ทรงตั้งโทษ
 ทัณฑ์พระเทวทัตก็เป็นอันว่า พระองค์ทรงผูกพยาบาทพระ
 เทวทัต เพราะฉะนั้นการที่พระพุทธรองค์พระพุทธรเป็นอุเบก
 ขาวางเฉยไม่ยื่นคืบยื่นร้าย ทรงแต่งตั้งพระเมตตากิรณาในอุษ
 ษณ อย่างไร ในพระเทวทัตก็ทรงแต่งตั้งอย่างนั้นจึงแต่งตั้ง ให้เห็นว่า
 พระพุทธรองค์ทรงจะบำปอกุศลได้หมดสิ้นแล้ว

ม. เรือข้ามรอบแถว

จับตัวพญานาคปักคัมภีร

ปัญหาที่ ๕

พระเจ้ามีดันทกตรัสถามว่า คุณพ่อพระนาคเด่น พระพุทธ
เจ้าทรงตรัสหากำเนิดเรานั้นแล้วทุกอย่าง ก็อันทละซึ่งกระทำ
ไม่มอดแล้ว มีไรหรือ

พระนาคเด่นทูลตอบว่า ขอถวายพระพร เป็นดังพระ
องค์ศรีนาค

ม. ถ้ายาขณ ในคิงปรากฏว่า พระพุทธองค์
ทรงเข้ามานอนอยู่อกเจ้า

น. ขอถวายพระพร การที่พระพุทธองค์ทรงเข้ามานอน
อยู่อกนั้น ก็เพราะว่าท่านเป็นคุณธรรมที่ ให้พระ โยชน์อัน
พระองค์มานาค เหตุว่าพระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์ทรงเข้า
มานอนเป็นปฐมมาก่อนแล้ว จึงได้ตรัสเป็นพระอัครพญานาค
เจ้าทรงน. ขอถวายพระพร เนื่องด้วยท่านมีคุณมาเร้นแต่
พระพุทธองค์จึงยังทรงรัก ไม่พระหฤทัย ในการเข้ามานอนอยู่

ม. เรือจงหาควายมาเปรียบให้ฟัง

น. ขอถวายพระพร เหนืออนบุรุษผู้หมิ่นเจ้าแล้วพระมหา

ณศรีย พยายาม ทำความดี มีความรอบรู้รับ พระราชทาน ทศพล
 ดมบดมากมายจนตึงเนื้อหนังตัวได้ แดงคองน เมือเข้ามา
 ระดกลองพระมหากษัตริย์คุณของพระมหากษัตริย์เจ้านมแดง ก
 ยงหม่นเขาไปดูที่เผ่ายู่นอง ๆ นั้นได้ แม้พระพุทเจ้ากณ
 นนเหมือนกัน พระพุทของศกทรงเข้ามานเป็นปฐฐานมาก่อน
 แดง จึงได้คิดเป็นพระด้นมาด้นพุทเจ้า ซึ่งเป็นอันได้รัก
 ทระคองทรงกระทำแล้วทุกอย่าง แม้ทงได้รักจากแดงน พระ
 องค์ก็ยังไมทรงทอดทิ้งกร เข้ามาน ที่เดียว ยงทรง หา โอภาส เข้า
 ฌาน เพื่อทรงพระดำริญาณเป็นความดีรู้อย่างยอดเยี่ยมซึ่ง
 เกิดจากฌานนออก รอดวายพระพร อันการเข้ามานนยอม
 มีคุณนมากอย่างมาปรการ เช่นทำจิตความรัก ความโกรธ
 ความหลง ความกลัวศงและศวนวิตก มีใจเป็นอารมณ์อัน
 หนึ่ง พิจารณาเห็นความจริงทงหลาย ทำให้เกิดศวนนออก
 อื่น ๆ

รอดวายพระพร แต่พระพุทเจ้ายอมทรงเข้ามานด้วย
 เหตุ ๔ ประการ คือ ด้วยศวนทพระองค์เป็นผู้นวหารธรรม
 เป็นเครื่องอยู่ดำริญาณอย่าง ๓ ด้วยศวนทพระองค์ทรงพระคุณ
 ธรรมมาด้อย่าง ๓ ด้วยศวนทญาณเป็นวัตถุของพระศรียทง
 หลายอย่าง ๓ ด้วยศวนทญาณเป็นคุณธรรมทพระพุทเจ้าทุก

พระองค์ทรงตั้งพระเจริญบ้าง *

ม. เรณวนรชนแล้ว

จบคถาคฤศคปริกขณียาภาวปัญหา

ปัญหาที่ ๑๐

พระเจ้ามณฑลครตั้งถามว่า ลูกขุนพระนาคเด่น พระพุทธ
พจนครตั้งแก่พระอนานท์ว่า "อิทธิบาท & ประการ (*) คถา
ศคได้ให้เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว และด้วยอำนาจแห่ง
การเจริญอิทธิบาทนั้น ถ้าคถาคปประสงค์จะดำรงชีวิตอยู่ต่อไป
ตลอดกัปหนึ่ง หรือ เกินกว่ากัป หนึ่งไป ก็อาจ อยู่ ต่อไป ได้ สม
ประสงค์ " ตอนต้นครตั้งไฉน แต่ไหนตอนหลังพระพุทธ
องค์จึงครตั้งว่า " ลูกขุนอนานท์ อีกด้านเคื่อนคถาคคปวิ-
นิพพาน " นี่แต่เราพระพุทธพจนทางต้องคณนพิงคไม่สมกันโดย
เราครตั้งอย่างไร พระพุทธพจนคณนพิงคจะไม่แย้งคณนคณ
นใด

พระนาคเด่นทูลตอบว่า ขอถวายพระพร พระพุทธพจน

(๑) ฉันทะ ความพอใจ *, วิริยะ ความเพียร *,
จิตตะ ความเอาใจใส่ *, วิมังสา การพิจารณา *

คอนหลังนั้น พระพุทธรูปองค์ครึ่งได้โดยทรงกำหนดพระชนมายุ ซึ่ง
จะสิ้นสุดลงภายในเขตกำหนดนั้น ส่วนคอนต้นพระขององค์ครึ่งด้วย
มีพระพุทธรูปประดิษฐานตรงกลาง ขานุภาพแห่งการ เจริญอิทธิบาท
๕ ประการว่า สามารถจะให้สำเร็จจนได้จนประสงค์ทุกอย่าง
ซึ่งเป็น การไม่ เหลือ อดิษ ที่สุด แม้จะให้ อายุ ยืนยาว ออกไป อีก
ก็ได้

น. ขานุภาพแห่งการ เจริญอิทธิบาท อาจจะช่วยอายุ ให้ยืน
ยาวได้จริงคงหนักทีเดียวหรือไม่

น. ขอถวายพระพร คือได้จริง

น. ก็ถ้อยคำนั้น เหตุใดพระพุทธรูปองค์ครึ่งไม่เสด็จดำรง
พระชนมายุต่อไปอีกเล่า มาคำนวณนิพพานเสียทำไม

น. ขานุภาพจะขอทูลถามพระองค์อีกก่อนว่า พระองค์
ทรงเห็น ความเร็ว แห่งนิพพานมา ของ พระเจ้าจักรพรรดิ ซึ่ง องค์
ทรงอมฤตหรือไม่

น. เรื่อดีเธอ เพราะเป็น มัจจุเรศ ซึ่งถึงกระไดนามว่า
มาแก้ว

น. ก็เมื่อความจริงมียุแซ่มณ แม้พระเจ้าจักรพรรดิ
จะมีได้เสด็จทรงอวดกษัตริย์หลายเคย ความเร็วแห่งนิพพาน

นั้น จะขอว่าเป็นอนมมายุหรือไม่

ม. เรืองงามชอบแล้ว

จับอหิวิปากพลกัณฑ์ปัญหา

วรรคที่ ๒

ปัญหาที่ ๑

พระเจ้านันทนครตั้งถามว่า คู่ก่อนพระนาคเด่น พระพุทธ
พยานทว่าภิกษุทรงหลาย เราศถาคศแต่คงธรรมเพื่อความรู้อย
มิได้แต่คงเพื่อความรู้อยจริง จนนันทารังหรือ

พระนาคเด่นทูลตอบว่า ขอดถวายพระพุทธ น้อยจริง

ม. ถ้อย่างนั้น เหตุไฉนเมื่อจวนจวนพยานจึงจะครัด
กระพระธำมทว่า “เมื่อศถาคศพยานแล้ว ดังจะจวนจะถอน
เด็กชาบทเด็กน้อยก็จงถอนเด็ก” ตามนัยจะมีเป็นอันว่า เด็ก
ชาบทเด็กน้อยก็ทรงบัญญัติไว้นั้น มิได้เป็นไปเพื่อความรู้อย
หรือ จึงทรงอนุญาตการถอนไว้ และถ้าเป็นจริงจะมีคำกับ
พระพุทธเจ้าว่าดังนี้หรือไม่หรือ

น. ขอดถวายพระพุทธ ไม่คำนั้น การที่ทรงอนุญาตให้ตั้ง
ถอนเด็กชาบท เด็กน้อยนั้น ก็ด้วย พระพุทธประสงค์จะครัด
ดวงใจพระภิกษุตั้งสติ เปรียบเหมือนพระเจ้าจักรพรรดิ ครัด

กะพระราชโอรสในเวลายาวจะล่วงรกรก^๕ เจ้าพระราชมารดา
จักรกวางขวางมากนัก ยากแก่การปกครอง เมื่ออุกจะทอด
ทิ้งเดียวบ้างก็ถามใจเกิด แลวก็เด็กลงรกรก รอดวายพระพร
พระราชกุมารนั้นจะพึ่งทอดทิ้ง เจ้าคน ซึ่ง พระชนก ปราบ ไว้ได้
นั้น ๆ ที่เคยหรือ

ม. หามิได้ ด้วยว่าธรรมเนียมพราหมณ์ครุชยมน
ความประสงค์อย่างนี้ในการทะนุถนอมพระราชมารดา

น. รอดวายพระพร นั้นแต่เดิมได้ นักชนนเห็นชอบกัน
การที่พระพุทธรูปทรงอนุญาติ ให้ตั้งถรณ์เด็กราบท เด็กน้อย
ก็ด้วยมีพระพุทธรูปประดิษฐานไว้ดังใจพระภิกษุสงฆ์ แต่พระ
หฤทัยทรงมุ่งจะให้ตั้งถรณ์ของ รักษาเด็กราบท เด็กน้อยนั้น ๆ ไว้
ด้วยความปลอดภัยในข้อวัตรปฏิบัติ เพื่อขยายการบำเพ็ญออก
ไปเช่นเดียวกัน เมื่อเป็นเช่นนี้จะว่าพระพุทธรูปของพระองค์
ไม่จำเป็นเพื่อความรู้อย่างไร (*)

ม. เชอฉานชอบแล้ว

จบอุทธานุชกบทปัญหา

(๕) คำถวายวิธึนามของพระมหากษัตริย์ในปัญหานี้ รอด
ว่าพระพุทธรูปเจ้าทรงอนุญาติให้ตั้งถรณ์เด็กราบทเด็กน้อย ด้วย

มีพระพุทธรูปประดิษฐานครีดยอดใจพระภิกษุสงฆ์ แต่พระพุทธรูป
ทรงนั่งจะให้สงฆ์ปรารภในข้อวัตรปฏิบัติยังชนน พึงดูไม่
ดมกับพระพุทธรูป เพราะปฏิปทาของ พระพุทธรูปเจ้าไม่
ปรากฏที่ไหนว่าทรงคำรีย่าง ๓ แต่ทรงไปอีกอย่าง ๓ ยัง
กว่านพระพุทธรูปโอราททงหลายแห่งจะชี้ให้เห็นว่า พระองค์เป็น
ผู้มีกาววราใจตรงกัน แต่ก็เหตุไฉนพระพุทธรูปเจ้า (ท่าน
ผู้แต่งหนังสือมณฑลพญาน) จึงได้กล่าวไว้เช่น ชชนเห็น
จะ เป็นด้วย ท่าน เชื่อนั่น ไม อนาคต คงสัญญาของ พระพุทธรูปเจ้า ว่า
“พระพุทธรูปของคยสมทรงทราบว่า สงฆ์ไม่อาจถอนอติกราบทเล็ก
น้อยททรงอนุญาตไว้” เมื่อท่านคาดพระพุทธรูปญาณคชนนผล
ก็เลยอ่านความประสงค์แห่งพระพุทธรูปคำรดี ที่ ครีดย อนุญาต ไว้
นิกไปด้วย

เรื่องพระพุทธรูปเจ้า ทรงอนุญาตให้ ถอนอติกราบท เล็กน้อย น
ดมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้
ประทานพระมติไว้ในหนังสือวินัยมุขใจความว่า “จำนวนแห่ง
ดินราบทมาในพระปาฏิโมกข์พอประมาณ จำนวนแห่งอติกรา
บทมานอกพระปาฏิโมกข์มีมากกว่ามาก จนพ้นความได้ใจ
ของนักศึกษา นอกจากนยังมีรอบปรบอบคณพระคณกรณา
จารย์คงเพิ่มเติมเราไว้ชก ซึ่งมาก จนพ้นเมื่อเหตุชทระประพฤติ

ให้ครบครันได้ ทั้งกาตเทศะก็เข้ามาเป็นเหตุชักชวนด้วย ภิกษุ
ทั้งหลายจึงได้หัดเดียงบ้าง เด็กเดียงบ้าง ถ้าวัดก็ ทุนเป็น
อาบศเอาบ้าง เมื่อเด็กอย่าง ๓ ก็ชวนให้เด็กอย่างอื่นค่อยไปอีก
เมื่อยไม่ถ่วงเวลา ฯ พระคำศุภาทรงคำนึงเห็นเหตุขึ้นมาแล้ว เมื่อ
จะนิพพานได้ประทานพระอนุญาตให้ก่อนไว้ แต่ก็ไม่มีใคร
กล้าถอนตรง ๆ เพราะเกรงจะไม่ดีมาเดนมอ ข้างห้ามถอน
เดียงเมื่อครั้งทำปฐมสังคายนาด้วย ฯ

ความจริงของเรื่องน คือเป็นอย่างไรพระมคคทรงประทาน
ไว้ เพราะอาคคแห่งพระฉนยเมื่อกาตเทศะเปลี่ยนแปลงไป
แล้ว บางก็อาบศกถ้องดมัย หรือชักกับความเป็นไปของ
ภูมิประเทศบางแห่ง ร้อนเทียบโลกกับกฎหมายซึ่งบัญญัติขึ้นไว้
ในดมัย ๓ ในประเทศ ๓ แต่ต่อมาชักกับดมัย ๓ หรือกับ
ประเทศอื่น จนบางหมวดบางมาตราใช้ไม่ได้ อันคคของ
เรื่องน พระพุทธเจ้ายอมทรงทราบตลอด เพราะพระองค์เป็น
ราชคณศรย มีทางรู้ความเป็นไปของกฎหมายได้

เหตุว่าพระฉนยมีคคอยู่อย่าง พระพุทธองค์จึงได้ทรง
ประทานพระอนุญาตไว้เช่นนั้น

ปัญหาที่ ๒

พระเจ้านันทนครีถามว่า คุณพระนาคเสน พระพุทธ
 พจน์นครี ๑ พระอานนท์ ๑ ความรู้ทุกอย่าง พระองค์ มอญ
 พระองค์หาได้ทรงมีคัมภีร์ไม่ ได้ทรงเปิดเผยให้แจ่มแจ้งแล้ว
 ทุกอย่างนั้น จริงหรือ

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร จริง (*)

น. ถ้าอย่างนั้น เหตุไฉน เมื่อ พระมาตุจฉา ทูลถาม
 ปัญหาเรื่อง โลกเป็นต้น จึงไม่ทรงตอบปัญหานี้ ให้ พระมา

(๓) เรื่องเดิมของปัญหานี้ มีว่า ถิ่นหนึ่ง พระพุทธเจ้า
 เสด็จประทับอยู่ ณ ริมเงาแห่งพระวิหาร พระอานนท์จึงเข้าไป
 เข้ากราบทูลว่า ข้าพระองค์เห็นพระองค์ทรงประจักษ์ จิตใจ
 หดหู่ แก่มำอันใจอยุ่ว่า พระองค์ยังไม่ปราศจากพระภิกษุสังฆ
 และครีดีพระพุทธรูปอันใดอันหนึ่งก่อนแล้ว ก็จักยังไม่ปรินิพ
 พาน พระพุทธองค์จึงครีดีว่า ภิกษุสังฆซึ่งจะมาหวังอะไร
 ในเรื่ออีกเล่า ความรู้ทุกอย่างพระองค์ได้ทรงเปิดเผยให้แจ่ม
 แจ่มแล้ว และครีดีว่า พระองค์มิได้ทรงรำพึงว่า ภิกษุสังฆ
 ย่อมมีศวเราเป็นทพ ธุระโดย (ข้อความตอนหนึ่งบทเกิดเป็น
 ปัญหาที่ ๑๐ ในวรรคชน)

อุกยะพังเจ้า (*)

น. ขอลถวายพระพร อันลักษณะปัญหามียุ ๔ อย่างคือ
ปัญหาที่คงอธิบายโดยส่วนเดียว เช่นอธิบายว่ารูป เวทนา
สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นของไม่เที่ยง^๕อย่าง ๑ ปัญหา
ที่คงแยกแยะ เช่นแยกรูปออกแสดงให้เห็นเป็นส่วน ๆ ^๕อย่าง
๑ ปัญหาที่คงย้อนถามแล้วจึงจะอธิบายต่อไป เช่นถามว่า
เมื่อรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นของไม่เที่ยง^๕
แล้ว จะเป็นสุขหรือเป็นทุกข์^๕อย่าง ๑ ปัญหาอีกอย่าง ๑ นั้น
เป็นปัญหาซึ่งไม่ควรตอบ เพราะจะตอบ ก็ไม่เกิดผลอะไรแก่
ผู้ฟัง ลักษณะปัญหามียุ ๔ อย่างดังนี้

ขอลถวายพระพร ปัญหาที่พระมาตุตถะทูลถามพระพุทธ

(๓) เรื่องนี้ในพระสูตร (จุฬาลงกโยวาทสูตร มัช-
ฌิมนิกาย มัชฌิมนิพัตตนางคก) ปรากฏว่า พระมาตุตถะทูล
ถามถึงทิจิ ๑๐ ซึ่งมีความเห็นว่าโลกเที่ยงเป็นต้น และทูล
พินว่า ถ้าไม่ทรงพยากรณ์ ก็จักไม่อยู่ประพฤติกิพพหจรรย^๕
ต่อไป พระพุทธองค์จึงตรัสว่า เมื่อพระมาตุตถะจะมาประ-
พฤติกิพพหจรรย พระองค์ไม่ได้ทรงสัญญาไว้ว่า จักแสดง
ทิจิ ๑๐ ให้ฟัง

เจ้านมกอยู่ในเกณฑ์แห่งลักษณะปัญหาที่ ๕ และถาที่พระ
พุทธองค์ไม่ทรงแสดงนั้น ไรว่าพระองค์ทรงคิดมีบังคับหาไม่
เหตุที่ไม่ทรงแสดงก็เป็นด้วยทรงเห็นว่า แม้จะแสดงพระมาต
กยะก็ไม่ได้รับผลคืออันดีอะไร ก็มิจะทำความคิดความเห็น
ของ พระ มาตกยะให้ ห่างจาก พระ อริยมรรค อริยมล ไปเสียอีก
เหตุว่าปัญหาที่ถามเป็นปัญหาเกินออกนอกเขตแห่งมรรคผล

ม. เรอลาคว่า

จบุรูปนียาพยากรณ์ปัญหา

ปัญหาที่ ๓

พระเจมณฑกตรัสถามว่า ลูกของพระนาคเสน พระพุทธ
เจ้าตรัสว่า ดีด้วยทุกจำพวกย่อมตั้งคืออาธนา ย่อมถอดคือ
ความตาย ฉะนั้น แต่ในแจ้งตรัสว่า พระอรหันต์ย่อมไม่ถอด
คือถอยย่นคลายอะไร ก็ถ้าตรัสไว้จริงทั้ง ๒ ประการ ตั้งนั้น
จะมั่นคงกันหรือ

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ถ้าหากพระพุทธ
พจน์ทั้ง ๒ นั้นมาเทียบกันตั้งพระองค์ตรัสถามฉะนถาคณกัน แต่
แท้จริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ คำว่า ดีด้วยทุกจำพวก ย่อมตั้งคือ
อาธนา ย่อมถอดคือความตายนั้น พระพุทธองค์หาได้ทรง

หมายถึงพระอรหันต์ด้วยไม่ เพราะถ้าพระอรหันต์ท่านคิดรัก
แห่งความดีดัง ความหวาดกลัวได้เกิดขาดแล้ว

ม. เชิญยกตัวอย่างความชอบมาเปรียบให้ฟัง

น. ข้ามาคย & นาย ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงจัดตั้งไว้ให้
บังคับบัญชาราชกิจต่าง ๆ ภายหลังจากพระมหากษัตริย์ทรงบัญชา
ว่าประชาชนทั้งพระวราชอาณาจักทรงกระทำผิดแก่เรา ขอถวาย
พระพร ความดีดังความกลัวคือราชทัณฑ์ทั้งนี้แก่ & ข้ามาคย
นั้นบ้างหรือไม่

ม. หามิได้

น. เพราะเหตุไร

ม. เพราะข้ามาคยทั้ง & นาย พระมหากษัตริย์ทรงตั้งไว้
ในตำแหน่งบังคับบัญชาราชกิจนั้น ๆ หากได้ทรงหมายถึงเรา
ทั้ง & นายด้วยไม่

น. ขอถวายพระพร นึกเป็นเช่นนั้นเหมือนกัน พระพุทธ
ทนต์ทนน พระองค์หาได้ทรงหมายถึงพระอรหันต์ด้วยไม่ แต่
ทนมพระพุทธรูปต่างรวมใจเช่นนั้น ก็เพราะพระองค์ทรงมุ่งจะตั้ง
สอนพวกทมนนด้วยเหตุนี้ให้ดำเนินกว่า แม้ผู้ชนกดีดังกลัวด้วย
กันทั้งนั้น

ม. ชอนเขาใจอะ แค่มานกตั้งด้วยว่า ดีความรักซึ่งกัน

ทุกขเวทนาอยู่ทุกขณะเล่า จะอยากตายให้พ้นจากทุกข์หรือว่าจะ
กลัวความตายเหมือนกัน

น. ขอลถวายพระพร แม้ดัดตนรกรจะระอาคือการกรรมฐาน
การนั่ง แต่ก็ยังกลัวความตายอยู่นั่นเอง ทั้งนรกเพราะเหตุปัจจัย
แห่งความกลัวก็ยังถอนไม่ได้

น. เธอจงหาตัวอย่างมาเปรียบ ให้ฟัง

น. คนเป็นหน่อเต็นโรยกรเขยกเพราะเจ็บ เกิดความ
ระอาใจ จึงเรียกหน่อมาตัดมา ครั้นเห็นหน่อถ่มถ่มและเหล็ก
นามซึ่งดุมไฟนแดงมา เขาก็หวาดกลัวต่อการกระทำของหน่อ
นั้นหรือไม่

น. หวาดดีเธอ แม้ทั้งรู้อยู่ว่าหน่อจะนำคิโรคน
ให้ตาย

น. ขอลถวายพระพร นั้นแต่ฉันใด นักฉันนั้นเหมือนกัน
แม้ความใคร่จะ พ้นจากนรก ซึ่ง เป็น ชุม แห่งทุกขเวทนา ทั้งหลาย
มีอยู่ แต่ดัดตนรกกยังหวาดกลัวต่อความตายอยู่นั่นเอง เพราะ
ฉะนั้นพระพุทธองค์จึงตรัสว่า ดัดตนทุกจำพวกย่อมมีอันจะถึง
ความตาย ย่อมกลัวต่อความตาย

น. เชอฉันขอขอบแต่

จรมัจจุรกายนบฏา

ปัญหา ๔

พระเจ้ามณฑลทศรฐตามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน คำที่ว่า
พระพุทเจ้าตรัสว่า พระปริตร (*) อันบุคคลดำรงอายุอยู่ย่อม
ป้องกันความตายได้เนน จริงหรือ

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร จริง

ม. ถ้าเช่นนั้น จมึนแย้งกับพระพุทเจ้าตรัสว่าบุคคล
จะอยู่ในที่ใด ๆ ก็ตาม ย่อมหนีความตายไม่พ้นนไปหรือ

น. ขอถวายพระพร ไม่แย้ง ที่ที่พระพุทเจ้าตรัสว่าการ
ดวงพระปริตรย่อมป้องกันความตายได้เนน พระพุทเจ้าทรง
มุ่งหมายเฉพาะผู้ที่พอจะก่ออายุให้อยยืนดับไปได้เท่านั้น หากได้
ทรง หมายถึงว่า จะเป็นอุปาย ให้หนี ความตาย ได้พ้น ตลอดไปไม่
เพราะ คนท่ง วรร ๓ จะ ต้องตาย แล้ว ย่อมไม่ ะไร จะ ป้องกัน
แม้จะหนีไปอยู่ในอากาศหรือนในมหาสมุทร หรือในชอกห้วย
ชอกเขา ก็หนีความตายไม่พ้น

ม. เชอจงเปรียบให้ฟัง

น. ขอถวายพระพร คนท่งวรรจะต้งตายเหมือนกัน

(๑) น้ะบุร้อพระปริตรไว้คงน วัชรปริตร สู่จกั
ปริตร โนรปริตร รัชคปริตร ธาณานิธิปริตร

ไม่แก่ แม้จะมีคนพยายามเขานำไปรด ก็ไม่กลับฟื้นขึ้นมาได้
 ส่วนคนที่พอจะคอยหาไปให้ยังขึ้น ดับไปได้ด้วย อานาจ การส่งพระ
 บริกร เหมือนไม้เท้าเพราะคนแห่ง เมื่อเขานำไปรด กันไม่
 ๕๔. ๕๕. ๕๖. ๕๗. ๕๘.
 นนทีย่อมจะกลับฟื้นงานจนออกได้ฉะนั้น

ม. คุณอนพระนาคเสน การส่งพระบริกรจะคอยหาคุณ
 ได้อย่างไร

น. ขอถวายพระพร ในการส่งพระบริกรเป็นประเพณีมา
 หอม จำหรัสระโถมหัวใจผู้บวชเจ้าให้ชุ่มชื้น เช่นส่งพระบริกร
 บริกร (*) ถ้าผู้เจ้าสามารถส่งใจไปตามแนวแห่งพระบริกร
 นอนนั่งลงขอความถึงเหตุของแห่งพระคุณของ พระพุทธ พระ
 ธรรม พระสงฆ์ ในบทนั้น ๆ ที่สุดนั้นแก้บทเดียวได้ ใจก็จะ

(๑) ใจความในรัชกษบริกรว่า พระพุทธเจ้าศรีวัตร
 ภิกษุบริษัท ถึงเรื่องพระอินทร์ครั้งเดือนเพ็ญคาบไปส่งความ
 (คราวเพ็ญคาบกับขลุ่ย) เพื่อไม่ให้พวกหัวหน้าคือพวกขลุ่ยว่า
 ถ้าพวกท่านเกิดความหวาดกลัวจน พงศยชดชงของเราหรือ
 ของพวกคานมัทธ แต่พระพุทของศกทรงนำเอาเรื่องนั้นมาครัด
 ดอนพระภิกษุว่าหากพวกเธอเกิดความหวาดกลัวจน พงระดก
 ถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์

น. ขอถวายพระพร การที่พระพุทธองค์ไม่ได้ออกระไร
 เลยคราวนั้น เป็นเพราะมารผู้มาปกครองจิตใจของชาวบ้าน
 นั้นเต็มหมด

น. ถ้ายาฆาตนั้น บุญบารมที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสมมา
 จะหมดอะไร มารจะมีวิเศษไปกว่าพระพุทธเจ้าหรือ

น. อาตมภาพจะเปรียบถวาย เหมือนบุรุษนำนางเขา
 มาทอดเถา ๆ ถวายแก่พระเจ้าจักรพรรดิ แต่ถูกนายพระทวาร
 ห้ามกั้นเดียนให้เขา ขอถวายพระพร พระเจ้าจักรพรรดิจะขอ
 ฝากเดียนจากถาดถักการะ เพราะขาดแคลนนางสนมใดหรือ

น. หามิได้ ผู้ที่บูชาพระทวารอันมีความวิษยาครอบงำ
 แลว จึงห้ามเครื่องบรรณาการนั้นเสีย แต่เจ้าเครื่องบรรณา
 การย่อมเกิดแก่พระเจ้าจักรพรรดิ โดยพระทวารองค์หนึ่ง
 เท่านั้นเท่า

น. ควดยาฆาตนั้นแลคนใด นกคณนนั้นเหมือนกัน การที่

พระโศคนั้นของเหต่านางกุมารีภาชาวปัญจดารคาม จึงได้จ
 เขาไปอยู่ในหม้อนั้นนั้น วันหนึ่งเป็นวณนกรชกฤชพระพุทธ
 องค์ได้เข้าไปในนทบาท แต่ไม่มีใครนำอาหารไปในนทบาทมา
 ถวาย เพราะมารเข้าถึงในอริระของชาวบ้านเสีย

น. ขอบถวายพระพร การที่ภิกษุทั้ง ๖๐ รูปกระชกเสื้อคนน
เป็นเพราะความชั่วที่ควรกระทำไว้ตามมาให้ผิดต่างหาก

น. ถึงเช่นนั้น ถ้าพระพุทธรองค์ไม่ทรงแต่งพระอู่ศร
ท่านเหล่านั้นก็คงไม่กระชกเสื้อ

น. ก็ถ้าการกระชกเสื้อ เป็นเพราะการทรงแต่งพระอู่ศร
นั้นไร ในพระภิกษุเหล่านั้นจึงไม่เป็นเช่นนั้นด้วยเล่า ขอ
ถวายพระพร น. เพราะเป็นด้วยผลของความชั่วที่ควรกระทำไว้
เป็นเหตุ จึงเกิดมถร้ายเฉพาะแก่พวกเหล่านั้น

น. แต่ความเห็นข้าพเจ้าว่า "ถ้าพระพุทธรองค์ไม่ทรง
แต่งพระอู่ศรคนเดียว มถร้ายนั้นนั้นก็จะเป็นแน่

น. อาตมาพระเปรียบถวาย ขรรณดาช่างไม้ ถ้ามี
เคียวคายเนื้อไม่อยู่ จะกระทำไม้ทศกทงให้ตรงได้หรือไม่

น. ไม่ได้ดีเสมอ ตรงไหนก็ดงมึงแง่มองน ก็ดงถาก

คุณดงทรงเปรียบให้ฟังว่า "ไฟแม้จะร้อนดกเพียงไร ก็ยังร้อน
ไม่เท่าความร้อนซึ่งเป็นผลแห่งความชั่ว" ในพระอู่ศรนั้นกล่าว
คือไปว่า เวลาที่ภิกษุส่วนหนึ่ง จำนวน ๖๐ รูปเป็นผู้ละเมิด
พระพุทธรูปญัตติต้องปฐมปาจาริกัดกราบท เมื่อได้ฟังพระพุท
โธวาทดังนี้ ต่างก็กระชกเสื้อออกมา

ทั้งนี้ ไม่พ้นจากเครื่องใดตามความประสงค์

น. ขอถวายพระพร พระพุทธเจ้าก็เป็นเช่นเดียวกันกับ
ช้างไม่พ้นแตร คือพุทธบริษัทเหล่าใดคงจะจนทรมการทำให้
คงด้วยอาการปรกติไม่ได้ พระองค์ก็ของดากทั้ง เดี่ยวโดย
ท่านองค์ทรงแสดงโทษของความชั่วอย่างหนัก ให้เกิดความ
เกรงกลัว และให้ได้รับโทษเพื่อจะให้ตอบจำไม่กระทำต่อไป
อีก อนึ่งถ้าพระพุทธองค์จะมองทรงคำนึงถึงความทุกข์เฉพาะ
ของพระภิกษุ ๖๐ รูปนั้นแล้วไม่แสดงพระสูตรนี้ พระภิกษุอีก
จำนวนมาก ก็จะไม่ได้รับบรรพ มรรคผล ความ โอภาส อันควร ของตน
ขอถวายพระพร ที่มันเป็นเช่นนั้น ก็เพราะว่าพระพุทธองค์ทรง
พิจารณาเห็นว่า การแสดงพระธรรมเทศนาเรื่องนี้ เหมาะแก่
ที่จะกลั่นต้อยของผู้ฝ่าฝืนพระพุทธบัญญัติ ให้ละความประพฤติ
อันนั้น กลับใจมาดำเนินทางตรง แล้วได้รับบรรพ มรรคผลความ
อุปนิสัยดีงามารของชน ๆ

ขอถวายพระพร เมื่อเป็นเช่นนั้น ก็คงจะคิดว่า พระพุทธ
องค์ทรงนำเฉพาะแต่สิ่งที่เป็น ประโยชน์ ดีๆ มาให้ แก่ ประชุมชน
ทั้งนั้น

ม. จริงอย่างเธอว่า

จบศัพท์ดัดดัดศึกษานันตยา

ปัญหาที่ ๗

พระเจ้ามัตถิการัตถ์ถามว่า คุณอนพระนาคเสน พระพุทธเจ้าครั้นใดว่า โลกุตตรธรรม เป็นธรรม ประเสริฐสูงสุดดังนี้ มีหรือ

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร เป็นดังพระองค์ครั้นนั้นแล

ม. ถ้าย่างนั้น เหตุไฉนฆราวาสที่เป็น โสถาบันซึ่งได้บรรลุนิพพานธรรม ชั้นนั้น แล้วยังต้องกราบไหว้พระภิกษุสามเณรที่ยังเป็นปุถุชนอยู่เล่า

น. ขอถวายพระพร เหตุว่าพระภิกษุหรือสามเณรเป็นผู้ทรงไว้ซึ่ง อมตเพศ อันเป็น เพศสูงสุด เพราะกบฏด้วยคุณธรรมมากอย่างมากระการ อ่อนน้อมถ่อมตน แม้จะได้ บรรลุคุณธรรมอันสูงส่งกว่า แต่ก็ยังเป็นเพศที่มีคุณธรรมต่ำกว่า เพราะฉะนั้นจึงต้องกราบไหว้พระภิกษุสามเณร ซึ่งทรงเพศ อันบริสุทธิ์ด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เปรียบเหมือนพระราชาผู้ทรงศึกษา คือปวิทยาในสำนักปโรหิต ครั้นถึงสมัยเมื่อได้ รับทรงราชย์แล้ว ก็ยังควรกระทำความเคารพปโรหิต ผู้มีศักดิ์สูงกว่าแต่มีฐานะเป็นอาจารย์ของตน

ม. เข้าใจละ

จบเรื่องขึ้นปัญหา

ปัญหาที่ ๘

พระเจ้านมดนทศรดีถามว่า คู่ก่อนพระนาคเด่น ที่เขื่อนว่า
พระพุทธรูปเจ้านมบริษทปรธองคองพรธมเพรียงกันคั่น จรงหรือ

พระนาคเด่นทูลตอบว่า รอดวายพระพร จรง

ม. ทวจรง เหตุไฉนพระเทวทศคางรคธวงพระภิกษุพุทธร
บริษทคาง ๕๐๐ แยกหมู่แยกคณะออกไปได้เล่า

น. เพราะเหตุเครื่องทำลายหมู่คณะนั้นอยู่ รอดวายพระพร
เมื่อเหตุ (๑) อย่างนั้นมอยู่ แม้มาด่าบด้างยอมแตกจาก
บุตร การทบณาคัดทองหลายธรรเจตัญญูพระพุทธรเจ้าว่า นมบริษท
ไม่แตก พรธมเพรียงกันคั่น ก็เป็นด้วยเหตุพระพุทธรจารย์อาอื่น
บริษทนั้นด้วยถึงคหฬคฤธรรม ๕ ประการ (๒) ซึ่งเป็นธรรม
เครื่องยึดเหนี่ยวหัวใจให้กลมเกลียวกันได้

ม. เรชนาดาคว่า

จบดลาคคองเมษชปริธปัญหา

(๑) เหตุที่ระให้พระเทวทศคางลายคณะธงฉฉฉฉ ใน
ธรรคการธรรมบทแต่ละในชาดกกว่า “เนื่องด้วยหมู่ชนเห็นพระ

เทวทัตทำร้ายพระพุทธเจ้าด้วยประการต่าง ๆ มกตสิงห์เป็นคน
 กัดคนความนับถือพระเทวทัต แม้นภิกษุชาวรุกขไม่มีใครถวาย
 เมื่อพระเทวทัตได้รับความทลายระเหินหนี ก็คิดหาอุบายที่จะ
 ก่อความชั่วของคน จึงเข้าไปทูลพระพุทธเจ้า ขอให้ทรง
 บัญญัติอติคุณ ๘ ประการ ให้เป็นปฏิปทาชนอุกฤษฏชน คือ—

๑) ภิกษุพึงถือการอยู่ป่าตลอดชีวิต เข้ามาอยู่ในแดน
 บ้านไม่ได้

๒) ภิกษุพึงถือการเที่ยวบิณฑบาตตลอดชีวิต รับนิมนต์
 ไม่ได้

๓) ภิกษุพึงถือทรงผ้าบังสุกุลตลอดชีวิต รับจีวรของ
 พวกกฤหบดีไม่ได้

๔) ภิกษุพึงถือการอยู่โคนไม้ตลอดชีวิต เข้าไปสู่ที่มุ่ง
 ที่บึงไม่ได้

๕) ภิกษุไม่พึงฉันปลาและเนื้อ

แต่พระพุทธเจ้าไม่ทรงอำนวยการ (เห็นจะทรงเกรงว่า
 จะกลายเป็นข้อติดกีดกันโดยนัย การทำคนให้ลำบากเปล่า และ
 ทรงเห็นว่า พระภิกษุมีอาชีพของคฤหัสถ์) พระเทวทัตจึง
 ประการศึความขึ้นจนกระดесеถึงว่า ภิกษุรูปใดใครจะพ้นจาก
 ทุกข์ ก็จงมาประพฤติกิเลสในเรา ๆ ฝ่ายพระภิกษุที่บวช

ปัญหาที่ ๘

พระเจ้ามณฑลนครราชสีมา คุก่อนพระนาคเสน คำที่เธอ
ว่าคนไม่รู้จักบาปทำบาป บาปมากหน้ จะมียกกับพระพุทธ
บัญญัติว่า ถ้าบดขยี้มันไม่แก่พระภิกษุอยู่ในหรือ

พระนาคเสนตอบว่า ไม่แน่ คำที่เธอถามภาพุดไป
แฉวนหน ก่ฉาวคานปรกตแห่งคนที่ไม่รู้จักบาป ขอถวายพระพร
อันคนที่ไม่รู้จักบาปนั้น ย่อมไม่มีความละอายในการที่ตนกระทำ
ความชั่ว และย่อมไม่กลัวต่อผลของความชั่วนั้น ๆ ฉนั้นครไ
ทำเท่าใด ก็ยอมทำได้เท่านั้น เมื่อการกระทำความชั่วมาก ก็
คือรับผลของความชั่วมามากตามกัน เพราะฉะนั้นเธอถามภาพุด
ที่ว่าคนไม่รู้จักบาปทำบาป บาปมาก ฉนั้นพระพุทธบัญญัติคน
นั้นบางอึกขบถซึ่งเมื่อภิกษุแตะเมีศโดยมิได้เจตนา เช่นถ้าวเท้า
โดยอหังการผิด ท่านก็ไม่ปรับสามัคแก่ภิกษุนั้น

ใหม่และโง่เขลา เมื่อทราบปฏิปทาซึ่งพระเทวทัตคิดเห็นดังนั้น
ก็พลายเห็นคไปด้วย จึงย้ายไปอยู่ในปถุครองของพระเทวทัต

- (๒) ๑. ทาน การให้ปันสิ่งของ ๆ คนแก่ผู้สมควรให้ปัน
๒. บิยวาจา เจรจาจาจากัถยอมหวาน
๓. อติจาริยา ประพฤติดังที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น
๔. อมานตคคา ความเป็นคนมีคณเด่นอไม่ถ้อย

ม. เรขวาทชอบแล้ว

จบอรรถาณโคปาปกรณ์อุปญญบัญญัติ

ปัญหาที่ ๑๐

พระเจ้ามณฑลนครราชสีมา ลูกของพระนาคเสน พระพุทธ
พยานว่า พระองค์มิได้ทรงกระทำในพระอุททัยว่า เราบริหาร
ภิกษุสงฆ์ หรือภิกษุสงฆ์สมควรเราเป็นกษัตริย์ (*) มัจฉหรือ

พระนาคเสนตอบว่า ขอถวายพระพร มัจฉ

ม. ถ้าอย่างนั้น เหตุไฉนเมื่อพระพุทธองค์ทรงแต่งตั้งคุณ
ของพระเมคโคตร จึงตรัสว่า พระเมคโคตร จักบริหารภิกษุ
สงฆ์จำนวนคงพันเหมือนเราบริหารภิกษุสงฆ์จำนวนร้อย (๒)
ในบัดนี้ละ

ม. ขอถวายพระพร เหตุที่พระพุทธองค์ตรัสคำนั้น
ก็เพราะว่าความรัก ความเมตตา ความยินดีที่เราของเรา
พระองค์ตรัสแต่เพียงครั้นนั้น ก็แต่ความพระหทัยที่ยังน้อย
ความธรรมดา เพราะฉะนั้น พระองค์จึงตรัสคำเปรียบของหง
นได้

(๑) ดูเรื่องเดิมที่เรื่องอรรถาณโคปาปกรณ์ปัญหาที่ ๒ อรรถาณ

(๒) ดูจากภิกษุสงฆ์ ห้าพันคน ปาฏิการก

ม. เรืองท้าวด้วยอย่างมาเปรียบ

น. ขอดถวายพระพร แ่่นคนเป็นทออยู่อาศัยของหมู่สัตว์
 แ่่นท้าวแสนคนหาผู้ใดท้าวเป็นทออาศัยของเหล่าสัตว์ไม่ นนใด
 พระพุทธเจ้าถนมนนเห็นอนน พระองค์ยอมเป็นทพพานกรของ
 หมู่สัตว์เราเป็นทพทอาศัยไม่

ม. เข้าใจละ

จบภิกษุคนขอเปรกภาวปัญหา

จบวรรคที่ ๒

วรรคที่ ๓

ปัญหาที่ ๑

พระเจ้านอนทศวรรตถามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน พระพุทธ
 เจ้าตรัสตอบว่า การดำรวมถาวยวจาใจย่อมเป็นความดี ยัง
 ประโยชน์ให้เจ้าเรานนม ไซ้หรือ

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอดถวายพระพร ตรัสคณนจริง

ม. ก็ถาอย่างนน เหตุไฉนเจ้า พระพุทธองค์ทรงแต่ถง

อวยจะตอบให้เสด็จพราหมณ์ในประชุม (*)

(๑) เรื่องนี้ชวนใจความในเสด็จศร (มรรณิกาย มรรณิกาย) มากต่างไว้ก่อน คือ เสด็จพราหมณ์ผู้หนึ่งขอเสด็จมคิยพามา ณ ห้างพากันไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ท้องศุภคราปรนบท เสด็จพราหมณ์เริ่มครวญคุพระลักษณะ ของ พระพุทธเจ้าตามคำร่ำหาปรีดลักษณะ ที่คนใดได้เรียนมา ทัดเกิดเกิดความสงสัยขึ้นว่า พระสงฆะชาวแคว้นเมื่อหื้อเรา แล้วจะด้อยเราไปใน ชอง พระกรรม และ พระนาถิก ทั้ง ๒ ไทหรือไม่ อีกประการหนึ่งอวยจะตอบจะคงอยู่ในลักคฺของ ไคหรือไม่ พระพุทธองค์ทรงทราบวาระจิตของเสด็จพราหมณ์ดังนี้ จึงทรงกระทำไพบราญ เสด็จพราหมณ์ก็แน่ใจว่า พระลักษณะครบ ๓๒ ตามคำร่ำหาปรีดลักษณะไม่มีบกพร่องแต่ก็ยังไม่เชื่อว่า จะเป็นพระพุทธเจ้าจริงหรือไม่ จึงคิดว่า คึงพระรณนาพระคุณของพระองค์ ในเทพารพระพุทธศรีหังการณ คฺ คิดแล้วจึงกล่าวคำสรรเสริญ เป็นต้นว่า พระองค์มีพระธรรมกายบริบูรณ์งดงาม มีพระหฤทัยปลอดโปร่ง ไม่มีนํกเบื่อนนํย ของประชุมชน ที่เมื่อ พระองค์ทรง ประกอบด้วยพระคุณอันบริบูรณ์ น่าจะทรงเพด็จราวาธเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ เพราะฉะนั้นขอพระองค์ได้เสด็จไปครองราชสมบัติเถิด

(ข้อความตรงนทเกิดเป็นปัญหา ๑ วรรคที่ ๔ ข) และพระ
พุทธองค์ตรัสเสริมว่า เวลานี้เราเป็นธรรมราชาอยู่แล้ว ได้
ยังจักรกัปปวัตรให้เป็นไป มีดำริบวชเป็นต้นมา (ความ
ตรงนทเกิดเป็นปัญหา ๑ วรรคที่ ๖ ข) ในที่สุดเสด็จพราหมณ์
ก็เสื่อมได้ ทูลขออุปถัมภ์ประพฤติกพรหมจรรย์ในพระพุทธ
ศาสนา

อนชอทว่า พระพุทธเจ้า มีพระชีวหาขาว และทรงทำ
สังฆม ถ้าวัดตามวัดอื่นแห่งมนุษย์ ถิ่นจะได้อีกการที่พระองค์
มีพระลักษณะเพียงบอกให้รู้ได้ชัดทันทุกน และฉลาดพอจะ
ทรง ตั้ง ที่ฐิมาละ ของ ผู้คง ใจพิง ให้ อ่อน มา ตาม พระพุทธ โอภา
ได้ เพศเมื่อเสด็จพราหมณ์ตรวจดูพระลักษณะแล้ว แลยัง
ไม่เชื่อใจ จึงตรัสตรัสพระคุณอันในทเฉพาะพระพักตร์ เพื่อ
ฟังการตอบคำว่าจะมีปฏิภาณในเชิงพระดำรัสเพียงไร

อนชอทว่า พระองค์ทรงกระทำด้วยวิธี ทดบ ให้ปรากฏ น
น่าจะเป็นเช่นนี้ คือ เสด็จพราหมณ์รู้เห็นได้เช่นนั้น ด้วยมี
พระลักษณะอันบอก เพราะปรากฏตามพระดำรัสว่า เส
พราหมณ์ เป็นบุตราปโครเพท และคนภรรย ๗ ตลอดจนคำราทาย
พระมหาปรีดิ์ลักษณะ และเมื่อนำถึงพระพุทธเจ้าก็เริ่มตรวจดู
พระลักษณะก่อน ซึ่งข้อความความสนใจในการพินิจดูลักษณะ

อยู่ ๑. กัมมาปฏิตถลักษณะ นัตถลักษณะหตถะอยู่อย่าง ๓ ซึ่ง
 พิจารณาจะมาถึงขั้นได้ คือจำนวนพื้น ๕๐ ปี (ต่าง ๒๐ บน ๒๐)
 พระลักษณะนี้ไม่ปรากฏว่า เสด็จพราหมณ์ได้ ให้พระพุทธรูปเจ้า
 ทรงอาภรณ์โอษฐ์ออกให้พบ และก็ไม่นำจะทอดทิ้งหรือซ่อน
 เพราะคงเป็นพระใหม่และเป็นพระแรกเห็นด้วย ซึ่งมีฐานะ
 ไม่น่าจะลงเกินจนเสียเกียรติภาพ ถึงปานนั้น เรืองนคารา
 นัตถลักษณะบางคำที่ว่า คนรำนานัตถลักษณะเมื่อถูกกล่าวแล้ว
 อาจหาญว่าไม่พินยอมเท่านั้น แม้เสด็จพราหมณ์ก็จะประ-
 จักขยอยู่เช่นเป็นแน่ จึงไม่ปรากฏว่ามีความดังด้วยจำนวนพระ
 ทนศัตถะ ก็เมื่อจำนวนพระทนต์ได้โดยมีพระลักษณะอันบอก
 เรือน อวยวระหตถะอันอยู่ในลักษณะของ โค ก็นำจะมีพระลักษณะ
 อันบอกไว้เช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้นเสด็จพราหมณ์จึงรู้เห็นได้
 และตามพระสูตรก็ว่าเห็นแต่เสด็จพราหมณ์ผู้เดียวด้วย แท้จริง
 ไม่น่าเชื่ออาภรณ์ขององค์ทรงเปิดเผยให้ดู แม้กระทั่งนิมิต
 อวยวระเปรียบให้เห็น ก็ไม่พ้นจากเสียพระเกียรติ

แต่เหตุใด จึงกล่าวไว้ในพระสูตรเช่นนั้น ชนนั้นจะ
 เป็นเพราะพระคณาจารย์ต้องการจะแสดงพุทธวิมลคุณ และ
 จะแสดงพระลักษณะ ให้เห็นชัด ว่า ทรงมีครบ ๓๒ ประการ
 ตามคัมภีร์มหาปฏิตถลักษณะ เพื่อให้เกิดเป็นปัญหาหาว่า

น. เหตุว่าเสด็จพราหมณ์เกิดความสงสัยเรื่องอวยจะทอด
ของพระพุทธรูปเจ้าวามหรือไม้ม พระองค์ทรงทราบด้วยพระญาณ
แจ้งทรงแต่คงอวยจะเปรียบอย่างนั้น ให้พราหมณ์เห็นด้วยพระพุท
ธูธร ขอดถวายพระพร แต่เฉพาะเสด็จพราหมณ์เท่านั้นซึ่งเป็นผู้
ได้เห็นอวยจะนั้น

ม. ก็เอาออกแสดงในที่ประชุม แต่เหตุไรจึงไม่เห็น
เฉพาะพราหมณ์คนเดียวเท่านั้นเล่า คุณาตั้งสงสัยจริงเธอ

น. ข้าคนภาพระยกตัวอย่างมาเปรียบถวาย เหมือนคน
เจ็บซึ่งมีญาติคนครุทพรหมแหวัดดอมกนอยู่รอบข้าง ขอดถวาย
พระพร เสด็จมาเมื่อคนเจ็บได้รับทุกข์เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่
พวกญาติมิตรจะแต่เห็นหรือรู้สึกเวทนามัน ๆ ด้วยหรือไม่

ม. จะไม่พากันเห็นหรือรู้สึกด้วยได้อย่างไรเล่าเธอ นอก
จากผู้เจ็บเอง

น. นนแต่ฉันใด นักขณนเหมือนคน พระพุทธรูป
ทรงพระมค อวยจะ เปรียบด้วยอวยจะทอดบนน ด้วยพระพุทธรูปก็
ด้วยมีพระพุทธรูปประดังเจ้าจะจงจะ ให้เสด็จพราหมณ์เห็นแต่คนเดียว
เพื่อจะได้ตั้งความสงสัย ซึ่งเป็นเหตุปัจจัยเบของคนที่จะนำเสด็จ
พราหมณ์ไปส่งมรรคผล ขอดถวายพระพร พระพุทธรูปยอม
ทรงนำเวไนยสัตว์ ไปสู่ พระอริยมรรค อริยมล ด้วย วิชการต่าง ๆ

ประหนึ่งแพทยผู้ฉลาดเห็นคนเจ็บทราบอาการแจ้งชัดแล้ว ควร
ถ่ายก็ให้ถ่าย ควรระโหมกให้ระโหมก ควรรมก็ให้รม มุ่ง
แต่จะให้โรคบรรเทาและหายฉะฉาน

ม. เรอว่านรอบแล้ว

จบวิศฤกษ์ยหัตถ์ต้นปัญหา

ปัญหาที่ ๒

พระเจ้ามณฑลนครราชสีมา ดูก่อนพระนาคเสน พระอาจารย์
บุตรกถาวโรว่า พระพุทธเจ้ามีพระมรรยาทอันไหน พระ
ราชาอันไหน ฉะฉานไรหรือ

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร เป็นดังพระองค์
ศรีฉะฉานแล้ว

ม. ถ้าอย่างนั้น เหตุไฉนพระพุทธองค์จึงควรตั้งเรียกพระ
ผู้ทักถนัททบุตร (*) โดยทรงไว้คำว่า “โมชบุรุษ” (บุรุษ

(๑) พระผู้ทักถนัททบุตรเป็นบุตรเศรษฐีในเมืองเวธาลี ออกบวช
เมื่อมีภรรยาแล้วแต่ยังไม่มียศ บิดาจึงชวนขอให้กลับไป
สมรสด้วยใครจะได้อ่านไว้ครของตฤกล พระผู้ทักถนัททบุตรไปกระทำตาม
ความประสงค์ของบิดา เรื่องนี้เป็นต้นบัญญัติ ปฐมปาฐก
ติกราบท

เปล่า) เจ้า

น. ขอดถวายพระพร ชนดิถีขณะ แห่งคำจำโนมบุรุษนั้น
 หยาบคายจริง แต่การที่พระพุทธรองค์ทรงนำมาครีดีเรียกพระ
 ผู้ทำผิดกระทำความผิดนั้น หากจัดเป็นคำหยาบไม่ เพราะพระองค์ครีดี
 ด้วยพระหฤทัยกอบด้วยเมตตากรุณา ประหนึ่งคำทนายศา
 นิกาคำว่าผู้กระทำความผิดด้วยหวังจะตั้งอ่อนละน

น. ขรรณคนผู้ต่ำเขา แม้จะจำไปตามความจริง ก็
 จดว่าผิดคนเธอ

น. ตามที่พระองค์ครีดีนั้น ผู้ตามความเจตนาร้ายของผู้
 กระทำผิด ซึ่งผิดกับพระหฤทัยของพระพุทธเจ้า อันประกอบ
 ไปด้วยพรหมวิหารธรรม ขอดถวายพระพร ชาคณภาพรชุด
 ตามพระองค์ว่า ผู้กระทำความผิดควรจะได้รับตักการะหรือได้รับโทษ

น. ก็คือรับโทษตามกรรมแห่งความผิดดีเธอ

น. ถ้าเป็นเช่นนั้น เพียงคำจำโนมบุรุษซึ่งพระพุทธองค์
 ครีดีใช้เป็นคำเรียกพระผู้ทำผิดนั้น จะจัดว่าพระองค์
 ครีดีคำหยาบจะได้หรือ ขอดถวายพระพร พระพุทธรองค์ยอมมี
 พระมรรยาทงามอ่อนโยน พระวาจาไพเราะจับใจ พระหฤทัย
 เนิบแผดเมตตาในวาระทรงตั้งอ่อน เมื่อทรงเห็นว่าประทุ
 รณะได้บรรณรรณผล หรือที่สุดเพียงจะให้ตอบค้อนร้ายได้

ด้วยวิธีใด ก็ทรงไว้วิธีนั้น เพราะทรงมุ่งเฉพาะแก้ต้นตอซึ่งงาน
เป็นประโยชน์สุดแก่เราในยศศิวเท่านั้น

จบภาคคนรู้ตัวงานนคถกปัญหา

ปัญหาที่ ๓

พระเจ้ามณฑลทศวรรตถามว่า ลูกน้องพระนาคเสน พระพุทธ
เจ้าตรัสว่า ต้นไม้ไม้มะเดนาเราหาไม่ได้ ฉะนั้น แต่เหตุไรจึง
ตรัสว่า ต้นตะคร้อคู่กับพราหมณ์ (*) ฉะนั้นเจ้า ทั้งคู่ไม่
ดื่มกันโดย

(*) เรื่องเดิม (มันทนชาตก เสด็จนิบาต) ว่า มีหม
ตัว ๑ นอนหลับอยู่ที่ใต้ต้นตะคร้อ เมื่อญอมพดถึงตะคร้อแห่ง
หักลงมาทับคอหม หม้เข้าใจว่าเทวดาผู้ตั้งที่ต้นตะคร้อชมเพ
จึงผูกพยายาม วันหนึ่ง หม้ ได้นำภรรยาพาพราหมณ์ ผู้ เป็น
ช่างไม้ไปที่ต้นตะคร้อ เพื่อจะให้ตัดทำลายวันมาเทวดาเข้าให้
ดื่มกัน

ฝ่ายรุกขอเทวดารู้ว่าเขาจะมาตัดต้นตะคร้อ เพราะหม้เป็น
เหตุ จึงแปลงเพศเป็นบุรุษไป พากรรพพาพราหมณ์ได้ถาม

พระนาคเฒ่าทูลตอบว่า ขอถวายพระพร พระพุทธพจน์
 คณน พะธะกักรัธัฏฐาตามความเป็นจริง เพราะว่าคนไม่ไม่มี
 จิตใจจึงพูดไม่ได้ ดั่งนาคว่าคนจะครอในคำทองน พะธะกั
 ทรงหมายถึงเทวดา ผู้ซึ่งตั้งอยู่คนโน้น และทศรดีเป็นคำ
 ด้านบุญทั้งน ก็เพราะครัธั ตามโลกบัญญัติเหมือนคำที่เรียก
 กันว่า เกวียนขาวเปลือก ซึ่งที่จริง เป็นเกวียนบรรทุกข้าว
 เปลือก หาใช่เกวียนทำด้วยข้าวเปลือกไม่

ม. เข้าใจละ

จบรุกขเจกนาเจกนปัญหา

ปัญหาที่ ๔

พระเจาเฒ่าทศรดีถามว่า คู่ก่อนพระนาคเฒ่า พระพุทธ
 เจ้าด้วยพระกระยาหารรองนายจันทแก้ว ก็ทรงพระประชวร
 เด็ดเจ้าเข้าสู่นพพาน ฉะนิมไรหรือ

ความประดังคั่งแถมจึงแนะนำว่า เมื่อเขาไม่จะครอไปทำรก ถ้า
 ได้หนึ่งคอกหมามาหุ้มกองรก กองรกจะม่นกตัก กตักพรวาหมนถ
 กระทำตามคำแนะนำ ของ เทวดาและหม ชาติคน พระพุทธองค์
 ทรงนำมาเป็นตัวอย่างแห่งการผูกแสร้งกันและกัน ฯ

พระนาคเฒ่าทูลตอบว่า ขอถวายพระพร เป็นดังพระองค์
ทรงสั่งนั้นแล

ม. ถ้ากระนั้น จะมีเป็นอันว่า การถวายอาหารบิณฑ-
บาตของนายจันทน์ กระทำให้พระพุทธรูปองค์นี้เสียแล้วหรือ
หรือ

น. มีใช้อย่างนั้น ขอถวายพระพร การถวายอาหาร
บิณฑบาตของนายจันทน์ หาได้เป็นการทอดพระนมา
ของพระพุทธรูปองค์นี้ไม่เลย เพราะว่าก่อนหน้านั้นพระองค์
พระพุทธรูปองค์นี้เสียแล้วจากคองคองนั้นมานานแล้ว

ม. ก็แต่เหตุอะไรเล่า พระพุทธรูปองค์นี้จึงเสีย
จนงามผ่องใสดังองค์นี้ ถึงกระนั้นเทียบเท่ากับผ่องใสของ
นางสุชาดา ผู้ถวายเมื่อก่อนหน้าครั้ง

น. ขอถวายพระพร เหตุที่ทำให้การถวายอาหารบิณฑ-
บาตของนายจันทน์มีผลดังนี้ คือ เพราะพระพุทธรูป
องค์นี้ทรงเสวยอาหารบิณฑบาตแล้ว คองคองนั้นเสียแล้ว
เจ้าอุบลพลพิหารธำมัตต์ (*) ๘ ประการโดยอุบายและ

(*) อุบลพลพิหารธำมัตต์ คือ ธำมัตต์คิธรรมเป็น
เครื่องอยู่โดยลำดับกันมี ๘ คือ รูปฌาน ๔ ธัมมฌาน ๔ ฉันทนา
เจตสิกนี้ไว้ ๘

מלך ישראל וכל בניו

10074011007

ฉบับที่ ๒๒๖

ปัญหาที่ ๕

พระเจ้านันทคีรีดำถามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน พระพุทธ
เจ้าครัดไว้ก่อนหน้าพระอาณนทว่า ท่านทั้งหลายจึงอย่าได้ฉวน
ขวายในการบาช้างวัธของคฤกคเคย ณะนั้นไรพรอ

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช
พระนามเดิมทศกิตติวงศ์

ม. ก. เหวไร พระพุทธองค์ จงคิดไว้ก่อน จงบูชา
ชาติของบุคคลจนครบ (*) ธรรมะก่อน

(๓) เรื่องเดิมที่จะให้เกิดขึ้นตามมโนคติของ เมตตาทิพ
เจ้าทรงประจักษ์ โสจรรย์นิพพาน พระอานนท์พุทธอุปฐากทูล
ถามถึง การ ที่ พุทธเจ้าองค์ จะพึง ปฏิบัติ ใน พระพุทธธรรม อย่างไร
พระพุทธองค์จึงตรัสว่า เหตุอันนี้จึงมุ่งหมายดับทุกข์ดับกเลส
อันเป็นประโยชน์ของคนเกิด อย่าได้ฉวยช่วยในการบูชาพระ
ธรรมของคฤาครุเคย เพราะจำกัณห์ ๆ เป็นธรรมของกษัตริย์
พราหมณ์คฤหบดีเป็นบัณฑิต แต่พระอานนท์เป็นผู้เป็นไปใน

น. รอดถวายพระพร พระพุทธพจน์ต้น พระองค์ศรีดี
 คอยมุ่ง พระฤทัย จะเตือน พระภิกษุ มิให้ ใ้ใจ ในการ ที่ จะ ต้อง
 รวนรวาย ในการ บูชา แล้วจะ ใดมี โอกาส พิจารณา ดัง ชาร พง
 หลาย ให้ รู้จริง เห็นจริง ตาม คติกรรมตา ส่วน พระพุทธพจน์
 หดงน พระองค์ศรีดี ให้ เป็น กิจอัน นานา ปฏิภาของ เทวดา และ
 มนุษย์ ทั้ง หลาย

น. เชะจะ หา ค้อย่าง มา เปรียบ ให้ พัง

น. รอดถวายพระพร เปรียบ เหนือ นการ เรียน คิด ป้อน
 เกยว ค้อย่าง มา รัตน เป็น กิจ ของ พวก กษัตริย์ การ เรียน ไตร
 เพท และ ตักขณ ศาสตร์ เป็น กิจ ของ พวก พราหมณ์ การ เรียน
 กติกรรม เป็น กิจ ของ พวก เณรย์ การ เรียน วิชา พงควาน เป็น กิจ

อำนาจ แห่ง เหตุ จึง ทูล ย้อนถาม ว่า ก็ เมื่อ บณชคคย ชน นน ๆ
 จะ บูชา จะ พัง ปฏิบัติ ใน พระพุทธ ธิระ อย่าง ไ้ พระ พุท ของ องค์
 ศรีดี ให้ ปฏิบัติ ค้อย่าง เดียว กัน กับ ธิระ ของ พระ เจ้า จักรพรรดิ และ
 ศรีดี ว่า แม้ ชู ราชคค พง ทำ ติฎบ บรรจุ ไว้ ณ ทาง ติแพ่ง เซ็น
 เดียว กัน เพื่อ จะได้ เป็น ที่ ถัด การ บูชา ของ หนู ชน ชน มา แค ติค
 ติง ๔

ของพวกผู้ทรนัณใด การบูชาพระธรรมผู้ควรบูชากันนั้น
เหมือนกัน มิใช่เป็นกิจที่พระภิกษุผู้มึนเมาที่ทำความบาปอกุศล
ทั้งหลายจะพึงกระทำ เป็นกิจโดยตรงของเทวดาและมนุษย์ผู้
หวั่นบุญกุศล จะต้องกระทำการชวนชวนไปตามรูปและภาวะ
ของคน ๆ

น. เข้าใจละ

จบพุทธพราหมณ์ญาณปัญหา

ปัญหาที่ ๖

พระเจ้ามณฑิรที่ตรัสถามว่า คุณก่อนพระนาคเสน ที่เชื่อว่า
พระพุทธองค์ได้ดำเนิรไปทางไหน แผ่นดินซึ่งไม่มีเจตนาแห่ง
ใดผู้มกฟูรณ แห่งใดค่อนกุ่มบง เรียบราบเสมอกัน ฉะนั้น
มิใช่หรือ

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร เป็นดังพระ
องค์ศรีรัตนนาค

น. ก็เป็นเหตุไฉน พระบาทของพระพุทธเจ้าจึงถูกตะเก็ก
หินกระทบ

น. เป็นเพราะตะเก็กหิน นั้น มิได้ ตกลง ตาม ธรรมชาติ ของ
คน ตกลงมาด้วยความเกียรพยายามของพระเทวทัต ขอถวาย

พระพร พระเทวทัตผู้ถวายฎีกาในพระพุทธเจ้ามานานจึงพยายาม
 ก่อกวนก่อนโดยขนาดเท่าเรือนยอด หวังจะให้กับพระพุทธเจ้า
 แต่มิรู้เขา ๒ ภูเขาผู้ศรัทธาบริบใจ ด้วยกำลังแห่งการกระทำ
 กันนั้น จึงมีสระเกิดหินกระเด็นไปของพระบาทพระพุทธเจ้าเจ้า

ม. กัมมภูเรานผู้ศรัทธาบริบศง ๒ ภูเขาแล้ว ทำไมจึงกระ-
 เเด็นลงไปถูกใต้ถุนเจ้า

น. ขอดถวายพระพร แม่มของรองบริบแล้ว แด่กยงวิ
 โหดไปใต้เหมือนเทพาตงในน้ำมีอ นากยอนวิโหดออกตาม
 นวนนอใต้ถุน

ม. เขาจะข้อนั้นข้าพเจ้าเข้าใจ แต่มายังสงสัยว่า ทำไม
 สระเกิดหินจึงไม่ กระทำ ความ เคารพ ยำเกรง เหมือนอย่าง แผ่นดิน
 ไหลบ้างเจ้า

น. ขอดถวายพระพร เหตุปัจจัยที่จะไม่ให้กระทำ ความ
 เคารพยำเกรงมีอยู่ดังนี้ คือ อำนาจแห่งวาศ, อำนาจแห่ง
 โหระ, อำนาจแห่งโมหะ, อำนาจแห่งโอร, อำนาจแห่ง
 ความพยายาม, อำนาจแห่งมานะ, อำนาจแห่งอภิมานะ, ความ
 ไม่นิยมกัน, ความเป็นคนเฉย, ความไม่มิดสระแก่คน,
 ความตระหนัคน, ความดำละเวนแต่การงาน

ขอดถวายพระพร ก็แต่สระเกิดหินนั้นนักตงมาด้วยอำนาจ

ความพยายามของพระเทวทัต แยกออกเพราะกระทบกัน เหตุ
 ก้าว^๕แรง^๕นั้น^๕แต่^๕ซึ่ง^๕เกิด^๕ขึ้น^๕ จึง^๕ กระ^๕เด็น^๕ไป^๕ถูก^๕ พระ^๕บาท^๕ พระ^๕พุทธ^๕เจ้า^๕
 เจ้า^๕ เหมือน^๕ตะ^๕ขอ^๕ของ^๕อื่น^๕ก้าว^๕ถ^๕ม^๕พล^๕ก^๕หอบ^๕ไป^๕ ย่อม^๕กระ^๕จาย^๕ไป^๕ทั่ว^๕
 ที่^๕ค^๕ณะ^๕นั้น^๕

น. พัง^๕ได้^๕

จบภควโตปาถมีปปฏิภักติปัญหา

ปัญหาที่ ๗

พระ^๕เจ้า^๕ม^๕ถ^๕น^๕ท^๕ค^๕ร^๕ธ^๕ถาม^๕ว่า^๕ ลูก^๕ของ^๕พระ^๕นาค^๕เด็น^๕ พระ^๕พุทธ^๕
 เจ้า^๕ค^๕ร^๕ธ^๕ว่า^๕ การ^๕ไม่^๕บริ^๕โก^๕ศ^๕โก^๕ษ^๕นะ^๕ ที่^๕ได้^๕มา^๕ จาก^๕การ^๕ ก^๕ถ^๕ว^๕ธ^๕ัม^๕ ศา^๕ลา^๕
 (พุ^๕ท^๕เท^๕ย^๕ม^๕ขอ^๕) เป็น^๕จ^๕าร^๕ิ^๕ค^๕ของ^๕พระ^๕พุทธ^๕เจ้า^๕ท^๕ง^๕ห^๕ล^๕าย^๕ ฉ^๕น^๕มี^๕ไ^๕
 หรือ^๕

พระ^๕นาค^๕เด็น^๕ท^๕ล^๕ด^๕ขอ^๕บ^๕ว่า^๕ ขอ^๕ถ^๕ว^๕าย^๕พระ^๕พร^๕ เป็น^๕ค^๕ง^๕พระ^๕ของ^๕ค^๕
 ค^๕ร^๕ธ^๕นั้น^๕แ^๕

น. ถ^๕ถ้า^๕อ^๕ย^๕าง^๕น^๕น^๕ เหตุ^๕ไ^๕ร^๕เมื่อ^๕พระ^๕พุทธ^๕ของ^๕ค^๕ร^๕ธ^๕อ^๕นุ^๕ป^๕พ^๕
 พิก^๕ถา^๕ (*) จ^๕ึง^๕ท^๕ร^๕ง^๕ย^๕ก^๕ท^๕า^๕น^๕ถ^๕ถ^๕า^๕ร^๕ิ^๕ธ^๕พ^๕ร^๕ร^๕ณ^๕า^๕ถ^๕ึง^๕ท^๕า^๕น^๕การ^๕ให้^๕แ^๕

(๑) อ^๕นุ^๕ป^๕พ^๕ิก^๕ถา^๕ คือ^๕ เท^๕ษ^๕ณ^๕า^๕ที่^๕แ^๕ด^๕ต^๕ง^๕ไป^๕โดย^๕ถ^๕ำ^๕ด^๕ับ^๕ เพื่อ^๕
 พ^๕อ^๕ก^๕อ^๕ธิ^๕ย^๕าศ^๕ย^๕ของ^๕ม^๕ุ^๕พ^๕ัง^๕ ให้^๕ห^๕ม^๕ค^๕จ^๕ก^๕เป็น^๕ชน^๕ ๆ^๕ มี^๕ ๕ อ^๕ย^๕าง^๕ค^๕ง^๕นี้^๕ คือ^๕—

ผลของการให้ เป็นกตาทิพเพคะครัดไว้ในเบ้องคันด้วยเด้า จน
 เทวดาแถมมนุษย์ทั้งหลายพากันย่นคักววยทวน ความพระคำวดี
 ทศรดีชอนน

น. ขอถวายพระพร เหตุที่พระพุทธเจ้าครัดชอนนุฬพิณฑ
 ทรงยกทานการ ให้เป็นข้อหนึ่ง และครัดไว้เป็นข้อคันด้วยน
 ก็เพราะว่า การ บริจาคทาน ย่อมเป็น บำจยิ แห่ง การ ชำนวย ประ
 โยชน์ดูได้ประการหนึ่ง และทงเป็นศุภัน โศชนคนทชกรุงใจ
 ทายกให้กัวหน้าค่อไปยังคุณเบ้องบน เหตุคุณพระของคังครัด

(๑) ทานกตาทิพเพคะครัดถึงลักษณะและประโยชน์ของ
 การให้

(๒) ตักกตาทิพเพคะครัดถึงความประพฤติกุศลเรียบร้อย

(๓) ตักกตาทิพเพคะครัดถึงความดีความงามอันผู้ให้
 ทานวิธษาคัดชอนนจะพึงได้รับ

(๔) กตาทิพเพคะครัดถึงผลของความดีความงาม
 อันเกิดแก่ทานชอนนว่า แม้จะมีผลเป็นสุข แต่ก็ยังเจือไปด้วย
 ความทุกข์

(๕) เนกขัมมานิจังตักกตาทิพเพคะครัดถึงคุณของการทำ
 จิณมิให้หมกมุ่นอยู่ในความสุขอันเจือทุกข์นั้น

ดอนและทรง^๕ร^๕แจ้ง^๕ก่อน^๕ร^๕ร^๕ม^๕ขอ^๕อื่น ร^๕อ^๕ด^๕ว^๕า^๕พระ^๕พร^๕ เมือง
 ด้วย^๕พระ^๕พุ^๕ท^๕ของ^๕ค^๕ ทรง^๕แ^๕ด^๕ง^๕ ท^๕า^๕น แ^๕ด^๕ ม^๕อ^๕ ร^๕อ^๕ง^๕ ท^๕า^๕น ให้^๕ท^๕าย^๕ก^๕ ผู้^๕บ^๕ริ-
 จ^๕า^๕ท^๕า^๕น^๕ทั้ง^๕เ^๕น^๕น^๕ พระ^๕ร^๕อง^๕ค^๕ง^๕ท^๕ร^๕ง^๕บ^๕ญ^๕ญ^๕ค^๕ก^๕ฏ^๕เ^๕ก^๕ณ^๕ห^๕้า^๕ม^๕ให้
 ภ^๕ิก^๕ษ^๕ุ^๕แ^๕ด^๕ง^๕ห^๕า^๕ใน^๕ท^๕า^๕ง^๕ห^๕ั^๕ค^๕จ^๕า^๕ก^๕พุ^๕ท^๕จ^๕ำ^๕ร^๕ิ^๕ค^๕ เ^๕น^๕ท^๕ร^๕ง^๕ห^๕้า^๕ม^๕ไม่^๕ให้^๕อ^๕อ^๕ก^๕
 ป^๕า^๕ก^๕ร^๕อ^๕ร^๕อง^๕ค^๕อ^๕ค^๕น^๕ท^๕ี่^๕ไม่^๕ค^๕ว^๕ร^๕ร^๕อ^๕ หรือ^๕ใน^๕ว^๕เ^๕ด^๕ท^๕ี่^๕ไม่^๕ค^๕ว^๕ร^๕ร^๕อ^๕เ^๕น^๕ค^๕ัน^๕
 เพ^๕ื่อ^๕จะ^๕ได้^๕เ^๕น^๕ระ^๕เบ^๕ย^๕บ^๕ ให้^๕พระ^๕ภ^๕ิก^๕ษ^๕ุ^๕ ป^๕ระ^๕พ^๕ฤ^๕ค^๕ิ^๕ค^๕น^๕ ถ^๕ม^๕ค^๕ว^๕ร^๕ก^๕ั^๕ก^๕ร^๕ิ^๕ท^๕า^๕
 ท^๕า^๕น^๕น^๕ๆ แ^๕ด^๕ท^๕จะ^๕ได้^๕เ^๕น^๕บ^๕ำ^๕จ^๕ย^๕ง^๕เ^๕ด^๕ริ^๕ม^๕ท^๕า^๕น^๕ถ^๕ม^๕บ^๕ค^๕ให้^๕เ^๕ก^๕เ^๕ก^๕ม^๕ด^๕
 ใ^๕พ^๕ู^๕ด^๕ย^๕ย^๕ง^๕ร^๕น^๕ ร^๕อ^๕ด^๕ว^๕า^๕พระ^๕พร^๕ ท^๕ง^๕น^๕ก^๕เพ^๕ระ^๕ว^๕า^๕ พระ^๕ร^๕อง^๕ค^๕ท^๕ร^๕ง^๕
 ป^๕ระ^๕พ^๕ฤ^๕ค^๕ิ^๕ค^๕า^๕ม^๕จ^๕ำ^๕ร^๕ิ^๕ค^๕ของ^๕พระ^๕พุ^๕ท^๕เจ^๕ำ^๕ท^๕ง^๕ห^๕ด^๕ย^๕ ค^๕ง^๕พระ^๕พุ^๕ท^๕พ^๕า^๕น^๕
 ใน^๕เ^๕น^๕อ^๕ง^๕ค^๕น^๕น^๕แ^๕ด^๕

อนุ^๕พ^๕พิ^๕ก^๕ถ^๕า^๕น^๕ ป^๕ร^๕า^๕ก^๕ฎ^๕ว^๕า^๕พระ^๕พุ^๕ท^๕เจ^๕ำ^๕ท^๕ร^๕ง^๕แ^๕ด^๕ง^๕ค^๕ร^๕ว^๕
 เ^๕น^๕อ^๕ผู้^๕พ^๕ง^๕ม^๕อ^๕ป^๕น^๕ด^๕ย^๕จ^๕ำ^๕ม^๕า^๕ร^๕จะ^๕ได้^๕บ^๕ร^๕ร^๕อ^๕ม^๕ร^๕ค^๕ม^๕ด^๕ เพ^๕ระ^๕ผู้^๕ท^๕ี่^๕ไม่^๕
 เ^๕น^๕แ^๕ก^๕ด^๕ว^๕บ^๕ร^๕า^๕ค^๕ร^๕พ^๕ย^๕ข^๕ง^๕ค^๕น^๕เ^๕ก^๕อ^๕อ^๕แ^๕ก^๕ผู้^๕น^๕ มี^๕ค^๕ว^๕า^๕ม^๕ป^๕ระ^๕พ^๕ฤ^๕ค^๕
 เ^๕ย^๕บ^๕ร^๕อ^๕ย^๕, ค^๕ง^๕ค^๕น^๕ไ^๕ว^๕ใน^๕ด^๕ย^๕ถ^๕ม^๕บ^๕ค^๕ได้^๕แ^๕ด^๕ แต่^๕ไม่^๕ห^๕ม^๕ก^๕ม^๕น^๕อ^๕ย^๕ใน^๕
 ค^๕ว^๕า^๕ม^๕ด^๕ย^๕น^๕, พ^๕ิ^๕จ^๕ำ^๕ร^๕า^๕น^๕า^๕เ^๕น^๕ไ^๕ท^๕อ^๕เ^๕ก^๕ค^๕ว^๕า^๕ม^๕เ^๕อ^๕ห^๕น^๕า^๕ย^๕ ห^๕อ^๕ง^๕ค^๕ว^๕า^๕
 ด^๕ย^๕น^๕ด^๕ย^๕ง^๕ร^๕น^๕, ย^๕อ^๕ม^๕เ^๕น^๕ผู้^๕ถ^๕ม^๕ค^๕ว^๕ร^๕บ^๕เ^๕ค^๕น^๕า^๕ย^๕ง^๕ด^๕ย^๕น^๕ไป^๕อ^๕ก^๕
 ป^๕ระ^๕ห^๕น^๕ง^๕ม^๕า^๕ก^๕พ^๕อ^๕ก^๕ด^๕ะ^๕ห^๕า^๕ค^๕ห^๕ม^๕ค^๕จ^๕ด^๕แ^๕ด^๕ ย^๕อ^๕ม^๕ร^๕ับ^๕น^๕า^๕ย^๕อ^๕ม^๕ค^๕าง^๕ด^๕ได้^๕
 ค^๕า^๕ม^๕ค^๕ว^๕า^๕ม^๕ป^๕ระ^๕ด^๕ย^๕ค^๕เ^๕น^๕

ม. เรณูถามว่า

จบคาถาภิกษุโกธรัตนกถายกถนปัญหา

ปัญหาที่ ๘

พระเจ้ามณฑลนครธมว่า ลูกของพระนาคเสน พระพุทธ
เจ้าทรงพยายามสร้างต้นบาตรมาตั้งแต่กาลนาน ก็ด้วยมีพระพุทธ
ประด่งกระด่งนำหลุมบอนให้พ้นจากสังสารวัฏมิใช่หรือ

พระนาคเสนตอบว่า ขอถวายพระพร เป็นดังพระองค์
ควรดังนี้แล

ม. ก็ถ้าย่างนั้น เป็นเพราะอะไร เมื่อครั้งใหม่ ๆ
พระพุทธองค์ทรงทอดพระหฤทัยในการที่จะทรงตั้งต้น น้พระ
หฤทัยนั้นไปในความ ขวนขวาย น้อย เหมือนนาย ชมังรุ บางคน
เบื่องคนก็พยายามเรียนการยิงธนูเพื่อไว้ลอบฆ่าศึก แต่คน
เกิดก็ถนอจริง ก็ท้อใจคิดไม่สู้ละเนน

น. เป็นเพราะ พระพุทธองค์ ทรง ดำริ ถึง ธรรม ที่ พระองค์
ได้ตรัสรู้ แลownนั้นว่า เป็น ของดีก ละเอียด ยากที่ มนุสส จะถึงหนาคะ
ตามเห็นตามได้ ขอถวายพระพร พระพุทธองค์ทรงรำพึงอยู่
ฉะนี้ พระหฤทัยจึงหมอบไปในความขวนขวายน้อย

ม. เชอจงหาตัวอย่างมาเปรียบ ให้ฟัง

น. ขรรคาคหมอ เมื่อตรวจดูอาการคนป่วยหนักแล้ว
 ย่อมรำพึงอยู่ว่า อาการป่วยมากถึงเช่นนี้แล้ว ย่อมยากแก่
 การรักษาฉะนี้หรือ

ม. ก็คงเป็นอย่างนั้นดีเธอ

น. นนแต่นใด พกฉนวนเหมือนกัน พระพุทธองค์ทรง
 พิจารณาถึงกรรมของพระองค์ตรัสรู้แล้วนั้น ว่าเป็นของดี
 ดุจหม ยากที่จะหมกหมนด้วยกิเลสจรรโลงเห็นความได้ จึงท้อ
 พระหฤทัยในการทศวรรตังตอน

ม. เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว ก็เหตุไรเล่าพระพุทธองค์จึง
 กลับท้อพระหฤทัยมาทรงแต่คงกรรมไปโรคเล่า

น. ขอถวายพระพร เหตุว่าท้าวองค์หนึ่งมีภรรยาพระ
 พุทธสาวรมานแล้ว ได้ลงมากราบทูลอาราธนาเพื่อทรงแต่คงกรรม
 โดยอ้างว่าหมกหมนเบาบางจรรโลงเห็นความ ขรรคนนใด ก็มอญ
 พระพุทธองค์ทรง พิจารณาตอบ ด้วย พระญาณก็ทรงเห็นด้วย
 จึงทรงรับอาราธนาของท้าวองค์หนึ่งมีภรรยา

ขอถวายพระพร เรื่องนี้เป็นประเพณีของพระพุทธเจ้า
 ทรงท้อ คือคอยเมื่อนพราหมณ์อาราธนา พระพุทธเจ้าฉัน ๆ
 จึงจะทรงแต่คงกรรม และเหตุที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะว่าท้าว
 และนพุษยทรงท้อ ย่อมเคารพหมกหมน เรือพังก้างด้นของ

พรหมทวณ เพราะฉะนั้นจึงต้องให้พรหมผู้เป็นประธานมา
อาราธนาเสียก่อน (*)

(๓) เรื่องทำວຸທົມບັດพรหมตมาอาราธนา ทุกวัน
ยังมีการอาราธนาธรรมปรากฏเป็นพิธีกรรมนิยมอยู่ คือก่อน
แต่พระครูแสดงธรรมย่อมมีผู้กล่าววชิรคาม โดยอ้างถึงความ
ชอบ

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส
ทรงตั้งนิมิตฐานความชอบไว้ในหนังสือพุทธประวัติว่าดังนี้ เรื่อง
นักกล่าวขยายพระพุทธคำบริวารภ การแสดง พระธรรม เทศนา เป็น
บุคลลาริฐาน พรหมนมนเมตตากรุณาเป็นวิหารธรรม กล่าว
ถึงทำວຸທົມບັດพรหม ก็คือกล่าวถึงพระกรุณาในสัตว์โลกนั้น
เอง ฯ กล่าวถึงพรหมมากราบทูลอาราธนา ก็คือกล่าวถึงพระ
กรุณา ทำให้ ถอดบทพระ ปราธภา ถึงการ แสดง ธรรม อีกเล่า ฯ
กล่าวถึงทรงรับอาราธนาของพรหม ก็คือทรงเปิดช่องแก่กรุณา
ให้เป็นเราจักออกไปข้างหน้า " ความจริงต้องเป็นอย่างพระ-
มตฺถทรงแปรทานไว้ใน แต่ก็น่าคิดว่า เหตุไฉนพระคันธธรรมา-
จารย์ยังแสดงต้นมคิธรรมให้เป็นศัพทบุคลลาริฐานดังนี้ ? ขอน
เ็นมาอ่านความนิยมของคนหม่นมากในยุคนั้นดู ก็จะได้เห็นได้ว่า

ม. เรอจวนรอบแดง

จบกศว โคร้มมเท่งนายฮั๊โป่ปลุกศกาวบัพญา

ปัญหาที่ ๕

พระเจ้านมธกักรัดถามว่า ลูกก่อนพระนาคเด็น พระพุทธเจ้าครัดไว้ว่า เราตถาคต ไม่นมี ใครเป็นครู เป็นอาจารย์ ฉะนั้นไซ้หรือ

พระนาคเด็นทูลตอบว่า ขอถวายพระพร เป็นดังพระองค์ ครัดนั้นแดง

พากันมีถ้อยพรมว่าเป็นผู้ประเสริฐสุด (ดังกล่าวไว้ในท้ายปัญหาที่) ถกทานที่ได้อธิว่าพรม ข้อมมธชาคัยเค็มเบียมไปด้วยเมตตากฤณา เมื่อเป็นเช่นนั้น พระกณกรจนาจารย์ผู้รู้ดีพรมพวกรูณาธิคุณของพระพุทธเจ้า จึงได้หักงในการแต่งคงพระพุทธดำรัสฉันี่ พระกรูณาโม หุมัดตัวฉันเป็นตัว บุคคลคือพรม และกล่าวถึงพรมมาอาราธนา ก็เพราะท่านมีความประสงค์จะเรศสุ พระพุทธเจ้า ให้ถอยเถิด ดมกับ ความเดือนใสของท่าน และให้ฉันกับกาตเทศะ เพราะฉะนั้น จึงนำธมความคิดที่ท่านดำมารถแต่งธรรมาธิษฐาน ดมมิดเป็นบุคคธาธิษฐานฉันได้ โดยมีเหตุผลอันทุกอย่างทุกประการ

ม. ถ้าอย่างนั้น เหตุไฉนพระองค์จึงคิดว่า อาหารคาบด
 กาตาม โสทร ผู้เป็น ขวาทาย คงเรา ผู้เป็น อันเสวตักได้ เสมอด้วย
 คนอื่นเขา

น. เหตุที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า อาหารคาบดเป็นอาจารย์
 ของพระองค์นั้น ก็เพราะเมื่อพระองค์ยังมีโคตรัสรู้เป็นพระ
 ดัสมามัคคพุทธเจ้า ได้เสด็จไปทรงศึกษาวิชาอยู่ในสำนักของ
 คาบดนั้น ขอถวายพระพร ถ้าจะว่าถึงจำนวนอาจารย์ ครั้น
 พระพุทธองค์เสด็จไปทรงศึกษาวิชาจนหน้าครัสรู้ ก็นับได้
 หกายน มีอาทิเช่นพรหมณ์ธัมมิก ผู้ซึ่งพระชนกได้ทรง
 ฝากให้ทรงศึกษาวิชาในเบื้องต้น หรือเช่นพวกคฤมาครกระทำ
 ให้ทรงตั้งเวรถึงกระเดื่องออกบรรพชา หรืออุทกคาบดรามบุตร
 ซึ่งเป็นอาจารย์ก่อนหน้าท่านอาหารคาบด ท่านเหล่านั้นนับว่า
 เป็นอาจารย์ให้วิชาความรู้มาในเบื้องต้นทั้งนั้น ขอถวายพระพร
 แต่อาจารย์เหล่านั้นเป็นแค่สอนวิชาทางโลก หรือแม้จะเกี่ยว
 ด้วยธรรมก็เป็นแค่เพียงสอนโลกยะเท่านั้น หากได้สอนถึงธรรม
 ดั่งอนโลกุตรด้วยไม่ เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าผู้ได้ตรัสรู้
 โลกุตระธรรมเป็นพระดัสมามัคคพุทธเจ้า จึงมีพระพุทธดำรัส
 ว่า เราตถาคตไม่มีใครเป็นครูเป็นอาจารย์

ม. พอสั่งได้

จบข้อกานักคณณปัญหา

วรรคที่ ๔

ปัญหาที่ ๑

พระเจ้ามณฑลนครดำมว่า คุณพระนาคเสน พระพุทธเจ้าเคยตรัสสอนพระภิกษุทั้งหลายว่า ถ้าใครกล่าวธรรมเจริญคุณแห่งศากยโคตม คุณแห่งพระธรรมก็ดี คุณแห่งพระสงฆ์ก็ดี พวกเราไม่ควรจะกระทำความเพินใจหรือทวงใจ จนมิใช่หรือ

พระนาคเสนทูลว่า ขอบถวายพระพร เป็นอย่างพระองค์ศรีดังนี้

ม. ถ้าเช่นนั้น โฉนเมื่อเสด็จพราหมณ์มาธรรมเจริญคุณของพระองค์ พระองค์จึงเพิกเพิน ถึงกระทั่งแค้นพระคุณของพระองค์เองยังชนไปอีกเล่า (*) หรือทรงมุ่งตามลณะไร

น. ขอบถวายพระพร พระพุทธองค์หาได้ทรงมุ่งตามยศธรรมเจริญหรือลณะไรไม่ การที่พระองค์ทรงกระทำดังนี้ ก็

(๑) ดูเรื่องท่งแข่งธรรม ปัญหาที่ ๑ วรรคที่ ๓

ด้วยทรงพิจารณาเห็นว่า เสด็จพรหมณ์ พร้อมด้วยเหล่า
 มานพบุรุษจะได้อบรมรทมนต์ ด้วยอุบายที่ทรงใจให้
 เกลินไปในพระคุณสมบัติเรณุนั้น เพราะฉนั้นพระองค์จึงทรง
 แต่งพระคุณของพระองค์เอง ให้ยังชน ๕ ส่วนการที่พระองค์
 ครีดีดสอนพระภิกษุให้เพ็ดดเพ็ดนาค้างดั่งด่อนนั้น ก็เพราะทรง
 เห็นว่าคำธรรมเจริญเป็นโลกธรรม มีคติหมุนเวียนไปตามโลก
 เมื่อยนาคือคำธรรมเจริญ ถึงคราวแปรผัน ก็จะต้องยืนรายค่อ
 คำนินทา เมื่อเป็นเรณุนั้นจักกระพือช้านำอริยาบถมาสู่คน เหตุ
 ฉนั้นพระพุทธรูปของกษัตริย์ด่อนคังน

ม. เรณูฉนั้นว่า

จวณนภณนปัญหา

ปัญหาที่ ๒

พระเจ้านอนทศครีดีถามว่า ลูกนอนพระนาคเด่น พระพุทธรูป
 เจ้าครีดีว่า ผู้ทนมถอพระรัตนตรัยว่าของเรา ไม่พึงเบียดเบียน
 ผอณ จากใดเป็นทวัทในโลก ฉนั้นมไรหือ

พระนาคเด่นทศตอบว่า รืออวายพระพร เป็นคังพระองค์
 ครีดีนถอ

ม. ถ้าย่างนนั้น เหตุอะไรได้ พระองค์เองจึงครีดีว่า

น. ถ้าเช่นนั้น พระพุทธโสภาที่ควรตั้งชื่อนั้น ก็เป็นอัน
ให้ประโยชน์ด้วย

ม. ถูกแล้ว

จบข้อที่สามคือปัญหา

ปัญหาที่ ๓

พระเจ้ามณฑลที่ควรตั้งถามว่า คุณก่อนพระนาคเสน พระพุทธ
เจ้าตรัสว่า เราศกาศคไม่มีความโกรธ เป็นผู้ปราศจากโทษ
แล้ว ฉะนั้นไซหรือ

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ตรัสดังนี้จริง

น. ถ้าอย่างนั้น ในฉันทรงรับได้พระดำริบุตรพระโมค
คัลลนานะพร้อมทั้งบริษัทเจ้า (*)

(๑) เรื่องเดิม (ในชาตุมสูตร มัชฌิมนิกาย มัชฌิม
ปัณนาสก) ว่าสมัยหนึ่งพระพุทธเจ้าเสด็จประทับอยู่ ณ ฆาตม
ควัน ใกล้จากุมคาม มีพระภิกษุประมาณ ๕๐๐ ซึ่งมีพระดำ
ริบุตร พระโมคคัลลนานะเป็นหัวหน้า พาภิกษุเดินทางมาเพื่อจะ
เฝ้าพระพุทธเจ้า พอมาถึงทางกัศคอกคเฬ จิตต์เฝ้าอันจะเก็บ
นาครจวรเพียงชกตกกรกโครมดังไปจนถึงทปประทับ พระพุทธ

น. การที่ พระพุทธองค์ ทรง ชี้ได้ พระอัครบุکر และ พระ
โมคคัลลานะพร้อมทั้งบริษัทนั้น หาได้ทรงกระทำด้วยอำนาจ
แห่งความโกรธไม่ ทรงกระทำตามความผิดของท่านเหล่านั้น
เมื่อเป็น เรนนั้น จะว่า เป็น ความผิด ของ พระพุทธองค์ ได้ อย่างไร
เปรียบเหมือนคนเดินทางพลาดล้มตงนอนกระพ่นดิน จะว่าแผ่น
ดินโกรธเคืองหรือจึ่งให้ตม

เจ้าจึงให้พระอานนท์ไปตามพระภิกษุเหล่านั้น พร้อมด้วยพระอัคร
สาวกทั้ง ๒ มาแล้ว ครั้นทรงทราบเรื่องชั้กตกก็ตรัสว่า ท่าน
ทั้งหลายไม่ควรรยอยู่ในสำนักของเรา พระอัครบุکر พระโมค-
คัลลานะจงพาบริษัทห้กลับไป เมื่อญเดินทางพบพวกศากยราช
ชาวเมืองจาคุมะ พวกศากยราช ตรัสถาม และทราบเหตุที่ท่าน
พวกนั้นถกถบ จึงนมนต์ให้ท่านหยุดอยู่ก่อน แล้วเสด็จไปเฝ้า
พระพุทธเจ้ากราบทูลว่า ขอพระองค์จงทรงอนุเคราะห์พระภิกษุ
ซึ่งมีเกศ เพราะพระภิกษุเหล่านั้น โดยมากเป็นพระบวชใหม่
และทางกตงใจจะมาเฝ้าพระองค์ เมื่อไม่ได้เฝ้าตามที่ตั้งมา ก็
จะเสียใจ ความเดือดร้อนใจจะแปรผันไปเสีย เปรียบเหมือนลูก
โคเมื่อไม่ได้ชูกนมแม่ ก็ระชุนนมอดรน

ม. หามีได้ เป็นเพราะฉันเดินดุ่มไปเอง หาไรเป็น
เพราะแผ่นดินโกรธเคืองไม่

ม. นินแฉฉนโค นกฉฉนนเหมือนกัน พระองค์ได้
ทรงยินร้ายคือท่านเหตฉฉน การททรงรับได้ ก็เพราะความผิด
ของข้าพเจ้าเป็นเหตุ และททรงเห็นประ โยชน์ว่าพระภิกษุ
เหตฉฉนจากพลความเกิดความแค้นความคายได้ควรอธิบายอย่าง

ม. พังได้

จบภิกษุปลานามปัญหา

เรื่องน พระพรหมมุนี (แพ่ง) วัดมกุฏกษัตริยโคแสดง
นโคไว้ในหนังสือปัญหาธรรมวินัยฉฉฉฉ ในจากมุดครทพระ
พุทธเจ้าทรงรับโดยภิกษุทงหลายซึ่งพูดจาปราศรัยกันของเฉียนน
ชาพเจ้าพิจารณาเห็นว่า ในครั้งน จะเป็นทางทพระองค์
พระพุทธประสงค์ จะ ทรง ประกอบอุช จิหาร เครื่อง อยู่ ฉฉฉฉฉฉ ใน
กิจธุระธรรม จังรับโดยภิกษุทงหลายซึ่งเหตฉฉฉฉ เพราะ
เฉียนนของนเป็นข้าศึกแก่สังฆจิหาร ฉฉฉฉฉฉ พระองค์จะทรง
ทรงมานด่งฉฉฉฉ โดยวิธีอื่นก็ได้ ก็แต่พระองค์ ทรงดำริ เห็นว่า
พระอัครสาวกทง ๒ องค์จะปกครองภิกษุเหตฉฉฉฉได้ พระองค์
จึงมีได้ทรงทรงมาน โดยวิธีอื่น

ได้ความในจากุมสูตรนั้นว่า ภายหลังพระอัครสาวก
 ทั้ง ๒ ได้ของที่จะเฝ้า จึงพากันมุ่งเหต่านชวนไปเฝ้าพระผู้มีพระ
 ภาคว่า พระองค์ครั้นตามพระดำริบุตรเกรงเจ้าว่า ลูกองค์ดำ
 บุตร เมื่อเราขับไล่ภิกษุสงฆ์เสียแล้ว ท่านมีาคคิดจะทำอะไร
 พระเถระเจ้าทูลว่า ข้าพระองค์คิดว่า ภิกษุสงฆ์พระผู้มีพระภาค
 เจ้าทรงขับไล่เสียแล้ว บัดนี้ พระองค์จากุมความชวนชวนน้อย
 ทรงประกอบอุชีวहार ในทิวัฐธรรมอยู่แต่พระองค์ แม้เรา
 จักเป็น ผู้มีความ ชวนชวนน้อย ประกอบ อุชีวहार ใน ทิวัฐธรรม
 อยู่เหมือนกัน พระองค์ครั้นห้ามพระเถระเจ้าว่า ลูกองค์ดำ
 ท่านจงรอกากถอน ท่านอย่าพึงยังจิตอย่างนี้ ให้เกิดชนเคย
 พระองค์ครั้นห้ามดังนี้แล้ว จึงครั้นตามพระโมกคคณานะเถ
 เหมือนดังนั้นต่อไป พระเถระเจ้าทูลว่า ข้าพระองค์คิดว่า ภิกษุ
 สงฆ์ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงขับไล่เสียแล้ว บัดนี้ พระองค์จัก
 เป็นผู้มีความชวนชวนน้อย ทรงประกอบอุชีวहार ในทิวัฐธรรม
 อยู่แต่พระองค์ ข้าพระองค์ กับพระดำริบุตรจักช่วยกันปกครอง
 ภิกษุสงฆ์นั้นไว้ พระองค์ทรงดำริเห็นพระเถระเจ้าว่า ลูก
 องค์โมกคคณานะความคิดของท่านดีถูกต้องจริง ถึงเราคิดว่าดำ
 บุตร แต่โมกคคณานะทั้ง ๒ อาจะปกครองรักษาพระภิกษุ
 สงฆ์ได้ ครั้นพระองค์ครั้นดังนี้แล้ว จึงครั้นเรียกภิกษุทั้งหลาย

ปัญหาที่ ๕

พระเจ้ามณฑลศรีธรรมราช ผู้ก่อนพระนาคเด่น เชิญว่ามา
ในเบื้องหน้าว่า พระพุทธเจ้าเป็นดังพญานาคทุกองค์ทุกอย่างทรง
ไรหรือ

พระนาคเด่นทูลตอบว่า ขอถวายพระพร เป็นดังพระองค์
ศรีธรรมราช

น. ก็เหตุใดน เมื่อพระภิกษุสงฆ์มีพระดำริบุตรเป็นต้น

ทพระพุทธองค์ทรงขับไล่เหตุนั้นมา ครั้นเทศนาตั้งตอนต่อไป อาศัย
เรื่อง ความที่ นาคในจำพวกผู้ตรนนั้น ฉะนั้นจึงฉันนฐานองว่า
พระนาคเด่นทูลตอบว่า โลกทุกแห่งหลายที่ทุกที่ปราศรัยกัน ขอของอยู่
นั้น จะเป็นคราวพระของกันพระพุทธประดังค์ทรงประกอบด้วย
วิหาร ทรงทรงพระคำวเห็นวว่า พระอัครสาวกทั้ง ๒ อาจ
ปกครองภิกษุสงฆ์ นั้นโดยด้วย พระนาคเด่นทูลตอบว่า จงมีโคตร
ทรมานตั้งตอนโดยวิธีอื่น ฉะนั้น

เชิญท่านผู้มีบุญญา พิจารณาตอบด้วยเหตุเกิด ถ้าเห็นว่า
คำดังกล่าวมานั้น มีคองโดยพระพุทธประดังค์แล้ว พึงคิดกันด้วย
ปัญหา แดงหาเหตุอันใด ซึ่งจะทรงโดยพระพุทธประดังค์คน
เทอญ"

ถูกจับได้ คือเมื่อเจ้าคำถยรารนำเอาคฑีของโคหนุ่มมา (*)
เปรียบเทียบทูลแด่พระเจ้าวชิร จึงได้ทรงยกโทษให้ ตามนัยจะ
มีเป็นอันว่า พระองค์ไม่ไร้อภัยโทษ หรือ จึงทรงรู้ไม่เท่าทัน
ถึงคดีของผู้นอญ

น. ขอบถวายพระพร พระพุทธเจ้าเป็นอภัยโทษ รุกขตั้งทุก
อย่าง ดังวาทกรรมถวายอภิวชิรนามาในเบื้องคณนแด พระองค์
เป็นขมณดำนีเจ้าของแห่งธรรม ดังว่าเทวดาพระนุชยทงหลาย
เอารธรรมของพระองค์ มายอนเปรียบถวายให้ทรงยินดี เปรียบ
เหมือนอัครเอหาทพยของดำนมาทงเรยงไว้ ให้ดำนธม ครน
ดำนเห็นแด่ภักดีใจนธน

น. พังได้

จบอภัยโทษ ดยปณานบัญญัติ

ปัญหาที่ ๕

พระเจ้ามณฑลครัดถามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน พระพุทธ
ทงนอญว่า อราวดักค บวรพรคคค เมื่อทมนปฏิบคค
ปฏิบคคขอบคค คยอนคคบวรจุมรรคผลเหมือนกัน ฉะนค

(๓) คู่เรื่องที่เชิงธรรมแห่งปัญหาที่ ๓

ไรหรือ

พระนาคเดินทอดกอบว่า รอดถวายพระพร เป็นตัวพระองค์
ครั้นนั้นแล

ม. ถ้าอย่างนั้นพวกเรอะจะบวชทำไม ถ้าบวชแปลว่า
ต้องโกนผมโกนหนวด ต้องจำรวมถายวาระใจ ส่วนฆราวาสดี
มีของบำเรอ ดูจะสบาย ทุกอย่าง ทุกประการ แต่เมื่อปฏิบัติ
ปฏิบัติชอบแล้ว ก็ย่อมได้บรรลุมรรคผลเหมือนกัน ถ้าเป็น
เช่นฆราวาสจะมีดีกว่าหรือ

น. รอดถวายพระพร ฆราวาสจะดีกว่าบรรพชิตไม่ได้
อย่างไร เพราะว่าเพศบรรพชิตย่อมทรงคุณพิเศษยิ่งกว่าฆรา-
วาสทุกอย่างทุกประการ ยิ่งกว่านั้นทางที่จะได้บรรลุมรรค
ผลได้เร็วกว่า เพราะบรรพชิตไม่ต้องเสียเวลาที่จะครองทำงาน
เพื่อแสวงหาสิ่งจำเป็น เช่นเครื่องนุ่งห่ม อาหาร หรือที่อยู่
อย่างฆราวาส มีโอกาสที่จะฟังพระพุทธานุสสณโคชยัคในที
ดังที่เคยบ และศึกษาธรรมทั้งปวงทั้งหลายได้ เพราะไม่มัว
บำเรอความสุข ซึ่งจะมาหวังเห็นขบใจให้เกิดความยินดีแะ
ความอาลัย หาโอกาสที่จะฟังพระทำคำสั่งมาปฏิบัติ ให้บริบูรณ์
ยิ่ง ๆ ขึ้นได้

รอดถวายพระพร

ถ้าเมื่อบรรพชิตมีโอกาได้ปฏิบัติ

ปฏิบัติอย่างนั้น บรรพตจะคิดว่าเราว่าหรือ

น. ถ้าเป็นอย่างนั้นก็ว่า

จนคิดพิพัตต์ปัญจนวนเนนปัญหา

ปัญหาที่ ๖

พระเจ้ามีดินทศรีย์ถามว่า คุณชนพระนาคเสน พระพุทธเจ้าตรัสห้ามมิให้พระภิกษุผูกใจในที่อยู่ มิใช่หรือ

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร เป็นดังพระของศรัทธา

น. ถ้าอย่างนั้น เหตุไรจึงทรงอนุญาตให้ท้าวภักดีสร้างวิหารถวายพระภิกษุเป็นพหุตุตได้เล่า

น. ขอถวายพระพร การที่พระพุทธองค์ตรัสห้ามมิให้พระภิกษุผูกใจในที่อยู่นั้น ถัดด้วยทรงเห็นว่าไม่เป็นการสมควรแก่สมณะผู้ปฏิบัติภาวนาตั้งบรรจบ เพราะว่าเมื่อไม่เขาที่อยู่ผูกใจให้เกิดความพัวพันนั้นแล้ว ใจก็จะเป็นธรรมชาติควรแก่การงานตามหน้าที่ของตน จะได้ไม่กังวลในที่ไร้ฐานะ คุณราชดี เมื่อเที่ยว ไปในป่า ย่อมไม่มี ความ ขาดย ใน ที่อยู่จนใครตั้งแก่ที่อยู่ไม่ได้นั้นใด พระภิกษุซึ่งมีหน้าที่ทำตามบาปอกุศล ก็ต้องมีปฏิปทาฉนั้นเหมือนกัน - เพราะเมื่อทำใจไม่ให้เกี่ยว

เกาะอยู่ในทอญไต่เต้า ก็เป็นเหตุเป็นปัจจัยส่วนหนึ่งจะคิด
ความกังวลได้ ซึ่งเป็นโอกาสที่จะให้กระทำความดีได้สะดวก
ส่วนกรที่พระองค์ทรง อนุญาตให้ ทายกสร้าง ทอญถวาย แก่พระ-
ภิกษุผู้พหูสูตนั้น ก็ด้วยทรงพิจารณาเห็นอำนาจประโยชน์ ๒
ประการ คือการสร้างวิหารถวายพระภิกษุ พระพุทธเจ้าทุก ๆ
พระองค์ ทรง ธรรมเจริญ ครั้นเมื่อ เป็นปัจจัย อันหนึ่ง ซึ่งทำให้
พ้นจากความเกิด ความแก่ ความตายได้ อีกประการ ๑ พระภิกษุ
และนางภิกษุณีจกได้มทอญเป็นหัตถ์แห่ง ถึงคราวมณเฑียรวิสา
จะทำบุญ ให้ทานก็ย่อมทำได้ โดยสะดวก

ม. พึงได้

จบนิเทศานาถยกรณปัญหา

ปัญหาที่ ๗

พระเจ้ามีมติที่ครั้งก่อนว่า ลูกอันพระนาคเสน พระพุทธ
เจ้าครั้งก่อนเขาว่า พึงเป็นผู้ดำรงมณฑล ฉะนั้น แต่เหตุไฉน
พระองค์เองจึงครั้งว่า บางคราวเราบริโภคเช่นอรอบมาศ
บ้าง บางคราวก็ยกว่า (*) คณเฑาะ

(๑) คำว่าพระพุทธเจ้าครั้งก่อนได้กล่าวไว้ปริพหาวร (มหา
ตฤกขายุตฺตม มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก) ซึ่งด้นเคา

พระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงแปล
จากพระสูตรนั้นไว้ว่า “อุทานบางคราวเราฉันเต็มรอบบาตรใน
กัม ชิงกว่ากัม หากว่าพวกธำมดของเราจะฉีกการระเคาะพยับ
ก็อนุชาเราแล้วอยู่พึ่งเรา ด้วยเข้าใจว่าเรามีอาหารน้อย และ
อรรถเจริญความเป็นผู้มีอาหารน้อย ธำมดของเราผู้มีอาหาร
น้อยเพียงเท่าไร (จุในมตกระเบา ๑) หนึ่งกัม เพียงเท่า
เหฺพุระ (จุในมตระตุน ?) หนึ่งกัม เพียงกณณกัม ที่ไหนจะ
ฉีกการระเคาะพยับก็อนุชาเราแล้วอยู่พึ่งเราเถา” และทรงด้น
นิชฐานไว้ว่า “แม้ในท่อนักก็ด่าว่า พระคำด่าด้วยพระ
อาหารน้อย พระอาหารเต็มรอบบาตรด้วยหมกคน กง
ไม่เท่าไรนัก”

แต่คำถามด้านวนที่ท่านแก้ไว้ ในมตบทปัญหาน คือเป็นทว่า
พระพุทเจ้าด้วยพระอาหารมาก โดยมีได้ทรงคำนึงถึงความ
พอเหมาะและทรงทรงแน้ามาตรัดด่อนเราเอง ทรงน้าจะเป็น
เพราะท่านเข้าใจขนาดบาตรใหญ่กว่าความจริง ท่านจึงแก้ให้
เคยไปว่า พระพุทเจ้าแต่รู้จักไม่คงทรงกระทำคือไปอีกแล้ว
จะด้วยฉีกเท่าไรก็ได้ แท้จริงไม่ปรากฏว่า พระพุทเจ้าทรง
กระทำดังที่พระองค์ทรงห้ามมิให้ผู้ชนกระทำ เพราะว่าพระองค์
มีพระภาคเป็นกษัตริย์ และมีพระนัยเป็นคำด่าผู้ด่อนเรา

พระนาเคนท์ทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ผลร้ายของ
การไม่ดำรงมทฺธิง มีเช่นให้ขาดกตบง ให้ลดรองเราบ้าง
ให้ประพฤตินิดในกามบ้าง ให้ลดถ่วงบ้าง ให้คมนาเมบ้าง
และให้กระทำกามณิฉน ๆ บ้าง เพราะเหตุนี้พระองค์จึงตรัส
สอนให้เป็นผู้ดำรงมทฺธิง จะได้ป้องกันความชั่วทั้งหลายเฉย
ด้วยพระองค์เองด้วยเดนมอชบาศร บางคราวก็ยกถวายน
ก็เพราะว่าพระองค์มีพระขรรค์ทรงกระทำเสร็จสิ้นแล้ว ก็เดธ
มิได้กลับกำเริบ ในในพระหฤทัยอีก

ม. เธอจงหาตัวอย่างมาเปรียบให้ฟัง

น. เหมือนคนเจ็บ หมอย่อมห้ามมิให้บริโภคของแฉ่ง
เพิ่มให้โรคกำเริบ แฉ่งนั้นหายแล้ว หมอก็อนุญาตให้

ด้วย ๑ เรื่องเช่นนี้ ท่านผู้แต่งปกรณ์ชนหลัง ๆ ทำเป็นกา
ฬากลับไว้ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาทุกแห่ง เช่นเรื่องมก
ปาฏิหาริย์เป็นต้น การที่เป็นดังนั้นก็เพราะว่า ท่านเหล่านั้นมีสติ
ฉันทปัญญาไม่พอบ้าง คบการจะสั่งเสริมพุทธาภิหารให้อัม
กับใจท่านเคารพนับถือบ้างและถูกกาตเทศ์จูงให้เป็นไปบ้าง

ความเป็นมาแห่งคัมภีร์พระพุทธศาสนามีอยู่เช่นนั้น จึง
ปรากฏเรื่องที่เธอไม่ฉันท์หรือเธอไม่ได้ดูมากเรื่อง

บริโลกได้ทักท้วงถามความปรารถนาฉันใด แม้พระพุทธเจ้า
 ก็นั่นแหละเหมือนกัน พระองค์ได้ดำริออกก็เอง ถ้าจัดความชั่ว
 หงหลายให้ศูนย์กันไป ก็เองไม่เกิดขึ้นมาถ้าเริ่มต่อไปอีก เพราะ
 ธรรมชาติของพระพุทธองค์เช่นนั้น จึงไม่เป็นการแต่ง
 อะไร

น. เรชนดาควา

จบอุทรังขณปัญหา

ปัญหาที่ ๘

พระเจ้ามโณทตรได้ถามว่า ลูกของพระนาคเสน พระพุทธ
 เจ้าตรัสว่า ลูกของภิกษุทั้งหลาย ขรมนันท์ ถ้าผู้เผยแผ่โดย
 การบอกกล่าวเจ้าเรียนและปฏิบัติกันอยู่ ถ้าไฟโรจน์รุ่งเรือง
 ชยฺฉนฺ ก็แต่เหตุไรการแต่งพระปาฏิโมกข์จึงทรงแต่งปกปิด
 แต่งแต่ในที่ลับเล่า

พระนาคเสนทูลตอบว่า การที่มิได้ทรงเปิดเผยการแต่ง
 พระปาฏิโมกข์แก่ชนทั่วไปนั้น ก็เนื่องด้วยเหตุ ๒ ประการ คือ
 ทรง บิด คาม ประเพณี ของ พระพุทธเจ้า หงหลาย เหมือนดัง พระ
 มหาภิกษุขยยอมทรงปกปิดวัชคียมาษา แต่จำยอมทรงแต่ง
 แก่พระมหาภิกษุขยด้วยกณณน เหตุประการที่ ๒ คือทรงปิด

เพราะ เป็นของ โดย อธิบายว่า ผู้กระทำ ปาฏิโมกข์เพื่อให้บริบูรณ์
ย่อมได้บรรลुพระอรหัตตผล เหตุประการที่ ๓ คือทรงมีศุภเคราะห์
ภูมิของพระภิกษุผู้มากมัต ใครจึงไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนั้นการ
แสดงพระปาฏิโมกข์ จึงควรเฉพาะพระภิกษุด้วยกันเท่านั้น

น. พึงได้

ฉบับฉนวนยปฏิญาณปัญหา

ปัญหาที่ ๕

พระเจ้านันทศรีธรรมาธิราช ผู้ก่อนพระนาคเสน การกล่าว
เท็จ พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้เป็นอาบัติเบาแก่กัน อาบัติหนัก
กัน นั้นเป็นเพราะอะไร

พระนาคเสนผู้ตอบว่า ขอดถวายพระพุทธ เป็นเพราะ
กระทำความผิดหนักเบาต่างกัน เปรียบเหมือนผู้กระทำการ
ละเมิดกฎหมาย แม้จะเป็นความผิดรูปเดียวกัน แต่ถ้าเจตนา
หรือความพยายามต่างกัน กระทำโทษแห่งความผิดนั้น ๆ ก็ย่อม
ต่างไปเช่นเดียวกันนั้นเอง การกล่าวเท็จของพระภิกษุผู้ฉนน
เหมือนกัน คือมีเจตนาละเมิดกฎแห่งการล่วงละเมิดศีลอาบ
นนั้น ๆ ต่างกัน ก็เมื่อเหตุต่างกันเช่นนี้ ผลคืออาบัติจึงมีหนักเบา
เบาบ้าง

น. เจ้าโง่:

จับผู้ฉ้อฉลทุจริตทุกฝ่าย

ปัญหาที่ ๑๐

พระเจ้ามีฉันทศกตรัสถามว่า คุณชนพระนาคเสน พระพุทธ
พจน์มีอยู่ว่า พระองค์เป็นผู้ประเสริฐที่สุด ไม่มีใครเทียมเท่า
ฉันทศกโอรส

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ครีดีตังนจิง

น. ถ้าอย่างนั้น เหตุใดในพระองค์จึงมีภัยของพระพ
จันต์ว่า เป็นผู้เลิศในฐานะที่เป็นผู้มีอาพาธน้อยเจ้า

น. ขอถวายพระพร พระพุทธเจ้าเป็นผู้ประเสริฐไม่มี
ใครจะเลิศเท่า ทงนทเพราว่า พระองค์เป็นดีพญญู ไรธรรม
ทงหลาย ยิงกวานพระองค์ทรง ไรธรรมเหล่านั้นมาหัดอเอง
รักษาพระหฤทัยของพระองค์ และทรงแนะนำสั่งสอน ให้ผู้อื่น
ปฏิบัติตาม

ฉันทศกตรัสถามพระนาคเสนว่า คุณชนพระ
พุทธ ประสงค์ จะทรง ยก ผด แห่ง บุญ กุศล ที่ ท่าน ได้ กระทำ การ
พยายามพระพุทเจ้าและพระสาวก เมื่อครั้งเกิดในศาสนาพระ
อโณทโทศกตรัสว่า * เมื่อครั้งเกิดในศาสนาพระวิปัสสิศกตรัสว่า *

ม. พึงได้

จนยากโยคปัญหา

วรรคที่ ๕

ปัญหาที่ ๑

พระเจ้ามณฑลทศรัถยถามว่า ต่อก่อนพระนาคเสน บรรดา
พุทธสาวก พระโมคคัลลานะเป็นผู้มีฤทธิ์มากกว่าพุทธสาวก
ของอื่น ๆ มีใช่หรือ

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร เป็นดังพระองค์
ศรีธนันแด

ม. แต่อย่างไร ตามเถรประวัติจึงว่า พระโมคคัลลานะถูก
พวกลิงรุมกันทุบตาย ก็ถ้าท่านมีฤทธิ์มากจริงเช่นนั้น เหตุ
ไฉนจึงไม่หันพวกลิงให้พ้นเจ้า

น. ขอถวายพระพร เหตุที่ท่านหันพวกลิงไม่พ้นก็เพราะ
บาปกรรมซึ่งท่านได้กระทำไว้ในชาติก่อนมาตามทัน (*) ทำถึง
แห่งฤทธิ์จึงไม่สามารถต้านทานไว้ได้

(๑) อรรถกถา ขรรณบท แสดง บุคคลกรรม ของ พระโมค-
คัลลานะเถระไว้ว่า เมื่อครั้งพระโมคคัลลานะเกิดเป็นกุดบุตร

น. ถูกรับบาปก็ย่อมมีด้วยเป็นเช่นเดียวกันเธอ คือ
เป็นอันคนใดไม่ควรคิดเหมือนกัน เป็นอันว่าไม่คิดเท่ากัน ฝ่ายใด
ฝ่ายหนึ่งไม่อาจหักทวนกันได้ เปรียบเหมือนผู้บริโภคนมดมะม่วง
แล้วจะเอา นมดมะม่วงอีกมดหนึ่ง มาทูปค้อย นมดมะม่วงที่จระ บรี โภค
นั้น จะดำเร้าผลได้อย่างไร

น. ขอถวายพระพร ถูกรับบาปมีด้วยเช่นเดียวกันทั้ง
พระองค์ศรีธนจรัส แล้วว่าเมื่อบาปก็ตามมาทัน นกกำลังมาก
กว่าแล้วถูกรักไม่ตำนารจะทานไว้อยู่ เช่นเดียวกับไฟถ้าถูก
มากมายเฉียดเฉียด จะเอาน้ำเพียงหม้อหนึ่งต้องหม้อมารักก็ย่อม
ดับถ่านไฟไม่ได้ ะนุน

ม. เชิญถามว่า

จับอิทธิยาภรณ์มณีปากปัญหา

ปัญหาที่ ๒

พระเจ้านมณฑกศรีธรรมาภิชา ผู้ก่อนพระนาคเสน คำที่ว่า
พระโพธิสัตว์ก่อนแต่จะมาเกิดในมนุษยโลก ย่อมมีมารดาบิดา
ราวเมืองพาราณสี ถูกภรรยาข่มให้ฆ่าบิดามารดา ด้วย
ความหลงเรื่อภรรยา จึงฆ่าบิดามารดาไปถางป่าทูปค้อยเจียน
ตาย แต่บางปถวนเช่นชาดกจะไม่ถึงตาย

แต่ขอคร่ำหวอดเป็นคืน เกิดกับข้าหรือกับใจแดงนพจรงหรือ

พระนาคเด่นทูลตอบว่า ขอถวายพระพร จัง

น. ถาอย่างนั้น เหตุใดนเรอจึงว่า เมื่อพระโพธิสัตว์
อยู่ในคฤศคพิภพทรงเลือกตระกูล (*) เลือกพระชนนเป็นต้นเจ้า
จรมแยงกนหรือ

น. ไม่แย้ง ขรรคคาบุคค ๘ จำพวกนี้ ก่อนแต่จะทำ
การตามหน้าที่ของทนายจะต้องใคร่ครวญเสียก่อน จึงจะจัดทำถูก
ขอถวายพระพร บุคค ๘ จำพวกนั้นคือ :-

๑) พ้อคำก่อนแล้วจะชื้อขาย ก็ต้องใคร่ครวญดูสินค้าเสียก่อน
๒) ข้างเมื่อเดินไปถึงทางที่ควยไม่เคยเดิน ที่เอาจวง
ดอบดวนทางลูกก่อน

๓) พ้อคำ เกวียน ต้อง ใคร่ครวญทำ เกวียน ที่ คน ยัง ไม่ เคย
ไปถึง

(๓) ในหนังสือปฐมสมโพธิ กล่าวว่า ทรงเลือก ๕ อย่าง
คือ กาล ๓ ทวีป ๓ ประเทศ ๓ ตระกูล ๓ พระชนน ๓
เรียกขานว่า ปัญจมหาวโถกนระ ฯ แต่ในท่อนที่กล่าวไว้ ๘ อย่าง
คือ เค็มขาย, เค็ม, เนกขัมมะ, เขามาประสมกับ ๕ อย่าง
ข้างคณนทว

๔) ต้นหนคองตั้งเกศมณฑกษัตริย์ไม่เคยผ่านไป
 ๕) ห่มชกก่อนแต่งรักษา ค้างตรวจดูอาการของคน
 ไข้ก่อน

๖) คนจะเดินข้ามสะพานก็ต้อง ไคร่ครวญคุกเข่า เว้น
 เคี้ยวกัน

๗) พระภิกษุพระภริ โภคอาหารต้องพิจารณาเสียก่อน
 ๘) พระโหราธิบดีเมื่อจะรดอุกกรรภ ค้างตรวจดูกระดูก
 เป็นคนก่อน

ขอถวายพระพร เพราะมีเหตุต้งได้พูดมานี้แล้ว เมื่อ
 พระโหราธิบดีอยู่ในอุทิศพิลาพจึงเอือกกระดูกเป็นคนก่อน
 ม. เขาใจอะ

จบโหราธิบดีรับมคาปัญหา

ปัญหาที่ ๓

พระเจ้ามณฑกตรัสถามว่า คุกเข่าพระนาคเสน พระพุทธ
 เจ้าคร่งห้ามมิให้พระภิกษุกระทำอดคณนาค การเข้าคณนาค
 มีไรหรือ

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร เป็นคณนาคของกั

๕
 ครั้นนั้น

ม. ถ้าย่างนั้น เหตุใดเขาจึงว่า พระพุทธองค์ทรง
 แดงธรรม เพื่จะคิดความเกิดความแก่ความตายเล่า

น. ขอถวายพระพร เพราะมีเหตุผดต่างกัน คือการที่
 พระองค์ทรงบัญญัติห้ามมิให้พระภิกษุกระทำกคินปาคนัน ที่
 ด้วยมีพระพุทธประสงค์ทรงอนุเคราะห์หมูชน มิให้พากัน
 เต็มเตี้ยจากคุณงามความดีซึ่งจะได้จากพระสงฆ์ เพราะว่า
 พระองค์เป็นเนนาบุญของสัตว์โลก ด้วยเหตุที่ทรงแดงธรรม
 เพื่จะคิดความเกิดความแก่ความตายนั้น ก็เพราะทรงเห็นว่า
 ความเกิด เป็นเหตุปัจจัยให้เกิด ความทุกข์ ความโศก ความรำไร
 ราพัน เมื่อคิดความเกิดจนเป็นคณเหตุเต็มไคแล้ว ก็ขอว่า
 ได้กำจัดความทุกข์ทางหลายด้วยดีนั้น มีแต่ประดับความดูอย่าง
 ยอกเขยมเท่านั้น ขอถวายพระพร เพราะมีเหตุผดต่างกันอยู่
 ฉะนั้น จึงได้ครัดไว้เช่นนั้น

ม. เขาจะรอบแฉ้ว

จบข้อคคินปาคนบัญญัติ

ปัญหาที่ ๔

พระเจามอนทศรุดถามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน เมตศา

พรหมวิหารมีอันดังใดเท่าไร

พระนาคเสนทูลตอบว่า มี ๑๑ ประการ คือ (๑) นอน
เป็นสุร, (๒) คั่นก็เป็นสุร, (๓) มั่นคั่นเป็นมงคล, (๔) เป็น
ที่รักใคร่ของหมู่มนุษย์, (๕) เป็นที่รักของพวกอมนุษย์, (๖)
เทพดาชอบรักษา, (๗) เพลิดเพลินหรือดีตราดูย่อมไม่ตก
คือง, (๘) จิตย่อมมั่นคง, (๙) มีพละกำลังได้, (๑๐)
จะตายก็มีดี, (๑๑) ถ้ายังไม่ได้บรรลุมรรคผลดีไปเกิดยัง
พรหมโลก

ม. อันดัง ๑๑ ประการนี้ พระพุทธเจ้าตรัสแจ้ง
ไว้หรือ

น. ขอดถวายพระพร

ม. ถ้าเรนนัน ^๕ อามกุมาร (ดูวรรณดาม) ผู้เจริญ
เมตตาพรหมวิหารอยู่เนื่อง ๆ แต่เกิดเหตุไฉนจึงถูกอุกศรของ
บิดยักษฉกฉกอยู่กับเขา

น. เป็น เพราะ ใน ธรรมน พระ อามะ ประมาทมิได้เจริญ
เมตตาพรหมวิหาร และเหตุที่ทำงานเมตตาไปตั้งนั้น ก็เพราะความ
เมื่อยตำราของเขยวเคินแฉ่งงหาผิดไม่มาเทียบบิตามารดา ขอ
ถวายพระพร เหตุนี้แฉ่งงหาผิดจึงถูกยิง

ม. เธอจงหาตัวอย่างมาเปรียบให้ฟัง

น. ลูกศรท้าวศกยังมา จะบึงกนมนให้ลูกศรโคกเฉพาะ
เวลาช่วงเกราะไหม้ไหม้หรือ

น. ก้อย่างหนัดเธอ ถ้าไม่ยอม เขายังมาเมื่อโคกเป็น
อันครายเมื่อนน

น. ขอลถวายพระพร เมศดาพรหมวิหารก็เป็นเหมือน
เกราะนนแต่ จะเกิดมอดตามทพรหุของศกครั้งแจ้งใจนนได้
กตขเมื่อเจริญเป็นจกศกภาวนาอยู่เนืองนคย ถ้าประมาณจะเคย
เคย เมศดาพรหมวิหารก็ไม้มกระแด้พอที่จะค้ำทานอันคราย
นน ๆ ไว้ได้ ขอลถวายพระพร ความเรื่องปรากฏว่า พระเจ้า
บดินทรม พระธรรมาธิปไตยการ ลำดลด้วยเมตตาอยู่ เมือง ๆ
กรม มา ทอด พระนคร เห็น พระดำริเห็น แยก หมอณา มา คกษา
พรหมนคยอยู่เมตตา ก็ทอดพระฤทัย ทรงพระดำริว่า คงยัง
ให้หนีไม่ได้จึงจะมีโอกาสถามเรื่องราวได้ตลอด ขอลถวายพระ
พร เมื่อท้าวบดินทรมจะทรงปลดปล่อยลูกศรซึ่งพระดำรินั้น ประ
จวบ กับขณะท พระดำริ ประมาณ มีได้เจริญ เมศดา พรหมวิหาร
ซึ่งเป็นขณะทเมศดาจกมกระแด้ของนคย นกาดังไม่พอที่จะคง
คู่พระนคยอันทารุณน ให้จางดังได้

ขอลถวายพระพร เหตุซึ่งท้าวเมตตา พระดำรินี้จึงถูกลูก
ศรช้อนบอยกน

๕
ม. เรขวาทชอบแล้ว

จบเมตตาณึ่งตั้งปัญหา

ปัญหาที่ ๕

พระเจ้ามีตนที่ควรตั้งถามว่า ถูก่อนพระนาคเสน ความดี
กับความชั่วให้ผดเสมอกันไป หรือให้สูงให้ต่ำกว่ากัน

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ความดีมีผล
เป็นสุข ให้เกิดในฐานะสูง ความชั่วมีผลเป็นทุกข์ ให้เกิดใน
ฐานะต่ำ

ม. ถ้าเป็นอย่างนั้น โฉนพระเทวทัตซึ่งปรากฏว่าเป็นผู้
กระทำ ความชั่ว ของดำรงฉาญ พระโพธิ์ศิวเจ้า ตลอดจน กาด จม
ยศักดิ์ก็ควรจะถูกและดหมบคเเทเทียมพระโพธิ์ศิว หรือบางคราว
สูงยิ่งกว่า เช่นชาติหนึ่งพระเทวทัตเกิดเป็นบุตรปุโรหิต แต่
พระโพธิ์ศิวเกิดเป็นบุตรคนจวนขาด นี่เราควรอย่างไร

น. ขอถวายพระพร พระเทวทัตใช้ว่าจะกระทำแต่ความ
ชั่วอย่างเดียวย่อมมิได้ ความดีทั้งหลายก็ปรากฏว่าได้กระทำมา
ในราตินัน ๆ มีอาทิเช่นให้กระทำการอหังขาทิ้งไปในชนบท
ให้คนทำสะพานและโรงงานเป็นคัน ขอถวายพระพร การที่
พระเทวทัตได้มียศศักดิ์ตระกูลและดหมบคเเทในชาติหนึ่ง ๆ ก็เพราะ

ความดีทั้งหลายมาให้นัด ส่วนความชั่วคือการผูกพยาบาท
ในพระโพธิสัตว์นั้น นาน ๆ พระเวทก็ตั้งจะมีโอกาสกระทำใ้
สักครั้งสักคราวหนึ่ง เหตุว่ามีได้เกิดร่วมทางเพศกันทุก ๆ ชาติ
ไป รอดตายพระพร เหล่าสัตว์ยอมให้ไปตามกระแสแห่ง
สังสารวัฏ บางชาติก็เกิดมาเป็นบุตรใคร่กัน บางชาติก็เกิด
มาเป็นพี่เกลียดกัน เปรียบเหมือนกระแสน้ำย่อมพัดดังที่ระชาค
บ้าง ดังที่ไม้ระชาคบ้างลอยไปละนั้น

ม. เรขวาทชอบแล้ว

จบกฤตดาณการวิธธธมาธัมปัญหา

ปัญหาที่ ๖

พระเจ้านันทนครตั้งถามว่า ลูกของพระนาคเสน คำที่ว่า
สังครเมธได้ชนะได้ตอบได้ชายผู้ประโธม ที่ตั้งคนเปลี่ยยอม
กระทำมิจฉาจาร นนหมักต่างไว้จริงหรือ

พระนาคเสนตอบว่า รอดตายพระพร จัง

ม. ก็ถาอย่างนั้น นางอนรายเป็นภรรยาพระมโหด
ครั้งเมธธำนำไปฝากไว้บ้านอื่น และเมธธำอยู่เฝ้าตอบ ทง
นัชายมาประโธมด้วยทรัพย์พนทหาปนะ โธมจึงปรากฏว่านาง
มิได้กระทำมิจฉาจารเจ้า

น. ขอถวายพระพร เหตุว่านางอมรานั้นกตัญญูคำครหา
 กตัญญูในพระกตัญญูแด่พระชนนีแห่งบาปกรรม ทงยังรักของ
 เคารพพระมโหสถผู้ดำรงอยู่ ก็เมื่อนางยังมีความระอายความ
 เกรงกตัญญูบาปแนบอยู่ในใจเสมอเช่นนั้น จงคิดอำนาจใดชนะ
 อย่างไร ถึงทอดทิ้งอำนาจไม่ได้ เพราะนางเห็นว่าเมื่อมนุษย์
 ไม่เห็น อมนุษย์หรือเทวดา หรือบัณฑิตผู้ฉลาดผู้รอบคอบมร
 ย่อมเห็น แม้รายผู้ประโตนางก็ไม่ได้เช่นเดียวกัน เพราะว่า
 นิสัยของนางจะคงหาชายที่ ประกอบไปด้วย คุณสมบัติ อย่างพระ
 มโหสถ

ขอถวายพระพร พระมโหสถนั้นทรงมีคุณสมบัติถึง ๒๗
 ประการ คือ ๑) เป็นคนกล้า, ๒) มีความระอายต่อบาป,
 ๓) มีความกตัญญูต่อบาป, ๔) มีญาติ, ๕) ถึงพร้อมด้วย
 มิตร, ๖) อุตถน, ๗) มีศีล, ๘) ถิ่นดำรงจริง, ๙) มีกาย
 ใจสะอาด, ๑๐) ไม่โกรธง่าย, ๑๑) ไม่มีมานะเย่อหยิ่ง,
 ๑๒) ไม่มีมีความริษยา, ๑๓) มีความเพียร, ๑๔) เป็นคนก่อ
 สร้างบารมี, ๑๕) เป็นคนรอบการสงเคราะห์, ๑๖) ชอบให้
 ทาน, ๑๗) หุตอ่อนหวาน, ๑๘) ประพฤติยำเกรง, ๑๙)
 อ่อนโยน, ๒๐) ไม่โอ้อวด, ๒๑) ไม่มีนินยา, ๒๒) ฉลาด,
 ๒๓) มีเกียรติคุณดั่งงาม, ๒๔) มีความรู้, ๒๕) มีเมตตา

กรุณาจิต, ๒๖) สนทนงให้หายขื่นนปรารภนา, ๒๗) นักรัพย,
๒๘) มียศ

ขอถวายพระพร กษเณนางอมราไม่ได้ทรงพระหฤทัย
ชายผู้ประโดมที่คองใจเรณนแล้ว โทณเดยนางจะกระทำมิจนา
จารได้เด้า

ม. เจ้าใจละ

จบอมราเทวปัญหา

ปัญหาที่ ๗

พระเจ้านมโณทศตรัสถามว่า ลูกก่อนพระนาคเด่น พระพุทธ
เจ้าตรัสไว้ว่า พระอรหันต์ย่อมไม่มีกิเลสจะตั้งหว่านถกถะอะไร
ฉะนมนไซหรือ

พระนาคเด่นทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ตรัสดังนี้จริง
ม. ก็เหตุไรเด้า เมื่อพระอรหันต์ ๕๐๐ เห็นช้างนาจาครี
ซึ่งถูกมอมด้วยเหตาวงเขามาหาพระพุทธเจ้า จึงพากันทอด
ทิ้งพระพุทธองค์ไปเสียหมดเด้า ปรากฏว่าเหลือแต่พระอนาถ
อยู่รูปเดียว (*) เท่านั้น

(๑) เรืองนปรากฏในจุฬหังชาดก (อดีตคนบาป) ว่า

น. ขอดถวายพระพร การที่พระอรหันตทั้งหลายหลุดไปเสีย
 คงนมน มีไรเป็นคดียาหมความฮะคงหรือหวาดกลัวขวางนาตา
 คีร เพราะพระอรหันตท่านคิดเห่กับจายแห่งความฮะคงหวาด
 กลัวได้เด็คขาดแฉง เปียบเหมือนแผ่นคันทน ใครจะรุคจะทำ
 ฉาย ก็ในรูถักฮะคง หรือหวาดกลัวคอกการกระทำน ๆ ฉะน
 ขอดถวายพระพร เหตุทำให้พระอรหันตทั้งหลายหลุดไปเสีย
 คงนมนเพราะท่านเห็นว่า ฉะนพระอานนทจกม โอกาสแต่คง
 ความ รักคใน พระพุทธเจ้าให้ปรากฏ แก่ ประชุมชน ยูน่า ประชุม
 พรหมกนในทณแฉงหมุณจกโคตพพระธรรมเทศนา ได้บรรดู
 มรรคผลคามอุปนิสัยอามารของคณ ๆ

ม. เชอฉดาคิดว่า

จบนธนาถวอภายนปญหา

เมื่อช่างนาตาคีร วงศรงนายงพระพุทธเจ้า พระอัครคันทาฉวค
 มีพระอัครบุคเเป็นคณ ค้างกราบทูตพระพุทธเจ้าว่า จรรมนคา
 กิจกเกิดชนแกบคายอนเป็นภการะของบุคเ ฉะนชาพระองค
 จะขอทรมานช่างนาตาคีรแทน แคพระพุทธเจ้าครัดห้ามเสีย ๆ
 ฉดคณพระอานนทชยงเป็นเด็ชบุคคอดย อดคคด้วยกลอว้างจะ
 มาชย พระพุทธเจ้าจึงออกไปยืนอย เบอง พระพักคเ ยอนฮะชวค
 แทนถวาย ที่สุคพระพุทธเจ้ากให้พระอานนทคอดยท่องมาเด็ช

๔๓๖

๑ ๕ ๔ ๖ ๑ ๔ ๖ ๖ ๔ ๑ ๕
 ปัญหาของความชอบใจเกี่ยวกับปัญหา ๕ บรรทัด ๔

ภควโตอัปปาพาสัญญาที่ ๕

๒๕๔๖
ปัญหาแนวข้อสอบอย่างเดียวกันกับปัญหาที่ ๑๐ บรรทัด ๔

๔ ๔
บุญมา ๑๐

พระเจ้านครศรีธรรมราช ถวายพระพรสมเด็จพระพุทธ
พยานมัยว่า เสด็จประทับเป็นปฐมมรรคที่ยะไมเกด ให้เกิดร่มเงา
ร่มเย็นทั่ว

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร มนุษย์เรานั้น
มี กิเลสเรณุนั้น จะเปรียบกับพระพุทธรูปอันที่ว่า เราย
ศรัทธาคิดไต่เห็นมรรคของเกาทัณฑ์ของเกา อันพระพุทธรูปจากทางหลาด
ในปางก่อนแต่จะดำเนิมนำแล้ว ฉะนั้นหรือ

น. รอดตายพระพร ไม่แน่ เพราะพระเจ้าทรง
 หอญในทางก่อนเจ้าเข้าพานไปแล้ว คำฉันท์ก่อนครุฑ
 เดือนธัญไป โดยไม่มีใครตั้งสอนจะอุปคณฉันท์มา เมื่อ
 เป็นเรณุนั้น พระรศกยอนทางพระพุทธเจ้าฉัน ๆ ได้แต่คำฉัน
 มา ก็เอะเออนเดือนธัญไป ครุฑมาถว้พระคำกษณ

คำสอน จงดำจัตมารและเด่นามารเดย์ ซึ่งเป็นปฏิปทาที่ควร
 ประดับความยากลำบากทางนั้น ฉะนั้นเถา

น. เหตุว่าปฏิปทานั้นแต่ เป็นทางทำให้พระองค์บรรลุ
 พระอภิญญาญาณ ขอลงวายพระพร ก็แต่ว่าเมื่อพระองค์
 ทรงบำเพ็ญทุกกรกิริยาอยู่นั้น พระองค์ทรงประกอบความเพียร
 เกินไป ซึ่งถึงกระนั้นด้วยพระกระยาหารเด้อย่อย เมื่อทรงอด
 ขาหารเดย์เช่นนั้น พระกำลังก็ไม่มี พระหฤทัยก็ระดับกระ-
 ด่ายไม่เป็นเอกกัศารมณได้ เพราะเหตุนี้พระพุทธรูปจึงไม่
 ได้บรรลุพระอภิญญาญาณ คือเมื่อพระองค์ทรงเลิกการ
 บำเพ็ญ ทุกกรกิริยานั้นเดย์ แล้วทรงดำเนินใน ปฏิปทาด้วย
 กตวง จึงได้ตรัสเป็นพระดำรัสมาสั่งพุทธเจ้า ความข้อนี้เปรียบ
 เหมือนผู้บริโภคอาหาร ถ้าบริโภคมากเกินไป ก็ไม่ได้รับความ
 สุข คือเมื่อบริโภคพอเหมาะพอดี จึงจะเกิดความสุข และ
 เป็นคุณประโยชน์แก่ร่างกายฉะนั้น

น. พึงได้

จบปฏิปทาโตสมบัติ

ปัญหาที่ ๒

พระเจ้ามโณทศตรัสถามว่า คุณพระนาคเสน พระพุทธ

พจนกัศปัสสถามว่า “ท่านทั้งหลายจงทำให้เพื่อกเพื่อนในป
 ญาธรรม (ธรรมที่ไม่เห็นช้า) ฉะนั้น ก็นปญาธรรมน
 ได้แก่ธรรมเหล่านี้

พระนาคเสนทูลตอบว่า ได้แก่พระโศตบัตถกมิต พระ
 ดกทากามินน พระอนากามินน พระอรหัตถกมิต ขอลถวายพระ
 พร พระอริยมตทง ๓ นน แต่ เป็นธรรมท่นำไปสู่พระนิพพานได้
 โดยเร็ว หรือโดยน้กำหนดแน่นอน

น. ก็ถ้อย่างนั้น พระภิกษุทั้งหลายจะพึงไปกังวลด้วย
 การเล่าเรียนพระนวัคคัฏฐังคณ (*) และด้วยการดำรงนคา
 หุ จมูก ๓ น กาย ๓ หรือด้วยการบูชาเป็นตน เพื่อ
 ประโยชน์อะไร ซึ่งเป็นการทำให้เข้าไปเปล่า ๆ

น. ขอลถวายพระพร อันนั้นใดคองกำวนแก่รณกำวนไปหา
 รณณมีไรหรือ

(๓) นวัคคัฏฐังคณ ก็ถ้อย่างด้นรองพระพุทธรเจ้า ๘
 ประการ คือ พระธวัคร ๓, เศษยร ๓, เวชฆาตรณ ๓, ค้าถา
 ๓, อุทาน ๓, อิตติวุคคก ๓, ชาตค ๓, อัมภุคกรรม ๓, เวท
 ๓, ในหนังสืออรรถกถาตั้งคหะ แดงความต่างนทั้งนวัค
 คัฏฐังคณไว้ฉะน

๑. พระสูตรน^๒ ได้แก่อุภาโตวิภังค์ นิลเทส ชันชก ปริวาร
อนึ่งคนสูตร รัตนสูตร นาคสูตร กุฏฐก
สูตร เป็นอาทิอันมีในคัมภีร์สูตรคัมภีร^๓ ใช้
แต่เท่านั้น^๔ ถ้ามีชื่อว่าสูตรแล้วก็จัดเข้าใน
ของคณ^๕
๒. เกยยะ ได้แก่พระสูตรอันประกอบด้วยคาถา ถ้าจะ
จำโดยวิเศษคาถาถาวรทง^๖ ด้น^๗ อันมี ในคัม-
ภีร์ตั้งยุคตนกาศจัดเข้าในของคณ^๘
๓. เวชยภกรณ^๙ ได้แก่พระอภิธรรมมีอุททง^{๑๐} และพระสูตร
อันหาคาถามีได้ และพระพุทธรพจนอันทมิได้
นับในของคณ^{๑๑}
๔. คาถา ได้แก่คาถาพระธรรมบท เถรคาถา เถรี
คาถา สูตรคาถาอันมีในสูตรคัมภีร^{๑๒} อันมีได้
ชื่อว่าสูตร และบรรดาสถิตคาถาในคัมภีร์
สูตรคัมภีร^{๑๓} ทมิได้ชื่อว่าสูตร^{๑๔}
๕. อุกทาน ได้แก่สูตร ๘๒ สูตร ที่ประกอบไปด้วยไฉม^{๑๕}
นัฎฎาณ^{๑๖} ด้นปยุตคาถา คือคาถาที่เปล่งออก
ด้วยจิตอันเบิกบาน
๖. อิตฺตวุตฺตก ได้แก่สูตร ๑๑๐ สูตร อันเป็นไปด้วยนัยเป็น

น. ก็อย่างนั้นดีเธอ ไม่เช่นนั้นจะเข้าไปถึงชนชั้นผู้ใด
อย่างไร

น. ขอถวายพระพร นักเป็นเช่นนั้นแต่ การที่พระภิกษุ
ทั้งหลายต้องเรียนหนังสือตั้งแต่อดต้นเป็นคนหนึ่ง ก็เพราะว่าการที่
จะนำคนให้ก้าวไปถึงขั้นปัญญาธรรมนั้น ๆ ได้ ต้องศึกษาวิชาต่าง
ปฏิบัติกันเป็นขั้นไปโดยลำดับ เพื่อให้รู้ทางดำเนิน และต้องบำเพ็ญ
ศีลสมาธิปัญญา ผูกถวายถวายใจเพื่อให้มีกำลังพอที่จะให้ก้าว
ไปหาภูมิธรรมนั้น ๆ ได้ มิฉะนั้นก็จะก้าวไปไม่ถูกหรือไม่ถึง
เพราะเหตุที่พระภิกษุจะต้องกระทำเช่นนั้นไปก่อน ขอถวายพระ
พร ส่วนพระพุทธรูปที่ประดิษฐานตั้งทรงยกมาในเบื้องต้นนั้น ก็

ต้น คือ อุกติ เหตุ ภกฺวา

๑. ชาติก ได้แก่ชาติก ๕๕๐ ชาติก มีอุปมาชนชาติก
เป็นต้น

๒. ขัณฑุกรรม ได้แก่พระสูตรอันพระพุทธรูปเจ้า ครั้นเทศนา
ประกอบไปด้วยความอัศจรรย์

๓. เวทฉดะ ได้แก่สูตรที่มีจุดฉดฉดสูตร มหาเวทฉดสูตร
เป็นต้น ซึ่งได้แก่พระสูตรอันบริษัทใดซึ่ง
ความยินดีปรีดา แล้วได้ถวาย

ด้วยมี พระพุทธประสงค์ จะทรงเคื้อน มีให้ต่างก ทอดอาลัย ในคุณ
 ของบนนั้น ๆ เดียว จะได้มีความพยายามถ่วงน้ำหนักต่อไปอยู่เสมอ
 จนกว่าจะถึงนปปัญจกรรมทั้ง ๕ นั้น

ม. เธออ่านชอบแล้ว

จบปปัญจกรรมปัญหา

ปัญหาที่ ๓

พระเจ้ามณฑกตรัสถามว่า คุณพระนาคเสน คำที่เร
 ือว่า “ชราवादเมื่อใดเป็นพระอรหันต์ ขอมันก็เป็น ๒ คอบวร
 ในฉนนั้นอย่าง ๓ ถ้าไม่เช่นนั้น ก็นพพานในฉนนั้นอย่าง ๓”
 นั้น ถ้าในฉนนั้นบวรไม่ทัน โดยหาอุปธมายหรือเครื่อง
 บริหารไม่ได้ จะมีนพพานด้วยหรือ

พระนาคเสนทศตอบว่า ขอถวายพระพร ก็นพพาน

ม. ถาอย่างนั้น จะมีเป็นอนธชา พระอรหันต์คณ
 ทอนชวคของทานเหตฉนนั้นด้วยหรือ

น. ขอถวายพระพร การที่เป็นคณนั้นหาใช่เพราะพระ
 อรหันต์คณบทนอนไม่ เป็นเพราะเพศชราवादไม่จำมารจะ
 ทรงคุณธรรมอันสูงส่งได้

ม. เธอจงหาตัวอย่างมาเปรียบให้ฟัง

น. เหมือนผู้บริโภครอาหารอันบริบูรณ์ แต่บริโภคมาก
เกินส่วน ไฟธาตุย่อยไม่ไหว การบริโภคนั้นก็ยอมให้โทษแก่
ร่างกาย รอดถวายพระพร นี่จะจัดว่าเป็นโทษของอาหารนั้น
จะได้หรือ

ม. ไม่ได้ดีเชอ เพราะอาหารเป็นของบริบูรณ์ ก็ยังจัด
ว่าเป็นโทษของการบริโภค เพราะมากจนไฟธาตุย่อยไม่ไหว

น. นั้นแน่นอนใด นักฉันนั้นเหมือนกัน จะว่าเป็นเพราะ
พระอรหันต์ผละบันทอนชีวิตไม่ได้ เพราะพระอรหันต์ผละเป็น
คุณธรรมอันบริบูรณ์ รอดถวายพระพร การที่ทานคองนิพพาน
นั้น เป็นโทษของเพศสวามีจริงไม่ว่าองค์ใดมารดจะทรงคุณ
ธรรมอันสูงส่งคุณใด

ม. เธอว่าชอบแล้ว

จบคหิรหคคปัญหา

ปัญหาที่ ๔

พระเจ้ามณฑลนครถามว่า ลูกก่อนพระนวกเด็น พระพุทธ
เจ้าตรัสว่า เราเกิดเป็นมนุษย์ในภพก่อน นี้ได้เคยกระทำการ
เบียดเบียนดังใดเคย ฉะฉนไรหรือ

พระนาคเสนทูลตอบว่า รอดถวายพระพร เป็นดังพระองค์
ครั้นนั้นแล

ม. ก็เป็นเหตุใดน เมื่อครั้งพระพุทธองค์เกิดเป็นโณม
กัถ์ด่ปลการรักพระจันทวดีราชธิดา และปรารภนားไค้นาง
จึงให้ฆ่าตัวจำนวนมากกระทำการบูชายัญเด้า (*)

น. รอดถวายพระพร การที่พระโพธิสัตว์โณมกัถ์ด่ปลให้
ฆ่าตัวบูชายัญครั้งนั้น เป็นเพราะเมตติวิปการ หาไรเป็น
เพราะมีเจตนาถักอาฆาอูจึงให้ฆ่าตัวเหล่านั้นไ

น. นีเชอ ก็เพราะบุคคลเหล่านั้นมีไรหวัชจึงจะกระทำ
การฆ่าตัว ก็ผู้อยู่ในอำนาจแห่งความรัก ความโกรธ
ความหอง ความถัดตัว ความอยากไ้ ผู้นการฆ่าตัวเป็น
อาชพิ คนพาดแระพระมหากษัตริษผู้นทรงปฏิบัตตามกฎหมาย
แคะพระ โพธิสัตว์ก็เป็นปรกคิยูนไรหวัช โณมจึงได้ฆ่าตัว

(๓) เรืองนีในโณมกัถ์ด่ปลารัก นวณินาบอกว่า พระ
โณมกัถ์ด่ปลาบง์หองรักนางจันทวดีราชธิดา จนถึงเข้ามเฝ้า
พระเจ้าพาราณสีผู้พระชนกพระจันทวดี แคะไม่ถ้งกบให้ฆ่า
ตัวกระทำการบูชายัญ เพราะเมื่อจะฆ่าตัวอนน ท่านเกิด
ความช่งคไจรนาเคยถักความรักเดัยไ้

กระทำการบูชาญ์เจ้า

น. หาใช่เป็นปรกติไม่ การที่พระโศภนศักดิ์ปให้ฆ่าสัตว์
 นน ก็เป็นด้วยอำนาจแห่งความรักดังที่พระองค์กระดึ่ระบุไว้ใน
 เบื้องคณนแต่ ขอถวายพระพร อันความรักยอมกระทำให้
 คนฟุ้งซ่าน มัวเมา ถึงกับปลาศ ไม่รู้จักผิดจักถูก อย่างเดียวกับ
 กับคนบ้ายอมทำอะไรก็อะไร ซึ่งผิดจากอาการของคนปรกติ
 ใดทุกอย่าง แม้ที่ผิดกฎหมาย แต่ถึงอย่างนั้น บานเมืองก็ไม่
 ดงโทษทัณฑ์มิไรหรือ

ม. จะไปเอาโทษอะไรกระคนบ้าเจ้า

น. นั้นแต่ฉันใด โศภนศักดิ์ปตามดั่งมีคดีเป็นฉนวน
 เหมือนกัน คือ มีดังปลาศ ตามที่คมองไม่เห็นบาปบุญคุณ
 โทษอย่างไร ความรักอำนาจเห็นอความรุจากนครรอบหงหยด
 ดัน จงให้ฆ่าสัตว์ดองแทนน ขอถวายพระพร และก็ควรได้รับ
 อกัยเช่นเดียวกันด้วย

ม. เรอลดาคว่า

จบโศภนศักดิ์ปปัญหา

ปัญหาที่ ๕

พระเจ้ามณฑลนครวัดถามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน โฉนั้

ทศรากลกต่างใจว่า พระยาช้างฉกทศนคณไพโรธศิว เยาววง
จับพรานได้นครด้วยคงใจจะฟาดเฉย แต่ครั้นเห็นหน้าเหตของก
ยังใจเฉยได้ด้วยความเคารพนบถย ฉะฉนมิใช่หรือ

พระนาคเดินทุดคอบว่า ขอถวายพระพร เป็นดังพระองค์
ครั้นนั้นแหละ

น. ถ้าย่างนั้น โฉนเมื่อครั้งพระองค์เกิดเป็นโรคบิด
มาณพ จึงว่าพระกัณโถปด้นมาฉั่มพุทธเจ้าด้วยคำว่าฉั่มฉะหวิ
ได้นะ

น. การที่โรคบิดมาณพว่า พระกัณโถปด้นมาฉั่มพุทธเจ้า
ด้วยคำหยาบเช่นนั้น ก็เป็นเพราะเกิดในศกพุทธาภรณ์ ซึ่งไม่
มีความเชือกความฉะฉนได้ในพระพุทธศาสดา มีความเคารพนบ
ถพุทธาภรณ์ว่าเป็นพระเจ้า ขอถวายพระพร บุคคลเมื่อต้อง
เฉยๆใด ก็ต้องเป็นอย่างนั้น เหมือนนาทวนเมื่อเจอกับยา
พิษ รดก็เฉยไปฉั่มใด ฉั่มฉะฉนเหมือนกัน นับแต่ฉั่มโรค
บิดมาณพเกิดมา ก็คบหาฉั่มฉะฉนอยู่ในหมู่คนกัณโถนบถ
พระพุทธศาสดาตลอดมา เพราะฉะฉนเมื่อนายช่างหม้อมารวน
ให้ไปฉั่มพระกัณโถปด้นมาฉั่มพุทธเจ้าจึงตอบว่า จะไปหาฉะฉน
หัวโตนเพื่อประ โยษฉะฉนอะไรฉะฉนได้

ม. พงศ

ฉบับที่กษัตริย์โปรดชำระปัญหา

ปัญหาที่ ๕

พระเจ้าแผ่นดินที่ครุฑถามว่า คือก่อนพระนาคเดิน พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า โรงนายช่างหม้อชื่อชฎิการมีอาภรณ์เป็นทองคำ กงอยู่แถวคลอง ๓ เดือน ฝนไม่ไว้วรตเถยฉะนแตรครุฑว่า กงพระกัณฑ์ปดมีมาดัมพุทธเจ้าฝนครุฑ กงตามพระพุทธพจน์ กง ๒ น จมเป็นอนิจาช่างหม้อมีว่าอันศักดิ์ว่าพระพุทธเจ้าหรือ

พระนาคเดินทูลตอบว่า เป็นไปไม่ได้ ขอถวายพระพร การที่โรงของนายช่างหม้อเป็นเช่นนั้น ก็เพราะว่านายช่างหม้อเป็นคนมีศักดิ์เยี่ยมมารดาบิดา เคยได้สร้างตมบุญกุศลตลอดมา แด่แม่เรียงแต่คงไว้ว่า อยู่มาจนหนึ่ง นมูมารนหน้าทองคำ ของเราไปมุ่งกุงถวายพระกัณฑ์พุทธเจ้า ภายหลังเราถูกเกิด ปิตุพตชยอนุโมทนาในกุศลกรรมอันนั้น (*) ส่วนพระพุทธเจ้า

(๑) ชฎิการสูตร (มัตถนิมิตตสํยมาสูตร) พระพุทธเจ้าตรัสว่า พระพุทธเจ้าตรัสให้พระอานนท์ทูลว่า ครังพระกัณฑ์ปดมีมาดัมพุทธเจ้าทรงอุปัทวันในโอกาส นนายช่าง

หมอชอชฎีกรเป็นพุทธอุปฐาก และนายช่างหมอนันต์หาย
 อยู่หนึ่งชื่อโรคป่าดมานพ วันหนึ่งนายช่างหมอพราหมณ์โรค
 ป่าดมานพไปเฝ้าพระพุทธเจ้า (ตั้งชื่อความที่ปรากฏในปัญหา
 ที่ ๕ นั้น) ทูลขอโรคป่าดมานพไปเฝ้าและเลื่อมใสออกบวชพร
 ในพระพุทธศาสนา ภายหลังพระกัณโถปด้นมาฉันพุทฺธเจ้า
 ได้คำจารึกไปถึงแคว้นของพระเจ้ากัณโถราช ๗ จึงทรงธรรมา
 นาให้ตั้งเจ้าพราหมณ์ชุกแคว้นนั้น แต่พระกัณโถปด้นมาฉัน
 พุทฺธเจ้าไม่ทรงรับ ด้วยทรงอ้างว่า พระองค์ได้ทรงรับธรรมา
 ของนายช่างหมออุปฐากเสียแล้ว แล้วครั้นพระกัณโถราชความ
 ตักแถมความคุ้นเคย ซึ่งพระพุทธองค์ได้ทรงมีอยู่กับนายช่างหมอ
 ถวายพระเจ้ากัณโถราชว่า พระองค์ได้เคยรับอุปการะจากเขา
 หลายอย่าง จึงคราวหนึ่งฝนตกพรัดพระคันชุกูเบก จึงครั้น
 ไร้พระภิกษุไปจนหน้พาทนายช่างหมอมุ่งหลังคาเรือนไว้ ก็ใน
 ขณะนั้นนายช่างหมอไม่อยู่ อยู่แต่บิดามารดาของเขา เมื่อ
 พระภิกษุได้รับอนุญาต ถวายกษณมางพระคันชุกู ครั้น
 นายช่างหมอกลับมาทราบเรื่องจากบิดามารดา ก็เกิดความบ่ค
 ปราโมทย์ในการกระทำของพระพุทธองค์ และเรือนของเขา
 มีอากาศเป็นหลังคาอยู่ตลอด ๓ เดือน ฝนก็ไม่ร่วงเลย
 นเป็นแรง ให้เกิดปัญหาน

ทศวงศ์ว่ากูฏของพระพุทธรูปตั้งป็นวันนั้น ก็เป็นด้วยพระพุทธรูปองค์
ทรงเห็นอำนาจประโยชน์ ๒ ประการคือ ทรงเห็นว่า พระองค์
เป็นผู้ควรแก่ทศรณาทานของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เมื่อ
ทรงปล่อยให้เป็นเช่นนั้น เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย จักได้มีโอกาส
ก่อสร้างบุญกุศล แต่จกได้พ้นจากความทุกข์ทั้งหลาย อีก
ประการ ๓ คนทั้งหลายจักได้เย็นใจได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงทำ
ทศบูชาด้วยพระองค์เอง ขอถวายพระพร ข้าด้วยอำนาจ
ประโยชน์ ๒ ประการนั้นแล พระกัณฐปณินทรมหาสมุทรเจ้าจึงทรง
ปล่อยให้กูฏวิเวกเช่นนั้น

ม. ขอบพระ

จบฉกการปัญหา

ปัญหาที่ ๗

พระเจ้านมจันทกัณฐกถามว่า สุก่อนพระนาคเสน พระพุท
ธเจ้าเคยตรัสกระตักนุทั้งหลายในบางคราวว่า พระองค์เป็น
พราหมณ์ คงนมเทโว

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ครัสต์ดังนี้จริง

ม. ถ้าย่างนั้น ทำไมเมื่อตรัสกระตักนุพราหมณ์ จึง

คิดว่า พระองค์เป็นกษัตริย์เจ้า (*)

น. ขอดถวายพระพร เพศว่าพระพุทธรูปองค์เป็นท้าวพรหมณ
เป็นท้าวกษัตริย์

น. ตามพระพุทธรูประวิคัลปรากฏว่า พระพุทธรูปองค์ทรง
อุปถัมภ์ในตักกษัตริย์ แต่ทำไมเรายังจดจำนิพนธ์ว่าพระองค์
เป็นพรหมณด้วยอีกเจ้า

น. ขอดถวายพระพร ถ้าวรพรหมณนั้นวัดศรัทธาอย่างไร
เราจึงได้ชื่อเรานั้น

น. พวกรพรหมณเขาคมนคร คือถ้อยการยืนการเดินไม่
นั่งไม่นอนเป็นต้น และเขามิหัดขยับปากทุกปี ก็คงดัดระเถา
ชำระภายในแม่น้ำ ซึ่งเขาคือว่าได้อพยพไปตามกระแสน้ำ
แล้ว และทรงมีเวทคือตัวรับแสงคงกักในคำสอนอายุ ๓ เวท ผู้
ใดเรียนจบเวททั้ง ๓ นั้นแล้ว ขอบ้างที่สุดเวท นั้นแต่พระองค์
คุณเหล่านั้นทศแบ่งวรรคพวกนั้นเป็นพรหมณ

น. ขอดถวายพระพร พระพุทธรูปเจ้ากมพระพุทธรูปวิชาบาง
อย่างเรนนมเหมือนกัน คือทรงธำมทานอุคัง เช่นบางครั้งทรง
ถ้อยการจกธมเป็นวัตร และทรงชำระบาปอุคังทอดหงพลาจาน

(*) พงศุภเรื่องเดิมที่เรียงวรรคแบ่งปัญหาที่ ๓ วรรคที่ ๓

พระคันถมณฑลของ ใต้อยู่เป็นนิตย์ ซึ่งเป็นเรือนเคียงกนกกับ
การตอของปราชญ์พรหม และทรงพระองค์โคตรธวัช
เคียงเคียงกับพรหมณลงตอคเวทน์

อนึ่งพระพุทธรูปทรงเป็นกษัตริย์ โดยพระชาติ เพราะ
ทรงอุบัติในวงศ์กษัตริย์ และโดยพระธำมัญญ์เพราะทรงเป็น
นักรบทอหาญด้วยมารทนต์อสูร และเสนาบดี โดยอัมพร
พระองค์ผู้เดียวจนราชกกุธ ๗ พายัพ ไม่มีความผิดพระองค์ใดอีก
เลย ทรงยกเครื่องเครื่องราชบริดจ์ยศอันศักดิ์สิทธิ์ ประกาศ
ความเป็นราชาเพราะธรรม ให้เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายกราบ

ขอถวายพระพร ก็เมื่อพระพุทธรูปทรงคุณอันนับถึง
เช่นนี้แล้ว จะไม่ยอมรับว่าพระพุทธรูปทรงเป็นพรหมณ์ ทรง
เป็นกษัตริย์อย่างไร

น. จริงอย่างเชียวว่า

จอมทอโคตรธวัช

ปัญหาที่ ๘

พระเจ้านอนทศรูดามว่า คู่กันพระนาคเด่น พระ
พุทธรูปเจ้าทุก ๆ พระองค์ ยอนนแนวดอนเป็นอย่างเคียงกนกทอน
มีโชหรือ

พระนาคเดินทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ย่อมเป็นเช่น
พระองค์ศรีธนธำ

ม. ถ้าย่างนั้น จะทรงอุปคตินในสมัยเดียวกันอีก ๒
พระองค์ จมูกกงานหรือ เพราะจะได้ช่วยกันทรงตั้งดอน
ประหนึ่งไฟต้องคงย้อมเพิ่มความสว่างจนฉนวน

น. ขอถวายพระพร เป็นไปเช่นนั้นไม่ได้ เพราะถ้าโลก
ชาตินยอมทรงพระพุทธรเจ้าได้ไต่แต่พระองค์เดียวเท่านั้น ถ้าจะ
พองพอง ๒ พระองค์ไซ้ โลกชาตินก็จะพองกระจุกกระจาย
คงอยู่ไม่ได้ เหมือนเรือทุกลำแต่คนเดียว ถ้าถึงถึง ๒ คนเรือ
ก็จะทานหาหนทางไม่ไหวของจนนาฉนวน อนึ่งถ้าจะมีพระพุทธร
เจ้าถึง ๒ พระองค์พร้อมกัน เสด็จพุทธมรณียกขัตติการก่อเร
ือเขาไม่ได้ก็จะเกิดเป็น ๒ ฝ่ายอัน เมื่อเป็นเช่นนั้น ในระหว่าง
กันทั้ง ๒ พวกนั้น ก็จะเกิดมีการวิวาทกันจน ขอถวายพระพร
พระพุทธรเจ้าเป็นนุประเสริฐสุด ไม่นิยมเสมอ ไม่นิโค
เทียมเท่า ถ้าถึงถึง ๒ พระองค์แล้ว ก็จะเทียมเท่ากันไม่ประ
เสริฐสุดจริง เปรียบได้กระของใหญ่ในโลกนี้ เช่นแผ่นดินฟ้า
หรือพญาเจ้าอินทร์ ถ้าถึงถึง ๒ เทียบเทียมกันได้แล้ว ก็จะไม่
ใหญ่ แค้นเพราะมีอย่างฉนวนเดียว ๆ เท่านั้นจึงจัดเป็นของ
ใหญ่โคได้

ขอถวายพระพร เนื่องด้วยเหตุสมเด็จพระนเรศวรมหาราช
 พระพุทธเจ้าทรงอุปคัมภีร์ในสมัยเดียวกันถึง ๒ พระองค์ไม่ได้
 จมกัณณิ พุทธาณิ โดเกนุปมัชฌนปัญา

ปัญหาที่ ๕

ข้อความในปัญหานี้ มีใจความเป็นอย่างเดียวกันกับ
 ปัญหาที่ ๕ ในวรรคที่ ๕

ปัญหาที่ ๑๐

พระเจ้ามณฑลนครราชสีมา ลูกน้องพระนาคเสน คนบวช
 แดงจ๊ก ไม่รู้อะไร ไม่น่าจะให้บวชในพระศาสนา ด้วยว่าจะ
 ทำให้คนทั้งหลายยกย่องหาได้ว่า พระศาสดาหาตำราไม่ได้

พระนาคเสนทรงตอบว่า ขอถวายพระพร ดัชนีมาอยู่
 เตนเบียม เมื่อผูกเบียนแปดรอบไปถึงดรรชนีแดง ไม่ลงอาบนา
 ขำระร่างกายเองเช่น คนทั้งหลายเขาจะพดเคียนดรรชนีหรือจะ
 พดเคียนมุนน

น. จรดเคียนดรรชนีโคหรือเช คงดเคียนมุนน

น. นมแดงโค นกนมนนเหมือนกัน ก็ผูกไปถึง

ดรร ก็พระดำริทรงโดยอาการที่บวชในพระศาสนาแล้ว แต่

มิได้ศึกษาข้อปฏิบัติ รัชกาลที่เจ็ดและทรงงานประเพณีที่
โสมมให้ระอาค แล้วทวนตีมาถือเพศเป็นมราจาตประเพณี
ดังที่ตามก เสนอคนทั้งหลายเราทักเคยเป็นผู้ดกปรกเช่นเดียว
กันนั้นแต่ จะไม่มีใครซึ่งเป็นผู้มีความคิดกล่าวหาพระคำฉันว่า
หาประโยชน์มิได้กระเลย เพราะว่าพระคำฉันว่าพระพุทธรูปองค์ได้
ทรงชุดธรรม คือพระธรรมวินัยแล้ว ด้วยมีพระพุทธรูปองค์
อยู่ว่า ผู้เบื่อนมตกันคือก็เกิด จะได้มีโอกาสรำระร่างกาย
วจาใจให้ระอาค

ขอถวายพระพร ข้าเดี่ยอก อันคนบวชแล้วเกียจคร้านคือ
การศึกษา และการบำเพ็ญสมาธิปฏิบัติอยู่มิได้ของดีกนั้น ย่อม
แสดงให้กันทั้งหลายเห็นว่า พระคำฉันเป็นดั่งที่ทรงบริสุทธิ
ไม่แปลปนด้วยคนทั้งกายวจาใจดกปรก อันคนที่คร้านคือการ
เจริญสมาธิภาวนา ย่อมระอาใจในการที่จะฝังตัวอยู่ในที่หนึ่งได้
เป็นอันว่าคนที่จะบวชอยู่ในพระคำฉันได้โดยเย็นใจ ต้องเป็น
ผู้มั่นคง หนักแน่น รำระกายวจาใจระอาคอยู่เสมอ ต้อง
หมั่นบำเพ็ญสมาธิปฏิบัติตามฐานานุรูปของคน ขอถวายพระ
พร ก็เมื่อพระคำฉันเป็นดั่งที่ทรงคุณถึงเช่นนี้ ใครเล่าจะพึง
คิดเห็นได้

1. 2. 3.
M. 100741011100

ฉบับหน้ายาวตลอดฉบับ

๖๖๖ ๗

44
BQHM 3

พระเจ้ามอญทศวงศ์ถามว่า ลูกของพระนาคเสน คำที่เข
ว่าพระอรหันตญาณไม่มีความทุกข์ใจ มีแต่ความทุกข์ประจำ
ร่างกายเท่านั้น ถ้าอย่างนั้นจริง ก็เป็นอนิจจังทางของคัมภีร์
ร่างกายไม่ได้

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗

ม. ถ้าย่างนบ ไฉนท่านจึงจะสำเร็จความ หุ จมูก ๐๓
กายได้เจ้า

น. ขอถวายพระพร ใต้ เพราะอาการเคล็ดอันโหดทุก ๆ
 ส่วนของร่างกาย ย่อมอยู่ในความรับผิดชอบแห่งใจของท่านทั้ง
 นน ท่านจึงบังคับให้อยู่ในอาการปกติเรียบร้อยได้เสมอ ส่วน
 ทอตามภาพที่รับพระองค์ ในเบื้องต้นนั้น หมายถึงกษัตริย์
 ความเป็นไปแห่งร่างกายต่างหาก ซึ่งเป็นอาการที่มิได้อยู่ใน
 ความรับผิดชอบโดยตรง

๓. กศกรรณการของร่างกายบุคคล: โรมาง

น. คือหนาว ร้อน หัว ระหาย ถ้ายอจจาระ ถ่าย
 บิดีสาร หางพอน แล เจ็บ คาย รอดวายพระพร อาการ
 เหล่านี้ทั้งสิบไม่ใหม่ไม่ให้เป็นไม่ได้ เพราะว่าเป็นอาการ
 ประจำของร่างกาย เมื่อร่างกายยังมียุ่ อาการเหล่านี้ยัง
 คงมียุ่ด้วย ถึงคราวแล้วเป็นอันไม่อยู่ในข้อห้ามของกฎ-
 เกณฑ์อะไรทั้งหมัด

น. เจ้าโงะ คงตั้งชื่อว่า เป็นเพราะอะไรปฏิญาณจึง
 คงมีความทุกข์ใจด้วยอีกเล่า

น. เป็นเพราะปฏิญาณปล่อยใจไปรับรู้อีกคืออาการมันแปร
 ของร่างกายนั้น ๆ เมื่อเป็นเช่นนั้น อาการหนาวหรือร้อนเป็น
 คนก็ตาม บบหัวใจ นาน้อย ดุเดือดความรู้อีก และนอกจาก
 อาการประจำร่างกายเหล่านี้มันคนแล้ว ยังมีอารมณ์ต่าง ๆ
 กระทบหัวใจให้บอบช้ำอีก รอดวายพระพร ทั้งคนทุกข์
 เหนือด้วยปฏิญาณมิได้ฝึกหัดใจ คุมใจไว้ไม่อยู่ มิได้พิจารณา
 หรือพิจารณาไม่เห็นแจ้งว่า ศักขรรมมียุ่อย่างไร เพราะ
 เหตุเหล่านี้แลปฏิญาณจึงมีความทุกข์ใจด้วยอีกส่วนหนึ่ง

น. หายตั้งตั้งละ

จบอรรถกถาสิกขาตถกถาปัญหา

ปัญหาที่ ๒

พระเจ้านันทนครังถามว่า คุณก่อนพระนาคเสน เป็น
เพราะเหตุไร พระอรหันตท่านจึงไม่มีความทุกข์ ใจอย่างปลุก
เฉาเธอ

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร เป็นเพราะท่าน
มีศีลอันประเสริฐกำกับใจอยู่เสมอ กำหนดศรัทธาธรรมที่ผ่านม
าว่า มีเหตุมีผลเป็นอย่างไร ถ้าเป็นชาวมณเฑาะจะให้เกิด
ความทุกข์ ท่านก็ไม่ปล่อยใจให้ไปนอนอยู่ในชาวมณเฑาะ
นั้นเป็นเช่นนี้ ชาวมณเฑาะเป็นแดนเกิดแห่งความทุกข์นั้น ๆ ถ
บับใจท่านไม่ได้ ขอถวายพระพร เหตุที่พระอรหันตท่านจึง
ไม่มีความทุกข์

น. ขอตอบ

จบท้ายอีกเจ็ดคัมภีร์เวทนายนาครณปัญหา

ปัญหาที่ ๓

พระเจ้านันทนครังถามว่า คุณก่อนพระนาคเสน ผู้ที่ซึ่ง
อาบัตินิพพานโดยไม่รู้ตัวแล้วภายหลังบังอรชก ถิ่นาปฏิบัติ
ปฏิบัติชอบแล้ว จะได้บรรลุมรรคผลหรือไม่

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ไม่ได้

น. เพราะเหตุไร

น. เพราะ ^๒ผู้ ^๒นั้น ได้ ^๒เพิกถอน ^๒เหตุ ^๒ที่จะให้ ^๒บรรลุ ^๒มรรคผล ^๒โดย ^๒เดช

น. ก็ ^๒เชอว่า ^๒ผู้ ^๒ที่ ^๒ว่า ^๒ตน ^๒กระทำ ^๒มคยอม ^๒มา ^๒จัก ^๒พึง ^๒ชำน ^๒เมื่อ ^๒เป็น ^๒เช่น ^๒นั้น ^๒ก็ ^๒ไม่ ^๒ได้ ^๒บรรลุ ^๒มรรคผล ^๒ด้วย ^๒เอง ^๒แต่ ^๒ผู้ ^๒ที่ ^๒ไม่ ^๒จัก ^๒กไม่ ^๒พึง ^๒ชำน ^๒แล้ว ^๒แต่ ^๒อยู่ ^๒ใน ^๒การ ^๒ปฏิบัติ ^๒ดี ^๒ปฏิบัติ ^๒ชอบ ^๒เมื่อ ^๒เป็น ^๒อย่าง ^๒นั้น ^๒เหตุ ^๒ไร ^๒จึง ^๒ไม่ ^๒ได้ ^๒บรรลุ ^๒มรรคผล ^๒เล่า

น. ขอ ^๒ถวาย ^๒พระ ^๒พร ^๒อา ^๒คณ ^๒ภา ^๒พ ^๒จะ ^๒ยก ^๒ตัว ^๒อย่าง ^๒มา ^๒เปรียบ ^๒ถา ^๒ว ^๒ย ^๒เหมือน ^๒พ ^๒ร ^๒พ ^๒น ^๒ที่ ^๒บุ ^๒ค ^๒ค ^๒ด ^๒ห ^๒ว่า ^๒น ^๒ด ^๒ง ^๒ท ^๒พ ^๒น ^๒ค ^๒น ^๒ช ^๒ง ^๒ก ^๒ร ^๒ท ^๒า ^๒ไ ^๒จ ^๒ด ^๒โดย ^๒ก ^๒ย ^๒ช ^๒ม ^๒ว ^๒น ^๒น ^๒ไร ^๒ห ^๒ร ^๒ธ

น. ก ^๒น ^๒ธ ^๒

น. ถ้า ^๒จะ ^๒เอา ^๒พ ^๒ว ^๒า ^๒น ^๒ด ^๒ง ^๒ท ^๒พ ^๒น ^๒ค ^๒น ^๒พ ^๒ร ^๒น ^๒จะ ^๒ร ^๒น ^๒ห ^๒ร ^๒ธ ^๒ไ ^๒ม ^๒

น. จ ^๒ร ^๒น ^๒ไ ^๒ด ^๒อย่าง ^๒ไร ^๒เ ^๒า ^๒เร ^๒อ

น. เป็น ^๒เพราะ ^๒อะ ^๒ไร

น. เป็น ^๒เพราะ ^๒ห ^๒ิน ^๒เป็น ^๒แ ^๒ก ^๒ท ^๒บ ^๒ไม่ ^๒เ ^๒ร ^๒ท ^๒เป็น ^๒อา ^๒ห ^๒า ^๒ร ^๒ถ้า ^๒ห ^๒ร ^๒บ ^๒เ ^๒ย ^๒ง ^๒พ ^๒ร ^๒พ ^๒น ^๒น ^๒ไ ^๒ห ^๒ง ^๒อ ^๒ก ^๒น ^๒ไ ^๒ด

น. น ^๒น ^๒เ ^๒ด ^๒ณ ^๒ไ ^๒ด ^๒น ^๒ก ^๒ณ ^๒น ^๒น ^๒เ ^๒ม ^๒ณ ^๒ก ^๒น ^๒ผู้ ^๒ท ^๒ค ^๒ง ^๒อา ^๒บ ^๒ค ^๒ป ^๒าร ^๒า ^๒ร ^๒ก ^๒เ ^๒ด ^๒ก ^๒ท ^๒า ^๒ก ^๒บ ^๒ด ^๒น ^๒เ ^๒ช ^๒แ ^๒ห ^๒ง ^๒การ ^๒ท ^๒า ^๒จะ ^๒ไ ^๒ด ^๒บ ^๒ร ^๒ร ^๒ุ ^๒ม ^๒ร ^๒ร ^๒ค ^๒ค ^๒เ ^๒น ^๒เ ^๒ย ^๒ว ^๒ก ^๒น

น. ถ้าไม่รู้นะขอ ไม่น่าจะต้องรีบโทษถึงเท่านั้นเอง

น. ขอดถวายพระพร ผู้ทอดฉันยาพิษโดยไม่รู้ จระเขย
หรือไม่

น. ก็ตายดี

น. นักเซ่นพนเหมือนนกน แม่นักจะไม่วางคของอาบค
ปารารักการัง แคโทษแห่งการคของอาบคณ ก็คงคามต้นของ
คือทำให้ไม้โตบรรทมรรคนตเช่นเดียวกัน

น. เรอวานชอบแฉะ

จบอภิธานันครายกราบปัญหา

ปัญหาที่ ๔

พระเจ้ามโณทศศรีธตามว่า ตุก่อนพระนาคเสน กฤหัสถ์
ทุกคอกับฉมนะทุกคอก ไหนจะเพดากว่ากัน

พระนาคเสนทุดคอบว่า ขอดถวายพระพร ฉมนะเพดากว่า
เหกว่าฉมนะยอมประคอบคัวของกคุณ ๑๑ ประการ คือ

- ๑) ฉมนะยอมเคารพในพระพุทธเจ้า
- ๒) ฉมนะยอมเคารพในพระธรรมเจ้า
- ๓) ฉมนะยอมเคารพในพระสงฆ์เจ้า

๔) ดมณะยอมเคารพในเพื่อนพรหมจรรย์

๕) ดมณะยอมกระทำความเพียรในการบอกกถาว่า เถ้า
เรียนพระบาติธรรคกถา

๖) ดมณะยอมมักไปด้วยการฟังธรรม

๗) คราวเข้าดมาคม ดมณะยอมมีกิริยาเรียบร้อย

๘) ดมณะยอมมีจิตมุ่งต่อความเพียร

๙) แดะยอมทรงไว้ซึ่งสมณเพศ

๑๐) ดมณะแนใจทำความชั่ว ก็ยอมกระทำในกตบ

ชอกถวายพระพร อนึ่งดมณะแนใจทุกสิ่งดังตั้งกล่าวกถาที่
ด้วยว่ายังกระทำกตบนาทานของทายกให้ผิดคนได้ เพราะเหตุ

๑๐ ประการ คือ

๑) เพราะดมณเพศหาโทษมิได้ เป็นเพศที่กระทำให้
ทายกเสื่อมใจ

๒) เพราะดมณเพศเป็นคู่ใจไม่ว่างของทายก

๓) เพราะคนปฏิบัติตามดำริของหมู่คณะ

๔) เพราะคนถึงพระพุทธรูปพระธรรมเป็นที่พึ่ง

๕) เพราะคนมีโคอาศัยในที่อยู่

๖) เพราะคนมีหนาทันแฉ่งหากำดังอ่อนของพระพุทธรเจ้า

๗) เพราะคนแต่คงธรรมมีเทศน์แต่ชั่วคนมักเป็นคน

- ๘) เพราะคนมีประทีปก็ควรวิ่งต่องไปข้างหน้า
 ๙) เพราะคนมีความเห็นเที่ยงตรง
 ๑๐) เพราะคนกลัวคหฤชโยธก

ธอถวายพระพร เนื่องด้วยสมณะทรงคุณพิเศษมากอย่าง
 มากประการ ฉะนั้น แม้จะทุกองค์ก็เพื่องว่าคฤหบดีทุกองค์
 ประทมนทนา แม้จะรู้ กุศลจะนำมา ดังเช่นคน ที่ เบื่อระเบือน ร่าง
 กายให้หมดสิ้นไปได้ฉะนั้น

จบสมณทูตคฤหบดีปัญหา

ปัญหาที่ ๕

พระเจ้านันทกวีตรัสถามว่า คุณอนพระนาคเสน นามชวค
 หรือไม

พระนาคเสนทูลตอบว่า ธอถวายพระพร นาคเสนเป็น
 ชวคไม่ชวค

น. ถ้าเช่นนั้น เมื่อเขาได้หมอกบนเตาไฟ เป็น
 เพราะอะไรนางจึง

น. เป็นเพราะถูกกำลังความร้อนแห่งไฟ ทำให้เป็น
 เพราะนาเป็นชวคไม่ชวค เมื่อถูกคมจึงได้ร้องไม่

น. นเชอ พวกเขยร้อยเราก่อนว่า นานะมคคคคค

นำตุ๊กตาดวงศรกรณ และเครื่องการกระทำของพวกเธอเป็น
 ต้นตำบอยบุตรว่า การฉันทาเยนนั้น คือการพราหมณ์คดี
 นั้นเอง นี่เธอจะจำอะไร

น. ขอถวายพระพร ข้าคนภาพักว่า ต้นตะเหต่าคำกย-
 บุตรฉันทาเยนก็จริง แต่ก่อนแต่จะฉันทหรือไซ้ ก็ได้ทรงนำ
 นน ๆ ด้วยเครื่องกรองน้ำแล้ว เพราะว่ามีพระพุทธรูปอยู่ใกล้
 ภาคนพวงมีเครื่องกรองน้ำฉันทาไรไว้

ม. ออ เช่นนั้นหรือ

จบอุทกคดีคดีชั่วปัญหา

ปัญหาที่ ๖

ใจความถ้อยคำเดียวกับปัญหาที่ ๓ ในวรรกที่ ๖

จบคดีพิพาทคดีฉันทาด้วยปัญหา

ปัญหาที่ ๗

พระเจ้ามณฑลนครราชสีมา รู้ก่อนพระนาคเด่น ของที่ไม่
 มีในโฉกนเคย ได้แก่อะไร

พระนาคเด่นทูลตอบว่า ได้แก่งที่ถมถมจากถ่อต่าง ๆ
 แล้วไม่เก่าไม่ทำด้วย คงเป็นชนเป็นอันอยู่เหมือนอย่างเดิม ขอ

ถวายพระพร หน้เป็นของไม่มีเคยในใดถน

ม. เข้าใจละ

จบโตเกณฑ์ถึการปัญหา

ปัญหาที่ ๘

พระเจ้านมทนทกริดถามว่า ถุก่อนพระนาคเด่น พระ
อรหันต์ทานหตงอ้นบ้างหรือไม

พระนาคเด่นทุดตอบว่า ขอถวายพระพร พระอรหันต์
ทานไมหตงอ้น เพราะทานมีตักถึกับใจอยู่เต็มอ

ม. ถาเซพนน ทานจรมคตองอาบคตเคยหรือ

น. ขอถวายพระพร ถคตองนบาง

น. ตองเพราะวตถุอะไรบาง

น. ตองเพราะตรางกุฏี * เพราะถาคัญเจตณิก *

เพราะถาคัญเหตุคตคตอหามภคินถถ เข้าใจว่ายังไมได้ห้าม *

เพราะถาคัญตงของมค คตของทงไมเป็นเกน เข้าใจว่าเป็น

เกนถถ *

ม. เซอเคยถถาวยอว่า ภคณุชอมคตองอาบคตคตวยชาถาร

* คตคตวยความไมเออเพอ * คตวยความไมรู้ * ถาพูดถาหรับ

พระอรหันต์ถถ ทานถถไมคตองอาบคต คตวยความไมเออเพอ

มีไรหรือ

น. ขอดถวายพระพร เป็นคำนม

น. ถ้าย่างน กเป็นอนว ทานคงด้วยความรู้

น. ขอดถวายพระพร

น. เรื่องที่ไท่ของชาบคี่ ซึ่งพระอรหันต์ไม่รูกลมด้วย

หรือ

น. มี ขอดถวายพระพร อามคณาคณ ๒ ประการ คือ
โลกวัธระ มีโทษทางโลก คนดำนัญทมิไรภิกษุทำเร้าก็เป็น
ความผิดเป็นความเสียหายเหมือนกัน เช่นทำโจรกรรมฆ่ามนุษย์
นประการ ๑ เป็นบัณฑิตวัธระ มีโทษทางพระพุทธรูปัญญัต
คนดำนัญททำไม่มีความผิด ไม่เสียหาย เป็นผิดเฉพาะแก่ภิกษุ
โดยฐานละเมิดพระพุทธรูปัญญัต เช่นขุดดิน ถิ่นอาหารเมื่อต้อง
เจตนาแล้วเป็นคณนประการ ๑

ขอดถวายพระพร ในอาบคี่ ๒ ประการนี้ ส่วนที่เป็น
บัณฑิตวัธระ ถ้าขอใดเรื่องใดพระอรหันต์ท่านไม่รู้ ท่านก็
ยอมต้องอาบคี่ในขณะนั้นในจิตถน เพราะอาพระอรหันต์ท่าน
มิได้รู้ทุกสิ่งทุกอย่างเหมือนอย่างพระอภัพญุ พุทธเจ้า

น. เจ้าใจละ

ามอรหันต์อันไม่พบัญหา

ปัญหาที่ ๕

พระเจ้ามณฑลนครราชสีมา คุยกับพระนาคเสน ถึงที่เกิด
แต่กรรมแต่เหตุ แต่ฤๅ ก็มี พิจารณาเห็น แต่ถึงที่ไม่เกิด
แต่กรรมหรือแต่เหตุ หรือแต่ฤๅอย่างใดอย่างหนึ่งมีบางหรือไม่

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร มี คือ อากาส
๑. พระนิพพาน ๑.

น. เธออย่ากล่าวดูพระพุทธรูป เมื่อไม่รู้อะไรก็บอก
ไม่รู้

น. ถ้าอย่างนั้น พระองค์ทรงเห็นว่าอย่างไร

น. อากาสธาตุแยกเห็นด้วย แต่พระนิพพานตามที่เรา
วิचारคิดไม่เห็น เพราะว่าพระนิพพานย่อมมีนรรคเป็นเหตุทำให้
เกิด แม้พระพุทธรูปก็มีอยู่ชัดๆ ว่า นรรคเป็นเหตุกระทำให้
แจ้งซึ่งพระนิพพาน

น. ขอถวายพระพร พระพุทธรูปมีอยู่เช่นนั้นจริง แต่
หาได้หมายความว่าพระนิพพานเกิดแต่เหตุ ก็อนรรคไม่

น. เธอพาเราทรมานเสียแล้ว ก็เมื่อพระพุทธรูปมีว่า
นรรคเป็นเหตุกระทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน แต่ในเธอก็ยังไม่
เหตุให้พระนิพพานเกิดไม่มีเดา ขวมนาคเสนไม่เหมือนมียศ ก็
เป็นอันว่านารากและอัครา

น. พระองค์จะทรงเอาตัวอย่างนั้นมาเปรียบในที่นี้ไม่
สมควร เพราะว่าพระนิพพานได้ถอนรากคือคัมภีร์อันก่อให้เกิด
เกิดออกเสียแล้ว ฉะนั้นทรงเอาพระเหตุที่ว่า พระนิพพาน
เกิดแต่เหตุหนึ่งจึงไม่ถูก ขอบถวายพระพร เรื่องนาคทจจะแจ้ง
ถวายให้เห็นชัด ๆ ได้

น. เรขจงหาตัวอย่างมาเปรียบให้ฟัง

น. คนที่นักกำลังแข็งแรง จะสามารถไปยกเขาภูเขาหิน
พานต์มาให้คนทั้งหลายดู จะได้หรือไม่

น. จะมีใครถึงจะสามารถ ไปยกเขาภูเขาหินพานต์มาให้
คนดูได้เล่าเธอ

น. เป็นเพราะอะไร

น. เป็นเพราะภูเขาหินพานต์หนักเกินกำลังคนมากนัก

น. นนแต่นั้นใด นักคนนั้นเหมือนกัน การที่จะขุดขแรง
พระนิพพานถวายให้ทรงเห็นชัด ๆ ก็เกินกำลังความสามารถของ
อาตมภาพเช่นเดียวกัน เพราะว่าอาตมภาพก็ต่างได้แต่มรรคทำ
พระนิพพานให้แจ้ง แต่ไม่อาจแสดงเหตุที่อาศัยให้เกิดพระ
นิพพานได้ การที่เป็นเช่นนั้นเพราะว่า พระนิพพานเป็นอสังข
กรรมไม่มีเหตุไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง ฐิติได้ด้วยตา หู จมูก
อน กาย จะพึงรู้ถึงเห็นโลกเฉพาะแต่พระอรหันต์ผู้มีจิตบริสุทธิ์

ตั้งบนกระดานเขียน

ม. ถ้าเช่นนั้น ใครจะเชื่อว่าพระนิพพานมี เรอจ
หาตัวอย่างมาเปรียบ

น. ขอถวายพระพร ดมมีหรือไม่

ม. ก็มีแต่

น. ดมมีรูปร่างหรือกลิ่นเป็นอย่างไร ขอพระองค์ทรง
ชี้แจงมาให้เห็น

ม. จะชี้แจงให้เห็นได้อย่างไรเจ้าเธอ เพราะดมไม่มี
รูปร่างหรือกลิ่นเช่นเธอว่า แต่ว่าถึงกรรมนี้ เราถือว่าดมมีจริง
เพราะพละมาของเรายูเนอง ๆ

น. ขอถวายพระพร พระนิพพานก็เป็นเช่นเดียวกับ
ดมนั้นแต่ คือไม่มีรูปร่างไม่มีกลิ่น แต่ว่าท่านโคตมบรรพ
ตเห็นได้ก็ได้รับความดีชกาเยนใจ นั่นแต่ท่านรู้หาพระนิพพาน
อยู่จริง เหมือนเรา รู้ดีกว่าดมนี้ ในขณะเมื่อพักไปต้องไปไม่
เป็นค้นให้หวนไหว หรือพละมาของเรารู้สึกเย็นฉนวน

ม. เจ้าใจละ

จบนิพพานอัคคิกาวบัพพา

ปัญหาที่ ๑๐

พระเจ้านมดนทศรธิดาถามว่า คู่ก่อนพระนาคเด่น กิ่งที่
เกิดแต่กรรมหรือแต่เหตุ หรือแต่บุญได้แก่อะไร

พระนาคเด่นทูลตอบว่า ขอถวายพระพร คนแต่ดั่งนี้
ทุกจำพวกเกิดแต่กรรม คนไม่เกรงเราเถาวัลย์ เกิดแต่เหตุ
แผ่นดิน ภูเขา น้ำตมไฟเกิดแต่บุญ

น. เจ้าโง่

จบกัมมธรากรมมชธปัญหา

วรรคที่ ๘

ปัญหาที่ ๑

พระเจ้านมดนทศรธิดาถามว่า คู่ก่อนพระนาคเด่น ในโลกนี้
ยักษมีหรือไม

พระนาคเด่นทูลตอบว่า ขอถวายพระพร มี

น. ยักษกกายเหมือนสัตว์อื่น ๆ มีไรหรือ

น. ขอถวายพระพร เป็นค่างน

น. ถ้าย่างนั้น โฉนจึงไม่ปรากฏว่ามีใครได้พบทราบ
ศัพยักษบ้างแต่ ที่สุดแม้นดินโอบไม่ม่นากระทบจนุก

๔. ขอบข่ายพระพร ทราบดีของยักษน้อย แต่บุคคล
หาผู้จัดว่าเป็นทราบดีของยักษไม่ เพราะยักษเหล่านั้นกลาย
ไปเป็นสัตว์ต่าง ๆ เช่น เป็นคอกแตนบ้าง เป็นหนอนบ้าง เป็น
หูกแมลงภู่บ้าง เป็นต้น

3. 991109

๒๕ ๔
ฉบับยกฐานะ มาตรา ๑๐๖

๔ ๔
บทที่ ๒

พระเจ้านันทนครีดำเนนา ครองกอนหมอมุขยวชาญ
 อย ๗ หมอ คือ นารทะ ๓ ขมนครี : ๓ อังครี : ๓
 กรณะ : ๓ กณการิกคานะ : ๓ อคระ : ๓ นุพทจายนะ : ๓
 หมอทั้ง ๗ นยอภะเนอการิกนไธโคว ออกแทนนพณาการ
 จกนจากเป็นอยางน ๗ นเช กนเหล่านนหมไธพพญ แต่
 กยงคาคทาถวหาไธกฏของ อองพระพุทเจ้าตเป็นตพพญ
 รุกตงทุกอยาง แต่ในจรงเมทรบญญคตักธวบทองหาไธ
 ไททรบถนเดยกรวเดยเดา จะคงรอกตอเมอมเรองเกศน
 เดยกอน จงทรบญญคทามคานทองเพศการณน ๗

พระนางเสด็จทอดพระเนตร ธรรมสารพระพร พระพุทธเจ้า
เป็นดั่งพญานาค ไร่องานทุกขสาร ทรงทราบเหตุการณ์ ทรงปลงไฟ

อนาคตเช่นกับหมอมุรเขี้ยวราญ นน ๆ เหมือนกัน แต่การที่
 พระพุทธองค์ มีได้ทรง บัญญัติ อธิกรณบท ถ่วงน้ำหนัก ให้ ครอบงำ
 เดียวคราวเดียวกัน ก็เพราะว่าพระองค์ทรงเห็นว่า ถ้าทรง
 บัญญัติอธิกรณบทไว้ครอบงำทั้ง ๓๕๐ คราวเดียว ก็อาจจะเป็น
 ขอบเขตอันแรกของมนุษย์แรกเข้ามาบรรจบ จนให้เกิดความระอาใจก็
 เป็นได้ เนื่องจากมีพระพุทธรูปทรงสนุเคราะห์อยู่เช่นนั้นตลอด จึง
 ทรงรอบไว้คอยเมื่อ มีเรื่อง เกิดขึ้นก่อน แล้วจึงทรงบัญญัติ อธิกรณบท
 ห้ามเป็นเรื่อง ๆ ไป

ม. รอบละ

จบอธิกรณบทบัญญัติปาณบัญญัติ

ปัญหาที่ ๓

พระเจ้านอนทศกัณฐ์ถามว่า ลูกนอนพระนาคเสน พระ
 อาทคยบางคราวก็ฉายแสงอันงดงามไร้หรือ

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอดถวายพระพร เป็นดังนี้

ม. ด้วยอะไรนะเรื่อง จึงเป็นเช่นนั้น

น. เป็นด้วยพระอาทคยถูกโรคเบียดเบียน ขอดถวาย

พระพร โรคที่เบียดเบียนพระอาทคยนั้น มีอยู่ ๔ อย่าง คือ

ควนไฟ ๓ เมฆ ๓ หมอก ๓ ราหู ๓ (*) เมื่อโรค ๔ อย่าง
อย่างใดอย่างหนึ่ง ไปบังแสงพระอาทิตย์ ฯ ก็ฉวยมายังเราได้
น้อย เมื่อเป็นคังนงแสงพระอาทิตย์ก็ซ่อนง

ม. เราใจละ

จบอุทัยโรคภาวปัญหา

(๓) เรื่องพระราหูเป็นโรคของพระอาทิตย์พระจันทร์ นก
คือ เรื่องอุทัยคราด จันทร์คราด เรื่องนี้แตกชนเรือกนัว
เป็นเพราะพระราหูอมพระอาทิตย์พระจันทร์ไว้ แม้ในสังยุต-
ติกาย อุทัยสูตร จันทร์สูตรก็ยังกล่าวความซ่อนไว้ และว่า
พระราหูต้องปล่อยเพราะพุทธานุภาพ

ถ้าการที่เรื่องไม่เป็นจริงเข้ามาแทรกแซง อยู่ในคัมภีร์พระ-
พุทธศาสนาใดเช่นนี้ คงจะเป็นด้วยท่านผู้ร้อยกรองคัมภีร์นั้น
หลง ฯ ซึ่งมีความเชื่อถือตามที่ตามพื้นเมืองมาแต่งแทรกเข้าไว้
เพราะการถือพระพุทธรูปค้ำคอง ห่อหุ้มเหล็กแผ่นแปะไป ค้าง ฯ
ดังพระมัทรีกัมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาคำรงราช-
านุภาพ ทรงประทานไว้ในหนังสือตำนานพุทธเจดีย์สยามว่า
“เมื่อพุทธกาลล่วง ๓๐๐๐ ปี การถือพระพุทธรูปค้ำคองใน

อินเดียนเกิดฉันทแปร เหตุด้วยการแข่งขันในระหว่างพวกที่อ่อน
 ศำสนาพราหมณ์ กับพวกที่อ่อนพระพุทธศาสนามีนาน
 จนชาวอินเดียน มักถือ พระพุทธศาสนามา กับ ศำสนาพราหมณ์ วัฒน
 วนกันไป ดังปรากฏในจดหมายเหตุของหลวงจีนฮ้วนเจียง
 (หรือฮ้วนฉาง) ซึ่งไปกรุงอินเดียนเมื่อ พ.ศ. ๑๑๗๒ กล่าวไว้
 ในสมัยนั้น พระมหากษัตริย์ พระองค์ หนึ่ง เป็นพุทธ ศำสนูปถัมภก
 ทรงพระนามว่าพระเจ้าอติยาศิขิครของเมืองกษยาทุพร (เดียน
 เรียกว่ากาไนร) เป็นราชธานีอยู่ในมณฑลประเทศ ให้ทำการ
 ตั้งศาสนา แก่งานนั้น วันแรกให้พระพุทธรูปออกมาเป็นประ
 ธาน วันที่สองให้รูปพระอาทิตย์ออกมาเป็นประธาน ดังวันที่
 สามให้รูปพรหมอันศวรออกมาเป็นประธาน ดังนี้ ตามพระมคิ
 ๑๑๗๒ ททรงแต่งตั้งไว้ ย่อมทำให้เห็นว่า ในระหว่างแข่งขันเขาชนะ
 เขาแพกนเช่นนั้น อติยาศิขิคร น่าจะได้ชื่อเข้ามาแทรกแซงอยู่ใน
 ๑๑๗๒ กับพระพุทธศาสนามานานนับใจ แล้วจะนำเข้ามาโดยความ
 ไม่รู้ตัว

อาศัยเหตุดังกล่าวนั้น เรื่องทมิฬก็คบคิดอยู่ด้วยจึงมแทรก
 อยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนามาเช่นนี้

ปัญหาที่ ๕

พระเจ้ามณฑลทศรัถิ์ถามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน พระ
 อาทิตยชัยมรโชนชอบข้าวในเหม้นคฤศ แต่ไม่ชอบข้าวในคิมหัน
 คฤศ เป็นเพราะอะไร

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร เป็นเพราะใน
 คิมหันคฤศ ^๕ เบื้องบนมีหมอกหนาทึบ ^๕ เบื้องล่างลมพัดแรง ^๕ ซึ่ง
 ทำให้ละอองฟุ้งขึ้นไปอยู่ในอากาศ ^๕ เมื่อเป็นดังนี้ ถ้าถึงความ
 ร้อนแห่งพระอาทิตย์ทลายแสงลงมายังเราไกลเบาแรง เราจึงรู้สึกชอบ
 ข้าวน้อย ส่วนในเหม้นคฤศ ^๕ เบื้องล่างฝนแน่นคืบเย็น ^๕ เบื้อง
 บนมหาเมฆเข้าไปจับเป็นก้อน ๆ ^๕ มิได้กระจายกระจายไปในที่
 ใด ๆ ^๕ ฝนของน้ำแต่ละฝน ^๕ ลูกลงทลายที่ตบไม่พุ่งไปใน
 อากาศ ^๕ ท้องฟ้าสะอาดปราศจากมณฑล ^๕ ฝนหากจะมีก็พัดอย่าง
 ช้อน ^๕ เมื่อไม่มีความเมฆมาบัง ^๕ พระอาทิตย์ก็แผดแสงกล้า
 ขอถวายพระพร เหตุฉะนั้นจึงร้อนในฤศเหม้นค

ม. เข้าใจละ

จบอุบายแก้ปถางปัญหา

ปัญหาที่ ๕

พระเจ้ามณฑลทศรัถิ์ถามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน พระโพธิ

ด้วยของบริจาคบุตรภรรยาให้เป็นทาน เหมือนอย่างพระเวส
สันดรโปรดสัตว์เจ้าของเรา ทุก ๆ ทานหรือ

พระนาคเดินทูลตอบว่า ขอถวายพระพร เหมือนกัน
ทุกท่าน

ม. การทาทานเหล่านั้นกระทำดังนี้ จะเป็นด้วยทานต้น
ความรักใคร่เกิดความรักเกื้อหนุนในบุตรภรรยาแต่ภรรยาหรือ

น. หามิได้ แท้จริงปรากฏว่า ท่านยังรักใคร่เมตตา
ภรรยาบุตรภรรยา อย่างเดียวกับคนอื่นรักบุตรภรรยาเหมือน
กัน คือพระเวสสันดรโปรดสัตว์เจ้าของเรา คราวเมื่อพระองค์
ทอดพระเนตรเห็นพราหมณ์ ๒ พระโอรส คือ พระราชกัณหา
ทนต์ทรงตั้งเวร และทรงบันดาลโทษจะทรงประทุษร้าย
พราหมณ์เคียดแค้นบ้าง แต่แล้วก็ทรงอดกลั้นความโกรธนั้น
เสียได้ นี่ให้เห็นว่า พระองค์ยังทรงเมตตาภรรยาพระโอรส
อยู่ เปรียบดั่งกับบุตรธิดาอื่นเหมือนกัน แม้พระนางมัทรีพระองค์
ก็ยังทรงรักใคร่เช่นเดียวกัน เพราะได้ทรงร่วมสุขร่วมทุกข์กัน
ตลอดมา ขอถวายพระพร แต่ท่านเหล่านั้นมิได้ผูกพันใน
พระสันมาตมิไภริยานมากกว่าความรักบุตรภรรยา เพราะ
ท่านแน่ใจว่า คือไปข้างหน้า พระสันมาตมิไภริยาน จะเกิด ประ
โยชน์สุด แก่คน พร้อมด้วยบุตรภรรยา และแก่ผู้อื่นเป็นกำไร

ยิ่งกว่าหลายเท่า เหตุนี้ท่านจึงพยายามหักโงมวิชาศุภครภรรยา
ให้เป็นทานได้

น. นเรช การทพระเวรดังันตรทรงบริจาคพระนางมกร
แด่พระชาติกนิหาให้เป็นทานน พระราชาและพระ โอรสทั้ง
๒ ทรงยินดีในทานนั้นด้วยหรือไม่

น. ขอถวายพระพร พระนางมกรเมื่อทรงทราบเรื่อง
ก็ทรงเดือนไฉนค้ำตาม แด่พระชาติกนิหา หาได้ทรงยินดีด้วย
ไม่ เพราะยังทรงพระเยาว์ในรูปร่างสาวอะไร จะพึงเห็นได้จาก
การที่ทรงวิ่งหนีลงไปซ่อนอยู่ในสระบัวเป็นต้น

น. เมื่อเป็นดังนี้ ก็เป็นอันว่าพระ โอรสทั้ง ๒ นั้นได้พบ
แต่ความทุกข์ยากต้องคนพาลของเท่านั้น ก็การกระทำบุญให้ทาน
เมื่อทำให้อนุคนเกิดกรรม จะเกิดผลเป็นบุญกุศลชดชชได้อย่างไร

น. ข้าคนภาพจะยกตัวอย่างมาเปรียบถวาย เหมือน
พระองค์ทรงบัญชาให้เก็บราชพล์จากราษฎรทุกคน เพื่อทรง
นำมา กระทำวิตุ ที่เป็น ดำชารณ ประ โยชน์ และ ดำชารณสุร ชน
ขอถวายพระพร ราษฎรเหล่านั้นบางคนก็ฝัน ใจถวาย เพราะ
ความขัดข้องบังคับบ้าง เพราะเหตุอื่นบ้าง ก็เมื่อเป็นดังนี้
วิตุทพระองค์ทรงจัดทำทานน จะดำไว้ประ โยชน์สุรดังพระ

ราชประสงค์หรือไม่

ม. ก็ถ้าเจ้าดีเธอ

น. นันแนฉนโค นันฉนฉนเหมือนกัน การที่พระเวธ
 ดันครทรวงบิรจาศพระราชา และพระโอรสทั้ง ๒ ให้เป็นทาส
 แม้ว่าจะเป็นความทุกข์ใจ จำบากกายแก่ พระโอรสทั้ง ๒ ก็จริง
 แต่ทนายบารมีน และเป็นบารมี จำบากด้วยหนทางให้พระองค์และ
 ผู้นั้นทว. ๆ ไป ได้รับประโยชน์สุขอันใหญ่ยิ่ง ขอถวายพระพร
 เมื่อเป็นดังนี้ ทนายบารมีนก็จัดว่าเป็นบุญกุศลได้ เพราะ
 เกิดมาเป็นผลประโยชน์สุขทว.ไป

ม. คุณอนพระนาคเสน การบริโภคอาหารเกินประมาณ
 จัดว่าเป็นการเกินสมควรฉนโค แม้การที่พระเวธดันครทรวง
 บิรจาศพระราชาและพระโอรสทั้ง ๒ ให้เป็นทาส ก็จัดว่า
 เป็นการเกินสมควรเช่นเดียวกับฉนฉนแน หรือเธอว่าอย่างไร

น. ความจริงเรื่องนาคเสนเกินสมควรไม่ได้ เพราะทนาย
 บารมีนแน จึงจะเป็นเหตุเป็นบารมีให้พระองค์ได้ครุฑพระ
 ดันมาฉนโพธิญาณ ขอถวายพระพร พระองค์ทรงเข้าพระ
 หฤทัยอย่างไร เรื่องทานการให้ซึ่งมีกำหนดให้ด้วยหรือ

ม. นันเธอ การให้ซึ่งไม่มีว่าเป็นทานมีอยู่ดังนี้คือ

๑) ให้หญิงเป็นภรรยาชาย

- ๒) ให้โคตัวเมียแก่โคตัวผู้
- ๓) ให้นำเนากุ้งสุราและเนย
- ๔) ให้รูปงาม
- ๕) ให้คัดตรา
- ๖) ให้ยาพิษ
- ๗) ให้เครื่องของจำ
- ๘) ให้โคตัวผู้แก่โคตัวเมีย
- ๙) ให้สุนัขตัวเมียแก่สุนัขตัวผู้
- ๑๐) ให้เครื่องนับเครื่องตวงซึ่งเป็นเครื่องนับอาหารบริโภค

น. ขอดถวายพระพร คำที่ข้าคนภาพทุกถาพมิได้เป็นอย่าง
 นน มุ่งว่าการให้ทานคงมีกำหนดให้ทานแทนทดแทนหรือไม่

ม. จะมีกำหนดกฎเกณฑ์อะไรเจ้าเธอ ดูกแต่มีจิต
 เต็มใจเท่าใด ก็ให้ทาน

น. ก็ถ้าย่างนั้น โฉนพระองค์จึงทรงทวง การบริจา
 บุตรภรรยาให้เป็นทาน จำเป็นการเกินสมควรไปเจ้า ขอดถวาย
 พระพร ก็มอบค่าเป็นหนี้เรา จะให้บุตรรับไรหนี้แทนเพื่อ
 เป็ดของคนเป็นไทย จะไม่ได้ก็เลี้ยงหรือ

ม. ได้ดีเธอ

น. นักเป็นเช่นนั้นแล ขอดถวายพระพร พระเวศน์นัก

ทรงคงพระหฤทัยอยู่เดิมว่า จะทรงบำเพ็ญทานบารมีให้เต็ม
 เปี่ยม ยากจนมาขออะไรก็ทรงบริจาคให้หมด เมื่อทรง
 มุกพระหฤทัยเป็นหนึ่งพระองค์ใจเช่นนั้นแล้ว ครั้นมาจาก
 มาขอพระราชาและพระโอรส พระองค์ก็มณฑาทิจะครองราชระ
 หัน กล่าวคือทรงบริจาคให้ตามที่ยากขอ ด้วยทรงหวังจะ
 เพลิดเพลินพระองค์ และ มุข ให้พ้นจาก ความ เป็นทาส แห่ง ก็แฉฉฉ
 กองทุกข์ทั้งหลาย ขอถวายพระพร การเป็นเช่นนั้นแล้ว จึงว่า
 ไม่เป็นการเกินสมควร

ม. ท้าวเรืองน กวาทพระเจ้านครจะทรงบริจาคตัว
 เองให้เป็นทานจะดีกว่า จะได้ไม่เลอครอนลงมุน

ม. ขอถวายพระพร เมื่อยากจนมาขอมา ก็คงให้มา
 ขอจากก็คงให้มา นเรศวรขอเจ้าจงเอาพระราชาและพระ
 โอรสแล้วจะมอบพระองค์เองให้เขาไป จะเป็นการสมควร
 ดะหรือ

ม. เรอว่าถึงนั้นทุก

ม. ขอถวายพระพร ถ้าพราหมณ์ผู้ขอเจ้าจงตัวพระ
 องค์เองแล้ว พระองค์ก็ยกขึ้นจะมอบให้ทันที เพราะหาพระองค์
 มี พระหฤทัย มุกพินน อยู่ ใน พระร่มมา ด้ม โพรญาน ยังกว อน
 ชาติศักดิ์ ความดีของพระองค์ก็ พระองค์ยกขึ้นจะทรงพร

ออกให้ เพื่อแลกกับพระธัมมามาธัมโพธิญาณอยู่ทุกขณะ ^๕ ขอน
จะพึงพิศุจน์ได้จากเหตุการณ์ของพระองค์แต่ต้นจนตลอด

น. รอบละ

จนเวรต้นตรับัญหา

ปัญหที่ ๖

พระเจ้ามัตถกัตติธิดาถามว่า คุณ่อนพระนาคเสน พระโพธิ
สัตว์ทุก ๆ ท่าน กระทำทุกรกิริยา เหมือนพระโคตมโพธิสัตว์
เจ้าของเราหรือไม่

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร หามิได้

น. เป็นเพราะอะไร ท่านจึงได้ต่างกันเช่นนั้น

น. ขอถวายพระพร เป็นเพราะเหตุ ๔ ประการ คือ

(๑) ตระกูล ซึ่งบางท่านก็เกิดในตระกูลกษัตริย์ บางท่าน
ก็เกิดในตระกูลพราหมณ์ (๒) การสร้างสมบารมี คือบาง
ท่านก็สร้างบารมีมาถึง ๓๐ องค์ร้อยแสนกัลป์ บางท่านก็แปด
องค์ร้อย บางท่านก็ ๔ องค์ร้อย (๓) อายุ บางท่านก็อายุ
น้อยถึงพระพุทธเจ้าของเรา บางท่านก็อายุมากถึงพระกัศยป
ธัมมาธัมมพุทธเจ้า (๔) รูปพรรณสันฐาน คือบางท่านก็เล็ก
บางท่านก็ใหญ่ ขอถวายพระพร เหตุ ๔ ประการนี้แล กระทำ

หงหลายโดยมากมุดกมเมืงทงนน เพราะเขาถั่วดำดูรายยอน
 บึงกมให้ตกนรกได้ นอกจากนั้นดูดำวใครจะทำการมรด
 บิตามารคาคองขอความดีวดตจากฤษทงหลายกอน จึงแ่งงาน
 ภายหลัง ถ้าได้ทาเช่นจคววเป็นมกตอชยงใหญ่ แม้ราย
 ผู้เป็นดำนกไม่รงเกยจความไม่บริดุทของหญิงน เรืองน
 หนึ่งต่อพระราชพิช ๑๒ เดือน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอม
 เกดเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนพระใจ นขอความพิศดารอะเอียด
 ดอชมาก แะจะกคมาไว้ในทนคตอชหนึ่ง คงน "พราหมณ
 ถ้าเป็นผู้หญิงคองมีการ จิวาหระอาวหะนคภายในอายุ ๑๒ ปีตงมา
 ถ้าอายุเกิน ๑๒ ปีขึ้นไป จะทำการจิวาหระอาวหะนคผู้ใดไม่ได้
 คองนับว่าเป็นคนทเดียคนแฉว ต้องเป็นนางพราหมณดำหรับ
 บุราเทอรูปในเทวดถนไปจนคตอชตงชวค เพราะฉะนจมก
 คองทำการจิวาหระอาวหะนคยแฉงเด็ก ๆ หรือแฉแรกเกิดมา
 ทเดียว ถ้าเด็กหญิงผู้ใดเกรวหรัย เด็กชายซึ่งได้ทำการ
 อาวหะ จิวาหะ ไว้แฉยังเด็กอยู่ คายไปเสียคอง นับว่า เป็นหม้าย
 ทงไม่ได้ยูกนด้วยกนเช่นน บางทเด็กชายชวบทงต้องชวบ
 เป็นแม่หม้าย เด็กหม้ายเช่นน เมื่อโคธนอายุครบ ๑๒ ปี คอง
 โทนคัทรนแ่งควด้วยน้าหยาบ จะฉฉนคเธรองประคตบ้นโคก

ไม่ได้ เถนทำให้รักประจำตัวจนคิดว่าจะไปจนตลอดชีวิต
 ทรัพย์สินรกรกรของบิดามารดาจะรับจะรักษาไม่ได้ ต้องยกไป
 แก่ญาติ ผู้คนที่เป็นผู้ชาย ถ้าญาติผู้หนึ่งใจเมตตากรุณาอยู่
 เดียงคู่ ถ้าไม่มีใจเมตตากรุณาอยู่เลยเดี่ยว จะไปพึ่งร้องแห่ง
 ไต่ก็ไม่ได้ ต้องซื้อทานเรากิน แต่มื้อยังกับดักข้างฝ่ายชาย
 ใจเหมือนนกหว้า ถ้ามี ไต่ไม่มีบุตรก็จะดื่บครรภ์ดู บิดาและปู่
 ของผู้หนึ่งจะคงคบกรรจนหนึ่งซึ่งเรียกชื่อว่าปู่ ถ้าลูกของ
 คบมิตรยามบุตรชาย ก็เป็นชนพื้นทุกข ถ้ามีหลานเหลนดื่บ
 ลงไปอีก ทวดปู่และบิดาก็ได้บมดอันพิเศษเลื่อนขึ้นไปตาม
 ลำดับ " คอจากนี้ไต่ตรงหน้าทานในคัมภีรมหาภารตะนาคธ
 เฒ่าได้ ซึ่งมีใจความว่า "พราหมณ์ผู้หนึ่งชื่อรตตะรูปะประพฤ
 ติพรคตจะความเพียรไต่มาจนดื่บบิด เทียวไปนมัสการธำมที่
 ศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ วันหนึ่งไปพบบรรพบุรุษของคนห้อยศีรษะลง
 มาตรงปากหลุมใหญ่ เทวพิศา ได้รับทุกขของนามาก จึงได้
 ทานไต่เดียงคู่ บรรพบุรุษนั้นจึงเล่าเรื่องให้ฟังว่า คนมีบุตร
 คนหนึ่งชื่อรตตะรูปะ และเพราะบุตรคนนั้นประพฤติชั่วละเว้น
 การนักรรยา โนมมีบุตรดื่บด้ายไต่หิด คนจึงต้องมาอำนาถอยู่
 เรณ และคือนารตตะกรรมากรรยาและบุตร บรรพบุรุษของ

เราหนีจากทุกภพทุกชาติมาแล้ว

อันความนิยมของพราหมณ์เช่น แม่ในคัมภีร์ฝ่ายพระ
พุทธศาสนาก็มีปรากฏอยู่ เช่นเรื่องพระอุทกในมหาเวศม์ ๖๖
ปีฏก ซึ่งกล่าวว่า “พระอุทกเป็นบุตรกัณท์กษัตริย์ในเมือง
เวศม์ ออกบวชเมื่อเยาว์แล้ว แต่ยังไม่มีบุตร บิศา
มารดาจึงอุยงจนขอให้กลับมาสู่สมรสอีก ด้วยใคร่จะได้หลาน
ไว้ครองสกุล” นี่น่าจะเป็นอย่าง กัณท์กษัตริย์อยู่ในจำพวก
พราหมณ์ซึ่งมีความนิยมตบธัมมอยู่เหมือนกัน

ส่วนด้านตบธัมม ได้แก่การทรมานร่างกายด้วยวิธีต่าง ๆ
เรื่องมหาลกษณของเทวชนเช่นว่า “ในมหาลกษณสูตร
กล่าวถึงวิธีทรมานภายในครั้งพุทธกาลว่า มีต่าง ๆ กันเช่น
พบรายวัน ในทศเดียวเป็นเวลานาน บางจำกัณท์อาหารเช่น
กัณท์อาหารวันละครั้งหรือเจ็ดวันกัณท์หนึ่ง หรือกัณท์เป็นระยะ
กำหนดด้วยพิกัด หรือ ดับด้วยคอกกัณท์ บางกัณท์บน
เขียง บนถาดแก้ว บนกรวดหิน บนแผ่นไม้ บนหนาม หรือ
ไม้กัณท์กว่าเป็นนัย บางกัณท์เพิกคนเป็นขี้เปื้อน หรือ
เขาถ้ำถ่านฝุ่นแฉะโคลนทากัณท์ บางกัณท์กดด้วยไฟ เพิกคน
แฉะครวณ หรืออยู่ในท่อนไฟทั้ง ๕ ตอนรอบตัว (คือจุดไฟ

ไว้ฉันนั้นคงจะจนเป็นทหา) บางกัยกราข้างหนึ่ง หรือก
 นอนข้างหนึ่ง หรือไรเคินเขา นอนบนตัวอยู่บนหินที่ดุ่มไฟ
 ไหร้อน บางทีใช้ตัวอยู่ในน้ำเต็มไป หรือห้อยโหนตัวอยู่
 กวางหางกม

อันเหตุที่เขา นิยมประพฤติ การทรมานกายต่าง ๆ เป็นวัตร
 เรณน ก็เพราะเขาถือว่าเครนแห่งการประพฤติวัตรดังนี้ ย่อม
 บันดาลไหร้อนถึงพระเป็นเจ้า ๆ เห็นกำลังความเพียรไม่ทอดอย
 ก็ประสิทธิพรให้ตามความปรารถนา ข้อนี้เรื่องในรามายณะ
 มีปรากฏเป็นพยานชยมาก อนึ่งเขาถือว่าการทรมานกายดังนั้น
 เป็นการฟอกวิญญาณให้บริสุทธิ์ ไม่คองคณรก คายก็ไป
 เกิดขึ้นพรหมโลกอันเป็นชั้นสูงสุด ซึ่งเขาคิดว่าไม่คองจุติแปร
 มันคือไปอีก วัตรทรมานกายต่าง ๆ ดังกล่าวมานั้นแต่ได้แก่
 ทุกรกิริยา

และ เหตุ ที่ พระพุทธเจ้า ทรง บำเพ็ญ ทุกรกิริยา เมื่อแรก
 ทรงผนวช ก็เห็นจะเป็นเพราะพรหมณณเป็นเจ้ารัตนบรรณ
 เนียมได้รบความนิยมนับถือของคนทุก ๆ ชน ทั้งได้พระเจ้าอุ
 ไชยเทพพุทธบิดาทรงนิมนต์ ด้วยปรากฏว่าได้ทรงบัญญัติ
 พรหมณณ ๓๐๘ คนเขาไปโดยในวง เมื่อวันทรงชานาพระนาม

พระราชนัดดาเป็นต้น แม่พระพุทเจ้าเองเมื่อยังทรงพระเยาว์
ก็ทรงชอบธรรมศึกษาวิชาในสำนักดาบส ผู้เป็นชาติพราหมณ์ ชย
เหมือนกัน เพราะฉะนั้นพระองค์ก็ชอบจะทรงทราบว่า ดิถี
ของพราหมณ์เขานิยมนับถืออยู่มาก เมื่อคนหนุ่มมาก
กันนิยมประพฤติตาม ก็หาจะมีผลอยู่บ้าง เหตุนี้เมื่อทรงเบ
หน่ายคือเพศธาวาส ได้ลาออกจากทรงบรรพชา จึงได้ทรงตั้ง
บำเพ็ญทุกรกิริยา และทรงกระทำอย่างจริงจัง เวลาล่วง
ไปถึง ๖ ปี แต่พระองค์มีพระหทัยไม่ลงนําย ไม่หัดบาศาเซ
อย่างเขาทั้งหลาย ซึ่งปรากฏว่าเรากระทำตนอยู่ตลอดชีวิต
โดยมาก ทรงเห็นว่ากรรมนานร่างกาย ไม่เป็นทางให้ได้
ประคับประคองทรงมุ่งหวัง จึงทรงเปลี่ยนวิธีบำเพ็ญพระพุท
ที่ดุจก็ให้เป็นพระอรหันต์อันมีนามว่ามฤคทาย ไม่ต้องเกิดแก่เจ็บ
ตายอันพระประสงค์

แต่ทั้งการที่ พระพุทเจ้า ได้ทรงกระทำ ทุกรกิริยา มาใน
เบื้องต้น ก็ไม่เป็นการไร้ผลแต่อย่างใด เมื่อถึงคราวที่ได้อธิ
ฐานความนิยมนับถือในปฏิปทาทั้ง ๖ ด้านนั้น พระองค์ก็ทรง
ชี้แจงโทษให้ฟัง โดยอ้างการกระทำของพระองค์เป็นพยาน
แรก โปรดพระปัญจกคคยภิกษุ พระองค์จึงดำเนนการถอนความ

น. ก็ทำไม ท่านจึงไม่รอให้บารมีแตกดำเดี๋ยวก่อนแล้ว
จึงเด็ดจ้อออกบรรพชาเล่า

น. เพราะพระองค์ทรงพิจารณาเห็นหมู่ชนที่แตกมา พา
กันแก่เจ็บป่วยไปเปล่า หาได้ทำชีวิตให้เป็นประโยชน์เท่าไรไม่
ยัง ในหมู่ชนทั้งหมด ซึ่งโดยมากมดครืบเรอทางกลางวงกลาง
คัน หมกหมมไปด้วยชารมณชนอันดื้อให้หลงแตรมัวเมา ก็ยัง
ทำให้อชีวิตหม่นหมองเศร้า เมื่อทรงพิจารณาเห็นดังนี้ ก็ทรง
เบอหมายในการถือเพศเป็นนาคของเรือน ทรงเห็นบรรพชาเป็น
อุบายที่จะให้ห่างจากชารมณชน ๆ ได้ และเป็นช่องทางที่จะให้
บำเพ็ญปฏิบัติ อันเป็นประโยชน์สู่ร่ายแก้คนแตรมัวเมา ทำชีวิต
ให้ผ่องใสเป็นหมื่น จ้อถวายพระพร เนื่องด้วยพระองค์ทรง
เบอหมายเพศบรรพชา และทรงเห็นคุณแห่งบรรพชาพงศ์
เรือนแตร จึงรบเด็ดจ้อออกบรรพชา

เสวยงานทั้ง ๕ นั้น เห็นดังอยู่ในผลของการทรมานกายจนเดี๋ย
ได้โดยง่าย, ให้ถดถอยใจมาดำเนินในปฏิปทาด้วยกลางค้อมรรค
๘ ประการได้สิ้นพระพุทธรประสงค์

เหตุในการทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา จะจัดว่าเป็นการทรง
อบรมบารมีดังทักดาในปัญหาหนาวาจะได

ขอถวายพระพร ในขณะเมื่อพระองค์ทรงเบื่อหน่ายและ
 คำนี้จะเด็ดจากบรพพรชยูนัน มีพระยามารคน ๓ (*) ทราบ
 พระคำทรงนั้น จึงรับมาห้ามปรามว่า อย่าทุกข์ไปเลย อีก
 ๗ วันท่านจักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ แต่พระองค์หาทรง
 ยินดีตามถ้อยคำของพระยามารไม่ เพราะทรงเบื่อหน่ายและ
 ทรงคิดบ่วงซึ่งเคยผูกไว้กับพระองค์ได้เด็ดขาดแล้ว

ม. พี่เธอ ห่วงผูกมัดสัตว์โลกมีอยู่เท่าไร คืออะไรบ้าง

น. มี ๓๐ คือ มารดา ๑ บิดา ๑ บุตร ๑ ภรรยา ๑
 ญาติ ๑ มิตร ๑ ทริพย ๑ ตาภักการะ ๑ อังกริยศ ๑
 กามคุณ ๑ ขอถวายพระพร ห่วง ๓๐ ห่วงนี้แต่จะต้องสัตว์โลก
 ไว้ไม่ให้คนออกจากกองทุกข์ได้

ม. แม้จะคิดห่วงไว้ขาดแล้ว แต่เมื่อบารมียังไม่แตกถ้า
 ก็คงจะรอไปก่อน จะไม่ได้หรือ

น. ขอถวายพระพร โลกย่อมรู้หมิ่นบุคค ๓๐ จำพวก
 น. คือ ๑) หญิงหม้าย ๒) ผู้ไร้ญาติมิตร ๓) คนมีคำคำ

(๑) พระยามารในที่นี้ ถ้าจะว่าโดยบรรพชาธิฐาน ก็
 น่าจะได้ แก่การที่ พระองค์ ทรง นึกไป ถึง ความเป็น พระเจ้า จักร
 พรรดิ

มาก ๕) คนทุพพลภาพ ๕) คนเจ็บ ๖) คนคบคนชั่วเป็นมิตร
๗) คนจน ๘) คนขัดสนอาหาร ๙) คนเกียจคร้าน ๑๐) คน
แก่ ขอดถวายพระพร พระมหาบุรุษเจ้าทรงคำนึงถึงบุคคล
๑๐ จำพวกนี้แล้ว ทรงเห็นว่าพระองค์ไม่ควรจะเป็นเช่นเขาทั้ง
หลายเหล่านี้ ควรจะหาโอกาสรับประกอบความเพียร ไม่
ควรจะประมาทอยู่ เหตุนี้พระองค์จึงทรงขบขันไม่ได้

ม. เมื่อ พระองค์ทรง กระทำ ทุณ กิริยา ไม่ ได้ รับ ผอ ดม
พระประสงค์แล้ว ทรงเกลียดพระหฤทัยว่า ขรยชนทางศรั
ฐจะมีโดยประการอื่นหน เป็นด้วยพระองค์เผด็จไปหรืออย่างไร

น. ขอดถวายพระพร บุคคลจะเป็นผู้กำลังใจน้อยมีปรกติ
อ่อนแอด้วยเหตุ ๒๕ ประการ คือ ๑) ความโกรธ, ๒)
ความผูกโกรธ, ๓) ความอับหู่คุณท่าน, ๔) การเคঁเดมือ
ท่าน, ๕) ความริษยา, ๖) ความกระหน่ำ, ๗) นามยา,
๘) โอ้อวด, ๙) หัวดี, ๑๐) แข็งดี, ๑๑) ถ้อยคำ,
๑๒) คู่มือท่าน, ๑๓) มัวเมา, ๑๔) ความประมาท, ๑๕)
ความฉ้อโกงทางนอน, ๑๖) ความเพ้อคิดเพ้อฝัน, ๑๗) เกียจ
คร้าน, ๑๘) อ่อนแอ, ๑๙) คบคนชั่วเป็นมิตร, ๒๐) รูป,
๒๑) เสียง, ๒๒) กลิ่น, ๒๓) รส, ๒๔) โสณัฐิพระ,
๒๕) ความหิวความระหาย

พระนาคเดินทอดคอบว่า ขอดถวายพระพร บุญมีกำลัง
มากกว่า

น. จะไม่เป็นเช่นนั้นดีเชอ ตามที่ไต่จนไต่เห็นมา คน
ทำบาปย่อมได้รับผลเสียครั้นต่าง ๆ และโดยมากได้รับผลใน
ปัจจุบัน ส่วนคนทำบุญมีบ้างหรือซึ่งได้รับผลในปัจจุบัน

น. ขอดถวายพระพร มี

น. ไกรบัง

น. ก็อ ๑ พระเจ้ามีนราคุราช ๒ พระเจ้าเนมิราช
๓ พระเจ้าดำรงราช ๔ นายคินบาต

น. ที่เขื่อนคกค้ำบรรพต จำเริญในคำดำนาพระ
โคตมธัมมวธัมพุทธเจ้า นบ้างหรือไม่

น. ขอดถวายพระพร มี ก็อ นายบุญณะ ผู้ถวาย
อาหารบิณฑบาตแก่พระดำริบุตร แล้วได้รับตำแหน่งเศรษฐี
ในวันนั้น , นางโคปาดมาตา ถวายบิณฑบาตแก่พระมหา-
กัจจายนเถร แล้วได้รับตำแหน่งพระอัครมเหสีของพระเจ้าอุเทน
ในวันนั้น , นางสุปปียาอุบาสิกา เกษเณรของคณะถวาย
พระภิกษุไว้ ถึงวันที่ ๒ แผลงก็หายสนิทไม่มีแผลเป็นเลย ,
นางมัลลิกา ถวายอาหารบิณฑบาตแก่พระพุทธเจ้าแล้วได้รับ
ตำแหน่งพระอัครมเหสีของพระเจ้าโกศลในวันนั้น , นายสุมน

มาดการบูชาพระพุทธรูปเจ้าด้วยคดอกมะลิ ๘ กำมือ แดงได้ทรัพย์สิน
อันมีค่ามากมายในวันนั้น ๓, เอกธำมชกพรหมณบุชาพระพุทธรูป
เจ้าด้วยผ้าไหม แดงได้รับพระราชทานทรัพย์สินอันมีค่าต่าง ๆ ๓,
ขอถวายพระพร ขนเหล่านี้ได้รับผดแห่งบุญกุศล ในปัจจุบัน

ม. ถงเสนน กมเพง ๖ คนแทน ดอนคนทำบาป
 คงได้รับโทษทัณฑ์ในจำคุกนับโคตรวยคงพัน ลูกอนพระ
 นาคเด่น ออหิดทาน (*) ที่พระเจ้าโกศดราทรงบริจาคใน
 พระพุทธศาสนา แะกทรงทราบคนดอมไรหรือ

W. 9007 UNIDENT

๓. กองจากทรงบำเพ็ญทานแถม พระเจ้าโกศลโคตร

(๓) ข้อที่๓ ทาน คือทานที่ไม่มั่นคงราวไหนจะเปรียบได้
ตามเรื่องว่า พระเจ้าโกศกับชาวพระนครทรงบำเพ็ญและทำ
ทานแข่งกัน ต่างฝ่ายต่างทวชนไปโดยลำดับ ที่สุดพระเจ้า
โกศได้ทรงบำเพ็ญเกิน วิสัยที่ชาวพระนคร จะทำ ตาม พระองค์ ได้
คือทรงบริจาคพระราชทรัพย์ถึง ๙๔ โกฏิ และสิ่งของซึ่งมีค่า
อีกมากมายน

รบบัศศกัศหรือกรพยอัมบัก ซึ่งเป็นผลของทานในทันตน้อย่าง
โรบางหรือไม

น. รอดวายพระพร หามิได้

น. เป็นเรณนแด ข้าพเจ้าจึงคำนะขอว่า บารมีผลแรง
กว่าบุญ

น. ข้าพเจ้าทำได้รับผลเร็ว แต่ได้ผลน้อย ข้าพเจ้า
ทำได้รับผลช้า แต่ได้ผลมาก รอดวายพระพร น้พระองค์จะ
ทรงเห็นว่าอย่างไหนผลมากน้อยกว่ากัน

น. ก็ข้าพเจ้าก็เชื่อได้รับผลมาก

น. บุญบารมีเป็นเรณเดียวกันแต่ คือบุญมีผลมาก
กว่าแรงกว่าจึงได้ผลช้า ส่วนบารมีมีผลน้อยกว่าเบาว่า จึงให้
ผลเร็ว

น. ข้าพเจ้าจะเปรียบให้เธอฟังบ้าง ทหารคนใดสามารถ
จับศัตรูได้โดยเร็วพลัน ทหารคนนั้นชื่อว่า เป็นผู้องอาจแกล้ว
กล้ามีกำลังมากกว่า น้เธอ ดังที่แปรไปเร็วให้ผลเร็ว ก็เพราะ
ว่าตั้งหน้าเป็นดั่งภาพทมิถกำลังเรณกับทหารผู้กล้าหาญนนแด พงศุ
คด้วยอย่างเรณคนทมิถามุขย หรืออกรพยเรา ในเวณานนแด
เจ้าพนักงานจะครองจับเอาตัวมาเพื่องโทษทันที

น. นันถูกทำโทษตามกฎของบ้านเมือง เพราะการ

เฉพาะแต่ญาติมิตร ที่ไปเกิด เป็นเปรต จำพวก ปรัศคฺคฺย ชั่วเปรต
เท่านั้น นอกจากพวกนั้นแล้ว เป็นอื่นไม่มีโอกาสที่จะได้ผด
แห่งบุญกุศลนั้น ๆ

น. ถ้าญาติมิตร รองทายก มิได้ไปเกิดเป็นเปรต จำพวก
นั้นเลย ผดแห่งบุญกุศลนั้น ๆ จะมีสุขไปด้วยหรือ

น. รอดถวายพระพร ไม่สุข

น. ถ้าไม่สุข ใครจะได้รับ

น. รอดถวายพระพร ก็ทายกนั้นแต่เป็นผู้ได้รับ

น. เรืองหาด้วยอย่างมาเปรียบให้ฟัง

น. เจ้าคนจกอาหารไว้รับแขก ถ้าแขกไม่ได้รับวิโรค
อาหารนั้น ๆ จะพึงเป็นของใคร

น. ก็เป็นของ ของเจ้าคนดีเธอ

น. นั้นแต่คนใด นกคนนั้นเหมือนกัน ผู้ทำบุญให้ทาน
แล้วแผ่ส่วนบุญอุทิศส่งไปยังญาติมิตรที่ตายไปแล้ว ถ้าญาติ
มิตรไม่ได้อยู่ในจำพวกที่มิโอกาสจะได้รับผด แห่งบุญกุศล ที่อุทิศ
ไปให้ใคร ผดบุญนั้น ๆ ก็ไม่สุข คงเป็นของแห่งผู้ทำบุญให้
ทานเช่นเดียวกันนั้นแต่ รอดถวายพระพร อันการแผ่ส่วนบุญ
อุทิศให้ น ย่อม เป็นการ เพิ่มพูน บุญกุศล ยิ่งขึ้น อีก ส่วนหนึ่ง ด้วย
เพราะว่าการอุทิศให้นั้นกอบด้วย ผู้อุทิศมี เจตนามุ่ง บูชา บุญคุณ

น. เป็นเพราะอะไร

น. เป็นเพราะหยาดน้ำฝนน้อย

น. บาบ ช่างผลจ้กดี กษัตริย์เป็นเช่นเดียวกับหยาด
น้ำฝนน้อยแฉะ เมื่ออุทิศให้ผู้อื่น จึงไม่ซึมซาบไปได้ รอ
ถวายพระพร ก็ทำเป็นน้ำฝน แผ่นดินย่อมจะซึมซาบได้มาก
นายมิใช่หรือ

น. ก็อย่างนั้นดีเธอ เพราะน้ำฝนเป็นทองมาก จึงทำให้
แผ่นดินชุ่มชื้นได้มาก

น. นั้นแต่ฉันใด แม้บุญกฐนนั้นเหมือนกัน คือมีผล
เอิบอาบใจปลูกความชุ่มชื้นอยู่ทุกขณะจิต เมื่อมาอุทิศให้กัน
จึงซึมซาบไปถึง

น. เพราะมีเหตุผลเป็นอย่างไร บาบกับบุญจึงได้ต่าง
กันเช่นนั้น

น. เพราะบาปมีผลเป็นทุกข์ระทมใจ ไม่ชวนให้กระทำ
ต่อไป ทำให้ผู้กระทำเกิดความระอาท้อถอย เมื่อเป็นเช่นนั้น
เป็นอันว่าผลจ้กดี มีทางระบายตัวออกได้น้อย ส่วนบุญ
มีผลเป็นสุขเย็นกายเย็นใจ ผู้กระทำเกิดความเอิบอิ่มใจอยู่ทุก
ขณะจิต คือขณะจะทำใจก็สบาย ขณะทำอยู่ใจก็พลัดเพี้ยน
ทำแล้วใจก็เบิกบาน และเพิ่มพูนความปราโมทย์ขึ้นทุกขณะ

ทั้งนี้ เป็นอันว่ามัจฉาขายตัวออกไปได้เสมอ เหมือนกัน
 หินตกลงไปในน้ำ ย่อมทำให้กระแสน้ำกระจายออกไปทุกที่
 ฉะนั้น

ขอถวายพระพร เหนือด้วยมัจฉาเป็นเช่นนี้ บุญกับ
 บาปจึงต่างกันเช่นนั้น

ม. เรขฉวนรชบถ

จบกุศलगุศลงมหันตามหันทภาวปัญหา

ปัญหาที่ ๓๐

พระเจ้ามิตินทรวรรณถามว่า ลูกของพระนาคเสน คนที่นอน
 ผืนเป็นเพราะอะไร

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร เป็นเพราะดม
 กำไร ๓, เพราะดีกำไร ๓, เพราะเด่นหรือกำไร ๓, เพราะ
 เก่งดั่งหรือ ๓, เพราะอารมณ์ที่แนบอยู่กับจิต ๓, เพราะ
 บุรพนิมิต ๓, ขอถวายพระพร ใน ๖ อย่างนี้ อย่างใดอย่าง
 หนึ่งหรือยิ่งกว่า เป็นเหตุให้คนเรานอนผืน และผืนเพราะบุรพ
 นิมิต เป็นผืนที่แน่นอน

ม. ขณะเมื่อจะนอน เป็นด้วยนิมิตมาเข้าปะหาจิตหรือ
 เป็นด้วยจิตไปยึดเอานิมิตมาผืน หรือมีใครมาบอก

น. ขอถวายพระพร เป็นด้วยนิมิตผ่านเข้าไปหาจิตหา
ไรเป็นด้วยอย่างอื่นไม่ เปรียบเหมือนเงาที่กระจาก นิมิตได้แก่
เงา จิตได้แก่กระจากฉนั้น

น. ขณะเมื่อมันหอบหรือคน

น. มีไรในขณะหอบหรือคน ขณะใดที่จักรกาวดวง
ดวงก หรือถ่วงมาจากดวงก ขณะนั้นแต่เป็นเวลาที่จะฝัน

ขอถวายพระพร คนหอบ * ท่านก็เขานโรธมาบัด * จิต
ไม่ทวนโหวจกถาวดวงกดวงก เมื่อเป็นดังนี้ นิมิตผ่านเข้าไป
ไม่ถึงจิตเหมือนแสงพระอาทิตย์ เมื่อมันเมฆและหมอกเป็นคณมา
บดบังเสียก็ต้องแดงมายังเราโค่น้อยหรือไม่ถึงโดยฉนั้น ส่วน
คนคนอยู่จากคนไม่แน่นอน ไม่เป็นปรกติ นิมิตก็เดินไปไม่
ถึงจิตเช่นเดียวกัน

น. นเรช เบื้องคน ท่านก็ถ่วงแต่ที่ดูคแห่งความหอบ
หรือไม

น. มี คชขณะเมื่อร่างกายบางส่วนของหนอยการทำให้
งานเป็นเบื่องคน ขณะเมื่อจิตหอบน้อยไปก็จวนหรือคนเป็น
ท่านถ่วง ขณะเมื่อหอบดังจกถาวดวงกดวงก นเป็นที่สุด
แห่งความหอบ ขอถวายพระพร ท่านถ่วงแห่งความหอบนั้น
แต่ เป็นเวลาที่จะฝัน

ม. เข้าใจ

จบฉบับปัญหา

วรรคที่ ๕

ปัญหาที่ ๑

พระเจ้านครศรีธรรมราช คู่ก่อนพระนาคเด่น ดีกว่า
ทุกจำพวกคือเมื่อถึงวาระถึงตาย หรือว่าไม่ถึงวาระถึงตาย
เหมือนกัน

พระนาคเด่นทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ย่อมมีทั้ง ๒
ประการ

ม. เป็นอย่างนั้นหรือเธอ

น. ขอถวายพระพร พระองค์เคยทอดพระเนตรเห็นมด
ไม่ตรงหล่นจากคนบางหรือไม่

ม. ก็เคยเห็นอยู่บ้าง

น. มดไม่ทหล่นจากคนนั้น ๆ ขอถวายพระพร มีแต่ผู้
อย่างเดียวหรือคืบกัน

ม. ผู้ถูกมดคืบกัน

น. มดที่ถูกล้วนไม่พบปัญหา แต่ทั้งคืบอยู่เป็นเพราะ

- ๓) เพราะ ไร้มันเดมหรือเป็นต้นฐาน
- ๔) เพราะ ไร้มันต้นนิบาตเป็นต้นฐาน
- ๕) เพราะความเปลี่ยนแปลงของฤดู
- ๖) เพราะบริหารอิริยาบถไม่เสมอ
- ๗) เพราะความเพียรของผู้อื่น
- ๘) เพราะผลของบุญกรรม

ขอถวายพระพร ผู้ทศายเพราะเหตุ ๘ ประการเบื้องต้น
แม้แต่ประการใดประการหนึ่งชื่อว่าตายยังไม่ถึงวาระ ส่วนผู้
ทศายเพราะเหตุประการที่ ๘ คือผลของบุญกรรม จักว่าตาย
เพราะถึงวาระ

ม. ถ้าเขาจะเอาผลของบุญกรรมมาว่าเรานั้น ผู้ทศาย
โดยยังไม่ถึงวาระเป็นไม่ว่าง เพราะเหตุแห่งความตายทั้ง ๘
ข้างคั่นกัน ก็จักว่าเป็นผลอันหนึ่ง ๆ ของบุญกรรมทั้งนั้น
เพราะฉะนั้นจะตายด้วยประการใดก็ตาม ชื่อว่าตายโดยถึงวาระ
ทั้งนี้

น. อาตมภาพจะยกตัวอย่างมาเปรียบถวาย เหมือน
ไฟที่ดับเพราะอันเหตุ ชื่อว่าดับไปตามวาระมีไรหรือ

ม. ไร

น. ถ้าไฟยังถูกไขนอยู่ แต่เมื่อญ่มสนิททองมาจนไฟ

คัมมอก นันจะชื่อว่าไฟคัมคามวาระได้หรือไม่

น. ไม่ได้

น. เป็นเพราะอะไร

น. เป็นเพราะไฟยังมีเรออยู่ คัมคามปรกคดียังถูกค้อมไป
ได้อีก แคตคองคัมมอกในระหว่าง ก็เพราะถูกนำฝนตกกลงมารด

น. ขอถวายพระพร เมตคายเพราะเหตุ ๘ ประการเบอง
คัมมน ก็เป็นเช่นเดียวกับไฟคัมมอกในระหว่างที่ยังมีเรออยู่นั้น
เพราะว่าถ้าไม่มีเหตุเช่นนั้น จรมานันทอนชั่วก็ลงในระหว่าง แล้ว
อาญุกยอนจรมานันทอนชั่วก็ไปได้อันถึงอาญุกย ขอลถวายพระพร
เหตุนี้ผู้ทคายเพราะเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๘ อย่างข้างคัมคัง
จคังยังไม่ถึงวาระ ส่วนผู้ทคายเพราะผลของบุพพกรรมคัม
มาคัมของ และทงมอาญุเขาปุณรารังนบว่าคัมเรอแล้ว จังค
ว่าคายโดยถึงวาระ

น. เรอจนรอบแล้ว

จบภาดาภาดมรณปัญหา

ปัญหาที่ ๒

พระเจ้ามิตทศักร์ถามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน ปัญหารัย
ยอมเกิดคัมคัมภททเนาพระอรหันต์ทุกคราวไปหรือไม่

พระนาคเดินทอดคอบว่า ขอถวายพระพร บางคราวก็มี
บางคราวก็ไม่มี

ม. ทำไมจึงเป็นเช่นนั้นเจ้าเธอ

น. เพราะว่าปาฏิหาริย์จะมรนได้ ต้องก่อเนือบุคคล ๘
จำพวก ได้อริฐานใหม่

ม. บุคคล ๘ จำพวกนั้นได้แก่ใครบ้าง

น. ได้แก่ ๘) ตัวพระอรหันต์เอง ก่อนเค้นพิพาน
ท่านได้อริฐานไว้ ด้วยมีความประสงค์จะอนุเคราะห์เทวดา
และมนุษย์ทั้งหลาย

๙) เหล่าเทวดาพากันเฝ้าดูพวงมณุษย์ จึงตั้งอริฐาน
ด้วยมีความประสงค์จะให้พระธรรมเป็นของน่าประหลาด

๑๐) ผู้มีจิตศรัทธาในปัญญาแก้กถาอริฐาน

ขอถวายพระพร ถ้าในบุคคล ๘ จำพวกนี้ไม่มีใครได้
อริฐาน ปาฏิหาริย์ก็ย่อมไม่มี

จบปริณิพพุตานิ เจติเย ปฏีหาริย์ปัญญา

ปัญหาที่ ๓

พระเจ้านมจกตรัสถามว่า ดูก่อนพระนาคเดิน คนทุกคน
ถ้าปฏิบัติดีปฏิบัติชอบแล้ว ย่อมได้บรรจุมรรคผลนิพพานด้วย

๙ ๕ ๕ ๙
ถนนพหลโยธิน

พระนางเสด็จทอดคอบว่า รอดถวายพระพร ไม่ทรง^{๕๕}น
มีบางจำพวกซึ่งแม้จะปฏิบัติดีดังเท่าไร ก็ไม่มีโอกาสที่จะได้
บรรด

ม. พวกนั้นได้แก่ใครบ้าง

น. รอดถวายพระพร ได้แก่คนเหล่านี้ คือ—

(๑) คนมีฉันทิวิ

(๒) คนกระทำการนันทกรรม ๕ (*) แม้ยังไค
อย่างหนึ่ง

(๓) คนปลดอมเพศเป็นพระภิกษุ

(๔) พระภิกษุกลับไปถึงชดชัทธิมิต

(๕) คนประทุษร้ายนางภิกษุณี

(๖) พระภิกษุต้อง อาบัติ อังฆา ทิเสธ แล้วไม่ได้ ชย
กรรม

(๗) คนบัณฑิต (กระเทย)

(๘) คนอุกโคพยัญจนก (คนปรากฏทั้ง ๒ เพศ)

(๑) ข้ามารคา ๓, ข้ามบิคา ๓, ข้ามพระอรหันต์ ๓, ทำ
ร้ายพระพุทธเจ้าถึงหือพระโศกิต ๓, ทำสิ่งให้แตกจากกัน ๓

มีไม่พอกับน้ำหนักแห่งมรรคผล นิพพาน เช่นเดียวกันแต่ ขอ
ถวายพระพร พระโสดาปัตติผล ดังหาคามีผล อนาคามีผล
อรหัตผล ทั้ง ๔ อย่างนักบพระนิพพานเป็นบรมกษัตริย์มา
จากเหตุคือมรรค ๔ ก็เมื่อเกิดอายุเพียงน้อยยังไม่มีความคิดที่จะ
หยั่งลงไปดำริหาเหตุผลได้ดังนั้นแล้ว โฉนดจะมีโอกาสได้
บรรลุมรรคผลนิพพาน ซึ่งเป็นเหตุแด่ผลของกันไต่เต้า ถึงว่า
จะได้บรมบรรณมานะก็แล้ว และได้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ
เพียงไรก็ตาม ก็ยอมเป็นไปไม่ได้

ม. เธอจวนรอบแล้ว

จบเอกจจาเนกจจาณัชนามาภิธมปัญหา

ปัญหาที่ ๔

พระเจ้ามณฑลทศรุดถามว่า คุณ่อนพระนาคเสน พระนิพ-
พานมีความรู้หรืออย่างเดียว หรือว่ามีความทุกขเป็นอยู่ด้วย

พระนาคเสนตอบว่า ขอถวายพระพร พระนิพพานมี
แต่ความรู้ล้วน ไม่มีความทุกขเจือปนเลย

ม. จะไม่เช่นนั้นดีเธอ ข้าพเจ้าตั้งเกิดทุกข์ทรมานแห่ง
พระนิพพาน ร่างกายลำบาก คือต้องดำรงมอริยาบท ต้อง
ระวัง คำ หู จมูก ตา ใจ ต้องระมัดระวังให้มอง

ได้ เห็นอันตนก็เป็นอาการแห่งความทุกข์ความลำบากทงน
 ถ้าพระนพพานั้นแต่ความดีจริงดังเขาว่า กายวาจาใจ
 ของผู้มุ่งหวังพระนพพานก็ไม่คงรับกรรมนานเท่นั้น เรื่อง
 แม่นาคินทขยปริพาธก ก็ได้กล่าวคดีตนพระพุทธเจ้าไว้ ซึ่ง
 มีใจความว่า พระสมณโคตมไม่ได้รับความเจริญของโลกเลย

น. ขอถวายพระพร อาตมภาพขอทูลถามพระองค์
 บ้างว่า การเลวร้ายรณสมบัติได้รับแต่ความดีอย่างเดียวหรือ
 อย่างไร

น. ก็เป็นดังนี้เข ไม่เห็นทุกข์ยากลำบากอะไร

น. คราวเมื่อข้าจันทรนพทกัเรบ พระองค์ของเดิคำ
 กร่ำทาทไปประทับแรมตามคางคางน้ำ ถูกเหยียบยุงแะถม
 แดกเบียดเบียนเป็นอัน ขอถวายพระพร นั้นเป็นความทุกข์
 มิใช่หรือ

น. ก็เป็นความทุกข์ดีเขา แต่เรื่องนั้นเขาจะเขามาปน
 กับความดีในรณสมบัติไม่ได้ เพราะการกระทำนั้น ๆ ทำเพื่อ
 ความมั่นคงในการหาความดีในรณสมบัติต่างหาก

น. นั้นแต่ฉนั้นใด นกฉนั้นเหมือนนก การที่คงดำรง
 อริยาบถต้องระวัง คา หู จมูก ตา กาย ใจ ต้องขัดเกลาจิต

ให้ของได้นั้น ก็เพื่อความมั่นคงในการแสวงหาความดีก็คือ
พระนิพพานเช่นเดียวกัน เพราะพระนิพพานเป็นธรรมชาติหมด
จากเครื่องเศร้าหมองของทั้งปวง เมื่อเป็นเช่นนั้นผู้มุ่งหวังพระ
นิพพานก็ต้องทำบุญ ขำระต้นทาง ของคนให้ ปราศจากบาป อันทำ
ให้หม่นหมอง ดังจนกายวาจาใจสะอาดหมดจดไม่ต้องกระทำการ
การชั่วร้ายดังต่อไปนี้ เมื่อนั้นแต่เป็นอันว่าได้ประดับด้วยเครื่องพระ
นิพพาน

ขอถวายพระพร เนื่องด้วยพระนิพพานหมดต้นมอถุน คือ
บาปกรรมอันเป็นต้นเหตุแห่งตัวทุกข์แล้วเรานั้นจะได้ จึงมีแต่
ความดีล้วนไม่มีความทุกข์เจือปนเลย

น. เรอจวนรอบแล้ว

จบนิพพานอทุกข์มีดีภาวปัญหา

ปัญหาที่ ๕

พระเจ้านันททศรัธดามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน เธอจง
แสดงรูปพรรณต้นฐาน หรือขนาดแห่งพระนิพพาน มาโดย
เหตุโดยนัย หรือโดยอุปมา

พระนาคเสนทูลตอบว่า อาคมภาพแดงถวายเป็น
ไม้ไผ่ เพราะพระนิพพานไม่มีตัวคน ไม่มีเหตุปัจจัย อย่างเดียว

กับผู้ที่ถูกถามว่าปลาในทะเลมีเท่าไร แล้วตอบไม่ได้ฉะนั้น
 รอดวายพระพร แต่อาตมภาพย่อมแสดงคุณแห่งพระนิพพาน
 ถวายได้โดยอุปมา

ม. แม่คุณแห่งพระนิพพาน ข้าพเจ้าก็ใคร่จะฟัง

น. รอดวายพระพร พระนิพพานเปรียบเหมือนคอกวัว
 คือธรรมชาติของวัวไม่เคยอยู่โดดเดี่ยวได้ พระนิพพานก็ไม่มักเกิด
 ด้โดดเดี่ยวโดดเดี่ยว

พระนิพพานเปรียบเหมือนนา อธิบายว่า นาคือร่องเย็น
 คับด้วยซึ่งความร่อนกรวนกระวาย ฉะนั้นได้ พระนิพพานก็เป็น
 ร่องเย็น คับด้วย ความร่อน กรวน กระวาย ที่เกิด จาก กิเลส เดี่ยวได้ ฉะนั้น
 หนึ่งนาคือร่องน้ำกับคความระหวยเดี่ยวได้ พระนิพพานก็คับด้วย
 คนรท พระเอภะธานเดี่ยวได้เช่นเดียวกัน

พระนิพพานเปรียบเหมือนยา อธิบายว่า ยามีคุณ ๓
 อย่าง ๑) ให้คุณแก่ผู้ที่ถูกอดรพิษชกกัด พระนิพพานก็ให้
 คุณแก่ผู้ที่ถูกกิเลสเบียดเบียนเช่นเดียวกัน ๒) คุณของยา
 บำบัดโรคให้หายได้ฉนั้นได้ พระนิพพานก็บำบัดโรคคือความ
 ทุกข์ให้หายได้ฉนั้นได้ และ ๓) คุณของยาช่วยบ่มองกันความ
 คายได้ฉนั้นได้ พระนิพพานก็บ่มองกันความคายนั่นเหมือนกัน.

พระนิพพานเปรียบเหมือนคุณแห่งทะเล อธิบายว่า คุณแห่งทะเลมี ๔ คือ ๑) เป็นที่ไม้น้ำทรากศก พระนิพพานก็เป็นที่ไม่ทรากศกอีกองค์ ๒) ทะเลเป็นที่กว้างขวาง ไม่มีฝั่งเป็นที่กำหนด ไม่เค็มด้วยน้ำที่ไหลมาฉนใด พระนิพพานก็เป็นที่ยกว้างขวาง ไม่มีฝั่ง ไม่เต็มไปด้วยหมอกควันหนาเหมือนกัน ๓) ทะเลเป็นที่อยู่ของฝูงสัตว์ พระนิพพานเป็นที่อยู่ของพระอรหันตโพธิชนด้วยกัน ๔) ทะเลเป็นที่เบิกบานด้วยระลอกคลื่นฉนใด พระนิพพานก็เบิกบานด้วยวิชชาและวิมุตติฉนเพิ่มช่นกัน

พระนิพพานเปรียบเหมือนคุณของอาหาร อธิบายว่า ธรรมดาอาหารย่อมมีคุณอยู่ ๔ อย่าง คือ ๑) เป็นของนำอายุของสัตว์ให้ยืดยาวต่อไป ฉนใด พระนิพพานก็นำชราและมรณะออก คืออายุของสัตว์ให้ยืดยาวไปฉนน ๒) อาหารเป็นของบำรุงกำลังให้แข็งแรง พระนิพพานก็บำรุงกำลังฤทธิ์ได้เช่นเดียวกัน ๓) อาหารเป็นเครื่องเกิดพรวณแห่งสัตว์ ฉนใด พระนิพพานก็เป็นเครื่องเกิดพรวณคือคุณความดีของเหล่าสัตว์ฉนน ๔) อาหารเป็นของดับความทิวได้ พระนิพพานก็ดับความทะเยอทะยานได้เช่นเดียวกัน ๕) อาหารเป็นของระงับความกระวนกระวายได้ฉนใด พระนิพพานก็ระงับความ

ทรงจนตรอยเพราะเกิดได้ดังนี้

พระนิพพานเปรียบเหมือนคนแห่งอากาศ อธิบายว่าคนแห่งอากาศมี ๑๐ ประการคือ ๑) ไม่รู้จักเกิด, ๒) ไม่รู้จักแก่, ๓) ไม่รู้จักตาย, ๔) ไม่รู้จัก, ๕) ไม่ดับเกิดอีก, ๖) ใครชวนเหวหรือชักเขาไปไม่ได้, ๗) ดำรงสภาพอยู่โดยไม่คำนึงอาศัยอะไร, ๘) เป็นที่สูงนกกินไปไม่ได้, ๙) ไม่มีอะไรมาทางก้น, ๑๐) ที่สุดไม่ปรากฏ, แม้พระนิพพานก็มีคุณ ๑๐ ประการเช่นเดียวกัน

พระนิพพานเปรียบเหมือนแก้วมณี อธิบายว่าคนแห่งแก้วมณีมี ๓ ประการ คือ ๑) เป็นของที่ใคร ๆ ยากได้, ๒) เป็นของป้อมใจ, ๓) ทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง, ขอถวายพระพร พระนิพพานก็มีคุณ ๓ ประการอย่างเดียวกับแก้วมณี

พระนิพพานเปรียบเหมือนคนแห่งไม้จันทน์แดง อธิบายว่าคนแห่งไม้จันทน์แดงมี ๓ ประการ คือ ๑) เป็นของหาได้ยาก, ๒) เป็นของหอมยิ่ง, ๓) เป็นของควรยกย่องทั่วไป, พระนิพพานก็มีคุณเช่นเดียวกับไม้จันทน์แดง

พระนิพพานเปรียบเหมือนคนของเนยใส อธิบายว่าคนของเนยใสมี ๓ อย่าง ๑) เป็นของมีดี, ๒) เป็นของมีกลิ่น,

๑) เป็นรองมรดก, แม่พระนิพพานกัมฉันทก่อนมรดกเช่นเดียวกับ
กณนแด

พระนิพพานเปรียบเหมือนคุณของยอชกุเขา อธิบายว่า
ยอชกุเขาย่อมมีคุณ ๕ อย่าง ๑) เป็นที่สูง, ๒) เป็นที่ไม่
หวั่นไหว, ๓) เป็นที่ยากจะรุมได้, ๔) พืชพรรณงอกขึ้น
ไม่ได้, ๕) พ้นจากภัยอันตรายทุกอย่าง พระนิพพานกัม
คุณเช่นเดียวกับยอชกุเขาแล

จบนิพพานปัญหา

ปัญหาที่ ๖

พระเจ้ามคธนครีตรัสถามว่า ลูกก่อนพระนาคเสน คำที่เรอ
ว่าพระนิพพานไม่ใช่ธรรมอันแจ้งแล้ว มีธรรมยังมาไม่ถึงและ
มีธรรมที่เกินขึ้นในบุคคลนั้น กล่าวอย่างนั้นผู้ปฏิบัติจะทำอย่างไร
คือจะทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพานที่เกินขึ้นแล้ว หรือจะให้พระ
นิพพานเกิดขึ้นแต่ก่อนจึงจะทำให้แจ้ง

พระนาคเสนทูลตอบว่า รอดถวายพระพร หากเป็นเช่น
พระองคัตถิรถามนั้นไม่ แลว่าพระนิพพานที่ผู้ปฏิบัติชอบแล้ว
จะทำให้แจ้งมีอยู่

ม. เรอพูดหลังยากจริง ข้าพเจ้าไม่เข้าใจ

น. ขอดถวายพระพร พระนิพพานเป็นบรมดังบรมรับ
มีความสุขอย่างประณีต ผู้ปฏิบัติชอบพิจารณาถึงราชตามคำ
สอนของพระพุทธเจ้า ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพานได้
ด้วยปัญญา ประหนึ่งคัมภีร์กระทำให้แจ้งซึ่งวิชาตามคำสอนของ
ครู ฉะนั้น

น. พระนิพพานจะกระทำให้แจ้งด้วยอาการอย่างไร

น. ขอดถวายพระพร การที่จะกระทำพระนิพพานให้แจ้ง
นั้น ต้องพิจารณาความเป็นไปแห่งสังขารทั้งหลาย คำนึงถึง
ความเกิดขึ้น แล้วคำนึงเขาเป็นอารมณ์เฉพาะแต่ความดับอย่าง
เดียว เมื่อนั้นย่อมเกิดความหวาดกลัว เห็นสังขารเป็นไปกับ
ด้วยโทษ เกิดความไม่สบายจิตความเร่าร้อนในกายใจ มี
ความเบื่อหน่ายในภพทั้ง ๓ คิดจะไถ่พ้นไปเสีย จึงพิจารณา
ถึงราหทางที่จะให้พ้น ถ้าตนจักตกค้างเฉยอยู่ ในที่สุดจัก
ขึ้นได้ชื่อว่า อนุโตนเกิดขึ้นในลำดับแห่งมโนทวาราวจรอันคัค
ภองกเกิดขึ้น ในขณะที่ยอมรับรจากเกิด

ขอดถวายพระพร ผู้ที่ปฏิบัติได้เช่นนี้แต่จะกระทำพระ
นิพพานให้แจ้งได้

น. เรขอถามขอบใจ

จบนิพพานปัจจุฉินทรปฏิบัติ

ปัญหาที่ ๗

พระเจ้านมโตนทศรธิดาว่า ลูกช่นพระนาคเด่น พระนิพ-
พานคงอยู่ทางทิศไหน

พระนาคเด่นทศรธิดาว่า ขอถวายพระพร ทาเป็นเช่น
พระองค์ศรธิดาถามนโม

น. ถ้าเป็นเช่นนั้น พระนิพพานก็เป็นอันไม่มี ผู้ทพชา-
ยามกระทำพระนิพพานให้แจ้งก็ไร้ประโยชน์เปล่า ชรรณคณา
ย่อมเป็นทศกแห่งชาวเปตอก คือกุณเป็นทศกแห่งกอนเป็นคณ
เพราะฉะนั้นพระนิพพานมีจริงกษณะทศกเช่นเดียวกัน

น. ขอถวายพระพร พระนิพพานมีอยู่จริง แต่ทศกแห่ง
พระนิพพานไม่มี อาคณภาพระเปรียบถวาย ชรรณคาไฟคาม
ปรกคณไม่ปรากฏว่าคงอยู่ทิศไหน แต่เมื่อบุคคตเขาไม่มาจัดกณ
เข้า ไฟก็เกิดมีขึ้นโดยกณใด แม้พระนิพพานกณนั้นเหมือนกัน
กณ คือไม่ปรากฏว่ามีทศก แต่ว่าเมื่อบุคคตพยายามบำเพ็ญ
ศีลธมมาธิปัญญาให้แตกฉานแล้ว พระนิพพานก็เกิดมีขึ้นโดย
ไหนนแต่

น. เมื่อทศกแห่งพระนิพพานไม่มีก็ข้างเกิด แต่ว่าฐานธ
ทบุคคตคงอยู่โดยปฏิบัติปฏิบัติชอบ กระทำให้แจ้งซึ่งพระนิพ-
พานมีอยู่หรือไม่

ม. ไม่เคยเห็น

น. พวกราชบริพารของพระองค์ เคยเห็นหรือไม่

ม. ไม่เคยเห็นเหมือนกัน

น. ถ้าย่างนั้น ปฐมกษัตริย์ของพระองค์ก็ไม่มี

ม. มีแต่เธอ เพราะอย่างนี้เครื่องราชูปโภค คือเศวตฉัตร พระมหามงกุฎ ถ้องพระบาท จาตอฉัตร พระขรรค์ แก้วปรากฏเป็นพยานยืนยัน

น. นั้นแต่ฉันใด นักฉันนั้นเหมือนกัน พระพุทธเจ้ามีจริง เพราะยังมีไตรปิฎกขัณฑ์ ๓๗ ประการเป็นพยานปรากฏอยู่ ขอดถวายพระพร ขัณฑ์ ๓๗ ประการเหล่านั้นแต่ทำให้ฉันมานึกได้ว่า พระพุทธเจ้ามีจริง และเป็นผู้ที่ฉลาดที่สุด

ม. เธอจงหาตัวช้อย่างมาเปรียบ ให้ฟัง

น. นายช่างก่อสร้าง จะต้องกะแผนผังวางรูปโครงสร้างพระนครให้มีโรงงาน โรงมหรสพ และถนนหนทาง เพื่อให้ผู้อยู่อาศัยได้รับอันดีสุดทุกประการฉันใด แม้พระพุทธเจ้าก็ทรงดำรงธรรมนคร อันวิจิตรตระการตา ชนอย่าง ดัวยงาม และมั่นคงด้วยมีค้ำเป็นกำแพง มีหิรเป็นศู มีญาณเป็นขุมประศู มีจริยะเป็นหอรบ มีศรัทธาเป็นเจ้าระเหียด มีศีลเป็นนายประศู มีปัญญาเป็นปราสาท มีพระผู้ค้ำค้ำเป็นท้าวของดินแดน มีพระ

อภิธรรมปิฎกเป็นถนนด้านแพ่ง มีพระวินัยปิฎกเป็นศาล มีคค
ปิฎกฐาน & เป็นถนน

ขอถวายพระพร ในถนน & ด้านพระพุทธรเจ้าเปิดร้าน
ขายของต่าง ๆ เช่นร้านคอกไม้ ร้านของหอม ร้านผลไม้
ร้านยาถอนพิษ ร้านยาแก้โรค ร้านขายน้ำอมฤต ร้านเครื่อง
แกงและร้านขายของทุกชนิด

ม. เชิญเทียบร้านต้นคานน ๆ เป็นธรรมเนียมฟ่งเกิด

น. ขอถวายพระพร ร้านคอกไม้ได้แก่สัญญา ๓๐ ร้าน
ของหอมได้แก่คต ร้านผลไม้ได้แก่พระอริยมถ & ร้านยาถอน
พิษได้แก่พระอริยธัมม & ร้านยาแก้โรคได้แก่โพธิปักขิยธรรม
๓๘ ร้านขายน้ำอมฤตได้แก่กายกคคต ร้านเครื่องแกงได้
แก่คต ธมมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัตถะ ปฏิจจนิมิทา
และโพธิธัมม

ร้านขายของต่างชนิดได้แก่จกจกคตคตคต

ขอถวายพระพร ธาคธัมมบัตติ ธนธัมมบัตติ อโรกยธัมมบัตติ
จรรณธัมมบัตติ ปัญญาธัมมบัตติ มนุชยธัมมบัตติ ทิพยธัมมบัตติ
นิพพานธัมมบัตติ เหล่านี้เป็นของที่พระพุทธรเจ้าทรงเผยแผ่ไว้ใน
ร้านขายของทั้งนั้น ผู้ปรารถนาธัมมบัตติคน ๆ ต้องขอด้วยกระทำ
ความเพียร ในการรักษาคัดเจริญธัมมาธิทำให้เกิดปัญญา

ขอถวายพระพร ราชธรรมนครนั้น ได้แก่เหล่าท่านผู้
ทรงพระไตรปิฎก ผู้บริบูรณ์ด้วยศีลสมาธิปัญญา ผู้ธำทาน
บุตตงศ์ และท่านที่ได้บรรจุนิพพาน

ขอถวายพระพร ในธรรมนครนั้น ผู้ที่เป็นเสนาบดี คือ
ท่านที่ทรงใจ ซึ่งญาณอันประเสริฐ ยิ่งธรรมจักร ให้เป็นไป
อยู่นั่นเอง ฯ

ผู้ที่เป็นปุโรหิต คือท่านที่มีฤทธานุภาพ ยากที่ใครจะผจญ
ได้ ดำรงรณแสงอิทธิฤทธิ์ได้ต่าง ฯ

ผู้ที่เป็นผู้พิพากษา คือท่านที่มีความปรารถนาอันน้อย วาง
อารมณ์อยู่ในอุคคกคุณ

ผู้ทำพระนครให้สว่างไสว คือท่านที่ไต่ถักพญากุญ รวด
ในจุฑาปาตญาณ

ผู้รักษาธรรมนคร คือท่านที่เป็นพหูสูตร ทรงนวงศ-
ธัตถุดาธัม

ผู้จัดระเบียบธรรมนคร คือท่านผู้แตกฉานในพระวินัย
ผู้ขายคอกไม้ คือท่านที่มทวารวัตร ใคร่และปรารถนา

อย่างนี้
ผู้ขายผลไม้ คือท่านผู้ได้มรรคผลด้วยอุบาสกจำแนกผล

นั้น ฯ แก่ผู้ปฏิบัติแก่เหล่าอื่น

บุตรของหอม คือท่านผู้ปรารถนาด้วยดี

นักดื่มในธรรมนคร อันแต่ท่านทรงเรงในพระธรรม

ฉนัย จระหาระพุทระคิด ย่อมเกี่ยวด้วยดีคือพระดีธรรม

๕ ๕

ทงนณ

ผู้ดูแลธรรมนคร คือเหตาท่านประกอบความเพียรชอบ

ชววยแคงทีเป็นประ โยชนดี

ผู้เป็นศรี กับออกกล่าวเฉพาะคนวงศาคณาธิบดี

อรรถ คามพญชนะ คามเหล็กคามนัย

เสริมรู้คือผู้ทระงไปด้วยแก้วคือพระธรรม

ราชบัณฑิตคือผู้ฉลาด ในการธำรงชัยธรรม

ชอชววยพระพร คามทอาคณภาพทูลถวายมาน ย่อม

จระช โหเพนว่า ธรรมนครมีความวิจิตรพิสดารเพียงไร เหตุ

ชอพระองค์ใดทรงอนุมานธรรมนครว่า นอกจากพระพุทธเจ้า

ผู้ชนใหม่ใครสามารถจะสร้างและตั้งแต่งขึ้นได้ เพราะฉะนั้น

พระพุทธเจ้าผู้สร้างธรรมนครจึงมีอยู่จริง อย่างเดียวกับ

พระองค์ทรงอนุมานในพระฤทัย ด้วยย่อมจะทรงทราบ

ทระเดมกณและกว้างใหญ่ หรือทรงทราบว่า ภูเขาหินพาน

เป็นภูเขาดังดี เป็นคนดระน

ม. เรืองานชอบแล้ว

จบอนุมาณปัญหา

ปัญหาที่ ๕

พระเจ้ามณฑกตรัสถามว่า ตูก่อนพระนาคเสน ขวาวาดี
ผู้บุตรของเรณู นอนพระคนธนีในหมู่บุตรภรรยา และกตทราง
ของหอมได้ทุกอย่าง แต่ก็มีไอกัดได้บรรจุมรรคผลเหมือน
บรรพชิต เหมือนกันมีไรหรือ

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ถ้าจะนับจำนวน
ก็เกือบจะไม่ถ้วน

ม. ถ้าเช่นนั้น เรอบวชแล้วแต่มาทางรุกขกเพื่อประโยชน์
อะไร โรคหายด้วยประการอื่นได้ จะต้องค้นหาให้หมดทุก
ไม เมื่อปฏิบัติชอบก็ได้บรรจุมรรคผลเช่นเดียวกัน ดังนั้นอยู่
เป็นขวาวาดีจะมีดีมากกว่าหรือ จะได้ไม่คงไปนอนแรมอยู่ใน
ป่าดงมาทางรุกขก

น. ขอถวายพระพร ไม่เป็นเช่นนั้น อันการเข้ามาทาง
รุกขกย่อมกอบด้วยคุณ ๒๘ ประการ

- ๑) การเลี้ยงชีพดำเนินไปได้อย่างบริสุทธิ
- ๒) ได้รับความสุข

- ๓) เป็นกิริยาโทษไม่ได้
- ๔) เป็นการบรรเทาทุกข์ของผู้อื่น
- ๕) หาภัยมิได้
- ๖) หากังจะเบียดเบียนมิได้
- ๗) นำแต่ความเจริญมาให้อย่างเดียว
- ๘) ปราศจากมายา
- ๙) ไม่มีความขุ่นมัว
- ๑๐) เป็นที่บังอรกันรักษา
- ๑๑) เป็นคุณที่ชนทั้งหลายปรารถนา
- ๑๒) เป็นการฝึกหัดตน
- ๑๓) เป็นการบิ้องกันคัดสรรเอา
- ๑๔) เป็นการเกื้อกูลแก่การดำรง
- ๑๕) เป็นกิริยาที่พอเหมาะจะบำเพ็ญ
- ๑๖) ทำให้จิตใจสงบระงับ
- ๑๗) พ้นจากความเศร้าหมองใจ
- ๑๘) เป็นเหตุทำให้รักระทมคั่นไป
- ๑๙) เป็นเหตุทำให้โศกระทมคั่นไป
- ๒๐) เป็นเหตุทำให้โมหะระทมคั่นไป
- ๒๑) เป็นเหตุทำให้มานะระทมคั่นไป

- ๒๒) เป็นเหตุกำจัดเชื้อซึ่งฉก
- ๒๓) เป็นเหตุกำจัดเชื้อซึ่งความง่อย
- ๒๔) เป็นเหตุกำจัดเชื้อซึ่งความเกียจคร้าน
- ๒๕) เป็นเหตุกำจัดเชื้อซึ่งความไม่ยั้ง
- ๒๖) เป็นเหตุให้มีคนออกทน
- ๒๗) มีคุณเหนือทั้งระประมาณ
- ๒๘) เป็นเหตุให้ความทุกข์หมดสิ้นไป

ขอถวายพระพร ผู้ด้นาทานสูงศักดิ์ ย่อมประกอบไปด้วย

คุณ ๑๘ ประการ คือ

- ๑) มีนรชาติบริสุทธิ
- ๒) มีปฏิปทาเป็นสุจริต
- ๓) รักษากายทวารวจีทวารได้ดี
- ๔) มีจิตผ่องใส
- ๕) เป็นผู้ขยัน
- ๖) ระวังเชื้อซึ่งความถดถอย
- ๗) ดัดเชื้อซึ่งอกคานาธุการกิจ
- ๘) ระวังเชื้อซึ่งความอาฆาตของเวร
- ๙) มีจิตกอบด้วยเมตตา
- ๑๐) อาหารที่รับไว้ โภกมีกำหนด

- ๓๑) มีคหหนักในสัตว์ทรงปวง
- ๓๒) รู้จักประมาณในการบริโภค
- ๓๓) ประกอบความเพียรของผู้คนอยู่
- ๓๔) เป็นผู้ไม่มีความขลาดในทออยู่
- ๓๕) ทโหดงบกับทอตน
- ๓๖) มีความอดอายคอบาป
- ๓๗) ยินดีในทอเวก
- ๓๘) เป็นผู้ไม่ประมาทเนื่อง ๆ

ขอถวายพระพร บุคคลจะธมาทานรุดงค์ใดคองประกอบ
ด้วยคุณธมบัต ๑๐ ประการ คือ

- ๑) มีศรัทธา
- ๒) มีหริ ความอดอายคอบาป
- ๓) มีปัญญา
- ๔) มีไร่คนคคโค
- ๕) รู้จักคุณของรุดงค์
- ๖) มีไร่คนใดเต
- ๗) เป็นคนไกร่ต่อการศึกษา
- ๘) มีการธมาทานนั้ง

- ๖) องค์แห่งผู้บริโภ�กในบาครเป็นวัตร
- ๗) องค์แห่งผู้ห้ามภคกรทธานำมาถวาย เมื่อภายหลัง
เป็นวัตร
- ๘) องค์แห่งผู้มอชอยู่ โปปาเป็นวัตร
- ๙) องค์แห่งผู้มอชอยู่ โปนไม่เป็นวัตร
- ๑๐) องค์แห่งผู้มอชอยู่ โปนแจ่งเป็นวัตร
- ๑๑) องค์แห่งผู้ มอชอยู่ โปนชาเป็นวัตร
- ๑๒) องค์แห่งผู้ มอชอยู่ โปนนาณะ อณฑานจักโว

อย่างไร

- ๑๓) องค์แห่งผู้มอชเป็นวัตร

ขอถวายพระพร ผู้ทอมาทานบุตถก ๓๓ ประการนลลว
ยอมทงพรอมนด้วยคุณอันประเสริฐ ๓๐ ประการ ก็ช

- ๑) นาคประกอบด้วยเนคคา
- ๒) ถ้ำคักเจดเดี่ยวได้
- ๓) ถ้ำคักเจดเดี่ยวได้
- ๔) นกคามเรอมนก
- ๕) ได้รับความดีอย่างละเอียด
- ๖) นกอนทอมไปคด้วยคัก
- ๗) เป็นทริกโครของเทวดามนุษยทงทลาย

- ๘) ได้เป็นพระอริยเจ้า
- ๘) เทวตานมนุษย์กราบไหว้บูชา
- ๑๐) หมั่นนึกคิดธรรมเจริญ
- ๑๑) ไม่คิดอยู่ในโลก
- ๑๒) เป็นผู้พิจารณาเห็นภัยในโลกแม้เล็กน้อย
- ๑๓) ทำประโยชน์ให้แก่ชนทั่วไป
- ๑๔) มหารณบุรุษด้วยดีการะ
- ๑๕) เป็นผู้ ไม่คิดท้อ
- ๑๖) มีฉานเป็นอาหารธรรม
- ๑๗) เป็นผู้ ไร้อาสาชอกโศก
- ๑๘) คิดคิดทบทวนไตรปิฎก
- ๑๙) เป็นผู้ ธรรมไม่กำเริบ
- ๒๐) เป็นผู้ มหอยุชฌาตใจโดยเฉพาะ
- ๒๑) เป็นผู้ บริโภคสิ่งหาโทษมิได้
- ๒๒) เป็นผู้ พ้นแฉกจากกมล
- ๒๓) เป็นผู้ ไม่มีความสงสัย
- ๒๔) เป็นผู้ มีศนาบแผ้วถวัลย์
- ๒๕) เป็นผู้ ธรรมอันเห็นแจ้ง
- ๒๖) เป็นผู้ ไม่หวาดกลัวต่อสิ่งใด ๆ

๒๘) เป็นผู้ มั่นอดุ้ยก่อนชนแดง

๒๙) เป็นผู้ ถึงแดงซึ่งความฉนไปแห่งชาตวะ

๓๐) เป็นผู้ มั่นมบคักคักความดุขอย่างดุขุม เป็นวิหาร

ธรรม

๓๑) เป็นผู้ ถึงพร้อมด้วยสมณคุณทั้งปวง

ขอถวายพระพร ข้าพระพุทธเจ้าทูลเกล้าฯ ถวาย ๓๓ ประการ ข้อม
กอบไปด้วยคุณอันประเสริฐมากประการหนึ่งแล้ว

ม. เชอแรงตะเชยคจิง

จปรุคังคปัญหา

จปรเมณฑกปัญหา

อุปมาถาปัญหาบทมาติกา

พระเจ้ามอญทศรดำมว่า ลูกก่อนพระนาคเด่น ผู้ที่จะ
ดำเร้าเป็นพระอรหันตนะ พงคของคักประการ

พระนาคเด่นทุดตอบว่า ขอถวายพระพร ผู้ที่จะดำเร้า
เป็นพระอรหันตใด พงคของคัก ๓ แห่งพาขมมเดียวอนพดก,

องค์ ๕ แห่งไก่, องค์ ๓ แห่งกระแต, องค์ ๓ แห่งแมงเดือ
 เหลือง, องค์ ๒ แห่งพ่อเดือเหลือง, องค์ ๕ แห่งเต่า,
 องค์ ๓ แห่งบี, องค์ ๓ แห่งรางบัว, องค์ ๒ แห่งกา, และ
 องค์ ๒ แห่งงู, นวตติ *

อนึ่ง พงศของค ๓ แห่งเกาเฒ่า, องค์ ๓ แห่งบัว,
 องค์ ๒ แห่งพิรุ, องค์ ๓ แห่งไม้ขานาง, องค์ ๒ แห่งเรือ,
 องค์ ๒ แห่งเรือคักไถโคตรก, องค์ ๓ แห่งเจ้ากระโดง, องค์
 ๓ แห่งคันทน, องค์ ๓ แห่งคนงาน, องค์ ๕ แห่งมหาสมุทร,
 นวตติ *

อนึ่ง พงศของค ๕ แห่งแผ่นดิน, องค์ ๕ แห่งน้ำ,
 องค์ ๕ แห่งไฟ, องค์ ๕ แห่งลม, องค์ ๕ แห่งภูเขา,
 องค์ ๕ แห่งอากาศ, องค์ ๕ แห่งพระจันทร์, องค์ ๘ แห่ง
 พระอาทิตย์, องค์ ๓ แห่งพระอินทร์, องค์ ๕ แห่งพระเจ้า
 จักรพรรดิ, นวตติ *

อนึ่ง พงศของค ๓ แห่งปอดก, องค์ ๒ แห่งแมว,
 องค์ ๓ แห่งหมู, องค์ ๓ แห่งแมลงป่อง, องค์ ๓ แห่ง
 พวพอน, องค์ ๒ แห่งสุนัขจอก, องค์ ๓ แห่งเนื้อ, องค์
 ๕ แห่งโค, องค์ ๒ แห่งตุ๊กตา, องค์ ๕ แห่งช้าง, น
 วตติ *

อนึ่ง พงศของก ๗ แห่งราชันย์, องค์ ๓ แห่งนก
จากพราหม, องค์ ๓ แห่งนกเงือก, องค์ ๓ แห่งนกกระสา, องค์ ๒
แห่งนกเข้, องค์ ๓ แห่งนกกระจา, องค์ ๒ แห่ง
ค้างคาว, องค์ ๓ แห่งปลิง, องค์ ๓ แห่งงูสามัญ, องค์ ๓
แห่งงูเห่า, นวตก ๕

อนึ่ง พงศของก ๓ แห่งแมลงมุม, องค์ ๓ แห่งทาก
คูนม, องค์ ๓ แห่งเต่าเหลือง, องค์ ๕ แห่งปลา, องค์ ๓
แห่งต้นไม้, องค์ ๕ แห่งเมฆ, องค์ ๓ แห่งแก้วมณี, องค์
๕ แห่งพราหมณ์, องค์ ๒ แห่งพราหมณ์, องค์ ๒ แห่งช้าง
เถา, นวตก ๖

อนึ่ง พงศของก ๓ แห่งหม้อ, องค์ ๒ แห่งกาต้มน้ำ,
องค์ ๓ แห่งร่ม, องค์ ๓ แห่งนา, องค์ ๒ แห่งยาขับพิษ,
องค์ ๓ แห่งโภชนะ, องค์ ๕ แห่งนายขมิ้น, องค์ ๕ แห่ง
พระราชา, องค์ ๒ แห่งนายประยู, องค์ ๓ แห่งหินบด (*)
นวตก ๗

พระจามตทศรธรร ครอบแก้ว

(๓) ตามบทกวีที่กล่าวไปอีก ๕ นวตก แต่ท่านกล่าว
ไว้เพียง นวตก ๗ และบัญญัติ ๗ เท่านั้น

ไมตรวรรคที่ ๑

ปัญหาที่ ๑

พระเจ้ามณฑลนครธรมว่า ลูกของพระนาคเด่น ผู้ปฏิบัติ
 คองบำเพ็ญคนให้เทียบได้กับองค์ ๔ แห่งพานนี้ เป็นไหน

พระนาคเด่นทูลตอบว่า ขอถวายพระพร นิดยหาย่อม
 นอนได้ทุกแห่งไม่ว่าที่ไหน และนอนไม่มากนัก นอนได้ ผู้
 ปฏิบัติคองบำเพ็ญคนนอนเหมือนกัน คองจะไม่เลือกที่นอน
 ที่ใดจะให้ความสุขในการบริหารร่างกายได้ ก็นอนที่นั่น และ
 นอนไม่มากนัก ทั้งคองประกอบความเพียรในที่ ๔ สถาน คือ
 เพียรระวังไม่ให้บาปเกิดขึ้นในด้านคน เพียรละบาปที่เกิดขึ้น
 แล้ว เพียรให้กุศลเกิดขึ้นในด้านคน เพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้น
 แล้วไม่ให้เสื่อมไป คังนัยแห่งพระพุทธภาษิตว่า ภิกษุมีความ
 เพียรคงไวชอบมั่นคงดูท่อนไม้ ไม่ประมาณเพียรพยายามอยู่
 ในปรานธรรม ๔ สถานนั้น

แม่พระสารีบุตรก็กล่าวความชอบไว้อีก ภิกษุผู้บำเพ็ญ
 เพียรจะ คองมี อมาธิพอ อม คอง แก่ ความ อภัย และ ทำจิต ให้
 แน่วแน่

พระเจ้ามณฑลนครธรมว่า ชอบแล้ว

ปัญหาที่ ๒

พระเจ้ามัตถกตรัสถามว่า ลูกน้องพระนาคเสน คำที่เธอ
ว่าผู้ที่จะได้บรรพตมรรคผล ต้องประกอบด้วย คุณอันใดบ้าง เธอเทียบ
ได้กับองค์คุณแห่งใด ๕ ประการนั้น ค่ะอย่างไร

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ธรรมคำใด

๑. เมื่อเวลายังมีค้อย ถึงกับมองหากัน

๒. พอสว่างกับมองหากัน

๓. จงกินอาหารที่ไร้เท่าเคยเคยก่อน แล้วจึงจากัน

๔. กลางวันมีคำได้สว่าง เห็นอะไรได้นั้น แต่เวลา
กลางคืนคำพางคล้ายคาบอด

๕. เมื่อถูกเขาขว้างปา หรือถูกตะเพิดไม่ให้เขารัง ก็
ไม่ทรงรังของคน นามของคุณ ๕ ประการแห่งใด

ขอถวายพระพร ผู้มุ่งมรรคผลจะต้องปฏิบัติตนให้ประ
ทับด้วยคุณอันใดบ้าง เธอเทียบได้กับองค์คุณเหล่านั้นแล้วก็

๑. เวลาเขานับถวาทท้อย และ จิตใจ เกรง ไร้อยู่ให้
เรียบร้อย ขานนำชำระกายให้สะอาด บุรุษกราบไหว้บุรุษ
จิตดีและอุเบกขา

๒. ครั้นสว่าง แล้วจึง กระทำ การ ทำเอง ชก ตาม หน้าที่
แห่งเพศของตน

๓. พิจารณาก่อนแล้วจึงบริโภคน้ำอาหาร ดังพุทธภาษิต
ว่า ผู้บริโภคน้ำอาหารพึงพิจารณาเห็นเหมือนคนบริโภคน้ำมัน
ของคนในทางกันดาร แล้วไม่มีความมุ่งแต่จะทรงชีวิตใจเพื่อ
ทำประโยชน์ต่อของใครคนหนึ่ง

๔. คำไม่บอกถึงทำเหมือนคาบอด คือไม่ยืนยันราย
ศุภภาษิตที่พระมหาคัจฉาญนระกล่าวไว้ว่า มีคำกล่าวเป็นเหมือน
คาบอด มีผู้ใดบอกถึงเป็นเหมือนผู้หนวก มนต์เรวราจได้กล่าว
เป็นเหมือนคนใบ้ มีกาดอกถึงเป็นเหมือนคนซ่อนเหยี่ยว เรือง
รายเกิดขึ้นก็ถึงนอนนิ่งเฉย เหมือนคนตายนอนเฉยอยู่ฉะนั้น

๕. จะทำอะไรก็ไม่พึงละอิดออดประมาท ประหนึ่งไก่ไม่
ทรงระงม

ขอถวายพระพร ผู้ปฏิบัติได้เช่นนี้แล้ว จึงจะได้บรรลุ
มรรคผล

พระเจ้ามณฑกตรัสว่า ชอบแล้ว

ปัญหาที่ ๓

พระเจ้ามณฑกตรัสถามว่า ผู้ก่อนพระนาคเสน ผู้ปฏิบัติ
ต้องถึงของ ๓ แห่งกระแสน เป็นไหน

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร กระแสนเหมือน

ศีลมารบถจน ถึงพองทางของคนเขาคือผู้ ศีลรัตนโค ผู้ปฏิบัติ
 เมื่อเกิดเกิดจน ถึงของกระทำคนจนน คือพวงเจตญัตติ
 ฐานคือผู้ เกิดทางหลาย ดังนั้นภาษิตพระอุบาลีกล่าวว่า
 เมื่อเกิดอันเป็นเหตุกำจัดความเกิดจน พวงเจตญัตติ
 เดี่ยวด้วยคัมภีร์ฐาน ๔

พระเจ้านมด้นทศรดีว่า เขาใจละ

ปัญหาที่ ๔

พระเจ้านมด้นทศรดีถามว่า คุณอนพระนาคเสน ผู้ปฏิบัติ
 คือของค ๒ แห่งพหุเจตญัตติ เป็นอัน

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขรรณดาเจตญัตติ

๑. ย่อมซ้อนเร้นอยู่ในทอปป คือยกระบุหนุเนอกนเป็น

อาหาร

๒. เนอถูกนนกระบุ ถาอมองข้างซ้ายมกโมกน

ขอถวายพระพร ผู้ปฏิบัติคือประกอบด้วยของค ๒ เช่น
 เดี่ยวกับพหุเจตญัตติแต่ คือ

๓. คอยอยู่ในทอนดังค เจริญภาวนาไปจนมีความ

ชำนาญในอภิญญา ๖ ดังคำที่พระบรมสังคหการยกถา
 ไว้ว่า “เจตญัตติย่อมซ้อนเร้นคอยกระบุหนุเนอกนอันโค

พุทธบุตรกักของประพฤตินั้น คอเขาไปอุกตั้งค้ำาเพญเพียร
เจริญวิบัติตั้งนายยอมถ้อเอาผดุงสุดไถ่ละนั้น

๒. ในพิภพโลกโภชนาหารอันไคมาโดยทางทัมค คุช
เฉียดเหลื่องไมกนเนอทดมธางชายฉนวน คังคาทพระดำรับบุตร
เถรกดาวใจว่า ถ้าข้าพเจ้าพณณรูปายาฉอนเกิดแคการขอ
ไม่เป็นธรรมไซ้ อารวะของข้าพเจ้าจะถูกลบเนชคคเคียน แม้
ว่าได้ของข้าพเจ้าจะคงหระถกออกมามถกเถยชวค ข้าพเจ้า
กยอมคายเฉยคกว่า

พระเจ้ามถนทศรดีว่า เรอฉดาคว่า

ปัญหาที่ ๕

พระเจ้ามถนทศรดีถามว่า คุก่อนพระนาคเด่น ติผู้ปฏิบัติ
คองถ้องก ๕ แห่งางเฉียดเหลื่องน เป็นใจน

พระนาคเด่นทุดคอบว่า ขอถวายพระพร ปรักคิของ
แมเฉียดเหลื่องยอมคังครรภคเคทนเคยง แดวกไมเข้าโกถคัว
ผู้ถค่อไป ฌนโค ผู้ปฏิบัติทงเห็นการเกิด การนอนอยู่ใน
กรรมมารดา การคาย เป็นภยันนาหวาคถว เพราะเถยคัวย
ทุกชเวทนาย่างดำหัด แดวกทำใจโดยอุบายฉนรชอบว่า เราจะ
พยายามไม่ให้ถ้อปฏิฉนร ในภคค่อไปอีกฉนนั้น คังฉนจะประ-
พนชทพระพุทเจ้าศรวดีไว้ในนโยโกปถกศุทร ในศุคคินบา

บุรุษทักทายว่า เราคิดงโยชนได้ดังเรื่อง ทำลายคันหาได้
 ดังเถาหิวค้อนแล้ว จึงไม่ปฏินิในครวก็อีก ประการหนึ่งโคผู้
 ดับคเชือกขาดแล้ว หรือช้างทำตายปลดออกหลุดแล้ว ไม่กดับ
 มายังที่ผูกอีกฉะนั้น คู่ก่อนเทพ ถ้าท่านปรารภนาถจึงคง
 ใจเกิด

พระเจ้านมิตนทศกริธาว่า รอบละ

ปัญหาที่ ๖

พระเจ้านมิตนทศกริธานว่า คู่ก่อนพระนาคเสน ผู้ปฏิบัติ
 พงศของก ๕ แห่งเท่านั้น เป็นไฉน

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ชรรณดาเต่า

๑. ย่อมอาศัยและเที่ยวไปในน้ำ

๒. จมอยู่ในน้ำ ไม่ให้หัวชนมาพบเห็นอะไรเข้า ก็กดับ
 จมลงไปเสีย เพื่มิให้ใครเห็น

๓. ครนชนมาจากหน้าแล้ว ไม่เห็นอะไร ก็ถากกายอยู่
 ทขายหาก

๔. รุดคินลงไปมุดตัวซ่อนอยู่ในที่มืด

๕. เมื่อคจวนไป ถ้าเห็นมนุษย์หรือสัตว์ หรือโคอิน
 เหย่งก็หลอด้วยหาง ๕ คือ เท้า ๔ ศีรษะ ๑ เข้าในกระตอง

ของคนที่คอยระวังตัวอยู่คนเดียว

ขอถวายพระพร ผู้ปฏิบัติพึงกอบด้วยองค์คุณเช่นเดียวกับเตาเผา คือ

๑. พึงแผ่เมตตาจิตอันเยือกเย็น ตั้งใจให้เป็นประโยชน์แก่สัตว์โลกทุกถ้วนหน้า มิได้พยายามหาความสุขของใจ ดำรงมั่นอยู่ในพรหมวิหาร

๒. เมื่อเกิดเหตุเกิดขึ้น ก็พึงระงับใจให้มั่นคงในอารมณ์ ตั้งตระเตรียม ยึดอารมณ์ไว้ให้มั่น ไม่ให้สัตว์พริกเกิดเข้ามาทรมานได้

๓. นำจิตออกจากภิกขุขันธ์เนืองนิตย์ พึงฝังไว้ในธรรมนิพพาน ๔

๔. ไม่นุ่งห่มธำมรงค์การะและกำดรรชนี งามพองอยู่ในท่อนงั่งก็ ตั้งภักดีทศพระอุปเสนวงศ์นคบุตรถาวรไฉว่า ภิกษุพึงเสาะเสาะอันธมณังคปราศจากเสียงกุกก้อง อันเป็นทอญอาศัยแห่งนอราย เพราะเหตุแห่งการหลัดเกิน

๕. เมื่อทวารหกกถองไม่ในภามารมณ์ อันเป็นทศแห่งความกำหนัดอันดี กับคณานประค คือดำรงอินทรีย์เสียแล้วอดกใจใหม่สังวร เป็นผู้มีศีลสัมปรัญญะนงรักษาสันนิชธรรม คุรุพุทธภานิกในศาถวรคตังยุตคณิกายว่า ภิกษุพึง

พระองค์ใจมิให้ตกอยู่ในวิคต ไม่คิดพ้นด้วยศัณหาและทิฐิ
ไม่เบียดเบียนผู้อื่น คับฉันทไม่กล่าวร้ายต่อใคร ๆ คุณค่าหก
ศีระและเท่าเขาในกระตองของคน ฉะนั้น

พระเจ้านันททศรธิดา นำทั้ง

ปัญหาที่ ๑

พระเจ้านันททศรธิดาถามว่า คุณก่อนพระนาคเสน ผู้ปฏิบัติ
คองถองค ๓ แห่งป็นน เป็นไหน

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ปิโยมคตชอบ
เคียงไปตามตามคนเข้านินโด ผู้ปฏิบัติคองคองเป็นฉนฉน คองคอง
ปฏิบัติตามแนวคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า คุณภาษิตทพระ
ราหุลถกถาวไว้ว่า ท่านทั้งหลาย จงอนุวัติตามคำสั่งสอนของ
พระชนนีหอนมองค์ ๑ คงอยู่ในกรรมอันหาโทษมิได้ทุกเมื่อ
แต่ถพยายามบำเพ็ญความดีให้อย่าง ๆ จน

พระเจ้านันททศรธิดา เห็นด้วยละ

ปัญหาที่ ๒

พระเจ้านันททศรธิดาถามว่า คุณก่อนพระนาคเสน ผู้ปฏิบัติ
คองถองค ๓ แห่งรางป็นน เป็นไหน

พระนาคเดินทอดคอบว่า ขอถวายพระพร อันราช
 บันเมื่อนายช่างถากถั้วแล้ว ขอมันขึ้นไปตามลำแม่น้ำจนถึงปลาย
 มัน ค่อยยกขึ้นไปแนบเนินคู้ ฉนโค ผู้ปฏิบัติก็ตั้งอนุโลม
 ไปตามผู้ใหญ่ไม่รีดขวางท่าน ฉนพน แม้พระพุทธภาษิตใน
 วิสูตรากถกมอยู่ว่า นักปราชญ์ย่อมอนุโลมตามกระแสพระราร
 โองการ ไม่รีดริ้นคดอัยไปตามลำรางมันขึ้นไปตามค้ำขึ้น
 หรือเหมือนปลัดอัยเตงไปตามผู้เบ้า ฉนพน นักปราชญ์จึงอยู่
 ในราชดำเนินก็ได้

พระเจ้านมทศศรีธาดา ขอบอ

ปัญหาที่ ๘

พระเจ้านมทศศรีธาดา ลูกอ่อนพระนาคเดิน ผู้ปฏิบัติ
 กองถือของที่ ๒ แห่งท่าน เป็นโฉน

พระนาคเดินทอดคอบว่า ขอถวายพระพร กาเป็นสัตว์
 รางเกยาคืออันควาย คอยระมัดระวังตัวเตงไป ฉนโค ผู้
 ปฏิบัติของเป็นฉนพน คอพวงเกยาคือความชั่ว นั้ดคมันคง
 ดำรงมันทรยศอยู่ทุกอิริยาบถ

อนึ่ง กาเมื่อได้อาหารอย่างหนึ่งอย่างใดแล้ว ก็ร้องเรียก
 พวกญาติมากินด้วย แม้ผู้ปฏิบัติก็ควรทำคนเป็นฉนพน

พระเจ้านันทนครคีรีว่า ค่ะ

ปัญหาที่ ๑๐

พระเจ้านันทนครคีรีถามว่า ลูกก่อนพระนาคเด่น ผู้ปฏิบัติ
ต้องถือของ ๒ แห่งถึงไหน เป็นไหน

พระนาคเด่นทูลตอบว่า รอดวายพระพร นิดยั้ง

๑. เมื่ออยู่ย่นอยู่ในท่อนศอก เช่นร่มไม้ใหญ่ ๆ ซึ่งมี
กิ่งก้านปกคลุมป้องกันภัยทั้งหลายได้ ฉะนั้น ผู้ประกอบความ
เพียรก็ควรเป็นฉนวนเหมือนกัน คือกองอาศัยกตยาณมกฏ ผู้
มีความตระชายนึกเป็นทริก มีธรรมอันงามเป็นคณธรรม

อนึ่ง ถึง เมื่ออาศัยอยู่ที่ตนไม้ใด ถ้าหลบภัยหลบอยู่
คนไหนคนใดออกคณยง รุ่ง ฉะนั้น ผู้ประกอบความเพียรก็ควรมุ่ง
อาศัยอยู่ในป่า ย่น เติบ นิ่ง นอนอยู่ในราวบ้านน้แฉ เจริญ
ซึ่งตั้งมั่นอยู่อย่างหนึ่ง ๆ ฉะนั้น แม้พระดำริบุตรเกรงเจ้าก็ได้
กล่าวไว้ว่า ภิกษุจงกรม ย่น เติบ นิ่ง นอนในราวป่า ย่อม
ดังงาม เพราะว่าการเร้นนพุทธาทิพนทิกคยอมธรรมเจริญ

พระเจ้านันทนครคีรีว่า รอดแล้ว

จบวรรคที่ ๓

ลาวูลดาวรรคที่ ๒

ปัญหาที่ ๑

พระเจ้านันทนครตั้งถามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน ผู้ปฏิบัติ
คองถของคตหงเถานาเค้านน เป็นโณน

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอลถวายพระพร เถานาเค้า
ขอมเดยบเกาะไปบนหญ้า หรือบนคันไม้ แล้วยอมงอกงาม
ทนน ๆ ฌนโค ผู้ประกอบความเพียร ใครจะบำเพ็ญให้
งอกงามขึ้น ก็ต้องเป็นฉนน ก็คงไยคพระอรหคคเป็น
อารมณ แม้พระดำริบุตรก็ไคกต่างไฉว่า เมื่อใครค้อพระ
อรหคคณค กพงทนน อารมณ เจริญ ขเด้สมค เช่นเคยวกับ เถานา
เค้ายคเห็นขวไปบนหญ้าเป็นคนแฉวเดยบเรอยไปฉนน

พระเจ้านันทนครค้ตอบว่า ชอบแฉว

ปัญหาที่ ๒

พระเจ้านันทนครตั้งถามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน ผู้ปฏิบัติ
คองถของค ๓ แห้งบฉนน เป็นโณน

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอลถวายพระพร ขรรคค
ของบว

๑. ย่อมเกิดแรงอภามในน้ำ แคน้ำก็หาได้ติดไปใน
ใบบัวไม่

๒. เมื่อไม่ตรนจากน้ำก็ลอยอยู่

๓. คือถนมน้ำเล็กน้อยก็ดับไปแกว่งไปมา

ขอถวายพระพร ผู้ปฏิบัติก็ควรทำความเข้าใจประกอบด้วยคุณ
สมบัติอันเทียบเคียงของสกุณทั้ง ๒ น คือ

๑. เป็นผู้ไม่ติดอยู่ในตระกูล และตาบอดผู้ชั่วร้ายเจริญ
เป็นคณ.

๒. ครองจำแลงซึ่งโลกธรรมทั้งปวง แล้วลอยอยู่ ณ
โลกุตระธรรม

๓. กระทำ ความดีรวมใน กิเลส ทั้งหลาย แม้มี ประมาณ
น้อย เห็นกิเลสแม้เล็กน้อยเป็นเหตุหวั่นหวาด คือพุทธภาษิตว่า
ภิกษุผู้ปรกติเห็นภัยใน โทษทั้งหลาย ต่อมาท่านคักขาอยู่ใน
ฉิกขาบท

พระเจ้ามณฑกตรัสว่า คณ

ปัญหาที่ ๓

พระเจ้ามณฑกตรัสถามว่า คุณพระนาคเสน ผู้ปฏิบัติ
ของภิกษุองค์ ๒ แห่งทรมน เป็นไฉน

พระนาคเด่นทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ขรรมนครของ
พรพณัฐราช

๑. แฉกประมาณน้อย แต่เมื่อใดที่หวานไว้ในเนือ
ยนี้ และฝนเชยอยู่เนื่อง ๆ พรพณกษัตริย์มองงานและ ให้
มากมาย

๒. เมื่อหวานลงในนาที่ใดแล้วทางคดแล้ว ย่อมมองงาน
โดยเร็ว

ขอถวายพระพร ผู้ประกอบกิจของทรงคุณเด่นมีคณเทียบได้
กับของคณทั้ง ๒ ของพรพณัฐราช คือ

๑. ประกอบด้วยศรัทธากายวาจาให้เรียบร้อย เมื่อ
รักษาคัดด้วยยอมเป็นปฏิปทาทำดีมาตลอดให้หมดมากมาย นับแต่
มนุษย์ธัมมิกี สวรรคธัมมิกี และเป็นปัจจัยให้โคตรพพาน
ธัมมิกี

๒. จงปล่อยใจไปในเนื้อที่ที่ ก่อด้วยศรัทธาฐาน ๔
พิจารณาเห็นตามความเป็นจริง จนได้ความสงบใจและเกิด
ปัญญา ซึ่งเป็นเหตุนำมาซึ่งผลดีงามโดยฉับพลัน จึงจะ
ประพาสพระอนุตตรเสถียรเจ้ากตาวใจว่า พรพณกษัตริย์ในเนือ
ยนี้มองงาน และผลแห่งพรพณกษัตริย์มองงานให้
คณใด จักเมื่อประกอบความเพียรวิริยธัมมิกี ก็น้อมเจริญ

ในนาคคังคปัญฐาน ๔ ฉนน

พระเจ้ามณฑนครธว่า เจ้าใจ

ปัญหาที่ ๕

พระเจ้ามณฑนครธว่า ผู้กษัตริย์พระนามเด่น ผู้ปฏิบัติ
คองคังคองค ๓ แห่งไมราทางน เป็นโณ

พระนามเด่นทูลตอบว่า รอดวายพระพร อันไมราทาง
ขอมงอกกุศอยู่โคตม เมฆแก่เคมทแล้ว จงออกพนคณรนา
ตั้งตง ๓๐๐ คองคบาง ยิงกวานนบาง ฉนโค ผู้ปฏิบัติคอง
ยังดำณัญญณต ๕ ปฏิธัมมิกา ๕ อภิญา ๖ แด่ธมณรรณ
ทงฉน ให้เติมในสุญญาการ ฉนน

พระราหุเถเจ้าโลกถ่วงความรอนใจว่า คณราทางขอม
งอกกุศอยู่โคตม ครนรากแก่เคมทแล้ว ถ้าคณกรานรคณ
งอกรนาในฉนเคมทตง ๓๐๐ คองค ฉนโค ผู้ประกอบความ
เพียรคองเป็นฉนนเหมอนกน คองเจริญรุ่งเรืองในสุญญาการ
ฉนเป็นภายในเรณกน

พระเจ้ามณฑนครธว่า คอง

ปัญหาที่ ๕

พระเจ้ามณฑลนครราชสีมา ผู้ก่อนพระมหากษัตริย์ ผู้ปฏิบัติ
ของลตของก - แห่งเรือนน เป็นโณน

พระมหากษัตริย์ทอดคอบว่า ขรรคมหาเถร

๑. ขอมพาให้ข้ามไปถึงฝั่งได้
๒. ขอมทนทานต่อกำลังกดขี่จนทนทานการรบ
๓. ขอมแดนไปถึงได้ในมหาสมุทรนอกซึ่งไม่มีที่ดุจ

ขอมถวายพระพร ผู้ปฏิบัติต้องกระทำคนให้เทียบได้กับ
ของกทง - ของเรือนน คือ

๑. รือ ธนัตถ์ ในมนุษย์โลก แดะ เทวโลก ให้ ข้าม ถึงฝั่ง
ด้วยศรัทธา พร้อมเพรียง แห่งคุณธรรม คือ ข้าราชการดีคุณ แดะวัด
ปฏิบัติ

๒. ธคกอนคอบ ทำดังแห่งกเธธ คือ โลกธรรม ๔ ประการ
ดูจเรอทนทานต่อระลอกกดดันจน

๑. รือบุรุษจตุราริยธำชณมปวิธ ๓ ขาการ ๓๒ แดะ
ชวนชวนซึ่งมารมธรรมอนาเรชนชเดียวซึ่งปัญญา ขอนาวาแดน
ไปในมหาสมุทรไม่มีภัยจน ดังพุทธประพันธ์ภาษาคือ ภิกษุ
ทงหอยเมือทานาเรชค พงคคคว นกุกช นเหคแห่งทูกช น
ความคืบทุกช นหนทางคืบทุกช

พระเจ้ามณฑกตรัสว่า คือ

ปัญหาที่ ๖

พระเจ้ามณฑกตรัสถามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน ผู้ปฏิบัติ
ต้องถือของ ๒ แห่งเรือกัดได้ไครกน เป็นไฉน

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขรรคาวุธ

๑. เมื่อเกยไต่ไครกในมหาสมุทรย่อมติดแน่น

๒. ย่อมจมนั่งอยู่ในน้ำลึก มิได้เลื่อนไปท่อน ขอลวาท

พระพร ผู้ปฏิบัติของเป็นเช่นเดียวกับเรือกัด คือ

๑. ต้องทอดจิตให้ติดอยู่ในการทำจักกัณเฑ

๒. ต้อง ทำ ใจ ไม่ให้ เติมน ดอย ไปตาม อริยารมณ และ

อนิยารมณ คัมภานีที่พระดำรับบุตรเถรเจ้าได้กล่าวไว้ว่า

เรือกัดไต่ไครกย่อมจมนั่งอยู่ในมหาสมุทร ดอยขึ้นไม่ได้ ฉะนั้น

ใด ท่านทั้งหลายจงเป็นฉนั้น คืออย่าติดอยู่ในลาภสักการะ

จงตั้งอยู่ในธรรมเถิด

พระเจ้ามณฑกตรัสว่า เราใจฉะ

ปัญหาที่ ๗

พระเจ้ามณฑกตรัสถามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน ผู้ปฏิบัติ

คองถองค ๓ แห่งเจ้ากระโตงนหม เป็นโณ

พระนาคเฒ่าทูลตอบว่า ขอถวายพระพร เจ้ากระโตง
ยอมทรงไว้ซึ่งเชือก ฉ้ายระยาง รอก ใบ ฉันทิ ผู้ปฏิบัติ
กคองทรงไว้ซึ่งดัดดัมปญญะ ทุกอริยาบทฉันทิ เรืองนหม
พระพุทธรเจ้าโคตรฉไฉฉา ภิกษุทั้งหลาย พงกเชอพนมฉค
ดัมปญญะอยู่ทุกอริยาบท

พระเจ้านันททศรฉฉา รอนฉ

ปัญหาที่ ๘

พระเจ้านันททศรฉฉาทูลว่า ลูกอนพระนาคเฒ่า ผู้ปฏิบัติ
คองถองค ๓ แห่งคณหมนหม เป็นโณ

พระนาคเฒ่าทูลตอบว่า ขอถวายพระพร คณหมนหมคค
คณคค

๑. ขณะเมื่อเรียนฉฉคองไม่ประมาณทงคฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ
๒. คองรหนทงทปฉฉฉฉ และทงทฉฉฉฉฉ
๓. รวงฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ
คณฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉ

๑. พงเป็นฉฉไม่ประมาณอยู่ฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ
ฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ

ขึ้นดีในความไม่ประมาท จงรักษาจิตไว้เนือง ๆ จงพยายาม
 ขกคนชนจากอวิชชาด้วยดี จงสร้างคนชนจากเบื่อกคนฉะน
 ๒. พึงรู้แจ้งซึ่งธรรมเป็นกุศล อกุศล มีโทษ ไม่
 มีโทษ

๓. พึงดำรงจิตมิให้ฟุ้งซ่านไปตามอารมณ์ จงพุทธ
 ภาวนาในสังยุตตินิกายว่า ภาวนุหยังหลาย ท่านทั้งหลายอย่าได้
 ติรังถึงอกุศลอภิกขัง ๑ แม้แต่อย่างใดอย่างหนึ่ง
 พระเจาเมตตทศรดีว่า คือ

ปัญหาที่ ๕

พระเจาเมตตทศรดีถามว่า ลูกชนพระนาคเสน ผู้ปฏิบัติ
 คองก้องก ๑ แห่งคนงานน เป็นไฉน

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ชนคนงานที่ค
 ย่อมคิดอยู่ว่า คนเรากำการงานก็ด้วยหวังตัวจ้างและหวังให้ได
 มาก เมื่อเป็นเช่นนั้น เราก็คงระประมาทและไม่ควรเกียจ
 ครานฉนใด แม้ผู้ปฏิบัติคองก้องกคิดว่า เมื่อเราพิจารณาร่างกาย
 ชนประกอบด้วยมหาภูตรูปทั้ง ๕ นี้ จักเป็นผู้ไม่ประมาท มี
 ดัดอยู่เนืองนคย นาคเสนจึง แล้วยอมพนจากความทุกข์ท
 หมาย ดังภาษิตที่พระดำริบุตรเถรเจ้าถ้อยว่า ท่านทั้งหลาย

จึงพิจารณากำหนดครุฑร่างกายนบอย ๆ เมื่อรูจรงแล้ว จักทำที่
 ดุจดแห่งกองทุกข์ได้

พระเจ้ามโณทรรค์ว่า ขอบพระ

ปัญหาที่ ๑๐

พระเจ้ามโณทรรค์ถามว่า ลูกอ่อนพระนาคเด่น ผู้ปฏิบัติ
 คึงถ้อยชก ๕ แห่งพระมหาสมุทรนั้น เป็นไฉน

พระนาคเด่นทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ธรรมตามมหา
 สมุทร

๑. ย่อมไม่ประปนด้วยทวาราศฬ
๒. ย่อมทรงไว้ซึ่งธมมแก้วทองหลาย
๓. ย่อมอยู่ร่วมด้วยภุคใหญ่ ๆ
๔. แม้พระโศภมาจักเท่าไร ก็ย่อมไม่ฉนไปได้
๕. ย่อมไม่เค่นด้วยนางวังโศภมาแต่ที่ต่าง ๆ

ขอถวายพระพร ผู้ปฏิบัติคึงบำเพ็ญคนเช่นเดียวกับ
 มหาสมุทรนถ คือ

๑. ไม่ประปนด้วยศวนธมมทองหลาย
๒. ได้แก้ววิเศษคือนมรรคนถ นิพพาน แล้วปักปิดไว้

๒. คอชฌาศัยพรหมจารีบุคคล ผู้ประกอบ ด้วย คุณธรรมดี
ต่าง ๆ

๔. ไม่ก้าวล่วงดีการทเพราเหตุแห่งอัฐฐารมณ คัง
พุทธภาษิตว่า พระมหาสมุทรรย้อมเปี่ยมด้วยน้ำ แม้อำวก
ของเราก็มีได้ก้าวล่วงดีการท แม้เพราเหตุแห่งชวักเช่น
เดียวกัน

๕. แม่พึงอยู่ซึ่งอุเทศเป็นคน กมฺมฺม คุจพุทธภาษิต
ในมหาสุคโธมชาดก่า บัณทิกย้อมพึงคำที่เป็นอุภาษิตไม่รู้
อิม เพราคำเป็นอุภาษิต เปรียบเหมือนไฟไหม้หญ้าหรือไม้
ฉนวน

พระเจ้านอนทศวรรธว่า คัง

จบวรรคที่ ๒

จักกวัตติวรรคที่ ๓

ปัญหาที่ ๑

พระเจ้านอนทศวรรธถามว่า คุณอนพระนาคเสน ผู้ปฏิบัติ
คองถ้องค ๕ แห่งแผ่นดิน เป็นไฉน

พระนาคเสนทศตอบว่า ขอถวายพระพร ธรรมคา

แผ่นดิน

๓. ใครจะเอาของหอมกักคาม เหม็นกักคาม หงองไป
แผ่นดินคงเจยเป็นปรกคิ

๔. ไม่น้เกรงคบแคง แด่ก้อบอวนไปด้วยก้นของ
คนเฮง

๕. เป็นของไม้น้รองไม้น้โพรง หนาทับกว้างขวาง

๖. แม้ธารไวยงคนไม่ภูเขา ก็ไม้น้ความยอข้อ

๗. ไม้น้คนน่ายกข้ออะไรทองด้น

ขอถวายพระพร ผู้ปฏิบัติคตงบำเพ็ญคนเช่นเดียวกับแผ่นดิน
คินนแด่ กล่าวคือ

๑. คตง ทำจิต ให้ เติงเจย ใน อธิฐฐารมณ และ ใน อนธิฐฐารมณ

๒. ไม่น้คตงคบแคงกาย แด่ก้อหอมอวนไปด้วยก้นคตงคตง
ของคน

๓. คตงรักษาคตงโหมบรุตท ไม่น้รองไม้น้โพรง

๔. คตงไม้น้ยอข้อ ในการบำเพ็ญความคตง

๕. คตงไม้น้คนน่ายก น้จกเด่มอคตงแผ่นดินอยุ่ทุก
อริยาบถ ขันแนนางจกอสุภททาอุบาถักได้กัจฉาใจใจความ
ว่า คตงระของขาน้นน้จกเด่มอคตงแผ่นดิน ไม้น้ความน้นคตง

ยพราย

พระเจ้านครศรีธรรมราช รอบแฉะ

ปัญหาที่ ๒

พระเจ้านครศรีธรรมราชถามว่า ลูกน้องพระภาคเงิน ผู้ปฏิบัติ
คองถองค ๕ แห่งนั้น เป็นไหน

พระภาคเงินทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ปกติของหน้า

๑. เป็นของบริสุทธิใจ ไม่ขุ่นมัว

๒. เป็นของเย็น

๓. ทำของที่ไม่สะอาดให้สะอาด

๔. เป็นของอันคนหมู่มากต้องการ

๕. ย่อมไม่คงไว้ซึ่งสิ่งที่ไร้ประโยชน์

ขอถวายพระพร ผู้ปฏิบัติต้องการทำตนให้ประกอบด้วย
คุณสมบัติเช่นเดียวกับหน้า คือ

๑. เป็นผู้ชำระบริสุทธิ

๒. พึงทวงพร้อมด้วยความอดทนและความเย็นใจ มีปกติ

แสวงหาประโยชน์แก่หมื่นสัตว์

๓. พึงเป็นอยู่ในอริการณ

๔. พึงเป็นผู้มีความปรารถนาน้อย ยินดีตามมีตามได้

เป็นผู้ยอมหมั่นปรารถนาเอง ๆ

๕. ต้องไม่กระทำซึ่งบาปด้วยกายวาจาใจ ดังพุทธภาษิต
ในกัณหาราคดำ ข้าแต่ท้าวสักกะผู้เป็นใหญ่กว่าสรรพสัตว์
ถ้าพระองค์ประทานพรแก่ข้าพระบาทแล้วไซ้ ก็ขออย่าให้ใจ
หรือร่างกาย ของใคร ๆ ได้รับความเดือดร้อน เพราะ ข้าพระบาท
เป็นเหตุ

พระเจ้ามณฑทศรดำ ขอบพระ

ปัญหาที่ ๓

พระเจ้ามณฑทศรดำถามว่า คุณพระนาคเสน ผู้ปฏิบัติ
ข้อข้อของค ๕ แห่งไหน เป็นโดน

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ชรรณดาไฟ

๑. ย่อมเผาเผาไหม้ไม่ทั้งไม่ไหม้ไหม้ได้
๒. ไม่มีความกรุณาต่อสัตว์เชื้อไฟโดย
๓. ย่อมกำจัดความหนาวเย็นได้
๔. ย่อมไม่มีความยินดีในร้าย
๕. ย่อมกำจัดความมืดเย็นได้

ขอถวายพระพร ผู้ปฏิบัติข้อทรงคุณเต็มบักเรณเดียวกับ
ไฟนี้แต่ คือ

๑. ต้องพยายามเผากิเลสทั้งหลายด้วยไฟ คือปรัราญาณ
๒. ต้องไม่มีความสงสัยในกิเลสทั้งปวง
๓. ต้องก่อให้เกิดความเพียร ให้กำจัดกิเลสด้วยให้สิ้น
๔. ต้องไม่มีความยินดีในวิภวระวางอยู่ทุกขวิภว
๕. ต้องกำจัดความมืดคืออวิชชา ด้วยพุทธญาณที่ตรัส

สอนพระราหูว่า ราหู ทำนงเจริญภาวนาอันสิ้นด้วยไฟ
 เพราะฉะนั้นท่านเจริญอยู่เช่นนั้น อุกุศลทั้งหลายที่ไม่เกิด จะ
 ให้ไม่เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้ว ก็จะไม่ครอบงำจิต

พระเจ้านันททศตรัสว่า รอบละ

ปัญหาที่ ๕

พระเจ้านันททศตรัสถามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน ผู้ปฏิบัติ
 ข้อของค ๕ แห่งอนน เป็นไหน

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ขรมนวาม

๑. ย่อมหักถอนลอคไม่ให้หอมหวนไปในป่า
๒. ย่อมหักให้คนไม่ถอนรากชนได้
๓. ย่อมหักไปในอากาศ
๔. ย่อมเรียกถอนหอม
๕. ไม่ปรากฏว่ามีทอญ

๕. เป็นรองไม่ผู้ขึ้นและไม่ใช่บง

๕. * รอดวายพระพร * ผู้ปฏิบัติพึงกระทำคนเร้นเคียงกับภรรยา
นแด คือ

๓. ไม่ขึ้นค้ำในอารมณ์ที่น่าปรารถนา ไม่ยื่นร้ายใน
อารมณ์ที่น่าปรารถนา คงที่ไม่หวั่นไหวในเพราะนินทาตร-
เดีรฐเป็นต้น

๒. ต้องแข็งแรงไม่ระคนด้วยหมุ่ คือ พุทธภาษิตว่า เรา
ศากาค เรียกอยู่ไม่ระคนด้วยหมุ่ ไม่มีความขาดยในที่อยู่มก
น้อยว่าเป็นพรหมณ

๓. ต้องอย่าให้กิเลสงอกขึ้นในใจของคน ดังคำพระ-
ตัญญูว่า เมื่อใดจิตประกอบด้วยราคะ เมื่อนั้นเรายืนเคียง
ทรมานจิตให้ไกลจากปากคือกิเลส นเป็นทออยู่ของผู้ไกลจากปาก

๔. ต้องเป็นผู้ตั้งเดิสดอยเพราะญาณ คือ พุทธภาษิตว่า
เมื่อใดบัณฑิตบรรเทา ด้วยซึ่ง ความ ประมาท ด้วย ความไม่ ประ-
มาท เมื่อนั้นบัณฑิตนั้นย่อมชนสู่ปราสาทคือปัญญา ไม่มี
ความโศก หึงเห็นชนผู้มีความโศก ปราศจากหึงเห็นคนพาล
เหมือนคนนั้นอยู่บนภรรยาแต่เห็นคนนั้นอยู่ทณคนละคน

๕. ไม่ฟูในเมื่อประดับอัญชรามณี ไม่ใช่บงในเมื่อ
ประดับอัญชรามณี ดังคำที่นางสุดอุกัทททายกย์ของฉมนะว่า

ด้วโลก^๕พุนเพราะไค้ดาก^๕ แพบดงเพราะเดื่อมดาก^๕ แค่มณะ
 ของณ^๕นมาคคง^๕ท^๕ ไม่^๕พ^๕ไม่^๕แพบเพราะเหตุ^๕น^๕
 พระเจ้านม^๕จนท^๕คร^๕ด^๕ว่า^๕ ชอบ^๕แล้ว

ปัญหาที่ ๖

พระเจ้านม^๕จนท^๕คร^๕ด^๕ถาม^๕ว่า^๕ คู่^๕ก่อนพระนาค^๕เด่น^๕ ผู้^๕ปฏิบัติ^๕
 ค^๕อง^๕ถ^๕ของ^๕ค^๕ ๕ แห่ง^๕ธากา^๕ค^๕ณ^๕น^๕ เป็น^๕ไฉน

พระนาค^๕เด่น^๕ท^๕ง^๕ค^๕อบ^๕ว่า^๕ จอ^๕ถ^๕ว^๕าย^๕พระ^๕พร^๕ ๕ รร^๕ม^๕ค^๕า^๕ธากา^๕ค^๕

๑. ไคร^๕ ๕ ๕ จะ^๕ถ^๕อ^๕ไ^๕ว^๕ไ^๕ม^๕ไ^๕ค^๕
๒. เป็น^๕ท^๕ถ^๕ญ^๕จร^๕แห่ง^๕ถ^๕ษ^๕ม^๕น^๕แะ^๕ธ^๕ถ^๕ณ^๕ร^๕าค^๕ท^๕ง^๕ห^๕ด^๕ย^๕
๓. เป็น^๕ฐ^๕า^๕น^๕แห่ง^๕ค^๕ว^๕า^๕ม^๕ธ^๕ะ^๕ค^๕ุ^๕ง^๕
๔. ไม^๕น^๕ถ^๕น^๕ด^๕ค^๕ไม^๕ม^๕ปร^๕ม^๕า^๕น^๕
๕. เป็น^๕ท^๕ ๕ ๕ ไม^๕ค^๕ค^๕ไม^๕ธ^๕ง^๕

จอ^๕ถ^๕ว^๕าย^๕พระ^๕พร^๕ ผู้^๕ปฏิบัติ^๕ท^๕ง^๕ท^๕ร^๕ง^๕ค^๕ณ^๕ธ^๕ม^๕บ^๕ค^๕เ^๕น^๕เ^๕ย^๕ว^๕ก^๕บ^๕
 ธากา^๕ค^๕ณ^๕น^๕ ค^๕อ^๕ท^๕ง^๕เป็น^๕ผู้^๕

๑. อ^๕น^๕ก^๕เ^๕ด^๕ค^๕ไม^๕ท^๕ง^๕ร^๕ด^๕ว^๕ง^๕โดย^๕ป^๕ระ^๕ก^๕าร^๕ท^๕ง^๕ป^๕ว^๕ง^๕
๒. ป^๕ด^๕อ^๕ย^๕ไ^๕จ^๕ให้^๕ธ^๕ญ^๕จร^๕ไป^๕ใน^๕ธ^๕ง^๕ร^๕า^๕ร^๕ ท^๕ง^๕ห^๕ด^๕ย^๕โดย^๕ม^๕น^๕ธ^๕ิ^๕ก^๕าร^๕
 ว่า^๕ไม^๕เ^๕ท^๕ย^๕ เป็น^๕ท^๕ุ^๕ก^๕ ๕ เป็น^๕อ^๕น^๕ค^๕ค^๕า^๕
๓. ค^๕อ^๕ง^๕ห^๕ว^๕าค^๕ก^๕ถ^๕ว^๕ค^๕อ^๕การ^๕ป^๕ฏิ^๕ธ^๕น^๕ิ

๕. ต้องมีสัตว์เรียบรอยหมกจกไม่สิ้นสุด มีญาณแก่กล้า
หาประมาณมิได้

๕. ไม่คิดไม่ร้องอยู่ใน ครอบงำในหมู่คณะใน อริยธรรม
ทั้งปวง คุณพุทธภาษิตที่ตรัสสอนพระราชาว่า อากาสไม่ได้
คงอยู่เฉพาะในที่ใด ๆ อันใด จึงเจริญภาวนาเต็มอกด้วย
อากาสณน เพราะเมื่อเจริญได้เช่นนั้น ผิดระงับข่ม
ครอบงำจิตไม่ได้

พระเจ้ามโณทรรัสว่า เรณูกล่าว

ปัญหาที่ ๑

พระเจ้ามโณทรรัสถามว่า คุณพระนาคเสน ผู้ปฏิบัติ
ทั้งของค ๕ แห่งพระจันทรน เป็นไฉน

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร พระจันทร

๑. ย่อมต้องแต่งตัวในสกุลบัณฑิตทุกที่ ๆ

๒. เป็นนักษัตรใหญ่อย่างหนึ่ง

๓. ย่อมฉายรัศมีในเวลาดวงจันทร์

๔. มีนามเป็นขง

๕. ชาวโลกย่อมปรารถนาให้ ต้องแต่งฉาย รัศมี อยู่เนื่อง

จดถวายพระพร ผู้ปฏิบัติของทรงคุณเด่นบศเช่นเดียวกับ
องค์แห่งพระรัตนตรัย คือ

๑. ต้องเจริญยิ่ง ๆ ขึ้น ในกุศลธรรมทั้งหลาย
๒. ต้องมีฉันทะความพอใจเป็นใหญ่เป็นประธาน
๓. ต้องเป็นผู้ตั้งคณียบ
๔. ต้องเป็นผู้มีศีลเป็นธง
๕. เมื่อ ๓ พระ กุศล เขา อาราธนา ก็ เข้า ไป ถัด ๓ พระ กุศล ตาม

ปรารภว่า ศาพทุรภษิตในงับุคคณิกายว่า ภิกษุทรงหลา
งเข้าไปใต้กระกุดเหมือนพระจันทร์ ย่ำค่นองกายย่ำค่นอง
จิต เป็นคนใหม่ในกระกุดเป็นนิตย์

KTZTANOHNTOTZ 10203

ปัญหาที่ ๘

พระเจ้านครศรีธรรมราช ถวายพระพรบาทแด่ ญวนบัต
ของพระองค์ ๑ แห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗

๑. ย่อมเฉาพาให้เหือดแห้งได้
๒. ย่อมกำจัดได้ขงมด
๓. ย่อมต้องโลกทุก ๆ วัน
๔. มรตมเป็นระบอบ

๕. แฉกเผาหมุ่คน ให้เราร้อน

๖. กัดวัว

๗. ต้องให้เห็นที่ดะฮาดหรือดะกปรก

ขอถวายพระพร ผู้ปฏิบัติของดะ ๗ แห่งพระอาทิตย์
นี้เป็นตัวอย่างแห่งความประพฤติ คือ

๑. ต้องเผากิเอดให้เหือกแห้งไม่ให้เหืออยู่

๒. ต้องกำจัดความมืด คือราคะ โทสะ โมหะ มานะ

ทูล

๓. ต้องกระทำโยนิโถมนธการเนื่อง ๆ

๔. ต้องมีอารมณ์เป็นระเบียบ

๕. ต้องยังโลกให้เจริญด้วยกุศลธรรม

๖. เห็นหมู่นรชนอยู่ในข่ายคอกเอด ก็ดะด่าดะดใจ
เพราะกอดกอกคอกเอดนั้น ๆ

๗. ต้องแต่งไฟบักขยธรรม ๑๗ ประการ ให้เห็นแจ่ม
แจ้ง ดังคำที่พระองค์ตรัสว่า ภิภุมมุตเตกขรรณมยอ
ยังหมู่นรชนที่ถูกอวิชชาปกปิดอยู่ ให้เห็นธรรมต่าง ๆ ชุทางเดินที่
พระอาทิตย์ส่องให้มองเห็นฉนวน

พระเจ้านมทนตรัสว่า ถูกดะ

ปัญหาที่ ๕

พระเจ้ามณฑลนครราชสีมา สุก่อนพระนาคเด่น ผู้ปฏิบัติ
 กองธนาของ ศ. แห่งท้าวตึกกระหน เป็นโจน

พระนาคเด่นทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ท้าวตึกกระ

๑. ย่อมยอมเข้าไปด้วยความสะดวกด้วย

๒. เป็นจอมแห่งเทวดา ทรงยกย่องทวยเทพให้เกิด
 ความร่าเริง

๓. ความเมื่อยนายยอมไม่แก่ท้าวตึกกระ

ขอถวายพระพร ผู้ปฏิบัติของทรงคุณอันมีเกียรติยศ
 กับท้าวตึกกระหนแต่ คือ

๑. ต้องยอมไปด้วยความสะดวก ซึ่งเกิดแก่ความดังกล่าวย
 ดังใจ

๒. ประสงค์ใจไม่ให้หตุ ให้ร่าเริงในการเจริญกุศล
 ธรรมอยู่เป็นนิตย์

๓. ต้องไม่เมื่อยนายในเรือนชั้นว่างเปล่า ถึงภานิก
 พระสุกกิเลศกล่าวไว้ว่า ข้าแต่พระมหากษัตริย์ ข้าพระองค์บวช
 ในสำนักของพระองค์ มิได้รู้กำหนดรักใคร่โดย

พระเจ้ามณฑลนครราชสีมา ขอบแต่

ปัญหาที่ ๑๐

พระเจ้ามณฑลนครราชสีมา รู้ก่อนพระนาคเด่น ผู้ปฏิบัติ
ต้องถือองค์ ๔ แห่งพระเจ้าจักรพรรดิคน เป็นโอรส

พระนาคเด่นทูลตอบว่า ขอถวายพระพร พระเจ้าจักร
พรรดิ

๑. ย่อมทรงตั้งเกราะห่มหาชนด้วยองค์หัตถ์ ๔

๒. หมุ่ใครย่อมไม่อาวธองดูมอยู่ใน แดนแควน ของ พระ
องค์ได้

๓. ทรงพระราชวิจารณ์ความดีความชั่ว รักสูงไฟฟ้า
ขวแผ่นดินให้ดำเนินรอยตามพระบาท

๔. ทรงจัดการปกครองทั่วพระราชอาณาจักร มีอารัก
ขาทั้งภายในภายนอก

ขอถวายพระพร ผู้ปฏิบัติต้องเป็นเรนเนต คือ

๑. ต้องยึดเหนี่ยวหัวใจของบริษัท ๔ รักชวนให้ราเริง

ในกุตศธรรม

๒. ต้องไม่ให้ฉกฉกทั้ง ๔ ร่องดูมอยู่ในใจได้ ถึงพุทธ
ภาษิตว่า ผู้หนักในธรรมเกรงจะบังวิบัติ เป็นผู้มีศักดิ์เจริญ
อดุฎการมณิ ย่อมกระทำให้ดีแห่งกองทุกขได้

๓. ตั้งพิจารณากายวาจาใจอยู่ทุกขณะ ๔ ถึงพุทธ
ภาษิตว่า พึงพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า วันคืนต้องไป เราเป็นอยู่

อย่างไร

๔. คชฌมัตถิมังคณิกเจดทั้งภายในภายนอก ดมด้วย
พุทธภาษิตว่า ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกเป็นผู้มั่งคั่งคณานา
ประคต อะเสฐซึ่งอภัสสยังภัสสให้เจริญอยู่
พระเจ้ามณฑกตรัสว่า สแล้ว

กฏขรรรคที่ ๔

ปัญหาที่ ๑

พระเจ้ามณฑกตรัสถามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน ผู้ปฏิบัติ
คองคองค ๑ แห่งปตวกันน เป็นไฉน

พระนาคเสนทูลตอบว่า รอดวายพระพร ปตวกันน
คินนาทำเป็นจอมชนแล้วร่อนควอยในจอมปตวกันน เทียวหา
อาหารกินฉันใด ผู้ปฏิบัติก็คองคองคเป็นฉันนั้น คองคองคทำเครื่อง
ปิดบังกล่าวคือ คองคองค และปิดใจไม่ให้ฟังชาน เทียวรับ
อาหารบิณฑบาต คำเถรภาษิตว่า ผู้ประกอบความเพียรทำ
ใจใหม่คองคองคเป็นเครื่องปิดบัง ย่อมพ้นจากภัย

พระเจ้ามณฑกตรัสว่า ชอบแล้ว

ปัญหาที่ ๒

พระเจ้ามณฑกตรัสถามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน ผู้ปฏิบัติ

ต้องถือองค์ ๒ แห่งเนจวน เป็นโณ

พระนาคเด่นทุดตอบว่า ขอถวายพระพร วิดีตแนว

๑. เมื่อไปในเรื่องกัถ ไปอยู่โพรงไม้เป็นคันกัถ ย่อม
มุ่งก่อการแฉ่งหาหนุแทน

๒. ย่อมหากินในทักโถ

ขอถวายพระพร ผู้ปฏิบัติก็ต้องประกอบด้วยของศุคนเช่น
เคียวกับแนว คือ

๑. เมื่อไปป่ากัถ ไปอยู่โคนไม้กัถ ไปอยู่เรือนว่าง
เปล่ากัถ ต้องเป็นผู้ไม่ประมาท แฉ่งหาโพรงกะถั่วกัถ กาย
กลางกัถอย่างเคียวเท่านั้น และ

๒. เห็นความบังเกิด ความทำลายแห่งวัณ ๕ อยู่ทุก
ขิริยาบถ ดูพุทธพจน์ว่า ไม่ต้องถ่วงไปให้โถงแค่นก
ภวักศพรหมจกัถทำอะไรได้ เมื่อบุคคลพิจารณาในเรื่องวัณชน
เป็นปัจจุบันก็ย่อมเบอหนายในกายของคนได้

พระเจ้านอนทศศรีธว่า ชอบแล้ว

ปัญหาที่ ๓

พระเจ้านอนทศศรีธถามว่า ลูกอนพระนาคเด่น ผู้ปฏิบัติ
ต้องถือองค์ ๓ แห่งหนุ เป็นโณ

พระนาคเด่นทุดตอบว่า ขอถวายพระพร ปกติของหนุ
ต้องไปราง โนนางไปรางน ก็ด้วยหวังค้ออาหารฉันใด ผู้

ประกอบความเพียรก็ควรเที่ยวไปข้างโน้นข้างนี้บ้าง เพื่อ
มุ่งก่อการกระทำโยนใถ่มนสิการอย่างเคยฉนั้นน ข้าคำที่พระ-
อุปเตนเถรจึงค้นคัมภีร์กล่าวไว้ ผู้เจริญวิปัสสนาทำความมุ่ง
หวังในธรรมไม่มีความท้อถอย มีใครทวารงับประณม นัตถิ
อยู่ทุกเมื่อ

พระเจ้านันทนครดำรัสว่า ขอบแล้ว

ปัญหาที่ ๔

พระเจ้านันทนครดำรัสถามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน ผู้ปฏิบัติ
กองถ้อยของค. แห่งเมืองปองนหน เป็นไฉน

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร เมืองปองนหน
ทางเป็นชาดวสุ ห้างเที่ยวไปฉนั้นได้ ผู้ปฏิบัติต้องทรงคุณฉนั้นน
ฉนั้นนเหมือนกัน คือต้องมโนฐานความรู้เป็นชาดวสุ ยกญาณ
ความรู้ฉนั้นนแตกฉนั้นนให้หมดฉนั้นนไป คณนัยแห่งเถรภาษิตว่า
ผู้มีปราถนาพระธรรมก็กล่าวคือญาณเที่ยวไปอยู่ ข้อมพันจาก
อนัตตราชทงปองได้ และยากที่ใครจะมโนได้

พระเจ้านันทนครดำรัสว่า ขอบแล้ว

ปัญหาที่ ๕

พระเจ้านันทนครดำรัสถามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน ผู้ปฏิบัติ
กองถ้อยของค. แห่งพองนหน เป็นไฉน

พระนาคเด่นทูลตอบว่า ขอถวายพระพร พังทอนเกล็ดอก
 ภายด้วยยาแล้วเร้ากระดูกโค ผู้ปฏิบัติกิจของประพฤตินั้น
 ถัดจากคือ คือ อุบาสมาใจ ด้วยยา คือ เมล็ดคา พรหมวิหาร แล้วเร้า
 โกลดุมความโกรธความอาฆาต ด้วยภาษิตที่พระดำริบุตรถนัด
 ไว้ใจความว่า บุคคลพึงเจริญเมตตาจิต กรุณาจิตในคนและ
 ผู้คน นเป็นคำตั้งชื่อของพระพุทธเจ้า
 พระเจ้านันททศกรัณฐ์ว่า ถูกแล้ว

ปัญหาที่ ๖

พระเจ้านันททศกรัณฐ์ถามว่า ลัก่อนพระนาคเด่น ผู้ปฏิบัติ
 กิจของค ๖ แห่งต้นขวงจอกน เป็นไฉน

พระนาคเด่นทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ขรรณดาฉัน
 จงจอกแกโคโธรนาหารแล้วไม่เกลียดชัง กินจนพอต้องการ
 และไม่เดือดร้อนหรือค้อย่างไรฉันโค ผู้ปฏิบัติกิจของเป็นฉันน
 เหมือนกัน คือเมื่อโคโธรนาหารแล้วกินโครงเกยๆ และ
 บริโภคพอดำรงชีวิตให้เป็นไป ด้วยภาษิตที่พระนาคตั้ง
 เสรไว้ถนัดไว้ว่า ข้าพเจ้าตจจากเงาฉันแล้วเข้าบ้านเพื่อ
 อาหารบิณฑบาต ขณะ เมื่อบริโภคอยู่ มีบุตรโรคเรื้อนนำคำชาว
 เขามาถวายเป็นคำ ชาวเขื่อนนนวนมของเขาราคคกตลงไป
 เปื่อนคำชาว แต่ข้าพเจ้าพิจารณาคำชาวนนแล้วฉันโค ขณะ
 ฉันอยู่ก็ ฉันแล้วก็ ข้าพเจ้าไม่มีความเกลียดชังเลย

หนึ่งอาหารที่บริโภคอยู่นั้น จะดีหรือเลวอย่างไรก็ไม่ทำ
ความรู้จักให้ บริโภคตามสมควรได้ คำคำในเกร็ดกล่าว
เรานั้นคือของน้อย ไม่ปรารถนาจะอื่น เมื่อเราไม่ละโมภ
ในรต ใจของเราก็ย่อมยินดีในฉนั้น เมื่อทำได้เช่น ฉนั้น
คุณของเราก็ย่อมเต็มรอบ

พระเจ้ามณฑลทศรฐ์ว่า เรขธาดาว่า

ปัญหาที่ ๗

พระเจ้ามณฑลทศรฐ์ถามว่า ลูกของพระนาคเด่น ผู้ปฏิบัติ
คองถ้องศ ๓ แห่งเพณนั้น เป็นไฉน

พระนาคเด่นทูลตอบว่า ขอถวายพระพร นัตถิเพณ

๑. เวลากลางวันย่อมเที่ยวไปในป่า แต่ถึงเวลากลาง
คืนย่อมเที่ยวไปในกลางแจ้ง

๒. เมื่อหอกหรือธนูศรตกถึงยอมมอง

๓. เห็นคนเราก็จงหนีไปทาง โคทางหนึ่ง

ขอถวายพระพร ผู้ปฏิบัติคองทรงคุณฉนั้นบัณฑิตเช่นเดียวกับ
กนกบเพณแต่ คือ

๑. เวลากลางวันพึงพักอยู่ในป่า ถึงเวลากลางคืนจึงอยู่ใน
ในที่แจ้ง คำพุทธภาษิตว่า ลูกของดำรับบุตร ฤๅหนาว เวลา
กลางคืนนาคางคกมาก แม่เรณุนั้นคองกลางคืนเราก็จงอยู่ในที่
แจ้ง กลางวันอยู่ในป่า ถึงเดือนท้ายฤดูร้อน กลางวันเราอยู่ใน

ในทันใด กอทางยืนอยู่ในป่า

๒. เมื่อเกิดเจตนาเข้ามาใกล้ก็ไม่ยอมหนีจนจิตเข้าไปหา

๓. เห็นหมู่ชนหมกมุ่นกันอยู่ ก็เดินไปเสียทางอื่น

ภาษิตกษัตริย์ทรงกล่าวไว้ใจความว่า รบเราย่ำได้พบกัน
หิมความปรารถนาตามก เกยจกร้าน ประพฤติไม่สมควรเลย
พระเจ้าแผ่นดินทศรถว่า รอบแฉ้ว

ปัญหาที่ ๘

พระเจ้าแผ่นดินทศรถถามว่า ลูกอ่อนพระนาคเสน ผู้ปฏิบัติ
ของพ่อของแม่ ๔ แห่งไหน เป็นไหน

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ขรรคมาโค

๑. ย่อมไม่ทั้งทศของชน

๒. เป็นสัตว์สำหรับบรรพทุกภาวะ

๓. อุดมก่อนแล้วจึงคณา

๔. ย่อมเดินทางทางที่เร้าชวนไป

ขอถวายพระพร ผู้ปฏิบัติต้องทำตนให้ทรงคุณอันมี
เช่นเดียวกับโคนั่นแล คือ

๑. ไม่ละโอกาสของตน พยายามพิจารณาร่างกายตาม
ลักษณะแห่งพระไตรลักษณะ

๒. ต้องมีพรหมจรรย์ยอมถอยไว้ และประพฤติพรหม
จรรย์ไปจนตลอดชีวิต ง่ายก็ตามยากก็ตาม

๓. ต้องดูคณคามพอใจตามความเดิมได้ รับประทาน
 ดอนของอุปถัมภ์อาจารย์

๔. ต้องฟังโอวาทานำต้นของท่านผู้ทรงหลาย แล้ว
 และประพฤติตาม คงขอความที่พระธรรมเจ้านายศักดิ์รับคร
 กถาว่า โอวาทา มุพราต่อนเรา แม้จะมีอายุเพียง ๒ ปี เราเคยรับ
 ไว้เห็นเถิดเพื่อคงไว้ในตำแหน่งอาจารย์
 พระเจ้านมทนทศรดำ ครอบแล้ว

ปัญหาที่ ๕

พระเจ้านมทนทศรดำถามว่า คู่ก่อนพระนาคเด่น ผู้ปฏิบัติ
 ของถองค ๒ แห่งสุพรรณ เป็นไฉน

พระนาคเด่นทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ธรรมคาถุร

๓. เมื่อถองคอรอน ย่อมเข้าไปหา

๒. เขาได้เงินคณ แล้ว ย่อม รุกคินด้วยจุก ทำเป็น ปรัก
 ดำหรับนอน

ขอถวายพระพร ผู้ปฏิบัติของถองค ๒ แห่งสุพรรณเป็น
 ตัวอย่าง คือ

๓. เมื่อจกรุนด้วย โทษะ ก็ของเข้าใกล้เมตตารทวนา
 ึ่งเป็นของเยือกเย็น

๒. เจริญ ภาย ศกาดดี ห้าม อารมณ มีให้ ครอบงำ จิตได้
 คงนัยภาษิตพระมณโฑถการทวาชเรรกล่าวไว้ว่า ผู้เจริญ

วิบัติอันเห็นความเป็นเองในกายแล้วพิจารณา เป็นผู้เคยงไม่
เพื่องดองนอนในระหว่างขารมณ

พระเจ้ามณฑกตรัสว่า รอบแดง

ปัญหาที่ ๑๐

พระเจ้ามณฑกตรัสถามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน ผู้ปฏิบัติ
คองถของค ๕ แห่งชางน เป็นไฉน

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร นัชัยราช

๑. เมื่อเที่ยวไปในป่าย่อมทำตายแผ่นดิน
๒. ไม่เชื่องกาย แดคุดของทรงไปข้างหน้าอย่างเดียว
๓. ไม่นอนอยู่ประจำที่ ไปหาอาหารในที่ใดก็พักผ่อน
อยู่ในที่นั้น

๔. จะดงนากันถลงในระบือนกวางใหญ่ มีน้ำได้
คาตาสไปคยเจ้าและคอกบัว เณยคามประดำร้างทต

๕. ยกเทวชนถมถค จคเทวดกถมถค

ขอถวายพระพร ผู้ปฏิบัติคองถกับคุดยคุณถมถคเช่น
เคยวกับชางนแดง คอ

๑. คองพิจารณาร่างกาย ทำตายก็เจดทั้งหอยเจด
๒. คองไม่เหตยวหองไม่เจดกทค ไม่เหตงชนไปร้าง
บนไม้กมถชางดาง มอญคุดรงไปร้างเอก
๓. ไม่นทอยประจำเณงนคย ไม่นอถย เคยวไปพบ

๔. ไม่ชอบอันใด ๆ แม่พระจะคงเลี้ยงชีวิต
๕. หาอาหารไปโดยลำบาก พบปะอาหารในที่ใดก็กิน
 ด้วยอันในนั้น ไม่เลือกกว่าหรือไมใด กินใดกิน
๖. ไม่มีการระดมอาหาร
๗. หาอาหารไม่ใดในคนรณ ใดไม่ทะยาน และไม่
 กินจนเกินต้องการ

ขอถวายพระพร ผู้ปฏิบัติกิจควรกระทำคนให้ชอบด้วยคุณ
 ดมบดอันเทียบใดกับองค์ ๗ แห่งวรรตนั้น คือ

๑. ต้องมีจิตบริสุทธิ์ไม่หม่นหมองด้วยอารมณ์
๒. มีอภิมุข ๔ เป็นเครื่องเทียบไป
๓. มีรูปทรงก่อสร้างบริสุทธิ์ไม่ทางพร้อย
๔. ไม่ชอบอันใดใด ๆ เหตุแม้จะดังแต่จ้าว มีนทา
 ชาติ เฒ่าดนะ กิดานเกด

๕. มีกษามิไดชาด มีได้เลือกตระกูลและโภชนะ
 แสงหาใดในใด กับวิโลกในนั้น ไม่เลือกกว่าอาหารใดไมใด
 บริโภคพอประทังร่างกายให้มีชีวิตต่อไป

๖. ไม่ทำการระดมปัจจัยไว้บริโภค

๗. ไม่ได้โภชนะที่ไม่ระดังคฤหา โดมากไม่ยั้ง พิจารณาเห็นโทษแห่งโภชนะก่อนแล้วจึงบริโภค ดังบาดใน
 ดังบุคคลนิกายว่า ลูกอนภิกษุทั้งหลาย ถัดมาเป็นผู้ฉันโดยด้วย

บ้างตามน้ำตามใต้ ทั้งถ้ำถ้ำธรณีวิทยาตามต้นโคขตามน้ำ
ตามใต้ ไม่ต้องหาในทางไม้คร ไม่วักไม่วัก วกไม่
ย่นด ไม่มัวเมา เห็นโทษในการบริโภคบ้าง
พระเจ้าน้องนางเธอฯ ขอนแก้ว

บุญหาญ ๒

พระเจ้านครศรีธรรมราช ลูกของพระนาคเด่น ผนวชเป็น
คฤหัสถ์ของ ศ. ๓ แห่งนคจากพรากนมน เปนโอรส

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว	สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี	หม่อมหลวงอัปสรพันธุ์
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ	โดยเสด็จพระราชกุศล	

๑. ขอบในท้องนางนกเป็นภรรยาจนตลอดชีวิต
๒. นกตัวเมียและลูกนกเป็นนกเขาหาร แมงกิ้งเรานิน
๓. ไม่เบียดเบียนสัตว์อื่น

[illegible]

๑. ต้องไม่ละทิ้งการกระทำในใจโดยอุปายที่รอบคอบ
ตลอดชีวิต
๒. ต้องทำความเต็มใจในอาภักดิ์ได้มา เมื่อทำได้เช่นนี้แล้ว
ก็จะไม่เสื่อมจากศักดิ์สมาธิ ปัญญา
๓. มีอาชญาวางเฉยแล้ว มีความเห็นคู่ ชนุเคราะห์

ด้วยประโยชน์เกื้อกูลในสังคมทั่วไป คำนึงแห่งภาษิตว่า ผู้ไม่
เบียดเบียนดีด้วยยอมไหม้แ้วกับใคร ๆ
พระเจ้านมทนทศรุดา เสด็จมารอบแคว

ปัญหาที่ ๓

พระเจ้านมทนทศรุดาว่า คู่ก่อนพระนาคเสน ผู้ปฏิบัติ
กิจของศก ๒ แห่งนางนกกเจ๊กนน เป็นโณ

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร นิสัยนางนก
เจ๊ก

๑. ย่อมหึงคู่ของศก ให้คู่อยู่รักษาถูกแต่ในโพรง แล้วย
คาบเหยื่ออันพึงใจมาทิ้งลงในโพรง บิดปากโพรงด้วยของตามก
เลี้ยงคู่ไว้ในโพรง

๒. ถอดวงแหวนทองคำในปาก เวลาเย็นก็บินกลับมาส่ง
เพชรรักษาศก

ขอถวายพระพร ผู้ปฏิบัติกิจของศก ๒ แห่งนางนก
เจ๊กนนเป็นศกอย่างแห่งความประพฤติ คือ

๑. เมื่อเกิดเกิดขึ้นในโลกทั้งหญิงคณานก ได้ใจ
ไว้แต่ในการดำรงคงโพรง ด้วยดีดัดคงมั่น แล้วยเจริญกาย
กตาคิด

๒. เสด็จธรรมทศรุดา อยู่ในเสนาสนะอันดังศกเจ๊กนน
ผู้เดียว เมื่อหมดความยินดีในตนแล้ว ก็กลับมาหาหมู่ รักษา

เป็นฉนวน คอแมงแต่คงธรรมแก่รณเหล่าน คอแมงแต่คงวินาศ
โดยความเป็นทุกข์ แต่คงพระนิพพานโดยความเป็นสุข คุช
เกรภาษิตซึ่งมีใจความว่า พึงแต่คงความน่ากลัวในนรก แต่คง
ความสุขในพระนิพพาน

พระเจ้านันทนครธว่า เธอว่าชอบแล้ว

ปัญหาที่ ๘

พระเจ้านันทนครธถามว่า คุณ่อนพระนาคเสน ผู้ปฏิบัติ
ต้องถือของ ๒ แห่งทางความ เป็นไฉน

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอดถวายพระพร นิตย์คางขาว

๑. เมื่อเข้าไปในเรือนมีนรอป ๆ แล้วก็ออก ไม่ดื่มคร
อยู่ในเรือน

๒. เมื่อมีนอยู่ในเรือนของผู้ใด ก็ไม่ทำความเสียหายให้
ขอดถวายพระพร ผู้ปฏิบัติต้องคบด้วยของกคุณเช่นเดียว
กับคางขาวแดง คือ

๑. เมื่อเข้าไปมีนทาบาทในบ้าน เทียวไปตามดำคืบ
ครอกได้มีนทาบาทแล้วก็ถอย ไม่ก้งวดอยู่ในเรือนนั้น

๒. เมื่อเข้าไปสู่ตระกูล ก็ไม่ทำความเดือดร้อนให้แก่
เขา คุชพุทธภาษิตในถกธนสูตร ที่ซึ่งกล่าวว่า บุคคลย่อม
ปรารภนาถอื่นอื่น ว่าโดนหนอนหารนจะไม่พึงเตือนจาก
ศรัทธา คัด ผู้ละ จาคะ มัญญา กุศลธรรม อัมปวิธธรรม

และทรงพยงันบศเป็นศน ชนงขอมปรารตนาให้ชามังคังธมบุรณ
คยธมบศน ๗

พระเจามณฑกตรธว ครอบแวด

ปัญหาที่ ๘

พระเจามณฑกตรธวถามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน ผู้ปฏิบัติ
คองคธองค ๓ แห่งปตงน เป็นไฉน

พระนาคเสนทศตอบว่า ปตงเมือเกาะทศตรงไหน ทศเกาะ
แนนคคเจศคกนอยุทศตรงน ฉนโต ขอถวายพระพร ผู้ปฏิบัติ
เมือจศทงนงในชารณนโต ทศยกชารณนนไวโพแนน โดย
การยคธธัน ทศ โอการศ บรเษท ดิงคแณณมค จะโคคณ
เจศคคยวมุค ฉนน ทงจจะประพนชทพรธนุทธเอกรธว
ไวอนมโศความว่า บุคคณจศบรธทศคยอยู่เฉพารในชารณน
พงคณรธคยวมุคณไมเจศกเจศคยจศ

พระเจามณฑกตรธว ครอบแวด

ปัญหาที่ ๙

พระเจามณฑกตรธวถามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน ผู้ปฏิบัติ
คองคธองค ๓ แห่งชุนน เป็นไฉน

พระนาคเสนทศตอบว่า ขอถวายพระพร ชรรณคย

๒. ขอมไปคยอก

๒. เมื่อเที่ยวไปพบประคณัญญาเช่า ก่หัดกเจียงเต๋ย

๓. กัดมุษย์เช่าแฉวขอมเคอครอนเต๋ยใจ

ขอถวายพระพร ผู้ปฏิบัติของถ้องค์แห่งเป็นคัค คือ

๑. ต้องเที่ยวไปคอยบัญชา เว้นดังที่ปราศจากถกษณะ
เจริญแต่ดังถกษณะด้าม คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา

๒. ต้องเว้นจากทุกจริตเที่ยวไป

๓. ครักไปในวัดกอนันต์แล้ว ก่เกิดความไม่โยก เคอคร
รอนเต๋ยใจ รับแก้ไขให้กตมมาครักแต่ในกุศลวิถก ไม่
ประมาท เพราะวันกนทลวงไปแล้วไม่อาจทำให้กตมคันมาได้
อีก ดังศาตาในภักดาตักขาคก วิธคันนาค ซึ่งกนทรทงถ้อง
กล่าวไว้ว่า ข้าแต่ นายพราน เราเรดถกถกนถะถกน ไม่ได้อยู
พรากจากถนถักคณเคียว เมื่อทวนนถถกนทงถะถกน ถยอมน
เค็วได้กเพราะคณน จกไม่กตมคันนาค

พระเจามถนทครถว่า เรอถถาคว่า

ปัญหาที่ ๑๐

พระเจามถนทครถถามว่า ถุกอนพระนาคถ่น ผู้ปฏิบัติ
ของถ้องค์ ๓ แห่งเหลอถมถน เป็นถน

พระนาคถ่นทถคอบว่า ขอถวายพระพร ถนถเหลอถม
เป็นถถถถถถถถถถถถ ถ้องพรถถถถถถถถถ ถ้อถถถถถถถถ
ประทถถถถไปถถถถถถถ ผู้ปฏิบัติถถถถถถถถถถถถ ถถ

ต้องเพียรจนรวยเพียงบนบานาค ชาติก่อนชาวของกู อม
หวังก่อนชาวที่เขาให้ งดเว้นจากถ่วงหึงคัมเอง หาดอาหารให้
เค็มทองโตยาก แม้ได้อาหารมาก ก็กินแค่พอประมาณ ถึง
คราวได้อาหารน้อยก็ขย้านอน คงพากศกพระตำรับครกถั่ว
โง่โง่ความว่า ภิกษุฉันอาหารตักกั แห่งกั อย่านินให้
อุมก พงโห่ของพรวงโง่ ฉันแค่พอประมาณ มัดค เว้นคำ
ชาวโง่ ๔-๕ คำ เลิกฉันแถมพวงคินา

REF ID: A66077

AUGUST 8

มกกฎวรรคต ๖

புதுமாதிரி

พระเจ้านครศรีธรรมราช คฤหาสน์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ของกองทัพบก แห่งเมืองมณฑล แห่งเมืองมณฑล

พระนาคเดินทูลตอบว่า ขอถวายพระพร อินแดงมน
รักโยเป็นชายเป็นเพศานโจรมทาง. เมื่อหมอนอนหมองหรือบง
นาศคโยเขา กิ่งไปจับเอาตัวคน ๆ นากันเดียนโต ผู้ปฏิบัติ
กตองเป็นฉนน กตองทำโยกถาวคตองคตองฐาน ให้เป็นเพศาน
ททอวทง ๖ มตาเป็นตน เมื่อมนแดงคตองเด้นาคคโย กตง
ฆ่าเสียทโยมน คตองนรประพนชทพรอนรทชเทรคถาวโจโจ

ความว่า ดิถีบ้านเป็นศุภสถานในทวารทั้ง ๖ เมื่อเกิด
เข้ามาในสถาน คือดิถีบ้านแล้ว ผู้มีปัญญาทั้งฝ่าย
๕ นน ๆ เดียว

พระเจ้านันทเศรษฐีว่า รอบแล้ว

ปัญหาที่ ๒

พระเจ้านันทเศรษฐีถามว่า ลูกก่อนพระนาคเสน ผู้ปฏิบัติ
ของถ้องค์ ๕ แห่งทวารกนิณนพน เป็นไฉน

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร อินทวาทเมือ
๕ ๕ ศพนกชยาก็กันแค้นม ร้องไห้รอนมมารดาถึงดินโต ผู้ปฏิบัติ
ก็ต้องมุ่งแต่ประโยชน์ของคน ขอถวายแด่อุเทศปริพาชก
ดังค และถาวรอยู่รวมด้วยกตยาณมิตร ดังพุทธภาษิตว่า ค
ก่อนชานนท์ เรอจพยายามในประโยชน์ของคน จงเป็นผู้ไม่
ประมาท มีความเพียร มาคตงมนอยู่ทุกอริยาบทเกิด

พระเจ้านันทเศรษฐีว่า รอบแล้ว

ปัญหาที่ ๓

พระเจ้านันทเศรษฐีถามว่า ลูกก่อนพระนาคเสน ผู้ปฏิบัติ
ของถ้องค์ ๕ แห่งเคาเหตถ้องน เป็นไฉน

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร อินทวาทเมือ
๕ ๕ ย่อมเที่ยวไปบนบกเพราะกตงนา แต่กห้ามอายุ่น้อยเพราะเหตุ

โกธนาไม่ผิดใด ผู้ปฏิบัติต้องประกอบด้วยคุณเด่นชัดเช่นคำ
 เถื่องเหมือนกณณน คือเห็นภัยในความปรมาทเป็นนิตย์
 เห็นคุณในความไม่ปรมาทเป็นปรกติ จังจะไม่เสื่อมจาก
 ความดี มีแต่เจริญยิ่งขึ้นโดยลำดับ ชื่อว่าได้ดังคนให้ดำเนิน
 ไปสู่ที่โกธพระนิพพาน คือพุทธภาษิตซึ่งมีใจความว่า ภิกษุ
 ยินดีในความไม่ปรมาทหรือเห็นภัยในความปรมาท จังเป็น
 ผู้ไม่เสื่อมปฏิบัติ โกธพระนิพพานโดยแท้
 พระเจ้ามณฑกตรัสว่า ชอบแล้ว

ปัญหาที่ ๕

พระเจ้ามณฑกตรัสถามว่า คุณก่อนพระนาคเสน ผู้ปฏิบัติ
 ต้องถือองค์ ๕ แห่งบ้างชื่อนั้น เป็นไฉน

พระนาคเสนทูลตอบว่า ธรรมคามาธิ

๑. ย่อมมีคัมภีร์แห่งฐานที่สถปกรได้ได้
๒. เป็นที่เปล่งจากชนหมู่มา
๓. เป็นที่เลียบดังค
๔. เป็นที่บริสุทธิ
๕. เป็นที่ก่อนพระอริยชนต้องเลิ

ขอถวายพระพร ผู้ปฏิบัติต้องทำคนให้ทรงองค์คุณเช่น
 เดียวกับบาริอันแด คือ

๑. ต้องปฏิบัติไม่เบียดเบียนความผิดพลาดของผู้อื่น

๒. เป็นผู้วางแปลจากซ้ายคือราศี โทษะ โมหะ มานะ
 ๓. เป็นผู้ตั้งบจากอกุศลธรรมทั้งปวง
 ๔. เป็นผู้ หันกลับจากความมืดมนของทั้งหลาย
 ๕. เป็นผู้ ต้องเฝ้าด้วยพระอรหันต์ ทั้งพุทธะและพระในสัง
 มุคคณิกาย ซึ่งมีใจความว่า ผู้มีปัญญาพึงเฝ้าด้วยบัณฑิต
 พระเจ้านันทนครชื่อว่า รบอบแดง

ปัญหาที่ ๕

- พระเจ้านันทนครตั้งถามว่า ลูกน้องพระนาคเสน ผู้ปฏิบัติ
 คองถ้องคอง ๒ แห่งคนไหน เป็นไหน
 พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ชรณดาตน์ไม้
 ๑. ย่อมมีคองออกมด
 ๒. มีรมเงาให้ร่มชุนอาศัย
 ๓. ไม่เฝ้ากับย อาศัย เขาไปพักผ่อนได้ทุกคน
 แม้ผู้ปฏิบัติคองเป็นเรณู คือ
 ๑. ต้องเป็นผู้ ทรงคองไม่กล้างกคองมุก และมันดกถาว
 กิจดำเนินคุณ
 ๒. คอง คองรับด้วย สามัคคี ปฏิบัติการ และ ชรณปฏิบัติ
 การแก่ผู้ เข้าไปหา
 ๓. เจริญเมตตาภาวนาในคองทั่วไป ทำคนให้ปราศ-

จากองค์นี้ ตั้งคำที่พระดำริบุตรเถรกล่าวสรรเสริญพระพุทธเจ้า
ว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าพระพุทธรูปงามในทั้งปวง ก็ในพระ
เทวทัต ในองค์อุณณโคจร ในชนป่าดงคะดาร์ และในพระ-
ราหู

พระเจ้านันทกตรัสว่า น้าเอ๋ยได้แท้

ปัญหาที่ ๖

พระเจ้านันทกตรัสถามว่า ลูกก่อนพระนาคเสน ผู้ปฏิบัติ
ต้องถึงองค์ ๕ แห่งนั้น เป็นไฉน

พระนาคเสนทูลตอบว่า รอดวยพระพร ธรรมคาถา

๑. ย่อมชำระจิตให้สะอาดได้

๒. ย่อมดับความร้อนที่หม่นมืดได้

๓. ย่อมทำพหุพจน์ให้บังเกิด

๔. ย่อมรักษาปัญญาและศรัทธาไว้ เกรี้ยวเขา พุ่มไม้ ผัก
จอกแล้วให้เจริญงามขึ้นได้

๕. ย่อมขมก้นน้ำ หอมของ ธรรมะ หักขันธ์ของให้
เต็มด้วยธรรม

รอดวยพระพร ผู้ปฏิบัติต้องตอบด้วยองค์ ๕ เรนเดียวกับ
กบนั้น คือ

๑. ต้องชำระล้างจิตให้หมดจดไป

๒. ต้องดับความร้อนของ โสภณเมกขารัตนา

๓. ต้องเพาะศรัทธาแก้หมันให้ของงามจน
๔. รักษาฉันทธรรมให้เกิดจนแล้วให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้น
๕. ยังฝนคือปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธให้ตก ยิ่งใจของผู้
ใคร่คือปฏิเวธให้เต็มเปี่ยม ดังคำที่พระธรรมเจ้าบาศจารย์
กล่าวไว้ ฉันทะพระมหาณเจ้าทรงเห็นชนผู้ควรครีดี ถึงทาง
จะไกลคงเด่นโยชน์ ก็เดินไปถึง โดยครุเดียวแล้วครีดีสอนให้
รู้ตาม

พระเจ้านันทนครดว่า ชอบแล้ว

ปัญหาที่ ๗

พระเจ้านันทนครดถามว่า คู่ก่อนพระนาคเด่น ผู้ปฏิบัติ
ต้องถือของ ๓ แห่งแกวมอนน เป็นไหน

พระนาคเด่นทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ขรรคาก้าว
มน

๑. เป็นของหมคจกเกิดขงเกด
๒. ไม่น้ออะไรเข้าไปเจอบน
๓. ขนคแกวมณกอยดงนแกวมณ

ขอถวายพระพร ผู้ปฏิบัติพึงทรงคุณด้นบคเรณแกวมณ
นแต่ คือ

๑. ต้องเป็นผุมหารพหคจกดงนเดียว

๒. คงไม่ประจบด้วยคนชั่ว

๓. คงอยู่รวมด้วยผู้ปฏิบัติเช่นเดียวกัน ถึงจะประ-
พาสทุกข์ทรมานก็ตาม ผู้มีศีลคงไม่พ้ออยู่รวมด้วยผู้ประทุร-
แดนพ้อบุญญาวิชาตัวโตจากทางทิศแห่งทองทุกข์

พระเจ้ามณฑลครุฑว่า ควรแล้ว

ปัญหา ๘

พระเจ้ามณฑลครุฑถามว่า ลูกน้องพระภาคเด่น ผู้ปฏิบัติ
คงถือองค์ ๔ แห่งพรานเขื่อนน เป็นไหน

พระภาคเด่นทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ธรรมศา-
พรานเขื่อน

๑. นอนหลับน้อย

๒. มุกใจอยู่แต่เหนืออย่างเดียว

๓. รุเงาหาวะพองประกอบกัน

๔. เห็นนอกหมายใจได้ว่าใดเนื้อ

ขอถวายพระพร ผู้ปฏิบัติควรต้องเป็นเช่นนี้ คือ

๑. คงหลับน้อย

๒. มุกใจอยู่แต่อารมณ์หนึ่ง

๓. คงรู้จักเวลาควรหัดเกริ่นหรือไม่ไรเวลาเช่นนั้น

๔. คงเพ่งในเอกกตการณ ยังความยินดี ให้เกิด

เฉพาะในอารมณ์ว่า เราจับบรรลุคุณพิเศษอันยิ่งดังนี้ คือ

ภานีศที่พระโมฆราชกล่าวหา ก็ยกโต้แย้งจนแล้วจนรอดไป
ในอาธรมณ์ ยิ่งความยินดีให้เกดว่า เราจักบรรลุลูกอันยิ่งฉะ
พระเจ้านันทนครดว่า นาท

ปัญหาที่ ๕

พระเจ้านันทนครดถามว่า ลูกก่อนพระนาคเสน ผู้ปฏิบัติ
คองถองค ๒ แห่งพรานเบคิน เป็นไฉน

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร วิสัยพรานเบค

๑. ย่อมวิตปลารณาได้ดวยเบค

๒. ขำปลาดักเด็ก ๆ แต่ได้ธามามากมาย

ขอถวายพระพร ผู้ปฏิบัติคองถองคของคคุณเรน

แต่ ก็

๑. ยกชนซึ่งดำนญมอชยงใหญ่ด้วยญาน

๒. ละธามิดในโลกเด็กน้อยแล้วยอมบรรลุลดเป็นอันมาก

ศุภคำที่พระราหุลเถรเจ้ากล่าวไว้ว่า ละโลกามิดแล้วพึงได้

วิโมกข์ ๒ ผด ๔ อภิญญา ๖

พระเจ้านันทนครดว่า ชอบแล้ว

ปัญหาที่ ๑๐

พระเจ้านันทนครดถามว่า ลูกก่อนพระนาคเสน ผู้ปฏิบัติ

คองคองค ๒ แห่งรางโมนน เป็นโณ

พระนาคเดินทอดคอบว่า ขอลถวายพระพร ขรรคาร่างไม้

๑. ย่อมถากไม้ไปตามเดินบรรทัด

๒. ย่อมถากกระพไม้ออกคงไว้แต่แก่น ฉนโค

ผู้ปฏิบัติพึงประกอบด้วยของ ๒ เช่นเคยงกนน์ กอ

๓. พึงนอชู่ทแนคณคอกัด กอชวณคอบัญญาด้วยมือ
กอสรรทราดากกเถดงหลายเดย

๒. พึงถากความเห็นผิดออกเดย ถอไว้แต่ดงารรรณ
อย่างเคยว คังพุทธภาษิตในธรรมจริยสูตรผู้คณินาค ขุททก
นิกายว่า ท่านทงหลายางมคปามีรณาทิฐิกวาทิกเถดงหลาย
เดย แคนางงดอดคกเถดโทเพนอชู่ให้ถนเรง เลอชคคณนไซ
ถมนะมคความดำคณวถถมนะอออกเดย เป็นมูบริดฐมดคคณน
ดำเรจการอชู่รวมควยมูบริดฐทงหลาย
พระเจ้ามอนทครดว่า กอธแอว

จบวรรค ๖

กุมภาวรรคที่ ๗

ปัญหาที่ ๑

พระเจ้ามณฑทศรธิดาว่า คู่ก่อนพระนาคเสน ผู้ปฏิบัติ
ต้องถือองค์ ๓ แห่งหมอนั้น เป็นไฉน

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร อันหมอนนั้น
เมื่อเดิมเป็นหมอนนาย ย่อมไม่คงทนใด ผู้ปฏิบัติก็ควรเป็น
คนเหมือนคน ก็เมื่อใดคุณพิเศษแจ่มแจ้งไม่อวดอ้าง ไม่เย่อ
หยิ่ง ไม่ปากกล้า ไม่อวดดี ใดๆพูดภาษิตว่า ของใดพร้อม
ของหนึ่งกับ ของใดเต็มของหนึ่งแยก คนพาลเปรียบด้วยหมอน
เปล่า บัณฑิตเปรียบด้วยหมอนาเต็มเปี่ยม

พระเจ้ามณฑทศรธิดา ครอบงำ

ปัญหาที่ ๒

พระเจ้ามณฑทศรธิดาว่า คู่ก่อนพระนาคเสน ผู้ปฏิบัติ
ต้องถือองค์ ๒ แห่งกาดกานัน เป็นไฉน

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ธรรมดากา
ดกานา

๑. ย่อมศุคนาธนาได้

๒. ศุคที่เคื่องนาคไม่ไหลออก ศุคนาไว้ได้ทั่วไป

ขอถวายพระพร ผู้ปฏิบัติของกอบด้วยของกระหนนแด คือ

๑. นำความ พอใจ ที่ คน คู่คน ใจ ค แดง ให้ ชื่นชอบไป
ด้วย

๒. มีความ เด่นใสใน พระรัตนตรัย แล้ว ไม่ ปล่อยความ
เด่นใสนั้น ให้เสื่อมทรามไปอีก ทำพระโคตรลักษณะญาณให้
เจริญแล้วไม่ปล่อยให้เสื่อมเสีย คือ พุทธภาษิตว่า ผู้บำเพ็ญ
เพียรนเป็นเช่นนรชนผู้ชำระตน ให้บริสุทธิ์แล้วในทิศนี้ เที่ยง
ในอริยธรรมบรรดษรรณวิเศษ ย่อมไม่หวั่นไหว เพราะว่ามี
สมบัติไม่น้อย และเพราะเป็นใหญ่ด้วยคุณธรรมทั้งปวง

พระเจ้ามณฑลทศรธิดา ถูกแล้ว

ปัญหาที่ ๓

พระเจ้ามณฑลทศรธิดาถามว่า ลูกของพระนาคเสน ผู้ปฏิบัติ
ของกอบด้วย ๓ แห่งนั้น เป็นไฉน

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ธรรมการมี

๑. ย่อมทางกนชยบนศีระ
๒. เป็นรองบารุงศีระ
๓. ย่อมกันจนแตกและฝนไฉฉนใด

ขอถวายพระพร ผู้ปฏิบัติกตของทำคณณนเหมือนกน คือ

๑. ต้องยอมเห็นอาชญาแห่งก่อกองหลาย

๒. ต้องบำรุง โยน โฉมฉีกการ

๓. ต้องกันยอมก่อความสำคัญผิด กันแตกค่อราคะ โทษะ
โมหะ และกันฝืนก่อกองหลายเฉย ดังภาษิตที่พระดำริบุตร
กล่าวไว้ว่า ร่มที่ไม่ขาดไม่ทะลุยอมกันยอมกันแตกกันฝืนได้ฉัน
ใด พุทธบุตรก็ของเป็นฉนน ก่อกันยอมและแตกค่อราคะ โทษะ
โมหะ และกันฝืนก่อกองหลายเฉย

พระเจ้ามณฑลทศรดีว่า ชอบละ

ปัญหาที่ ๔

พระเจ้ามณฑลทศรดีถามว่า คู่ก่อนพระนาคเด่น ผู้ปฏิบัติ
ต้องถือของก ๑ แห่งนานน เป็นโฉน

พระนาคเด่นทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ชรรณคานา

๑. ย่อมหมิ่นมองดำหริบไฉน

๒. มกนเพือกกนนาไวเอยงราชกถา

๓. ดันบุรณด้วยรังชาวฉนงชกงาน ทำให้เจ้าของเกิด
ความชนชนบศก เหตุว่า พริพนทุ ทหวน นมมอยกเกิดมด
มากมาย

ขอถวายพระพร ผู้ปฏิบัติของทำคนเช่นหมิ่นหมิ่นกัน คือ

๓. ต้องเป็นผู้ทรงพรหมคาวย เหมองคิธ สุจริตธรรม และข้อปฏิบัติอันยิ่งใหญ่

๔. ต้องเป็นผู้มีศรัทธาความถวิลหาไป เพื่อป้องกันความทุกข์ใจ

๕. เป็นผู้ทรงพรหมคาวยความหมั่น ให้เกิดผลอันใหญ่ยิ่ง แก่พวกทนายทนายกา ยิ่งความว่องไวให้เกิดขึ้น ถึงน้อยก็ผลมาก ถึงเถรภาวก็พระอุบาถักต่างไว้ว่า อันพุทธบรมครูยอมเป็นเช่นเดียวกับเขา มีความหมั่น ผลเกิดอันใหญ่ยิ่ง เหตุฉะนั้นเป็นเพื่อนอันดี

พระเจ้ามณฑลนครเจ้า รอยแก้ว

ปัญหาที่ ๕

พระเจ้ามณฑลนครเจ้าถามว่า คู่ก่อนพระนาคเสน ผู้ปฏิบัติ
คองคองก ๒ แห่งยานน เป็นไฉน

พระนาคเสนทูลตอบว่า รอยถวายพระพร ยา

๑. ห่อนยอมไม่อยู่ในใจ

๒. ยอมถ้าจกขยัดสวักคเป็นตนใด

รอยถวายพระพร ผู้ปฏิบัติก็คองคองค เป็นฉนวน คือ

๑. คองไม่ไหม้เกิดดังอยู่ในใจ

ปัญหาที่ ๘

พระเจ้ามโหตรทิศถามว่า ลูกอ่อนพระนาคเด่น ผู้ปฏิบัติ
ของลอบองก ๕ แห่งนายขมรณน เป็นไหน

พระนาคเด่นทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ธรรมคานาย
ขมรณ

๓. เพื่อยังก่อกองทัพสงครามใหม่ เก่งเข้มให้
ไหวศรัยได้ คงกายให้เป็นหลัก มอห ๒ นางคนขมมาจับไว้
ใหม่ เขาถูกรื้อไว้ในระหว่างพมอ เองให้เที่ยงตรง คือ
ว่าจะได้ยิ่ง

๒. แสงหา ไม่ งาน ไว้ สำหรับ คัด ลูกศร ที่ คัด ค้อน ให้
เที่ยงตรง

๑. เอง ให้ถูกทหมาย

๔. หักขย ในเวลาเขาเย็นเป็นเนืองนคย

ขอถวายพระพร ผู้ปฏิบัติของลอบคยของคคุณเช่นนาย
ขมรณนเหมือนกัน คือ

๓. คงทาศอความเพียรใจบนแผ่นคณคยคดใหม่คณ คอ
ขมคได้จระมให้หวนศรัยได้ คงจกไว้ในดังวร ทำจคความ
กนคยนรยเดย พงคโยนโสมนศการไว้ในระหว่างจค ประ
คองไว้ขงความเพียร บคเดยขงทวารทง ๖ คงไว้ขงคค พง
ยงคความนคให้เกคคว่า จะยงคเดยเดยคยลคศรคคณคณญา

๒. เจริญดีมีฐาน พยายามศึกษาคึกคักให้คง
 ๓. พิจารณาร่างกายโดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็น
 ทุกข์ ไร้ตัวตน

๔. ตั้งใจไว้ในธรรมนี้ หมั่นพิจารณาทุกเช้าทุกเย็น
 คฤณายศที่พระดำรัสบุรกรด่าไว้ว่า อันนายธมฺมชฺฌนย่อมหัดยิง
 ธมฺมชฺฌนทุกเช้าเย็น เมื่อไม่เจตนาการหัดยิงก็จะโคธธมฺมชฺฌนโค แม้
 พุทธบุรกรก็เป็นฉนนั้น ย่อมทำการฝึกหัดกาย ไม่ทอดธุระเฉย
 ก็จะโคธบรรลพพระอรหัตต์

พระเจ้านมจกตรัสว่า ชอบแล้ว

ตนฉบับจบเพียงนี้

ผู้จัดพิมพ์จำหน่ายโดย

สีกละเอว ๗๗ นิเวศสถานข้างโรงสี ถนนอินทราวงศ
 ตรงข้าม พลับจระเข้ทรงกลาใหม่ อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร

ราคาเล่มละ ๑๘ บาท

